

ISSN 1857-0976

ANALE ȘTIINȚIFICE

**ale Academiei „Ștefan cel Mare”
a Ministerului Afacerilor Interne
al Republicii Moldova**

Științe socioumane

Ediția a XII-a, nr. 1

Chișinău, 2012

Aprobate și recomandate spre editare de Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Colegiul de redacție:

Redactor-șef: **Simion CARP**, dr. în drept, conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Membri:

dr. hab. **Gheorghe Costachi**, profesor universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. hab. **Gheorghe Gladchi**, profesor universitar, Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare

dr. **Mihail David**, vicepreședinte IPA România, prodecan al Facultății de Drept și Administrație Publică a Universității „Spiru Haret” din Constanța, România

dr. **Iurie Odagiu**, conferențiar universitar, prim-prorector pentru studii al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Iurie Larii**, conferențiar universitar, prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Tudor Osoianu**, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. **Radion Cojocaru**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Ursu**, conferențiar universitar

dr. **Ștefan Belecciu**, conferențiar universitar

dr. **Igor Bantuș**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Grati**, conferențiar universitar

dr. **Marian Gherman**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pinzari**, conferențiar universitar

dr. **Oleg Casiadi**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pareniuc**, conferențiar universitar

dr. **Igor Trofimov**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Zosim**, conferențiar universitar

dr. **Vasile Florea**, conferențiar universitar

dr. **Valeriu Nour**, conferențiar universitar

dr. **Serghei Maftea**

Ruslan Condrat, master în drept

Articolele au fost recenzate

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor revine autorilor

© Academia „Ștefan cel Mare”
a MAI al Republicii Moldova

CUPRINS:

Științe juridice

Dr. Ștefan BELECCIU, <i>șef al Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar,</i> Ana-Maria ȚĂGĂNESCU, <i>Academia „Ștefan cel Mare”, doctorandă</i>	
Evoluția parteneriatului public-privat.....	9
Dr. Valeriu BUJOR, <i>conferențiar universitar,</i> Tatiana CIAGLIC, <i>Academia „Ștefan cel Mare”, doctorandă</i>	
Referințe privind noțiunea de politică penală.....	14
Dr. Valentin CHIRIȚA, <i>lector superior al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Latura subiectivă a infracțiunii de luare de ostatici și determinarea acesteia în procesul calificării.....	19
Dr. Radion COJOCARU, <i>șef al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar,</i> Sergiu COJOCARU, <i>lector al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i>	
Infracțiunea de transmitere a unei boli venerice (art.211 C.pen. al Republicii Moldova): conținut juridic și caracterizare.....	25
Dr. Liliana CREANGĂ, <i>Șef al Centrului de Cercetări Științifice al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Unele concepte ale realizării justiției constituționale în doctrina juridică.....	31
Василий ФЛОРЯ, <i>доктор права, профессор кафедры Уголовного права и криминологии Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова</i>	
Уголовная ответственность за терроризм по законодательству различных стран.....	37
Dr. Veaceslav GRATI, <i>director al IFPCCȘA al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar</i>	
Mediul și subiecții violenței în familie.....	41

Dr. Iurie LARII, <i>prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar</i>	
Unele aspecte cu privire la obiectul de studiu și sistemul criminologiei.....	47
Dr. Oleg RUSU, <i>lector superior al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar,</i>	
Ion SLISARENCO, <i>lector asistent al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i>	
Rolul societății civile în procesul de integrare socială a persoanelor liberate.....	52
Васи́лий САВЧЕНКО, <i>Начальник кафедры уголовного процесса и криминалистики Прикарпатского юридического института Львовского государственного университета внутренних дел, кандидат юридических наук, полковник милиции</i>	
Торговля людьми как транснациональное преступление и некоторые проблемы борьбы с ней.....	58
Александр САВЮК <i>начальник кафедры оперативно-розыскной деятельности, специальной техники и информатики Прикарпатского юридического института Львовского государственного университета внутренних дел, кандидат юридических наук, майор милиции</i>	
Некоторые направления профилактической деятельности в предотвращение торговли женщинами.....	62
Т.И. СОЗАНСКИЙ, <i>кандидат юридических наук, Львовский государственный университет внутренних дел</i>	
Уголовная ответственность за торговлю людьми: проблемы совершенствования уголовного законодательства Украины.....	67
Dr. Alexandru ZOSIM, <i>conferențiar universitar al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Controverse vizând noțiunea de obiect juridic al infracțiunii de escrocherie.....	70
Anatolie ANDRONACHE, <i>șef adjunct al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Respectarea principiului inviolabilității persoanei în timpul efectuării examinării corporale.....	75
Anatolie ANDRONACHE, <i>șef adjunct al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,</i>	
Corneliu BURBULEA, <i>lector superior Catedra „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Situații de risc ce apar în cadrul confruntării și aplicării reținerii.....	79

Eugeniu BARGAN, <i>lector-asistent al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i>	
Problematica protecției participanților la procesul penal.....	85
Eugeniu BARGAN, <i>lector-asistent al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i>	
Inadmisibilitatea torturii în activitatea de cercetare și descoperire a infracțiunilor.....	89
Iurie BULAI, <i>lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand</i>	
Participarea avocatului în cadrul urmăririi penale și nemijlocit în cadrul prezentării spre recunoaștere, esența și conținutul activităților desfășurate, impactul acestora asupra calității justiției.....	93
Iurie BULAI, <i>lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand</i>	
Participarea specialistului în cadrul prezentării spre recunoaștere.....	101
Viorel CHETRARU, <i>director al Centrului Național Anticorupție, doctorand</i>	
Noțiunea și parametrii cantitativi și calitativi ai infracțiunilor de evadare din locurile de deținere.....	107
Sofia CHIRIȚA, <i>lector asistent al Catedrei „Drept civil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Analiza legislațiilor unor state în materia emancipării.....	118
Ion CHIRTOACĂ, <i>lector al Catedrei „Drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i>	
Impactul corupției asupra drepturilor omului.....	123
Natașa DIMIN, <i>lector al Catedrei „Drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,</i>	
Veronica BIVOL, <i>master in drept</i>	
Aspecte privind respectarea dreptului la educație în regiunea transnistreană.....	126
Aliona GUMENCO, <i>lector asistent al Catedrei „Drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Protecția drepturilor femeilor.....	135
Ana IONAȘCU, <i>cercetător științific al Centrului de Cercetări Științifice al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Pericolul social și obiectul infracțiunii de luare de mită.....	139

<p>Sergiu NESTOR, <i>șef al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand</i></p> <p>Particularitățile cercetării la fața locului în cazul inacțiunilor de viol săvârșite de grupuri de minori.....</p>	142
<p>Vitalie PÎRLOG, <i>doctorand</i></p> <p>Protecția constituțională a libertății de opinie și de exprimare.....</p>	146
<p>Raluca ROTARU, <i>doctorand</i></p> <p>Analiza generală a naturii juridice a cetățeniei.....</p>	153
<p>Constantin RUSNAC, <i>lector al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i></p> <p>Atacul ca parte componentă a legitimei apărări.....</p>	159
<p>Diana SIMINEANU, <i>doctorandă</i></p> <p>Esența și definirea noțiunii de amnistie.....</p>	164
<p>Ion SLISARENCO, <i>lector asistent al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i></p> <p><i>Caracteristica criminalistică a infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport.....</i></p>	171
<p>Vitalie TELIPAN, <i>lector-asistent al Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i></p> <p>Noțiunea de prejudiciu nepatrimonial și repararea acestuia în urma comiterii accidentului rutier.....</p>	176
<p>Vladimir VASILIȚA, <i>lector al Catedrei „Drept civil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand</i></p> <p>Anularea obligațiilor fiscale, între modalitate de stingere a obligațiilor fiscale și evaziune fiscală umbrită de lege.....</p>	184
<p>Roman VOZIAN, <i>lector-asistent la Catedra „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i></p> <p>Noțiunea, esența și caracterele definatorii ale conceptului de violență în familie.....</p>	189

Management, instruire aplicativă și tehnologii informaționale

Vitalie STRUNGARU,

șef al Catedrei „Pregătire militară și tactică specială”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand,

Alin BULBAȘ,

lector al Catedrei „Pregătire militară și tactică specială”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Măsurile de neutralizare și localizare a dezordinilor de masă.....194

Politologie, psihologie, filosofie, cooperare internațională și științe istorice

Elena CARP,

master în drept

Profire Carasevici – pedagog prin vocație și cercetător consacrat.....200

Natalia SAITARLÎ,

lector superior, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din orașul Cahul,

doctorand

Exercitarea mandatului de către alesul local în Republica Moldova.....202

**ȘTIINȚE
JURIDICE**

Dr. Ștefan BELECCIU,

șef al Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar

Ana-Maria ȚĂGĂNESCU,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

EVOLUȚIA PARTENERIATULUI PUBLIC-PRIVAT

Summary

Public Private Partnership comes from the financial necessity of the public authorities which has in administration proprietary public goods accounted to the communities interests or to look for and to use public services which must be performs at a high level. In that way the end of the XIX century and the beginning of the XX century was inconceivable without a co-operation between public sector and private agencies. This activity has materialized in the great equipment in the countries like France and Romanian inter-war.

The system of Public Private Partnership at the local level, following the model that it's find in the present, it's looming at the beginning of 80 of XX century in United States of America under the form of cooperation between the local authorities and privy sector for the application of some projects as a rehabilitation of industrial zones found in decline. In Europe, Public Private Partnership, such as we understand today, it takes place in 1992 in Great Britain followed by France through "private Finance Initiative", motivated on exigency of realization of some complex and immediate projects for the administration that can't employ by it self, then extending at the level of other states, on the measure that the examples of the first states proved their practice results.

Hereby, Public Private Partnership is motivated of the efficiency brought to the public sector by the bringing of innovation, financial engineering and the ability of gesturing from the privy sector.

Sistemele de parteneriat au o îndelungată tradiție în Franța, prin colaborarea între autorități și sectorul privat în privința concesiunii serviciilor publice, încă de la începutul secolului trecut concesiunea fiind din ce în ce mai utilizată în situațiile în care autoritățile administrative își propuneau o eficientizare a serviciilor publice, fără a fi nevoite să investească sume importante din bugetul propriu.

Menținerea echilibrului între interesul general și dorința particularului de a obține profit este unul din principiile fundamentale ale contractului de concesiune, iar aplicarea lui în practică a avut drept principală consecință necesitatea unui control permanent din partea Statului, în calitate de concedent.

Concesiunea a apărut din lipsa posibilităților autorităților publice de a face să funcționeze mari servicii publice sau să realizeze lucrări de importanță națională. Atunci, s-a născut ideea ca unele servicii publice (în principiu cele comerciale și industriale) să fie gestionate de un particular, acesta remunerân-

du-se prin taxele colectate de la beneficiarii serviciului. Cu timpul însă, serviciile publice administrative au început să fie gestionate de particulari, ceea ce a făcut posibilă apariția concesiunii serviciilor publice administrative.

Prin urmare, în Franța, concesiunea avea ca obiect prestarea de servicii publice. Însă nu se poate afirma că bunurile domeniului public sau lucrările publice nu pot face obiectul contractului de concesiune. Argumentul în susținerea acestei afirmații, precum și distincția între concesiunile care au ca obiect executarea unei lucrări publice și concesiunile care au ca obiect un serviciu public este formulată tot de doctrina franceză. Astfel, Jean Rivero menționează că „în ceea ce privește concesiunea unei lucrări publice, dimpotrivă, diferența se reduce la o modalitate simplă: este vorba tot de o concesiune a unui serviciu public, prin care, însă, concesionarul nu se angajează doar să facă să funcționeze acest serviciu, ci se angajează să construiască, el însuși, pe cheltuiala sa, lucrările necesare funcționării.

Gestiunea serviciului va trebui să-i permită, în acest caz, să suporte investiția și să-și amortizeze cheltuielile aferente lucrărilor, care la sfârșitul concesiunii vor reveni gratuit concedentului. Acesta este motivul pentru care concesiunea serviciilor publice se face pe o perioadă foarte lungă. Căile ferate, liniile de tramvai au fost realizate în acest mod. Ea se utilizează în prezent pentru construcția și exploatarea de autostrăzi și de parcări subterane”¹.

Astfel, perioada statului liberal de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea din Franța a fost de neconceput fără o conlucrare între sectorul public și agenții privați, activitate care s-a materializat în marile echipamente de infrastructură ale Franței din acea perioadă și până la ora actuală (căile ferate, drumurile, electricitatea, aprovizionarea cu gaze și apă etc.).

Prin urmare, parteneriatul public-privat își are originea în necesitățile imperioase de ordin financiar ale autorităților publice care aveau în administrare bunuri proprietate publică, pentru a le valorifica în interesul comunităților sau aveau în gestiune servicii publice, care trebuiau prestate la un nivel înalt.

În România interbelică, aplicarea parteneriatului public-privat în prestarea serviciilor publice cu caracter economic era motivată, după cum susținea profesorul Erast Diti Tarangul, din punct de vedere economic, deoarece aceste servicii sunt rău conduse de organele unităților administrative.

„Este constatarea unanim admisă de economiști că statul este un rău antreprenor. Statul nu conduce serviciile publice cu caracter economic după principiile de organizare și exploatare aplicate în întreprinderile particulare, care se străduiesc să realizeze un maximum de randament cu un minim de efort. Sistemele de acționare și exploatare întrebunțate de administrația publică sunt antiindustriale și anticomerciale.

În primul rând, organelor administrative le lipsește interesul personal pentru o bună

funcționare a serviciilor publice și pentru adaptarea lor la nevoile și gusturile publicului. Funcționarii publici care-și primesc regulat salariile, indiferent dacă serviciul public este bine organizat sau nu, dacă funcționează în condiții bune sau nu și dacă aduce venituri mai mari sau mai mici, nu-și vor da toată silința și nu vor depune tot interesul pentru ca serviciul public să funcționeze în cele mai bune condiții, să atragă publicul și să-i mărească veniturile. Particularul însă are un interes personal la buna funcționare a întreprinderii. El o va organiza astfel încât să dea maximum de randament cu minim de efort, o va adapta gustului și nevoilor publicului ca să atragă un număr cât mai mare de persoane și va depune toate eforturile ca să mărească pe cât posibil veniturile întreprinderii”².

În acest sens, dreptul administrativ în colaborare cu știința administrației au căutat forme de organizare și exploatare a serviciilor publice economice, care să corespundă caracterului industrial și comercial al acestora, acestea fiind regia publică comercială³, concesiunea⁴ și regia mixtă sau întreprinderea mixtă⁵.

Regăsim, de altfel, și în România forma clasică a parteneriatului public-privat – concesiunea, care poate avea ca obiect gestiunea unui serviciu public sau poate să fie îmbinată și cu executarea unei lucrări publice, cum ar fi: concesiunea telefoanelor, concesiunea construirii și exploatarea liniei ferate Ploiești-Târgoviște, Ploiești-Vălenii de Munte.

² Erast Diti Tarangul, *Tratat de drept administrativ român*, Cernăuți, Tipografia „Glasul Bucovinei”, 1944, p. 267-268.

³ Regia publică comercială este organizarea unui serviciu public într-un stabiliment public care este condus și funcționează după principiile de organizare din întreprinderile particulare (E. D. Tarangul, *op. cit.*, p. 268).

⁴ În caz de concesiune serviciul public este încredințat unui particular, care-l organizează și-l conduce pe riscul și socoteala sa, remunerându-se din taxele încasate de la particulari. (E. D. Tarangul, *op. cit.*, p. 268).

⁵ Întreprinderea mixtă este o organizație autonomă la care participă statul și capitalul privat, formând o societate pe acțiuni sau o cooperativă. (E. D. Tarangul, *op. cit.*, p. 268).

¹ Jean Rivero, *Droit administratif*, 9-ième édition, Paris: Dalloz, 1980, p. 459-460.

Însă satisfacerea interesului general este asigurată nu doar de persoanele juridice de drept privat cu scop lucrativ înființate pentru satisfacerea intereselor patrimoniale private, ci și de anumite instituții, create din inițiativă privată, cu fonduri private și fără scop lucrativ, cum ar fi asociațiile (asociațiunea⁶) și fundațiile (fundațiunea⁷). Acestea fiind denumite stabilimente de utilitate publică.

„Stabilimentele de utilitate publică sunt persoane morale private, având o activitate conformă cu dreptul privat, având libertatea de a acționa sau nu, neavând nici privilegiile, nici obligațiunile serviciilor publice, funcționarii lor nu sunt funcționari publici, iar legea persoanelor juridice din 6 februarie 1924 le numește persoane juridice de drept privat. Doctrina și jurisprudența franceză și română le consideră în general, ca persoane morale de drept privat”⁸. Pot fi citate ca stabilimente de utilitate publică: Ateneul, Fundațiunea universitară Carol I, Fundațiunea Ferdinand I, Institutul de Științe Administrative al României (legea din 28 martie 1928), Institutul Social Român, Societatea de Geografie, Societatea de patronaj a liberaților din penitenciare, Materna, Societatea principele Mircea, Eforia spitalelor civile, Eforia spitalelor brâncovenești, spitalul Xenocrat, Fundațiunea universitară Vasiliu Bolnavu, Eforia Krețulescu, Azilul Zoe Slătineanu etc.⁹.

⁶ Potrivit art. 31 din Legea persoanelor juridice, Asociațiuni și Fundațiuni, nr. 21 din 6 februarie 1924: „Asociațiunea este convențiunea prin care mai multe persoane pun în comun, în mod permanent, contribuțiunea lor materială, cunoștințele și activitatea lor pentru realizarea unui scop, care nu urmărește foloase pecuniare sau patrimoniale.

⁷ Scopul asociațiunii poate fi pur ideal, corespunzând intereselor generale ale colectivității, sau numai a unei categorii sociale, din care asociații fac parte, sau în fine să corespundă intereselor personale nepatrimoniale ale asociaților”

⁸ Legea persoanelor juridice din 6 februarie 1924, prin art. 66 definește fundațiunea „actul prin care o persoană fizică sau juridică constituie un patrimoniu distinct și autonom de patrimonial său propriu și-l destină, în genere, în mod permanent realizării unui scop ideal de interes obștesc.

⁹ Paul Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, București, Institutul de Arte Grafice „E. Marvan”, 1934, p. 181.

Dacă obiectul concesiunii îl formează serviciile publice comerciale și industriale, atunci activitatea de bază a stabilimentelor de utilitate publică o formează serviciile publice administrative.

În 1924, G. G. Mârzescu în încheierea pledoariei la expunerea de motive la legea Asociațiunilor și Fundațiunilor afirma că „Nici statul, nici județele, nici comunele n-au posibilitatea să le satisfacă (interesele generale - n.a.) pe toate, în măsura necesară... astfel că tot ce este necesar și nu poate intra în preocupările imediate ale autorităților publice, rămâne prin forța lucrurilor pe seama inteligenței, conștiinței, muncii, devotamentului și generozității particularilor”¹⁰.

Peste tot în Europa asociațiile și fundațiile au fost de-a lungul istoriei cele care au luptat și luptă pentru solidaritate și pentru demnitatea ființei umane. Astăzi în Europa, cetățenii se asociază liber pentru a găsi soluții la problemele societății, pentru a progresa spre un ideal comun. Cetățenii au nevoie să-și exprime noile libertăți asociindu-se, apărându-și împreună valorile fundamentale, acestea fiind pentru ei o modalitate de afirmare a demnității, de a-și asuma responsabilități și a lua inițiative.

În Statele Unite ale Americii întâlnim, de asemenea, forme de parteneriat public-privat în construcția căilor ferate în a doua jumătate a secolului XIX (Trans Continental Railroad, anul 1860)¹¹.

Sistemul de parteneriat public-privat la nivel local, după modelul pe care îl întâlnim în prezent, se conturează la începutul anilor ‘80 ai secolului XX în Statele Unite ale Americii, sub forma cooperării între autoritățile locale și sectorul privat pentru implementarea unor proiecte ca reabilitare a zonelor industriale aflate în declin¹².

¹⁰ Paul Negulescu, *op. cit.*, p. 180.

¹¹ Loriga Constantinescu, „ONG-urile între recunoaștere și acceptare”, în *În interesul copilului*, nr. 4/1997, pag. 5; citat de Ana Vasile, *op. cit.*, p. 6.

¹² *Parteneriatul public-privat: soluție pentru un mai bun management al comunităților locale din România*. Ghid practic pentru consiliile județene (citat în continuare *Ghid pentru parteneriatul public-privat*), coordonat de Anca Ghinea, elaborat de Institutul pentru Politici Publice, București, aprilie 2004, p. 13.

Concomitent, apar acte publice, legi pentru a da un suport inițiativelor locale. Un exemplu în acest sens este legea publică din Statele Unite ale Americii „Job Training Partnership Act”, care a intrat în vigoare la 1 octombrie 1983.

Această lege reglementează colaborarea între autorități și sectorul de afaceri pentru furnizarea de servicii de formare profesională în folosul adulților și tinerilor dezavantajați economic, muncitorilor șomeri, precum și altor persoane care întâmpină dificultăți la angajare.

În Europa, parteneriatul public-privat, așa cum îl înțelegem azi, a luat naștere în 1992 în Marea Britanie, prin „Private Finance Initiative”, având probabil una dintre cele mai sofisticate structuri pentru încurajarea parteneriatului public-privat, precum și o politică la nivel național. Se dovedește eficient în proiecte complexe (investiții de anvergură, tehnologie înaltă) sau urgente, pentru care administrația nu se poate angaja de una singură. Contractele de parteneriat au adus un plus de eficacitate sectorului public prin aportul de inovație, inginerie financiară și capacitate de gestiune din sectorul privat¹³.

În Anglia, după 1997, acest mod de gestiune s-a dezvoltat mai ales în domeniul spitalicesc, iar astăzi peste 15% din investițiile publice britanice sunt realizate prin aceste contracte de tip „Private Finance Initiative”, care s-au dovedit avantajoase pentru administrație¹⁴.

În Franța, forme de parteneriat între autoritățile locale și comunitate, în înțelesul pe care îl acceptăm astăzi, apar începând cu anii '80 pentru prevenirea și combaterea delincvenței, precum și pentru asigurarea coeziunii sociale. Însă, prin Ordonanța nr. 554

din 17 iunie 2004, Guvernul francez a instituit un nou tip de contract, similar celui englez „Private Finance Initiative” apărut după anul 1992, și anume contractul de parteneriat. Conform prevederilor din Ordonanță, parteneriatul public-privat se realizează în baza unui contract administrativ prin care o persoană publică poate încredința unui partener privat o misiune globală privind: finanțarea unor investiții cu caracter nematerial, lucrări sau echipamente necesare serviciului public; construirea unor lucrări sau echipamente; întreținerea, menținerea lor în stare de funcționare, exploatarea sau gestiunea lor sau, după caz, alte prestații care concură la îndeplinirea serviciului public de către autoritatea publică.

Prin urmare, parteneriatul public-privat în Franța reprezintă o nouă formă de contract public fondat pe tehnici de finanțare specifice sectorului privat și pe o împărțire optimizată a riscurilor. „Această nouă generație de contracte este strâns legată de noul management public, care promovează gestionarea prin performanță”¹⁵.

În România postdecembristă, primele structuri de parteneriat public-privat s-au format ad-hoc la nivel național, încă de la jumătatea anilor '90, cu prilejul elaborării unor strategii sectoriale ori naționale, precum și ca structuri instituționalizate, cum sunt Comisia Tripartită și Consiliul Economic și Social¹⁶.

De asemenea, se întâlnesc forme de parteneriat public-privat între stat și parteneri locali pentru lucrări în infrastructură, cum este cazul proiectului Vivendi (privatizarea distribuției de apă pentru municipiul București).

În ultimi doi ani, autoritățile administrației publice locale din România au început să încheie parteneriate cu sectorul privat și societatea civilă în vederea realizării unor investiții în infrastructură și pentru operarea

¹³ Local partnership for better governance (Parteneriatul local pentru o mai bună guvernare), OECD, Paris, 2001, pag. 15; citat de Dana Apostol Tofan, „Unele considerații privind legislația în domeniul parteneriatului public-privat”, în *Revista de drept public*, nr. 2/2004, p. 93.

¹⁴ Mariana Stancu-Țipișcă, „Eficacitatea economico-socială a parteneriatului public-privat”, în *Revista de drept public*, nr.1/2007, Editura C.H. Beck, București, p. 123.

¹⁵ Rodica Narcisa Petrescu, „Impactul adoptării ordonanței de urgență a Guvernului nr. 34/2006 asupra contractului de parteneriat public-privat”, în *Revista de drept public*, nr.1/2007, Editura C.H. Beck, București, p. 100.

¹⁶ Frédéric Marty, Sylvie Trosa, Arnaud Voisin, *Les partenariats public-privé*, La découverte, Paris, 2006; citat de Mariana Stancu-Țipișcă, *op. cit.*, p. 123.

unor servicii publice de interes local, orientare ce ține preponderent de avantajele pe care, de regulă, le presupune un astfel de parteneriat, și anume: de împărțire a costurilor realizării unei investiții, a riscurilor asociate exploatarea acesteia și parțial de lipsa resurselor din administrația publică locală destinate investițiilor¹⁷.

Dar, particularii se pot implica în realizarea sarcinilor administrației publice nu numai prin constituirea unor stabilimente de utilitate publică, ci și prin punerea la dispoziția administrației a unor mijloace materiale și bănești, sub formă de donații și sponsorizări, participând împreună cu autoritățile publice la finanțarea unor acțiuni de interes public. Însă dezvoltarea acestui fenomen trebuie încurajată prin politicile fiscale promovate de către state, care recunosc în anumite limite drept cheltuieli sociale astfel de viramente, deducându-le din baza impozabilă¹⁸.

Și totuși, practica contemporană ilustrează dezvoltarea participărilor financiare private la realizarea sarcinilor administrației publice, majoritatea țărilor europene având reglementări privind acordarea de avantaje fiscale persoanelor fizice și juridice care practică mecenatul, donația sau sponsorizarea.

Parteneriatul public-privat în Republica Moldova este practicat foarte puțin la momentul actual, fiind reglementate și întâlnindu-se achizițiile publice și concesiunea, ca forme juridice de realizare a parteneriatului.

Concesiunea are o aplicabilitate în gestiunea serviciilor publice de gospodărie comunală, și anume serviciul de alimentare cu apă potabilă, serviciul de canalizare și epurare a apelor uzate, precum și serviciul de salubritate este gestionat în anumite localități din țară prin contractul de concesiune¹⁹.

În situația actuală, când din cauza problemelor financiare autoritățile publice locale sunt în imposibilitate de a înființa și gestiona

serviciile publice, este recomandabil a se aplica parteneriatul public-privat, care este practicat cu succes în toate țările dezvoltate.

Aplicarea parteneriatului public-privat în scopul asigurării populației cu servicii publice de interes vital depinde, în mare măsură, de nivelul și calitatea reglementărilor juridice din acest domeniu. În Republica Moldova legislația în acest domeniu lasă de dorit, motiv pentru care implementarea parteneriatelor public-private sunt abandonate încă înainte de a fi începute.

În ceea ce privește parteneriatul dintre administrația publică și organizațiile neguvernamentale²⁰ este slab dezvoltat în Republica Moldova. Constrângerile constau în: incompetența și experiența profesională insuficientă în domeniul parteneriatului; gradul redus de reprezentativitate al organizațiilor nonguvernamentale și al asociațiilor profesionale sau tehnice, în societatea civilă; încrederea reciprocă fragilă; sprijinul comunităților din care fac parte reprezentanții organizațiilor nonguvernamentale este aleator; cadru instituțional puțin flexibil, incapabil să stimuleze comunicarea și implementarea deciziilor la nivelurile de competență optime; lipsa unor mecanisme adecvate (instituționalizate) pentru parteneriatul public-privat²¹.

Prin urmare, parteneriatul public-privat ne așteaptă să-i venim în întâmpinare, astfel încât să dezvoltăm o infrastructură care să ne apropie și mai mult de integrarea în Uniunea Europeană, integrarea din punct de vedere al serviciilor publice, extrem de important fiind atât infrastructura, cât și modalitățile de realizare.

¹⁷ Ghid pentru parteneriatul public-privat, p. 7.

¹⁸ *Idem*.

¹⁹ Emil Bălan, „Participări financiare private la realizarea sarcinilor administrației publice”, în *Caietul științific al ISAR*, nr.1, Sibiu, 1999, p. 76.

²⁰ Maria Orlov, Ștefan Belecciu, *Drept administrativ*, Chișinău, Editura „Elena V.I.”, 2005, p. 207.

²¹ Potrivit art. 71 din cartă ONU, prin organizație neguvernamentală se înțelege o grupare de persoane private care urmăresc, peste frontiere, satisfacerea intereselor sau idealurilor commune și susceptibile de a fi consultate de ONU și de instituțiile specializate (R. Guillien și J. Vincent, *Lexique de termes juridiques*, 8-ième édition, Dalloz, Paris, 1990, p. 353-354).

Dr. Valeriu BUJOR,
conferențiar universitar

Tatiana CIAGLIC,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

REFERINȚE PRIVIND NOȚIUNEA DE POLITICĂ PENALĂ

Rezumat

Criminalitatea fiind un fenomen social negativ mereu a fost în vizorul legislatorilor, iar reducerea, descoperirea, sancționarea acesteia reprezintă o preocupare esențială a teoreticienilor și practicienilor din domeniul dreptului penal, criminologiei, criminalistici, statisticii judiciare etc. Dat fiind faptul că aceste sarcini majore necesită o abordare complexă și sistemică apare noțiunea de politică penală. Prezentul articol își propune ca scop definirea conceptuală a termenului „politică penală”.

Summary

Criminality, being a negativ social phenomenon, has always been in the legislators' attention. Reducing, discovering and sanctioning of criminality is an important preoccupation of theoreticians and praticians in the area of criminal law, criminology, criminalistics, judicial statistics, etc. From the fact that these major tasks require a complex and systemic approach, stems the notion of criminal policy. This article aims at conceptually defining the term criminal policy.

În circuitul științific, referitor la domeniul controlului social asupra criminalității, sunt utilizate diverse noțiuni, inclusiv noțiunea de politică penală.

În rândurile teoreticienilor și practicienilor în domeniul penal și al altor științe adiacente nu există un consens referitor la esența acestui termen în pofida importanței științifico-practice. Mai mult ca atât, sensul determinativului de politică penală, fiind folosit în diferit context, generează diverse înțelesuri. Tratarea diferită a termenului conferă o stare confuză, reducând, sporind sau chiar denaturând conținutul acestuia. În acest context ne-am propus o trecere în revistă a unor definiții ale politicii penale și o schițare în linii generale a principalelor repere la stabilirea conținutului acestei noțiuni.

În mod logic, a determina sensul, înțelesul unei noțiuni înseamnă a descoperi esența și conținutul acesteia prin determinarea caracteristicilor sale generale și particulare, necesare și suficiente pentru deosebirea noțiunii date de celelalte. Stabilirea conținutului determinativului de politică penală se realizează prin indicarea obiectului și metodei acestuia, adică descrierea acelor semne care îi conferă un caracter specific în sfera asigurării securi-

tății criminologice a societății, statului și persoanei.

Vom porni de la o definire generală a termenului „politică” tratat de dicționarele explicative și enciclopedice ale limbii române. Acestea definesc termenul politică drept practica de guvernare a unui stat; ca entitate ce se referă la organizarea și exercitarea puterii într-o societate organizată, guvernarea unei țări; capacitate de a conduce de a guverna treburile unui stat; maniera de guvernare a unui stat; abilitate politică la atingerea unui scop; formă de organizare și conducere a comunităților umane prin care se instituie și menține ordinea internă și garantează securitatea externă a comunității respective; tactica, strategia, metodele și mijloacele folosite de organele puterii în vederea realizării obiectivelor fixate¹.

¹ S. Bejan, *Dicționar explicativ usual al limbii române*, Ed. Litera, Chișinău, 1999, p. 429; I. Coteanu, L. Seche, M. Seche, *Dicționar explicativ al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 820; I. Oprea, C. Pamfil, R. Radu, V. Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, Ed. Litera Internațional, București-Chișinău, 2007; M.D. Popa, *Dicționar enciclopedic*, Vol.V O-Q, Editura Enciclopedică, București, 2004.

Termenul de „politică” a fost introdus în lexicul nostru de către ilustrul gânditor Aristotel ce percepea politica drept o formă civilizată a societății ce servește atingerii „bunăstării generale” și „vieții fericite”. Din acele timpuri această noțiune a fost dezvoltată, în prezent lipsind o opinie comună în rîndurile politologilor referitor la definirea acesteia. Un motiv al acestei stări a lucrurilor este caracterul polisemantic al termenului politică.

Politologii Iu.V. Irhin, V.D. Zotov, L.V. Zotova specifică subiectul și obiectul politicii, afirmînd că aceste categorii importante ale dreptului umanist rațional pot fi raportate și la entitatea nominalizată. Politica, în opinia cercetătorilor nominalizați, presupune o anumită dorință (intenție) a unui subiect de a acționa, influența alt subiect – care se prezintă în ipostaza de obiect, percepe influența și se conformează normelor comportamentale propuse. În acest context este relevant faptul că subiect al politicii pot fi un șir întreg de entități de la individ luat ca unitate socială până la grupuri sociale divizate în baza diverselor criterii². Unul dintre aceste criterii poate fi și predispunerea la infracțiune sau comiterea acesteia, ca o caracteristică criminologico-penală a individului ce creează un grup social bine determinat asupra căruia, dar nu numai, este orientată politica penală a statului.

Statul asigură respectarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei în stat, prin urmare, o preocupare esențială a acestuia este curmarea fenomenului infracțional prin prevenirea și reducerea numărului și/sau pericolului social al infracțiunilor ca atentate la valorile sociale supreme protejate de acesta. Scopurile date sunt realizate prin elaborarea și aplicarea unui complex de mijloace și măsuri menite să asigure atingerea acestor obiective formînd o politică publică în domeniul controlului social asupra criminalității.

O analiză a cadrului doctrinar ne permite să constatăm că cercetătorii utilizează diverse noțiuni pentru a desemna această direcție de activitate a statului ca: politica penală, politica juridico-penală, politica anticrimă etc.

² Ю.В. Ихрин, В.Д. Зотов, Л.В. Зотова, *Политология*, Изд. Юристъ, Москва, 2000, р. 12.

Atenția noastră este îndreptată spre înțelegera noțiunii de politică penală și termenilor similari acesteia. Apar contradicții la stabilirea conținutului și corelația fiecărui dintre acestea. Totodată, referindu-se doar la termenul de politică penală, observăm o diversificare în tratarea acestuia generată posibil de nivelurile diferite de abordare a cercetătorilor – tradițional, în sens larg și în sens restrîns.

Afirmării politicii penale i s-a acordat o atenție deosebită în spațiul ex-sovietic începînd cu a doua jumătate a sec. XX. Putem presupune că această atitudine a fost generată de încercările de a asigura o bază științifică solidă combaterii criminalității, concepută ideologic ca un rudiment al orînduirii capitaliste. În susținerea afirmației enunțate propunem atenției următoarea definiție, ce scoate în evidență scopurile politicii penale sovietice, expusă de cercetătorii P.S. Daghel, I.M. Galiperin, V.I. Kurleandski, M.I. Kovaleov și Iu.A. Voronin aceștia concepînd politica penală ca orientare a activității statului privind realizarea măsurilor social-politice și economice în vederea elaborării mijloacelor juridico-penale optimele cu scopul lichidării criminalității în țară³.

Cercetătorul A.I. Stahov afirmă că politica penală reprezintă activitatea statului și organizațiilor obștești precum și o formațiune complexă, multiaspectuală social-politică, obiect al acțiunii căreia este criminalitatea⁴.

O definiție generală este dată de cercetătorii I.D. Gauhman și Iu.I. Leagupov care concep politica penală ca principii generale, orientări și perspective ale protecției relațiilor sociale de atentatele criminale (combaterea criminalității) ce se bazează pe cunoașterea legităților obiective ale dezvoltării societății

³ П.С. Дагель, *Значение 26 съезда КПСС для советской уголовной политики: Проблемы повышения эффективности борьбы с преступностью*, Иркутск, 1983, р. 5; М.И. Ковалев, Ю.А. Воронин, *Криминология и уголовная политика*, Свердловск, 1980, р. 8.

⁴ Я.Г. Стахов, *Современная уголовная политика и совершенствование взаимодействия правоохранительных органов субъектов Российской Федерации при ее реализации*. Монография. / Под научн. ред. докт. юрид. наук, проф. В.П. Ревина, М., Академия управления МВД России, 2003, р. 7.

într-o perioadă istorică determinată și naturii formării social-economice existente⁵.

Analogic, într-o oarecare măsură, tratează problema abordată A.D. Boiko care înțelege sub termenul de politică statală de combatere a criminalității stabilirea obiectivelor, principiilor și mijloacelor de realizare ale acelei părți a activității, care are ca obiect de acțiune atât criminalitatea luată de sine stătător precum și acele relații sociale, care o determină⁶.

Alt doctrinar, I.A. Ismailov astfel se expune asupra subiectului cercetat: politica penală este o direcție de activitate a statului, realizată la nivelul conducerii politice ce ține de luarea și realizarea deciziilor concrete ce au ca scop de bază crearea și aplicarea măsurilor focalizate asupra combaterii criminalității.

V.P. Revin specifică – politica penală este activitatea statului privind protecția societății de criminalitate, elaborarea și realizarea a unei strategii optime chemată să asigure atingerea scopului stabilizării și reducerii nivelului criminalității⁷.

În continuare sunt abordate definiții ce reduc înțelesul termenului de politică penală, în special în sensul modalității de realizare a acesteia prin prisma dreptului penal, ca exponent conceptual a determinativului tratat. Acest fapt permite crearea unei viziuni unitare asupra noțiunii supuse studiului.

Cercetătorul S.S. Bosholov care stabilește că sub termenul de politică penală urmează a se înțelege: politica de stat (doctrina) de combatere a criminalității expusă în actele normative corespunzătoare (legi, hotărâri); teoria științifică și sinteza cunoștințelor politice, sociale și juridice corespunzătoare; un domeniu separat al activității sociale orientată

asupra influenței active asupra criminalității și altor încălcări de lege⁸.

A.A. Ghertzenon – politica penală este o parte a politicii comune alături de politica economică, social-culturală etc. Aceasta orientează activitatea organelor puterii de stat și a societății civile în lupta cu infracțiunile și alte fapte social periculoase bazându-se pe executarea exactă a legilor⁹.

Cercetătorii A.I. Korobeev, A.V. Uss, Iu.V. Golik afirmă că politica penală ar desemna o linie generală care determină principalele direcții, scopuri și mijloace de influență asupra criminalității prin crearea legislației și practicii (experienței) de aplicare a legislației penale, procesual-penale, de executare, dar și elaborare, realizare a măsurilor orientate spre prevenirea criminalității¹⁰.

I.Iu. Zvecearovski astfel tratează subiectul: politica penală reprezintă un domeniu determinat al activității, creat pe baza legităților obiective ale dezvoltării societății, promovat de către organele și organizațiile de stat competente în domeniul protecției drepturilor și libertăților cetățeanului, societății și statului în general de atentatele criminale, realizat prin aplicarea sancțiunii și altor măsuri cu caracter juridico-penal asupra persoanelor care le-au comis, precum și prevenirea infracțiunilor cu ajutorul educației juridice, măsurilor de profilaxie individuală și celor cu caracter special criminologic¹¹.

A.V. Malko specifică – politica penală reprezintă o activitate științific fundamentată, coerentă și sistemică a organelor de stat și municipale privind crearea unui mecanism efectiv de reglementare juridică, privind utilizarea civilizată a mijloacelor juridice la atingerea unor

⁵ Л.Д. Гаухман, Ю.И. Ляпунов, *Понятие советской уголовной политики и ее основные направления*, М, 1980, р. 4.

⁶ А.Д. Бойко, «Понятие и принципы государственной политики борьбы с преступностью», în *Материалы конференции «Формирование государственной политики борьбы с преступностью»*, Москва, 1997, р. 18

⁷ *Уголовная политика и ее реализация органами внутренних дел: Учебник* / Под ред. Л.И. Беляевой. М., Академия управления МВД России, 2003, р. 7.

⁸ С.С. Босхолов, *Основы уголовной политики: конституционный, криминологический, уголовно-правовой и информационный аспекты*, М., 1999, р. 32.

⁹ А.А. Герцензон, *Уголовное право и социология*, М., 1970, р.178

¹⁰ А.И. Коробеев, А.В. Усс, Ю.В. Голик, *Уголовно-правовая политика: тенденции и перспективы*, Красноярск, 1991, р. 7.

¹¹ И.Э. Звечаровский, *Современное уголовное право России: понятие, принципы, политика*, СПб.. Издательство «Юридический центр Пресс», 2001, р. 75.

astfel de scopuri, precum asigurarea mai amplă a drepturilor și libertăților persoanei și cetățeanului, fortificarea disciplinei, legalității și ordinii de drept, crearea stăruinței juridice și ridicarea nivelului culturii juridice, vieții societății și omului¹².

G.A. Zlobin, G.L. Krigher, A.M. Iakovlev înțeleg sub termenul de politică penală doar acea parte a politicii de stat în domeniul combaterii criminalității care se realizează prin metodele și mijloacele dreptului penal¹³.

Tindem a remarca în acest șir definiția dată de cercetătorii N.I. Zagorodnikov și N.A. Strucikov care definesc astfel noțiunea tratată – politica penală reprezintă o direcție a politicii sovietice în cadrul căreia se formează cerințele inițiale privind combaterea criminalității prin intermediul elaborării și aplicării unui cerc larg de măsuri de prevenire, crearea și aplicarea normelor juridice materiale și procesuale ce stabilesc criminalizarea și penalizarea, precum și decriminalizarea faptelor, prin intermediul determinării spectrului de măsuri de constrângere ale statului accesibile în vederea combaterii criminalității¹⁴.

Cercetătorul Iu.E. Permeakov propuse următoarea definiție a politicii penale – direcție de activitate a organelor și organizațiilor de stat bazată de legitățile obiective ale dezvoltării societății în vederea protecției intereselor cetățenilor de la atentate criminale, realizată prin aplicarea pedepselor sau măsurilor de influență administrativ-contravențională și obștească asupra oamenilor care le-au comis, precum și prevenirea infracțiunilor prin amenințarea cu aplicarea sancțiunii¹⁵.

În acest context, în pofida faptului că mijloacele și metodele de realizare a politicii penale prin elaborarea și aplicarea cadrului

normativ penal se strecoară ca un fir roșu în definițiile propuse atenției, totuși observăm că cercetătorii nominalizații, fiind restrânși de terminologia săracă utilizează termenul politică penală practic „încărcându-l” cu conținutul de politică anticrimă. Această tendință se resimte cu atât mai mult cu cât definiția tratează termenul într-un sens mai larg, tradițional și diminuează abordarea în sens îngust a noțiunii tratate, până la substituirea și identificarea politicii penale cu politica juridico-penală. În acest context, putem trasa paralele cu definirea dreptului penal, politica penală fiind atribuită aceluiași cadru semantic.

Prin urmare politica penală ține de elaborarea și aplicarea cadrului normativ penal, realizată prin criminalizarea, penalizarea, depenalizarea faptelor dar și procedura de judecare și executare/ispășire a pedepsei care, la rândul lor, au un rol determinant în atingerea scopurilor și sarcinilor dreptului penal – a apăra împotriva infracțiunilor și a preveni săvârșirea de noi infracțiuni.

Pentru a exclude potențiala incertitudine generată de utilizarea termenului politică penală au fost întreprinse încercări de a substitui această noțiune cu cea de politică anticriminală sau politică punitivă¹⁶. Însă, cu referire la acest subiect, având în vedere cele expuse mai sus, specificăm că politica anticrimă și politica penală sunt noțiuni diferite și de sine stătătoare. Astfel, politica anticrimă are un sens mai larg decât politica penală dar mai îngust decât cea de politică criminologică, deoarece ultima include și componente de asigurare a suportului științific, de formare profesională a specialiștilor antrenați în activitatea anticrimă¹⁷. În acest sens, specificăm că scopul general al criminologiei este fundamentarea unei politici penale eficiente în măsură să determine prevenirea și combaterea fenomenului infracțional¹⁸.

¹² А.В. Малько, «Правовая политика и российское законодательство XIX в», în *Законодательство России в 21 веке*, М., 2002, p. 30.

¹³ *Курс советского уголовного права*, Ленинград, 1981, p. 412.

¹⁴ Н.И. Загородников, Н.А. Стручков, «Направления изучения советского уголовного права», în *Советское государство и право*, № 7, 1981, p. 4.

¹⁵ В.Е. Квашиш, *Гуманизм советского уголовного права*, М., 1969, p. 5.

¹⁶ В.Е. Квашиш, *Гуманизм советского уголовного права*, М., 1969, p. 5.

¹⁷ О. Bejan, *Dicționar de criminologie*, Ed. Ericon SRL, Chișinău, 2009, p. 75.

¹⁸ G. Gladchi, *Criminologie*, Ed. MUSEUM, Chișinău, 2001, p. 15.

Astfel, politica anticrimă, politica criminologică și politica penală sunt intercorelate și creează un sistem cu toate caracteristicile specifice acestuia – elemente, structură, funcție, în care politica penală îi revine rolul și menirea sa.

În concluzie, putem extrage principalele repere de ordin general referitoare la definirea conceptuală a politicii penale:

– politica penală este o politică de stat științific fundamentată, elaborată și aplicată de către organele abilitate de stat;

– politica penală ține de elaborarea cadrului normativ penal realizată prin criminalizarea, penalizarea și decriminalizarea faptelor, dar și elaborarea legii procesual-penale și execuționale în domeniul penal;

– politica penală este direcționată împotriva infracțiunilor și are drept scop apărarea valorilor sociale dominante în societate și intereselor legitime ale persoanei, societății, statului.

Generalizând aceste repere, putem da următoarea definiție operațională acestui termen ca politica statului, elaborată și aplicată de organele abilitate de stat, realizată prin criminalizarea, penalizarea și decriminalizarea faptelor, dar și elaborarea aspectelor procesual-penale și execuțional-penale orientate spre apărarea împotriva infracțiunilor și prevenirea acestora.

Bibliografie:

1. S. Bejan, *Dicționar explicativ uzual al limbii române*, Ed. Litera, Chișinău, 1999.
2. I. Coteanu, L. Seche, M. Seche, *Dicționar explicativ al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998.
3. I. Oprea, C. Pamfil, R. Radu, V. Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, Ed. Litera Internațional, București-Chișinău, 2007.
4. M.D. Popa, *Dicționar enciclopedic*, vol.V O-Q, Editura Enciclopedică, București, 2004.
5. O. Bejan, *Dicționar de criminologie*, Ed. Ericon SRL, Chișinău, 2009.
6. G. Gladchi, *Criminologie*, Ed. MUSEUM, Chișinău, 2001.
7. Ю.В. Ихрин, В.Д. Зотов, Л.В. Зотова, *Политология*, Изд. Юристъ, Москва, 2000, р. 12.
8. Я.Г. Стахов, *Современная уголовная политика и совершенствование взаимодействия правоохранительных органов субъектов Российской Федерации при ее реализации*. Монография. / Под научн. ред. докт. юрид. наук, проф. В.П. Ревина, М., Академия управления МВД России, 2003.
9. Л.Д. Гаухман, Ю.И. Ляпунов, *Понятие советской уголовной политики и ее основные направления*, М, 1980.
10. А.Д. Бойко, «Понятие и принципы государственно-правовой политики борьбы с преступностью», în Материалы конференции «Формирование государственной политики борьбы с преступностью», Москва, 1997.
11. *Уголовная политика и ее реализация органами внутренних дел: Учебник* / Под ред. Л.И. Беляевой. М., Академия управления МВД России, 2003.
12. С.С. Босхолов, *Основы уголовной политики: конституционный, криминологический, уголовно-правовой и информационный аспекты*, М., 1999.
13. А.А. Герцензон, *Уголовное право и социология*, М., 1970.
14. А.И. Коробеев, А.В. Усс, Ю.В. Голик, *Уголовно-правовая политика: тенденции и перспективы*, Красноярск, 1991.
15. И.Э. Звечаровский, *Современное уголовное право России: понятие, принципы, политика*, СПб., Издательство «Юридический центр Пресс», 2001.
16. А.В. Малько, «Правовая политика и российское законодательство XIX в», în *Законодательство России в 21 веке*, М., 2002.
17. Н.И. Загородников, Н.А. Стручков, «Направления изучения советского уголовного права», în *Советское государство и право*, № 7, 1981.
18. В.Е. Квашис, *Гуманизм советского уголовного права*, М., 1969.

Dr. Valentin CHIRIȚA,
 lector superior al Catedrei „Drept penal”
 a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

LATURA SUBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII DE LUARE DE OSTATICI ȘI DETERMINAREA ACESTEIA ÎN PROCESUL CALIFICĂRII

Rezumat

Latura subiectivă a infracțiunii reprezintă cea mai complexă parte a componenței de infracțiune, deoarece este legată de cercetarea unor fenomene care se supun cu dificultate unei evaluări obiective. La baza respectivei evaluări stau cunoștințele din domeniul psihologiei juridice și criminologiei, extrapolate în spațiul juridico-penal. Aplicarea acestor cunoștințe are o însemnătate deosebită pentru analiza unor astfel de infracțiuni cum este luarea de ostatici, dat fiind faptul că anume semnele subiective au deseori un rol de bază în calificarea faptei infracționale concrete.

Latura subiectivă este un element necesar pentru orice componență de infracțiune, inclusiv pentru luarea de ostatici. Doar în urma stabilirii laturii subiective devin posibile calificarea corectă a infracțiunii, delimitarea unei infracțiuni de alta și individualizarea răspunderii penale.

Summary

The subjective side of the offense is the most complex part of the composition of crime, because it is related to the investigation of phenomena that are subject to an objective assessment difficult. On the basis of that assessment are knowledge in of legal psychology and criminology, legal and criminal extrapolated area. Application of this knowledge has a special significance for the analysis of such criminal offenses as hostage taking, given that certain subjective signs often a central role in the characterization of specific criminals act.

The subjective side is a necessary element for every structure of crime, including for taking of hostages. The correct definition of the crime, demarcation of a crime and individualization of criminal responsibility made possible only after establishing the subjective side.

Latura subiectivă a luării de ostatici (ca, de fapt, a oricărei altei infracțiuni) este un element al componenței de infracțiune destul de dificil de determinat. Aceasta se explică prin faptul că este mai complicat a pătrunde în lumea interioară a persoanei, în gândurile, dorințele, ideile, sentimente acesteia, decât a stabili circumstanțele obiective ale faptei.

În calitate de semne obligatorii ale laturii subiective a componenței de infracțiune prevăzute în art. 280 alin. (1) CP se prezintă vinovăția și scopul special.

În literatura de specialitate există o opinie unanimă potrivit căreia infracțiunea de luare de ostatici poate fi săvârșită numai cu intenție directă [3, p. 541; 2, p. 466; 4, p. 312; 12, p. 61; 10, p. 53]. Drept argument în favoarea acestei opinii vine și existența scopului special al luării sau reținerii persoanei în calitate de ostatic. Scopul dat, fiind un semn special al laturii subiective a infracțiunii analizate de noi, presupune prezența intenției directe. Totoda-

tă, trebuie menționat că, în cazul luării sau reținerii persoanei în calitate de ostatic săvârșite „cu provocarea decesului victimei din imprudență” (art. 280 alin. (3) lit. c) CP), suntem în prezența infracțiunii caracterizate prin două forme de vinovăție, deși, în consecință, infracțiunea se consideră intenționată (art. 19 CP). O situație analogică poate apărea și în privința faptei prevăzute de art. 280 alin. (3) lit. d) CP – „cu provocarea altor urmări grave”, cu toate că nu este exclusă și atitudinea psihică a făptuitorului exprimată prin intenție față de aceste urmări.

Reieșind din prevederile art. 17 CP, infracțiunea se consideră a fi comisă cu intenție directă dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și a dorit în mod conștient survenirea acestor urmări [1]. În cazul dat, legiuitorul determină forma intenției prin următoarele concepte: conștientizarea, prevederea

și dorința. Primele două se referă la factorul intelectual al intenției (conștiința), iar al treilea – la cel volitiv (voința).

Prin procese intelective înțelegem, în general: judecata, atenția, capacitatea de asociere, de prevedere etc. Ele, la rândul lor, asigură caracterul conștient al actului volitiv, căruia îi conferă direcție, precizie și eficiență. Factorul intelectual își manifestă prezența chiar înainte de declanșarea actului, adică din momentul deliberării asupra diferitelor variante de comportament și a deciziei făptuitorului orientate spre realizarea finalității propuse. Având un rol complex, procesele intelective sunt denumite și procese de conștiință [6, p. 37].

Procesul volitiv al actului de voință este întotdeauna o consecință a autodenunțării făptuitorului, care exprimă hotărârea luată și manifestată într-o anumită direcție de a obține un anumit rezultat. Astfel, voința poate fi privită ca proces psihic component al intenției, care impulsionează și comandă energia fizică a omului; aceeași schemă poate fi aplicată și în raport cu comiterea infracțiunii [6, p. 57].

Factorul intelectual determină deci conținutul intenției, iar cel volitiv – orientarea acesteia [7, p. 83].

Totodată, trebuie remarcat că, după părerea noastră, definiția legală a intenției o atribuie mai degrabă la infracțiunile cu componente materiale. Componentele formale de infracțiuni nu includ urmările prejudiciabile, iar dacă acestea au survenit, ele nu au importanță pentru calificarea faptei. Astfel, în doctrina penală a fost expusă opinia potrivit căreia „formularea legislativă a intenției față de infracțiunile cu componentă formală nu poate fi aplicată” [9, p. 16]. În această ordine de idei, autorii O.Iu. Rejepkin și I.A. Juravlev menționează următoarele: „În privința infracțiunilor cu componentă formală, la care se atribuie și luarea de ostatici, determinarea dată de legea penală a intenției directe nu este pe deplin corectă, deoarece drept moment al consumării infracțiunii date se consideră momentul săvârșirii faptei prejudiciabile, legate de luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic, indiferent de survenirea consecințelor prejudiciabile” [12, p. 62]. Intenția directă în cadrul infracțiunilor cu componentă formală se ex-

primă prin aceea că făptuitorul își dădea seama de caracterul prejudiciabil al faptei sale, a prevăzut că prin săvârșirea acesteia atentează la relațiile sociale ocrotite de legea penală și a dorit săvârșirea faptei respective [11, p. 39].

Momentul intelectual al intenției directe este caracterizat, în cazul dat, prin faptul că făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale și prevede că prin săvârșirea acestora atentează la relațiile sociale ocrotite. Conștientizarea de către făptuitor a pericolului social al faptei presupune înțelegerea conținutului acțiunilor sale și atitudinea sa față de astfel de semne ca: timpul, locul, metoda, mijloace și instrumente de comitere a infracțiunii. Făptuitorul este conștient și de faptul că acțiunile sale sunt ilegale (însă nu obligatoriu), principalul factor rămânând totuși conștientizarea gradului prejudiciabil [12, p. 63], înțelegerea caracterului și însemnătății relațiilor sociale la care atentează prin săvârșirea infracțiunii.

Astfel, în opinia noastră, momentul intelectual al intenției, în cazul componentei de bază a infracțiunii de luare de ostatici, constă în conștientizarea de către făptuitor a faptului că el efectuează o stăpânire ilegală asupra unei persoane contrar voinței acesteia, însoțită de o limitare a libertății (luarea în calitate de ostatic), sau o lipsește ilegal de posibilitatea de a părăsi locul aflării sale (reținerea în calitate de ostatic), și prevederea de către acesta că, prin acțiunile sale, atentează la relațiile sociale din domeniul securității publice și la libertatea, inviolabilitatea, viața sau sănătatea persoanei.

Dorința de a comite infracțiunea de luare sau reținere a persoanei în calitate de ostatic și de a înainta anumite cerințe însoțite de amenințări constituie momentul volitiv al intenției, în cazul componentei de bază a infracțiunii date.

Dorința reprezintă o anumită voință, mobilizată pentru atingerea unui scop anumit. Săvârșind luarea sau reținerea de ostatici și înaintând anumite cerințe, făptuitorul dorește realizarea acestor acțiuni, ceea ce este necesar și suficient pentru calificarea lor în baza articolului respectiv. De asemenea, persoana dorește și rezultatul acțiunilor sale (spre exemplu, primirea unei sume bănești

sau eliberarea rudei sale din penitenciar), însă aceasta nu are importanță pentru calificare [12, p. 63]. Totodată, trebuie menționat că factorul volitiv se află într-o legătură organică cu cel intelectual și depinde de acesta, fiindcă – odată ce a conștientizat că săvârșește luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic – făptuitorul a și dorit să comită aceasta, cu excepția cazurilor în care au existat circumstanțe ce exclud răspunderea penală (când persoana nu a atins vârsta pentru a fi trasă la răspundere penală sau dacă în momentul comiterii acțiunilor infracționale se afla în stare de iresponsabilitate).

Intenția de a comite luarea de ostatici, în funcție de momentul apariției și formării sale, poate fi: premeditată și subită.

Intenția premeditată apare până la începerea comiterii infracțiunii, când făptuitorul își consolidează hotărârea de a săvârși infracțiunea, chibzuește planul ei, alege metoda și mijloacele învingerii obstacolelor posibile (locul, timpul, instrumentele, mecanismele) [5, p. 165].

Intervalul de timp între conceperea ideii privind luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic și momentul realizării acestei idei poate constitui de la câteva ore până la câteva luni. În această perioadă de timp, făptuitorul are posibilitatea să aleagă minuțios locul, timpul, mijloacele și instrumentele săvârșirii infracțiunii, să elaboreze planul detaliat de acțiuni, să racoleze persoane care vor participa la comiterea infracțiunii, să repartizeze rolurile între ele și să creeze alte condiții favorabile pentru săvârșirea infracțiunii respective. După regula generală, intenția premeditată denotă o înclinație antisocială durabilă a făptuitorului, ceea ce sporește gradul prejudiciabil atât al infracțiunii date, cât și al persoanei care a săvârșit-o.

Intenția subită apare spontan și se realizează imediat sau după un interval neînsemnat de timp după apariția acesteia. Această categorie de intenție poate fi simplă – apare la făptuitor într-o situație psihică normală, și afectată – presupune comiterea infracțiunii în stare de afect, survenit în mod subit, ca urmare a unei puternice trăiri sufletești. Intenția subită se poate întâlni în următoarele situații:

pericolul reținerii făptuitorului, tentativa unei evadări nereușite sau alte cazuri caracterizate prin decurgerea nefavorabilă a situației pentru făptuitor.

De obicei, infracțiunea de luare de ostatici realizată cu asemenea intenție este precedată de comiterea de către făptuitor a unei alte infracțiuni (spre exemplu, tâlhăria), iar însăși luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic servește pentru făptuitor drept garanție pentru a nu fi reținut de către angajații organelor de drept. În acest caz, în calitate de ostatici apar de obicei persoane „ocasionale”, care se aflau nemijlocit în apropierea făptuitorului, iar cerințele înaintate sunt legate de posibilitatea neîmpiedicată a părăsirii de către făptuitor a unui loc, punerea la dispoziție a mijlocului de transport și renunțarea la urmărirea penală a acestuia.

În calitate de exemplu de infracțiune comisă cu intenție subită poate servi situația când depunătorul unei bănci, neputând primi nici dobânda, nici suma depusă în banca respectivă și aflându-se în stare de stres, ia în calitate de ostatici angajații băncii aflați în sală și, amenințând cu reprimarea, cere de la administrația băncii achitarea imediată a sumelor respective în calitate de condiție pentru eliberarea ostaticilor.

Examinarea dosarelor penale în cauzele legate de luarea de ostatici în Federația Rusă a arătat că, în marea majoritate a cazurilor, aceste infracțiuni se săvârșesc cu intenție premeditată, constituind circa 87,4%. Intenția subită se întâlnește doar în circa 12,6% din numărul total al acestor infracțiuni [10, p. 55].

Modalitățile intenției prezentate mai sus (premeditată și subită) nu au importanță pentru calificarea faptei, însă, având un caracter criminologic, sunt luate în considerație la individualizarea răspunderii penale. O oarecare importanță juridico-penală are doar intenția premeditată, caracteristică pentru luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală (art. 280 alin. (3) lit. a) CP).

După cum am mai menționat, drept semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii de luare de ostatici se prezintă, pe lân-

gă vinovăție, și scopul special, care constă în „silirea statului, organizației internaționale, persoanei juridice sau fizice ori unui grup de persoane să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni în calitate de condiție pentru eliberarea ostaticului”. Scopul dat reprezintă un rezultat ideal al luării sau reținerii persoanei în calitate de ostatic și constă în silirea persoanelor terțe (adresatului) să îndeplinească cerințele înaintate de făptuitor în calitate de condiție pentru eliberarea ostaticului.

Cu referire la infracțiunea dată, scopul poartă un caracter dublu, putând fi primar și secundar (final). În calitate de scop primar poate apărea determinarea adresatului să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni (spre exemplu, să achite o sumă de bani pentru eliberarea ostaticului). Scopul final este cel spre care tinde făptuitorul (de exemplu, să obțină o sumă de bani, pe care adresatul este nevoit să o achite) [12, p. 65].

Legiuitorul, în dispoziția art. 280 CP, întrebuițează sintagma „cu scopul de a sili”. Din analiza normei date reiese că luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic poate fi săvârșită:

- în scopul de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică ori un grup de persoane să săvârșescă o acțiune (spre exemplu, să pună la dispoziția făptuitorului un mijloc de transport);

- în scopul de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică ori un grup de persoane să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni (spre exemplu, să renunțe la urmărirea făptuitorului);

- în scopul de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică ori un grup de persoane să săvârșescă vreo acțiune și să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni (spre exemplu, să achite restanțele la salariu și să nu pornească urmărirea penală pentru cele comise).

Scopurile cu care este săvârșită infracțiunea de luare de ostatici pot fi cele mai diverse: politice, religioase, sociale, de eliberare națională, criminale etc. Totodată, acestea pot și să nu coincidă cu cerințele, spre exemplu în cazul în care îndeplinirea acestora este imposibilă sau ireală.

Uneori scopurile au un caracter legal, la categoria acestora atribuindu-se: tendința de a se îngrădi de acțiuni infracționale, realizarea unor reforme, construirea spitalelor și școlilor, îmbunătățirea condițiilor de deținere a deținuților, realizarea dreptului de primire a locuinței etc. Astfel, spre exemplu, la 27 decembrie 1995 pe Insulele Filipine, 20 de teroriști ai Mișcării Abu Saiaf au luat în calitate de ostatici 16 turiști, pentru a căror eliberare au cerut, pe lângă o sumă mare de bani, promisiunea de a realiza un șir de reforme în Mindao. În 1998, în Yemen au fost luați ca ostatici nouă turiști italieni, iar condiția pentru eliberarea acestora a fost construirea în regiune a unui spital și a unei școli [8, p. 467].

Pe continentul african au loc, deseori, cazuri de luare de ostatici în scopul primirii produselor alimentare și efectuării controlului medical, construirii diverselor obiecte, beneficiarii de investiții în sectorul medical, în învățământ etc. Astfel, la 1 noiembrie 1996 în Sudan, un grup de teroriști a luat ca ostatici câțiva angajați ai Comitetului Internațional al Crucii Roșii, care au fost eliberați în schimbul produselor alimentare și efectuării unui control medical al combatanților. La 15 octombrie 1997, un trib din Yemen a luat în calitate de ostatic un businessman din Marea Britanie și a cerut, în calitate de condiție pentru eliberarea acestuia, acordarea unui ajutor financiar tribului și finalizarea construirii rețelelor electrice și a apeductului. Iar la 19 februarie 1998, tot în Yemen, tribul Alhada a luat în calitate de ostatic un expert – agricultor olandez, înaintând cerința de dezvoltare în regiune a proiectelor din domeniul agriculturii [8, p. 494].

Drept scop poate apărea eliberarea persoanelor care execută pedeapsa cu închisoarea. Astfel, la 25 iunie 1995, în Pakistan, un grup de teroriști a luat în calitate de ostatici trei ingineri germani, iar pentru eliberarea acestora a cerut 10 milioane de rupii și eliberarea a patru deținuți din Peshawar. În iulie al aceluiași an, în India au fost luați în calitate de ostatici șase turiști, pentru a căror eliberare s-a cerut punerea în libertate a teroriștilor islamici arestați în India [8, p. 501].

În calitate de scop poate fi și demiterea unor funcționari publici. Spre exemplu, la 25

aprilie 1982, în Franța, teroriștii mișcării revoluționare franceze l-au luat ca ostatic pe scriitorul J. Halier, înaintând în calitate de condiție pentru eliberarea acestuia cerința demiterii din guvernul țării a reprezentanților partidului comuniștilor [8, p. 395].

În felul acesta, componența infracțiunii de luare de ostatici poate avea loc doar în cazul în care latura sa subiectivă este caracterizată prin existența unui scop special, prevăzut în dispoziția art. 280 CP.

Motivele comiterii infracțiunii de luare de ostatici pot fi cele mai diverse, spre exemplu: răzburarea, interesul material, invidia, dorința de a evita pedeapsa, convingerile politice etc. Acestea, cu excepția interesului material (art.280 alin. (2) lit. e) CP), nu au nici o importanță pentru calificare, însă dacă infracțiunea respectivă a fost săvârșită, spre exemplu, din motive de ură socială, națională, rasială sau religioasă, atunci, în conformitate cu art.77 alin.(1) lit. d) CP, aceste motive sunt privite ca circumstanțe care agravează pedeapsa penală.

În cazul luării sau reținerii persoanei ca ostatic săvârșite din interes material, elementul subiectiv al activității făptuitorului se caracterizează nu numai prin intenție directă și existența unui scop special, dar și prin prezența unui motiv special (material) al săvârșirii infracțiunii. Doar ansamblul scopului respectiv și motivului „material” face posibilă calificarea faptei conform art.280 alin.(2) lit.e) CP. Interesul material presupune tendința făptuitorului de a obține un venit material (bani, bunuri sau drepturi la primirea lor, drepturi la spațiul locativ, remunerarea din partea terței persoane) sau de a fi scutit de anumite cheltuieli materiale (restituirea bunurilor, datoriei, îndeplinirea obligațiilor patrimoniale, plățirea pensiilor alimentare) etc.

Latura subiectivă a infracțiunii de luare de ostatici se caracterizează și prin atitudinea psihică a făptuitorului față de circumstanțele agravante prevăzute la art. 280 alin. (2) și (3) CP.

Astfel, pentru calificarea faptei potrivit art.280 alin.(2) lit.f) CP este necesar ca făptuitorul: 1) să-și dea seama că săvârșește luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic

cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei, să prevadă că prin aceasta atentează la relațiile sociale respective ocrotite de legea penală; și 2) să dorească comiterea acțiunilor date și înaintarea cerințelor sale adresatului însoțite de amenințări.

Circumstanța prevăzută la art.280 alin. (2) lit.c) CP (cu bună știință în privința unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor) la fel trebuie să fie conștientizată de făptuitor. Făptuitorul trebuie să cunoască sau real să admită faptul că victima este minoră sau femeie gravidă, în caz contrar acțiunile acestuia nu pot fi calificate conform punctului respectiv.

Prin art.280 alin.(2) lit.b) CP este stabilită răspunderea penală sporită pentru luarea de ostatici săvârșită asupra a două sau a mai multor persoane. Și circumstanța respectivă trebuie să fie conștientizată de făptuitor și trebuie să fie cuprinsă de o intenție unică.

Latura subiectivă a luării de ostatici săvârșite cu provocarea decesului victimei din imprudență (art.280 alin.(3) lit.c) CP) necesită un studiu deosebit. În cazul dat, potrivit art.19 CP, are loc o infracțiune săvârșită cu două forme de vinovăție. Cu alte cuvinte, în una și aceeași faptă se evidențiază concomitent atitudinea psihică diferită față de acțiunea și consecințele prejudiciabile survenite: sub forma intenției și imprudenței. Intenția directă a făptuitorului se va realiza în privința acțiunilor sale (luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic), iar imprudența – față de urmările survenite (decesul victimei). Aceeași situație poate apărea și în privința luării de ostatici săvârșite cu provocarea altor urmări grave, cu toate că, în cazul dat, nu este exclusă și atitudinea intenționată a făptuitorului față de aceste urmări.

Reieșind din prevederile art.18 CP, imprudența poate fi de două tipuri, și anume: încrederea exagerată în sine și neglijența criminală. Drept exemplu de încredere exagerată în sine poate servi cazul închiderii victimei în portbagajul automobilului, în care aceasta s-a asfixiat. În situația dată, făptuitorul a prevăzut survenirea urmărilor prejudiciabile

sub forma decesului victimei, însă considera în mod ușuratic că aceste urmări vor putea fi evitate. Neglijența, în cazul decesului ostaticului, poate avea loc, de exemplu, în urma unei împușcături întâmplătoare, ca rezultat al demonstrării de către făptuitor a armei de foc. În această situație, făptuitorul nu a prevăzut posibilitatea survenirii decesului victimei, deși cu atenția și prudența necesare, trebuia și putea să prevadă aceste urmări. În consecință, infracțiunea de luare de ostatici prevăzută în art.280 alin.(3) lit.c) și lit. d) CP se consideră intenționată.

Acțiunile făptuitorului, în cazul provocării decesului victimei din imprudență, vor fi calificate potrivit art.280 alin.(3) lit.c) CP doar în cazul în care acesta se află într-o legătură nemijlocită cu luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic. Însă dacă decesul persoanei a survenit în urma altor acțiuni, care nu sunt legate nemijlocit de luarea sau reținerea ostaticului, spre exemplu, o împușcătură întâmplătoare ca urmare a demontării pistolului etc., aceste acțiuni urmează a fi încadrate de sine stătător în baza art.149 CP.

Dacă în cazul luării sau reținerii de ostatici se va stabili că atitudinea psihică a făptuitorului față de urmările survenite era exprimată prin vinovăție intenționată, spre exemplu, față de moartea persoanei, atunci cele comise urmează a fi calificate doar potrivit art.145 alin.(2) lit.f) CP (omorul săvârșit cu răpirea sau luarea persoanei în calitate de ostatic).

La calificarea omorului săvârșit cu răpirea sau luarea persoanei în calitate de ostatic nu este necesară calificarea suplimentară, potrivit art.164 sau 280 din CP al RM. Utilizând în dispoziția incriminătoare prepoziția „cu”, legiuitorul nu a putut să nu aibă în vedere și sensul de asociere. Așadar, fiind vorba de o infracțiune unică, calificarea prin concurs ar însemna încălcarea principiului stipulat în art.7 alin. (2) din CP al RM, întrucât făptuitorul ar fi tras de două ori la răspundere penală pentru aceeași faptă [3, p. 61].

Deci deosebirea dintre luarea de ostatici săvârșită cu provocarea decesului victimei din imprudență (art.280 alin.(3) lit.c) CP) și omorul intenționat săvârșit cu răpirea sau luarea

persoanei în calitate de ostatic (art.145 alin.(2) lit.f) CP) constă anume în atitudinea psihică a făptuitorului față de consecințele survenite. În cazul omorului intenționat, intenția făptuitorului este îndreptată nemijlocit spre provocarea morții persoanei.

Bibliografie

1. Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr.128-129/1012.
2. A. Barbăneagră, V. Berliba, C. Gurschi ș.a., *Codul penal comentat și adnotat*, Chișinău, Ed. Cartier Juridic, 2005.
3. S. Brînză, X. Ulianoschi, V. Stati ș.a., *Drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău, Ed. Cartier Juridic, 2005.
4. I. Macari, *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială*, Chișinău, 2003.
5. *Manual de drept penal. Partea generală*, Redactor coordonator A. Borodac, Chișinău, 2005.
6. A. Mariț, *Forme, modalități și grade de manifestare a vinovăției penale*, Chișinău, 2005.
7. П.С. Дагель, Д.П. Котов, *Субъективная сторона преступления и ее установление*, Воронеж, 1974.
8. К.В. Жариков, *Терроризм и террористы. Справочник*, Минск, 1999.
9. Н.И. Иванов, *Умысел в уголовном праве России*, în *Российская юстиция* №12, 1995.
10. Г.В. Овчинникова, М.Ю. Павлик, О.Н. Коршунова, *Захват заложника: уголовно-правовые, криминологические и криминалистические проблемы*, Санкт-Петербург: Юр. центр Пресс, 2001.
11. А.И. Рарог, *Вина и квалификация преступлений. Учебное пособие*, Москва, РИО ВЮЗИ, 1982.
12. О.Ю. Резепкин, И.А. Журавлев, *Захват заложника: уголовно-правовая регламентация проблемы*, Москва, Юнити-Дана, 2003.

Dr. Radion COJOCARU,

șef al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar

Sergiu COJOCARU,

lector al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
master în drept

INFRAȚIUNEA DE TRANSMITERE A UNEI BOLI VENERICE (ART.211 C.PEN. AL REPUBLICII MOLDOVA): CONȚINUT JURIDIC ȘI CARACTERIZARE

Rezumat

Transmiterea unei boli venerice constituie o infracțiune descrisă la art.211 C.pen. al Republicii Moldova, comisă în prezența cerințelor statuate de textul incriminator. Studiul realizat de autori este dedicat abordării faptei infracționale menționate din perspectiva științei dreptului penal și vine să cristalizeze anumite controverse de interpretare evocate în literatura de specialitate autohtonă și cea străină. În cadrul acestui articol autorii promovează anumite teze referitoare la latura subiectivă a infracțiunii examinate ce au fost promovate în lucrările distinsului autor A. Borodac.

Summary

The transmission of a venereal disease is an infraction writing by the article 211 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, when it is committed in the presence of requests provided by the incrimination rule. The study realized by the author is dedicated to deal with this act of infringement made from the perspective of science of criminal law and comes to crystallize some controversy of interpretation mentioned in the specialty literature. In this article the author argues and promotes certain theses presented on the subjective side of the infraction of transmission of a venereal disease exhibited by the distinguished author A. Borodac.

1. Bolile venerice fac parte din categoria bolilor infecțioase deosebit de periculoase, întrucât în condițiile neurmării unui tratament medical prescris pot îmbrăca forma unor boli cronice, iar urmarea unui tratament neadecvat poate conduce la urmări grave pentru sănătatea omului.

Totodată, caracterul de pericol public al bolilor venerice se manifestă prin faptul că ele pot fi ușor transmise, persoanele care suferă de asemenea boli fiind periculoase pentru cei din jur. Din atare considerente, persoanele bolnave de boli venerice sunt obligate în condițiile fixate de lege să urmeze un tratament obligatoriu și să respecte anumite reguli de igienă.

O asemenea obligație derivă din art.45 alin.(1) al Legii ocrotirii sănătății nr.411-XI-II din 28.03.1995, potrivit căreia: „Persoanele care suferă de boli venerice sunt supuse unui examen medical și tratament obligatoriu în instituțiile curativ-profilactice respective, precum și supravegherii prin dispensarizare până

la vindecare” [1].

În același sens, poate fi invocat și alin.(6) al aceluiași articol: „La solicitarea instituțiilor medico-sanitare, organele de poliție sunt obligate să aducă în unitățile curativ-profilactice respective persoanele care suferă de boli venerice, persoanele referitor la care există date suficiente de a presupune că sunt infectate sau că suferă de boli venerice, precum și persoanele care au venit în contact cu astfel de bolnavi, și să acorde acestor unități ajutor la identificarea sursei de infecție” [2].

La art.211 alin.(1) C.pen. este instituită răspunderea penală pentru fapta persoanei care, știind că suferă de o boală venerică, o transmite unei alte persoane.

Prin incriminarea infracțiunii descrise la art.211 C.pen., legiuitorul a urmărit să protejeze sănătatea publică sub aspectul sancționării penale a persoanelor care, știind că suferă de boli venerice, le transmit unor altor persoane.

Sfera de aplicabilitate a art.211 C.pen. nu se extinde asupra persoanelor care se sustrag de la examenul și tratamentul coercitiv după avertizarea făcută de unitățile medico-sanitare. Actualmente, legea penală nu pedepsește o asemenea faptă, însă în C.pen. al Republicii Moldova din 1961 aceasta era incriminată la art.107, fiind descrisă prin următoarea formulare legislativă: „Sustragerea de la tratamentul bolii venerice, continuat după avertismentul făcut de organele ocrotirii sănătății...” [3].

2. Obiectul juridic de generic al infracțiunii de transmitere a unei boli venerice îl constituie relațiile sociale a căror existență și desfășurare normală este condiționată de protejarea sănătății publice și a regulilor de conviețuire socială, fapt ce derivă din denumirea marginală a Capitolului VIII din Partea specială a Codului penal.

Plecând de la însemnătatea noțiunii de sănătate publică, aceasta și-a găsit o consacrare legală la art.1 al Legii privind supravegherea de stat a sănătății publice din 03.02.2009, potrivit căruia sănătatea publică constituie un ansamblu de măsuri științifico-practice, legislative, organizatorice, administrative și de altă natură destinate să promoveze sănătatea, să prevină bolile și să prelungească viața prin eforturile și alegerea informată ale societății, comunităților publice, celor private și ale indivizilor [4].

În conformitate cu art.4 al Legii din 03.02.2009, supravegherea de stat a sănătății publice se realizează prin:

1) supravegherea și evaluarea sănătății populației, cu stabilirea priorităților de sănătate publică;

2) identificarea, evaluarea, managementul și comunicarea riscurilor pentru sănătatea publică, prognozarea și diminuarea impactului negativ al acestora asupra sănătății;

3) protecția sănătății prin elaborarea, coordonarea, supravegherea și controlul de stat al aplicării actelor legislative și a altor acte normative, a ghidurilor de bune practici și proceduri standard de operare care reglementează determinanții stării de sănătate;

4) autorizarea de stat a activităților, ser-

viciilor și produselor cu impact asupra sănătății populației;

5) inițierea, participarea la elaborarea, monitorizarea și realizarea politicilor și programelor de sănătate publică;

6) prevenirea maladiilor prin realizarea intervențiilor de prevenție primară și secundară etc. [4].

Sănătatea publică reprezintă o valoare socială deosebit de importantă în cadrul societății. În doctrina penală sănătatea publică a fost definită ca fiind, pe de o parte, totalitatea condițiilor și măsurilor menite să asigure cât mai pe deplin sănătatea unui grup social organizat – comună, oraș etc., iar pe de altă parte, starea de pericol pe care acel grup o are sub aspectul sănătății sale [5, p. 525].

Statul, prin mijloace de drept penal, trebuie să asigure apărarea igienei și a sănătății publice, păstrarea și dezvoltarea calităților fizice și mintale ale persoanei, spre a-i permite participarea eficientă și reală la întreaga viață politică, economică, socială și culturală.

Cu referință la noțiunea de conviețuire socială în doctrina penală este cunoscut sensul larg și cel restrâns al acesteia. Potrivit sensului larg, cele mai multe relații sociale sunt, în fond, relații de conviețuire socială, relații de viațuire a unor oameni împreună cu alți oameni [20, p. 485]. Într-o asemenea accepțiune prin orice infracțiune se aduce atingere relațiilor sociale, deoarece orice infracțiune tulbură relațiile sociale, adică relațiile de conviețuire socială [20, p. 485].

Privită ca valoare socială distinctă ce este supusă protecției penale într-un cadru aparte de incriminări, noțiunea de „conviețuire socială” are o semnificație restrânsă și nu largă. În sens restrâns, noțiunea de „relații de conviețuire socială” vizează acele relații sociale care presupun contacte mai apropiate, mai directe, mai frecvente între oameni, a căror încălcare implică o suferință morală [5, p. 525].

Obiectul juridic special al infracțiunii îl constituie relațiile sociale a căror existență și desfășurare normală sunt condiționate de asigurarea sănătății publice, a cărei ocrotire implică prevenirea riscului răspândirii bolilor venerice din partea persoanelor contaminate

cu asemenea boli.

Obiectul material este reprezentat de corpul fizic al persoanei căreia i se transmite boala venerică.

Victimă a infracțiunii este persoana care la momentul săvârșirii faptei nu suferă de boala venerică de care este contaminat făptuitorul. Nu va exista infracțiune dacă ambele persoane suferă de aceeași boală venerică. Însă dacă două persoane sunt bolnave de boli venerice diferite, pe care și le transmit reciproc, la răspunderea penală urmează a fi trasă fiecare dintre aceste persoane.

De asemenea, pentru existența infracțiunii nu are însemnătate dacă victima a conșimțit să fie contaminată cu o boală venerică de către o altă persoană care suferă de o asemenea boală.

Nu va exista însă infracțiunea prevăzută la art.211 C.pen. atunci când persoana, prin anumite acțiuni, se autocontaminează singură cu o boală venerică. Într-o asemenea situație, persoana va putea fi supusă răspunderii penale în baza art.353, 355 sau 372 C.pen., cu condiția întrunirii cerințelor incriminării stabilite de lege.

3. Latura obiectivă a infracțiunii se realizează prin transmiterea unei boli venerice unei alte persoane.

Transmiterea unei boli venerice este o infracțiune comisivă, întrucât legiuitorul interzice sub amenințarea pedepsei penale comportamentul prin care victima este contaminată cu o boală venerică de către o persoană care știe că suferă de o asemenea boală.

Fapta însă poate îmbrăca și forma unei infracțiuni omisive improprie, denumită infracțiune comisivă săvârșită prin omisiune, întrucât este posibil ca transmiterea să fie efectul unei inacțiuni, atunci când făptuitorul, potrivit avertismentului făcut de medic, era obligat să respecte anumite reguli prin care s-ar preîntâmpina transmiterea bolii la o altă persoană.

Din categoria bolilor venerice fac parte boli infecțioase, precum: sifilisul sau luesul, gonoreea sau blenoragia, trihomonaza, șruncul moale, hlamidoza etc.

Potrivit autorului P. Duboveț: „Natura

bolii venerice nu influențează calificarea faptei săvârșite de subiect, însă de ea trebuie să se țină cont la individualizarea pedepsei penale” [6, p.118].

În opinia profesorului A. Borodac: „ (...) la aplicarea pedepsei penale instanța de judecată trebuie să ia în considerație atât felul bolii venerice transmise, cât și consecințele acesteia” [7, p.121].

În mod analogic, N. Zagorodnikov menționa: „La stabilirea măsurii de pedeapsă instanța de judecată trebuie să țină cont de tipul bolii de care a fost contaminată victima. Deși legiuitorul lasă în afara componenței de infracțiune faptul survenirii sau nesurvenirii unor consecințe nefaste pentru sănătatea victimei și de acest aspect se va ține cont la individualizarea pedepsei” [8, p. 59].

Constatarea naturii și a tipului bolii se face prin expertiza medico-legală cu participarea medicilor venerologi. Nu va exista infracțiune atunci când victima este contaminată cu o altă boală infecțioasă decât cea venerică.

Transmiterea bolii venerice presupune contaminarea victimei cu agenții patogeni ai respectivei boli. Actul de transmitere, de cele mai multe ori, se realizează pe cale sexuală (raport sexual, acte de homosexualitate sau alte acte cu caracter sexual). Acestea pot fi însă transmise și pe alte căi: contactul cu zona infectată, contactul cu obiecte infectate etc.

Fapta descrisă la art.211 C.pen este absorbită de componentele la care contaminarea cu o boală venerică este prevăzută în calitate de formă agravantă a infracțiunilor privind viața sexuală a persoanei: violul însoțit de contaminarea intenționată cu o boală venerică (art.171 alin.(2) lit.e) C.pen.), acțiuni violente cu caracter sexual însoțite de contaminarea intenționată cu o boală venerică (art.172 alin. (2) lit.d) C.pen.). Într-o asemenea situație calificarea urmează a fi realizată conform articolelor menționate, care în raport cu art.211 C.pen. constituie norme întregi, devenind aplicabile, astfel, regulile de încadrare stabilite la art.118 alin.(2) C.pen.

Dacă actul de transmitere a unei boli venerice constituie o altă infracțiune privind viața sexuală a persoanei, cum ar fi: hărțui-

rea sexuală (art.173 C.pen.), raportul sexual cu o persoană care nu a atins vârsta de 16 ani (art.174 C.pen.), acțiuni perverse (art.175 C.pen.), făptuitorul urmează a fi supus răsputerii penale în baza unui concurs de infracțiuni.

Infracțiunea are o componentă materială, pentru consumarea faptei fiind necesar producerea urmării prejudiciabile sub forma îmbolnăvirii victimei cu o boală venerică.

Forma tentativei este posibilă doar atunci când făptuitorul acționează cu intenția directă de a contamina victima cu o boală venerică, efect care însă nu se produce datorită unor cauze străine voinței acestuia.

Pentru întregirea laturii obiective a infracțiunii se mai cere ca între acțiunea de transmitere a bolii venerice și urmarea prejudiciabilă să existe legătură de cauzalitate.

4. În legătură cu conținutul laturii subiective a acestei infracțiuni, în literatura de specialitate au fost expuse mai multe opinii.

Polemica de opinii decurge din ideea că atât la moment, cât și pe parcursul evoluției legislației penale autohtone forma de vinovăție caracteristică acestei infracțiuni nu rezultă nici din formularea expresă a normei de incriminare, nici din natura faptei.

În opinia lui P. Duboveț, infracțiunea analizată nu poate fi săvârșită prin intenție directă, întrucât într-o asemenea situație contaminarea cu o boală venerică constituie o metodă de comitere a faptei de vătămare a integrității corporale sau sănătății, iar aprecierea gravității și calificarea ei se face în funcție de durata de dereglare a sănătății [9, p. 118].

Plecând de la normele penale în vigoare, o asemenea opinie nu mai poate fi acceptată, întrucât fapta de transmitere a unei boli venerice este catalogată de către legiuitor la categoria infracțiunilor ce atentează la sănătatea populației și nu la infracțiunile contra sănătății persoanei. O interpretare contrarie decât cea care rezultă din conținutul normativ ar conduce la încălcarea gravă a principiului legalității statuat la art.3 alin.(2) C.pen., potrivit căruia: „Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise” [10].

Un alt grup de autori, G. Borznenkov [11, p. 78], V. Ivanov [12, p. 253], P. Iani [13, p. 43] consideră că infracțiunea de transmitere a bolii venerice poate fi comisă doar în forma intenției, care poate fi atât directă, cât și indirectă.

Acest punct de vedere a fost asimilat, în parte și de către unii autori din doctrina penală autohtonă [14].

Alți autori (A. Borodac [15, p. 285], L. Cruglicov [16, p. 74], M. Kovalev [17, p. 133] etc.) consideră că această infracțiune poate fi comisă atât prin intenție, care poate fi directă sau indirectă, cât și prin imprudență sub forma încrederii exagerate.

Pentru justificarea unei asemenea opinii autorul I. Farghiev consideră că în normele speciale ale dreptului penal legiuitorul descrie așa-zisele infracțiuni cu forme alternative de vinovăție. Infracțiunile ce pot fi săvârșite din intenție și din imprudență pot fi identificate atunci când în textul de lege nu se prevede în mod expres forma de vinovăție și aceasta nu rezultă din modul de săvârșire a acesteia [18].

Afiliindu-ne la cel din urmă punct de vedere, considerăm că latura subiectivă a infracțiunii de transmitere a unei boli venerice se poate exprima prin intenție directă sau indirectă, precum și prin imprudență sub forma încrederii exagerate.

Infracțiunea se comite cu intenție atunci când făptuitorul, știind că suferă de o boală venerică, își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut posibilitatea transmiterii bolii unei alte persoane și a dorit acest lucru (intenție directă) sau l-a admis în mod conștient (intenție indirectă).

În cazul imprudenței exprimate prin încredere exagerată, subiectul conștientizează că suferă de o boală venerică, prevede posibilitatea contaminării unei alte persoane, însă consideră în mod ușuratic că această urmare prejudiciabilă va putea fi evitată.

Din formularea textului de incriminare rezultă că neglijența criminală nu este posibilă, întrucât pentru existența faptei este necesar ca subiectul să știe că suferă de o boală venerică și, implicit, să prevadă posibilitatea conta-

minării unei alte persoane.

Aspectul intelectual al cunoașterii presupune diagnosticarea și informarea prealabilă a subiectului de către medicul specializat despre faptul că suferă de o boală venerică. În același timp, persoana diagnosticată cu o boală venerică este avertizată de către medic asupra obligativității respectării unor interdicții prin care s-ar preveni transmiterea bolii venerice la alte persoane sănătoase (interdicția de a întreține relații sexuale, obligativitatea respectării unor reguli igienice etc.).

În viziunea autorului M. Kovalev, la care ne raliem și noi, infracțiunea de transmitere a unei boli venerice, de regulă, este comisă cu intenție indirectă (spre exemplu, făptuitorul întreținând relații sexuale ocazionale, știind despre boala venerică de care suferă, manifestă indiferență față de eventualitatea contaminării partenerului) [19, p. 133].

Motivul de comitere a infracțiunii nu are însemnătate pentru calificare, însă de el se va ține cont la individualizarea pedepsei penale, astfel încât determinarea acestuia în fiecare caz se face obligatoriu. Fapta poate fi comisă din motive de răzbunare, ostilitate pe care o resimte făptuitorul față de cei din jur din cauza bolii de care suferă, satisfacerea necesităților sexuale etc.

5. Subiectul infracțiunii este special, putând fi persoana fizică responsabilă care la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani și care suferă de o boală venerică.

În cazul art.211 alin.(2) lit.b) C.pen. este dozată răspunderea penală pentru comiterea faptei asupra a două sau a mai multor persoane. Într-o asemenea împrejurare infracțiunea prezintă un grad prejudiciabil mai sporit, întrucât contaminarea unei pluralități de victime creează un pericol mai mare pentru sănătatea publică. Transmiterea unei boli venerice în privința a două sau a mai multor persoane poate fi comisă printr-o singură acțiune sau prin acțiuni succesive. În cea de a doua situație acțiunile urmează a fi realizate la intervale relativ scurte de timp, în condiții în care să nu fie afectată unitatea de intenție și de scop.

Dacă făptuitorul acționează în baza unor intenții diferite, prin reiterarea activității

infracționale, activitatea poate fi calificată după regulile concursului de infracțiuni.

Săvârșirea infracțiunii cu bună știință asupra unui minor (art.211 alin.(2) C.pen.) este consacrată de legiuitor în calitate de circumstanță agravantă a infracțiunii prin luarea în calcul, deopotrivă, a stării de vulnerabilitate a victimei și a consecințelor nefaste pentru dezvoltarea fiziologică normală a acestora datorată îmbolnăvirii de o boală venerică.

Prin persoană minoră se are în vedere persoana care la momentul comiterii infracțiunii nu a atins vârsta de 18 ani.

Pentru existența agravantei este necesar ca la nivel intelectual făptuitorul să acționeze cu „bunăștiință”, adică să aibă cunoștință deplină asupra împrejurării că victima nu a atins vârsta de 18 ani. Astfel, este obligatoriu ca acesta să nu presupună, ci să știe cu certitudine că, la momentul comiterii infracțiunii, victima nu a atins vârsta de 18 ani. Această certitudine se poate datora: cunoașterii anterioare a victimei; aspectului exterior al acesteia; manierei de conduită a victimei etc.

Bibliografie:

1. Monitorul Oficial al R. Moldova nr.34/373 din 22.06.1995.
2. Codul penal din 24.03.1961 // Vești-le R.S.S.M., 1961, nr.10, art.41. Abrogat: 12.06.2003 // Legea R.Moldova nr.1160-XV din 21.06.2002.
3. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.9/256 din 30.09.1993.
4. Monitorul Oficial al R. Moldova nr.67/183 din 03.04.2009.
5. V. Dobrinioiu, Gh. Nistoreanu, I. Pascu, I. Molnar, Al. Boroii, V. Lazăr, *Drept penal, Partea specială*, București, 1994.
6. П. А. Дубовец, *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*, Москва, 1964.
7. А. В. Бородак, «Ответственность за распространение венерических болезней по советскому уголовному праву». Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 1976.
8. Н.И. Загородников, *Преступления*

- против здоровья*, Москва, 1969.
9. П. А. Дубовец, *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*, Москва, 1964.
 10. Codul penal al Republicii Moldova Nr. 985-XV din 18.04.2002. Republicat în Monitorul Oficial al R. Moldova, 14.04.2009.
 11. Г. Н. Борзенков, *Преступления против жизни и здоровья. Российское уголовное право, Особенная часть, Учебник*, В. 2 Т. 2. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, В.С. Комиссарова, А.И. Рарога, Москва, ТК «Велби», Изд-во «Проспект», 2006.
 12. В.Д. Иванов, *Преступления против жизни и здоровья, Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации с постановочными материалами и судебной практикой*, Ростов н/Д, 2002.
 13. П. Яни, «Сложные вопросы субъективной стороны преступления», în *Российская юстиция*, № 2, 2002.
 14. V. Stati, *Drept penal*, vol. II, Chișinău, Ed. Cartier Juridic, 2005.
 15. A. Borodac, *Manual de drept penal, Partea specială*, Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2004.
 16. *Уголовное право России. Особенная часть*, под. ред., Кругликов Л. Л., Изд. Москва, ВЕК, 1999.
 17. М.И. Ковалев. În: *Уголовное право. Особенная часть, учебник для ВУЗОВ*, под. Ред. Козаченко И. Я., Незнамова З. А., Новоселов Г. П., Москва, Изд. Норма-Инфра, 2001.
 18. И. Фаргиев, *Уголовно-правовая оценка заражения венерической болезнью* // justicemaker.ru/view-article.
 19. V. Dongoroz, I. Fiodor, S. Kahane etc., *Explicații teoretice ale Codului penal român, ediția a II-a. Vol. – IV*, București, Ed. Academiei române, Ed. All Beck, 2003.

Dr. Liliana CREANGĂ,
 Șef al Centrului de cercetări științifice
 al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

UNELE CONCEPTE ALE REALIZĂRII JUSTIȚIEI CONSTITUȚIONALE ÎN DOCTRINA JURIDICĂ

Rezumat

Instaurarea justiției constituționale este una din cele mai importante particularități ale procesului de democratizare din țările Europei Centrale și de Est, inclusiv din Republica Moldova. Întreaga doctrină a constituționalității relevă pericolul unei suveranități parlamentare excesive, exercitându-se chiar cu încălcarea prevederilor legilor constituționale. De aceea cercetările științifice ale temei au un caracter multidimensional și atrag atenția mai multor cercetători în domeniu.

Spre deosebire de alte sisteme juridice, recepționarea instituției controlului constituționalității legii prin justiția constituțională în Republica Moldova este nu atât de îndepărtată. Constituirea noului sistem constituțional, bazat pe crearea unicului organ de jurisdicție constituțională, Curtea Constituțională, a fost posibilă datorită următorilor factori: În primul rând, obținerea independenței RM și proclamarea suveranității. În al doilea rând, trecerea de la sistemul totalitar la unul democratic, bazat pe principiul separației puterilor în stat. Iar în al treilea rând, constituirea noului sistem de justiție constituțională. Premisele acestui sistem își găsesc fundamentul în Declarația de independență a Republicii Moldova din 27 august 1991, Concepția de reformare a justiției și a organelor de drept din 21 iulie 1994, Constituția RM din 29 iulie 1994.

Summary

The establishment of constitutional justice is one of the most important features of the democratization process in Central and Eastern European countries, including Moldova. The whole doctrine of constitutionality reveals the danger of excessive parliamentary sovereignty exercising is even in violation of constitutional laws. Therefore, scientific research of this theme have a multidimensional attention of several researchers in the field. Unlike other legal systems, receiving institution constitutionality of the law through constitutional justice in Moldova is not so far.

Formation of a new constitutional system, based on creating the only body of constitutional jurisdiction, the Constitutional Court, was possible by the following factors: First, the proclamation of independence and sovereignty of the Republic of Moldova. Second, the transition from totalitarian to a democratic system based on the principle of separation of powers in a state. Thirdly setting up new system of constitutional justice. The premises of this system has its foundation in the Declaration of Independence of the Republic of Moldova of 27 August 1991, the Concept of reforming the justice and law enforcement from July 21, 1994, the Constitution of the Republic of Moldova of July 29, 1994.

Analiza activității Curții Constituționale a Republicii Moldova ne demonstrează faptul că ea contribuie la procesul de creare a unui cadru legislativ democratic, arătând limitele funcționale ale autorităților publice, stăruind asupra separației puterilor în stat. Prin hotărârile sale Curtea poate să prevină abuzul de putere al Parlamentului, să contribuie la o mai bună înțelegere a procesului de legiferare.

Anume analiza activității Curții Constituționale, cercetarea activității de interpretare a Constituției de către Curtea Constituțională, analiza controlului de constituționalitate, a drepturilor și libertăților cetățenilor în contextul jurisdicției constituționale a constituit, recent, obiect al cercetării în articolele știin-

țifice ale unor constituționaliști consacrați din Republica Moldova, în cadrul a numeroase conferințe naționale și internaționale: Dumitru Pulbere, „Justiția constituțională – garant al supremației Constituției” [1, p.58]; Andrei Smochină, „Jurisdicția constituțională: probleme teoretice și practice” [2, p.203]; Sergiu Cobăneanu, „Curtea Constituțională și rolul ei în protejarea și promovarea drepturilor omului” [3, p.188]; Veaceslav Zaprojan, „Plângerea constituțională și excepția de neconstituționalitate în aspect comparativ” [4, p.141]; Gheorghe Costachi, „Din experiența Curților Constituționale din unele state europene privind apărarea drepturilor omului” [5].

Un examen al doctrinei recente în domeniul justiției constituționale din România vădește un interes pentru controlul de constituționalitate și pentru modul de transmitere a experienței altor state.

O clasificare apropiată de actualele reglementări constituționale ale României aparține prof. dr. Ioan Deleanu, care în lucrarea *Justiția constituțională* [6, p.30] distinge atribuții de control (controlul de constituționalitate, controlul sufragiului pentru alegerea președintelui României și pentru exprimarea voinței corpului electoral prin referendum și controlul îndeplinirii condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni) și atribuții consultative (constatarea existenței împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de președinte al României și avizarea propunerii de suspendare din funcție a președintelui României). Controlul respectării procedurii pentru alegerea președintelui României, reglementat de art. 144 lit. d) din Constituție, este o atribuție ce ține de contenciosul electoral.

Vorbind despre controlul de constituționalitate în manualul *Curtea Constituțională a României* [7, p.126], profesorul Ioan Murașu susține că controlul de constituționalitate poate privi numai legile în vigoare, deoarece efectul declarării unei legi ca neconstituțională fiind acela că ea devine inaplicabilă, acest efect nu mai este posibil dacă legea a fost abrogată.

Autoarea manualului *Organizarea politico-etatică a României. Drept constituțional și instituții politice*, vol II [8, p. 330], Genoveva Vrabie, este de părere că sarcina prioritară a Curții Constituționale este controlul constituționalității legilor, dar Curtea Constituțională este investită și cu o paletă de alte atribuții, vechind la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și a normelor ce reglementează suspendarea lui din funcție, la respectarea procedurii legale pentru organizarea și desfășurarea referendumului, la îndeplinirea condițiilor de exercitare legală a dreptului cetățenilor de a iniția legi.

Sub aspect comparativ, în doctrina juridică, referitor la locul și rolul organelor justiției constituționale în sistemul de drept, există

două concepții. Prima concepție tratează natura juridică a Curții Constituționale ca una politico-juridică, ceea ce ar însemna că ea face parte din mecanismul de realizare a puterii publice în stat. A doua concepție susține independența Curții Constituționale, ea fiind, astfel, independentă de celelalte autorități publice în stat.

Cea de-a doua concepție este apropiată justiției constituționale moderne, însă unele trăsături diferite pot fi observate, comparându-le cu instituțiile justiției constituționale a țărilor din CSI.

Spre exemplu, Constituția Federației Ruse, în capitolul 7 „Puterea judecătorească”, reglementează atât statutul instanțelor comune, cât și al instanței de justiție constituțională, insistând asupra concepției că puterea judecătorească se realizează prin justiția constituțională, administrativă, civilă și penală (art.118 punct (2)). De asemenea, Constituția Federației Ruse, într-un articol separat, reglementează statutul Curții Constituționale (art.125) [9].

În legislația Ucrainei, justiția constituțională, are o altă interpretare. Spre deosebire de Federația Rusă, Ucraina nu are un capitol separat, dedicat puterii judecătorești, prerogativele justiției fiind reglementate în secțiunea a VIII-a „Justiția”, iar statutul juridic al Curții Constituționale din Ucraina este reglementat în secțiunea XII, intitulat „Curtea Constituțională a Ucrainei”, prin aceasta evidențiindu-se diferența dintre înfăptuirea justiției și controlul constituțional judiciar.

În prezent Curtea Constituțională a Ucrainei este un organ judecătoresc specializat, corelat cu instanțele de drept comun. Această corelație rezultă din art.124 alin.(3) din Constituția Ucrainei, potrivit căruia justiția se înfăptuiește prin Curtea Constituțională și instanțele de drept comun.

Un criteriu important pentru definirea Curții Constituționale a Ucrainei ca organ judecătoresc îl constituie faptul că principiile fundamentale ale activității sale coincid sau sunt comparabile cu principiile activității instanțelor de drept comun. Există însă și diferențe ce țin de caracterul activității Curții Constituționale a Ucrainei, pe de o parte, și al

instanțelor de drept comun, pe de altă parte. Cunoscuta formulă „instanța de drept comun judecă faptul, iar Curtea Constituțională actul de drept” este definitorie pentru stabilirea caracteristicilor de bază ale jurisdicției de drept comun și celei constituționale.

În ceea ce privește jurisprudența rusă, doctrina juridică susține și dezvoltă mai multe viziuni, printre care una este comună: teoria clasică a separației puterilor în stat, care pe lângă puterea legislativă, executivă și judecătorească, distinge și controlul de supraveghere [10], considerat de profesorul Ю.Н.Тодыка, a patra putere publică [11].

Deci, conform acestei concepții, Curtea Constituțională nu face parte din puterea judecătorească, însă constituie elementul structural de bază al celei de a patra puteri în stat, numită de teoreticieni „autoritatea de supraveghere”. Alții sunt de părere că ar fi o greșeală să atribuim Curții Constituționale și Procuraturii funcțiile puterii judecătorești, întrucât aceste funcții diferă. Astfel, justiția este proprie puterii judecătorești, pe când autoritatea de supraveghere nu face altceva decât să apere ordinea constituțională [12].

Concepția expusă mai sus și argumentele în favoarea sa nu pot fi considerate destul de convingătoare, din următoarele considerente. În primul rând, în Rusia, din care a făcut parte Ucraina și Basarabia cândva, dar și în alte state unitare și federative, Procuratura face parte din sistemul puterii judecătorești (exemplu, SUA, Italia, Spania, Franța). Chiar în Constituția Republicii Moldova, capitolul IX este dedicat puterii judecătorești, din care face parte și Procuratura. Constituția Federației Ruse reglementează activitatea procuraturii în capitolul VII.

Prin urmare legislația și practica țărilor estice, care cunosc calea dezvoltării democratice, admite și alte viziuni care nu sunt neapărat identice cu cea expusă mai sus.

În al doilea rând, susținerea ideii că apărarea ordinii constituționale se realizează de Curtea Constituțională printr-un control de supraveghere și nu prin justiție, este discutabilă, deoarece doctrina juridică în strictă conformitate cu legislația, delimitează justiția

constituțională[13] ca garant al asigurării ordinii constituționale, iar apărarea acesteia se face prin procedura constituțională[14].

O atare tratare a esenței justiției constituționale este reglementată în pct. 2 art.118 al Constituției Federației Ruse, potrivit căruia puterea judecătorească se realizează, de asemenea, prin procedura constituțională. V.M. Ivanov este de părere că[15] exemplul de mai sus este o dovadă incontestabilă a faptului că justiția constituțională este parte a puterii judecătorești, iar instituția acestui mecanism o formează justiția constituțională și nu Curtea Constituțională.

În concepția lui, anume justiția constituțională, ca element structural al puterii judecătorești, își realizează activitatea sub diferite forme juridico-organizatorice (curți constituționale, consilii constituționale etc.), dispune de atribuții de control și supraveghere.

J.I. Ovsepean [16] este de părere că tratarea justiției constituționale ca parte a puterii judecătorești nu știrbește din independența acesteia. Cu atât mai mult cu cât în literatura de specialitate se susține viziunea potrivit căreia curțile constituționale trebuie atribuite puterii judecătorești, indiferent unde își au locul în textul constituțional.

Doctrina juridică potrivit căreia justiția constituțională este parte a puterii judecătorești a fost dezvoltată și în perioada postsovietică. Într-un interviu acordat unui post de televiziune rusesc, președintele Curții Constituționale a RSSFR, V.D. Zorkin, a declarat că Curtea Constituțională asigură supremația Constituției, fiind instanța judecătorească supremă care apără ordinea constituțională [17].

O expunere interesantă despre locul și rolul Curții Constituționale din Federația Rusă o are judecătorul E.M. Ametistov, fiind expusă într-un articol în anul 1992: „Pentru prima dată în istoria țării noastre a fost creat un organ de justiție constituțională care realizează controlul constituționalității. Aceasta înseamnă că va apărea a treia putere, judiciară, în conformitate cu concepția clasică a separației puterilor în stat”[18]. Deci Curtea Constituțională a Rusiei, pe atunci, era considerată a

treia putere în stat[19].

Din concepțiile analizate mai sus, putem trage următoarele concluzii:

În primul rând că justiția constituțională este parte componentă a noii puteri judecătorești, fiind realizată prin procedura constituțională. Justiția constituțională și implicit controlul constituționalității legii, este efectuată atât de curțile constituționale, cât și de consilii și comitete constituționale. În multe țări, controlul constituționalității este realizat de instanțele de judecată supreme (Austria, Marea Britanie, Canada, SUA).

Indiferent de nivelul de dezvoltare al statului și de forma juridico-organizațională, organele cu drept de înfăptuire a justiției constituționale au drept scop: controlul constituționalității legilor și al actelor normativ-juridice și în limite posibile, aplicarea Constituției, interpretarea Constituției, apărarea Constituției, garantarea drepturilor și libertăților cetățenilor și nu în ultimul rând asigurarea constituționalității.

Dacă controlul constituționalității este realizat de instanța de judecată supremă, atunci în limitele competenței sale instanța poate realiza și justiția pe cazurile administrative, civile, penale, astfel realizând 2 tipuri de activități statale: controlul constituționalității și rezolvarea litigiului administrativ, civil, penal între părțile aflate în conflict.

Reflectând asupra celor expuse, considerăm inoportun de a include Curtea Constituțională în una din cele 3 puteri publice în stat, cu atât mai mult cu cât Legea Fundamentală a Republicii Moldova, în art.134 pct (1) și (2), stipulează: „Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova”, „Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției”.

Totuși intervenția Curții Constituționale în asigurarea echilibrului puterilor este una dintre funcțiile sale în cadrul misiunii de garant al supremației Constituției, ce legitimează unele împuterniciri ale justiției constituționale.

Dacă încercăm să concretizăm acest rezultat științific, vom constata că două sunt

pericolele ce pot amenința echilibrul constituțional al relațiilor dintre autoritățile publice: prima amenințare este legată de afectarea relației dintre Parlament și Guvern, ca urmare a formării unei majorități stabile de către un partid dominant; împotriva acestui pericol, esențială este asigurarea protecției opoziției, a minorității politice în general, a drepturilor și libertăților fundamentale, a libertății de exprimare, îndeosebi a libertății presei, pentru exercitarea, astfel, a unei anumite presiuni a opiniei publice; al doilea pericol este diametral opus, rezultând dintr-o excesivă fărâmițare a reprezentativității politice în Parlament, având ca efect o accentuată instabilitate guvernamentală, cu toate consecințele sale inevitabile pe plan social; împotriva acestui pericol, în afara reglementărilor ce configurează regimul electoral, sunt tehnicile, inclusiv de ordin constituțional, ale Parlamentului (votul blocat, angajarea răspunderii politice a Guvernului etc.) ce asigură, prin ele însele, o anumită autonomie funcțională a Guvernului, în pofida instabilității politice la care este supus, precum o dezvoltare a tehnicilor democrației (referendumul și inițiativa populară).

Printre legitățile generale, care contribuie la formarea competenței organelor specializate de control constituțional în țările străine, se pare argumentată evidențierea următoarelor componente ale sale.

1. Organul de control constituțional soluționează cazurile despre conformitatea legilor adoptate de către Parlament, actelor normative ale șefului statului și Guvernului cu Constituția în vigoare.

2. Pentru conformitate cu Constituția se verifică tratatele internaționale și acordurile cu participarea acestui stat. Totodată, în acele țări în care în calitate de concept de bază al aplicării tratatelor internaționale este recunoscută teoria de transformare, un astfel de control, de regulă, se efectuează în privința legilor corespunzătoare ale statului, care încorporează normele unor sau altor tratate internaționale. În aceleași state, în care drept bază se ia teoria efectului direct al dreptului internațional, adesea este vorba despre verificarea conformității Constituției în vigoare a țării cu tratatele

internaționale, care n-au intrat în vigoare cu participarea ei”.

Menționăm că particularitățile enumerate mai sus capătă o importanță practică, de asemenea, și în legătură cu aceea că în primul caz controlul constituțional are un caracter posterior, iar în al doilea – preliminar[20, p.426-427]. Cu toate acestea, în opinia lui V.V. Maklakov, în calitate de model ideal ar fi oportun a se propune combinația ambelor tipuri de control, astfel încât controlul constituțional preliminar să devină un „tampon” specific în calea intrării în vigoare a unor tratate neconstituționale sau a unor dispoziții separate, iar cel posterior să fie un fel de instrument de corectare a erorilor judiciare comise.

3. Structura federală a Guvernului nu poate să nu-și pună amprenta binecunoscută pe jurisdicția organului controlului constituțional în privința verificării de către ei a conformității Constituției cu diferite acte normative de nivel național și regional. Structura politică de stat complexă presupune printre alte semne prezența organelor relativ autonome ale legislației la nivelul subiecților Federației. Astfel de organe sunt, de regulă, conduse prin acte normative cu caracter constitutiv, care pot fi numite în țările străine constituții ale subiecților Federației, statute.

O astfel de complicație a sistemului legislativ determină evidențierea în calitate de obiect al controlului constituțional conformitatea Legii fundamentale a țării cu actele constitutive ale subiecților Federației, precum și cu legile lor și alte acte normative.

În concluzie, considerăm că Constituția și justiția constituțională sunt elemente esențiale ale culturii juridice a societății, de dezvoltarea și nivelul căreia depinde progresul social. Scopul justiției constituționale constă în asigurarea și apărarea supremației și aplicabilității directe a Constituției în activitatea tuturor subiecților relațiilor sociale pe întreg teritoriul statului. Înfăptuirea justiției constituționale în statul de drept este posibilă doar prin exercitarea atribuțiilor Curții Constituționale statuate de Constituție și de alte legi subordonate.

Bibliografie:

1. D. Pulbere, „Justiția constituțională – garant al supremației Constituției”. La Conferința internațională „Asigurarea supremației Constituției, funcția de bază a Curții Constituționale”, Chișinău, 25-26 februarie 2010, 276 p.
2. V. Șterbeț, „Exercitarea controlului constituționalității legilor”, în *Revista națională de drept*, nr.10. Chișinău, 2002.
3. Gh. Costachi, „Din experiența Curților Constituționale din unele state europene privind apărarea drepturilor omului”. La Conferința „Rolul Curții Constituționale în sistemul protecției drepturilor omului și respectarea CEDO și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în jurisprudența și legislația națională”, Chișinău, 13-14 decembrie 2007, 245 p.
4. V. Zaporojan, „Plângerea constituțională și excepția de neconstituționalitate în aspect comparativ. La Conferința „Rolul Curții Constituționale în sistemul protecției drepturilor omului și respectarea CEDO și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în jurisprudența și legislația națională”, Chișinău, 13-14 decembrie 2007, 245 p.
5. Gh. Costachi, „Din experiența Curților Constituționale din unele state europene privind apărarea drepturilor omului”. La Conferința „Rolul Curții Constituționale în sistemul protecției drepturilor omului și respectarea CEDO și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în jurisprudența și legislația națională”, Chișinău, 13-14 decembrie 2007, 245 p.
6. I. Deleanu, *Justiția constituțională*, Ed. Lumina Lex, București, 1995, 446 p.
7. I. Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, București, 1991, 481 p.
8. G. Vrabie, *Organizarea politico-etatică a României. Drept constituțional și instituții politice*, vol II. Ed. Cugetarea, Iași, 1996, 594 p.
9. A. Arseni, „Recursul constituțional – pârghie de garantare a drepturilor omului în justiție”, în *Avocatul poporului*, nr. 10, Chișinău, 2008.

10. V. Zaporojan, „Protecția drepturilor fundamentale în justiția constituțională”. Autoreferat al tezei de doctor în drept, Chișinău, 2007, 25 p.
11. I. Bațalai, „Jurisdicția constituțională – modalitate supremă a controlului constituțional într-un stat de drept”. Autoreferat al tezei de doctor, Chișinău, 2011, 29 p.
12. Б.А. Страшун, *Конституционное право зарубежных стран*, Москва, 1993, 367 с.
13. В. Авакьян, «Проблемы теории и практики конституционного контроля и правосудия», în *Государство и право*, № 4, Москва, 1995.
14. А.Д. Батков, *Третья власть в России*, Москва, 1997, 159 с.
15. В.М. Иванов, *Конституционное право Р.М. Часть первая*, Кишинев, 1996, 276 с.
16. Ж.И. Овсепян, *Судебный конституционный контроль в зарубежных странах*, Москва, 1994, 209 с.
17. В.Д. Зорькин, «Суд и суть», în *Всероссийская правовая газета*, №1, 1992.
18. *Литературная газета*, 22 января 1992.
19. В. Орлов, «Есть высший суд», în *Московские новости*, 5 января 1992.
20. В.В. Маклаков, «Политические институты и конституционное право Франции», în *Иностранное конституционное право*, Москва, 2004, 368 с.

Василе ФЛОРЯ,

доктор права, профессор Кафедры уголовного права и криминологии
Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ТЕРРОРИЗМ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РАЗЛИЧНЫХ СТРАН

Резюме

В большинстве случаев терроризм по существу представляет собой политический акт. Он предназначен для неожиданного причинения смертоносных увечий мирным жителям и создания атмосферы страха в целом ради достижения какой-то политической или идеологической (то религиозной или нерелигиозной) цели. Терроризм является преступным актом, однако нечто большим, чем простое уголовное деяние. В статье автор анализирует это уголовное деяние в свете уголовных кодексов европейских государств.

Summary

In most cases, terrorism is essentially a political act. It is intended to inflict lethal injury to civilians and to create an atmosphere of fear in order to achieve a political or ideological (religious or non-religious) purpose. Terrorism is a criminal act, but not something more than a mere criminal offense. The author analyzes the criminal act in the light of the criminal codes of the European states.

Уголовный Кодекс Республики Молдова 2002 года. Глава XIII Преступления против общественной безопасности и общественного порядка.

Статья 278. Террористический акт, то есть совершение взрыва, поджога или иного деяния, создающего опасность гибели людей, причинения им телесных повреждений или иного вреда здоровью, нанесения существенного ущерба имуществу или окружающей среде либо наступления иных тяжких последствий, если это деяние совершено в целях устрашения населения или его части, привлечения внимания общественности к определенным политическим, религиозным или другим взглядам лица, совершившего деяние, либо в целях понуждения государства, международной организации, юридического или физического лица совершить какое-либо действие либо воздержаться от его совершения, а равно угроза совершения такого рода деяния в тех же целях, наказывается лишением свободы на срок от 6 до 12 лет.

При особо отягчающих обстоятельствах – до пожизненного заключения.

В статье 278. УК РМ отсутствует цель

провокации конфликта или международного осложнения. В остальном статья 278 УК РМ и 258 УК Украины идентичны.

Часть 5 ст. 278 УК РМ предусматривает, что «К лицу, совершившему (!?) теракт, его соучастнику могут быть применены минимальные уголовные наказания, предусмотренные настоящей статьей, если они предупредили органы власти о соответствующих деяниях и этим способствовали предотвращению гибели людей, причинения телесных повреждений или иного вреда здоровью, иных тяжких последствий либо разоблачению других преступников.

Такого послабления нет ни в УК Украины, ни в УК России. Если уж теракт совершен, то вряд ли уместны такие послабления для преступников, его совершивших.

Для сравнения: Часть 5 ст. 258 УК Украины. Освобождается от уголовной ответственности за деяние, предусмотренное в части четвертой настоящей статьи, лицо, кроме организатора и руководителя, добровольно сообщившее о нем правоохранительному органу и способствовавшее

прекращению существования или деятельности тергруппы или организации либо раскрытию преступлений, совершенных в связи с созданием либо деятельностью такой группы или организации, если в его действиях нет состава иного преступления.

Таким образом, УК Украины не предусматривает освобождение от уголовной ответственности за теракт, а при определенных условиях только за действия предусмотренные в части четвертой ст.258, а именно: 4. Создание террористической группы или террористической организации, руководство такой группой или организацией, либо участие в ней, а равно материальное, организационное или иное содействие созданию или деятельности террористической группы или террористической организации – наказываются лишением свободы от 8 до 15 лет.

Статья 258 УК Украины 2001 года. Террористический акт. В разделе IX преступления против общественной безопасности.

1. Террористический акт, то есть применение оружия, совершение взрыва, поджога или иных действий, создавших опасность для жизни или здоровья человека или причинение значительного имущественного ущерба либо наступление иных тяжких последствий, если такие действия были совершены с целью нарушения общественной безопасности, устрашения населения, провокации военного конфликта, международного осложнения, или в целях воздействия на принятие решений либо совершение или несовершение действий органами государственной власти, или органами местного самоуправления, должностными лицами этих органов, объединениями граждан, юридическими лицами, либо привлечения внимания общественности к определенным политическим, религиозным или иным взглядам виновного (террориста), а также угроза совершения указанных действий с той же целью, - лишение свободы от 5 до 10 лет.

Часть 3 ст.258 – если эти действия по-

влекли гибель человека – до пожизненного заключения.

Уголовный Кодекс России 1996 года. Статья 205. Террористический акт. В главе 24 Преступления против общественной безопасности.

1. Совершение взрыва, поджога или иных действий, устрашающих население и создающих опасность гибели человека, причинения значительного имущественного ущерба либо наступления иных тяжких последствий, в целях воздействия на принятие решения органами власти или международными организациями, а также угроза совершения указанных действий в тех же целях, наказывается лишением свободы от 8 до 15 лет.

Часть 2. То же деяние: п.б. повлекшее по неосторожности смерть человека. Представляется, что при совершении теракта нельзя говорить о причинении смерти по неосторожности. Речь может идти лишь о косвенном умысле – не желал, но сознательно допускал наступления смерти одного или нескольких лиц.

Статья 205 сформулирована более лаконично, чем соответствующие статьи УК Украины и УК РМ. Наказание при особо отягчающих обстоятельствах, повлекших гибель людей – вплоть до пожизненного заключения.

Статья 205 УК России имеет такое примечание: лицо, участвовавшее в подготовке теракта, освобождается от уголовной ответственности, если оно своевременным предупреждением органов власти или иным способом, способствовало предотвращению осуществления теракта и если в действиях этого лица не содержится иного состава преступления.

Статья 205¹ УК РФ. Содействие террористической деятельности. Склонение, вербовка или иное вовлечение лица в совершение хотя бы одного из преступлений, предусмотренных статьей 205, 206 (захват заложника); 208 (организация незаконного вооруженного формирования или участие в нем); 211 (угон судна воздушного или во-

дного транспорта либо ж/д подвижного состава); 277 (посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля); 278 (насильственный захват власти или насильственное удержание власти); 279 (вооруженный мятеж); 360 (нападение на лиц или учреждения, которые пользуются международной защитой), вооружение или подготовка лица в целях совершения хотя бы одного из указанных преступлений, а равно финансирование терроризма – наказывается лишением свободы от пяти до десяти лет со штрафом в размере до пяти сот тысяч рублей либо в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период до трех лет либо без такового.

В Румынии борьба с терроризмом подробно регламентируется Законом № 535/2004г. «О предупреждении и борьбе с терроризмом». Глава I. Общие положения, статья 1 определяет терроризм как совокупность действий и (или) угроз, которые являются общественно опасными и причиняют вред национальной безопасности, имея следующие характеристики:

а) совершены умышленно террористическими группами, с экстремистской мотивацией, враждебные другим сообществам, против которых действуют насильственными, разрушительными методами;

б) имеют целью достижение специфических результатов политической направленности;

в) направлены против людей или имущества государственных органов, общественных организаций, против гражданского населения, их структурных органов;

г) вызывают сильную тревогу у населения и призваны привлечь внимание к преследуемым им целям.

Статья 2 этого закона предусматривает, что террористические акты наказываются в соответствии с этим законом. Рассматриваются как террористические акты следующие преступления, если они имеют мотивацию и цели, предусмотренные в статье 1 и 2 настоящего закона: это убийства, предусмотренные статьями 174 – 176 УК

(убийства) причинение тяжких телесных повреждений (статьи 181 – 182 УК), незаконное лишение свободы (статьи 181 – 182 УК) и многие другие преступления.

Максимальное наказание по этим статьям увеличивается на 5 лет, без превышения максимального лишения свободы, предусмотренного УК. А УК предусматривает (ст.56) пожизненное лишение свободы; лишение свободы от 15 дней до 30 лет.

Эти и другие вопросы обсуждались на международной научно-практической конференции, состоявшейся в г. Одессе 5-8 сентября 2011 под девизом: «Гармонизация законодательства уголовно-правового направления в современной Европе».

Организаторы и спонсоры конференции Германский Фонд международного правового сотрудничества и Институт международного уголовного права имени Макса Планка (ФРГ), а также Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова.

От Республики Молдова в работе конференции участвовали 15 человек: судьи Конституционного суда, Высшей судебной палаты, прокуроры Генеральной прокуратуры, сотрудники Центра по борьбе с экономическими преступлениями, профессор доктор Игор Доля, член Высшего совета Магистратуры, директор Института уголовно-правовых реформ и автор настоящей статьи.

Из России в конференции участвовала Азалия Ивановна Долгова. Доктор юридических наук, профессор, президент Российской криминологической ассоциации, главный научный сотрудник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, ученый с мировым именем.

Конференцию приветствовали и выступили с докладами с убедительной научной аргументацией представитель Немецкого Фонда международного правового сотрудничества Франк Хупфельд, профессор Е. Стрельцов – проректор Одесского национального университета им. И.И. Мечникова, профессор доктор Ганс-Йорг Альбрехт, директор института им. Макса

Планка. Игор Доля выступил с докладом: «Обзор реформ уголовного права и процесса в период независимости Республики Молдова». Тема доклада А. Долговой «Криминальные реалии и уголовное право».

С докладами по обсуждаемым вопросам выступили также: В. Левицки, заместитель руководителя Прокуратуры по борьбе с коррупцией Республики Молдова; В. Чебан, руководитель 2-го отдела Управления по борьбе с коррупцией ЦБЭПик; В. Мошняга, зам. начальника отдела Генеральной Прокуратуры РМ; Ион Архилук, судья Высшей судебной Палаты РМ.

Все доклады были заслушаны с большим вниманием, вызвали большой интерес и получили высокую оценку организаторов и участников конференции.

Доклад А.И. Долговой рекомендуется для опубликования.

Литература:

1. Уголовный Кодекс РМ 2002 г.
2. Уголовный Кодекс Украины 2001 г.
3. Уголовный Кодекс Российской Федерации 1996 г.
4. Закон Румынии № 535 / 2004 О предупреждении и борьбе с терроризмом. Codul penal și 10 legi uzuale. Ed. Hamangiu, București, 2006, p.259-278.
5. Закон Республики Молдова № 539 от 12 октября 2001 г. «О борьбе с терроризмом (МО № 147-149 от 06.12.2001).
6. Nota informativă privind activitatea Direcției pentru combaterea crimelor organizate a MAI al RM pe anul 2010.
7. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu: redactor Alexei Barbăneagră, doctor habilitat în drept, profesor universitar, avocat. Centrul de Drept a Avocaților. Chișinău, 2009, 860 p., p.610-612.
8. А.И. Долгова, *Криминальные реалии и уголовное право*. Доклад на Международной научно-практической конференции. 6 сентября 2011 г. Одесса, 12 стр.

Dr. Veaceslav GRATI,
director al IFPCCȘA al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar

MEDIUL ȘI SUBIECȚII VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

Rezumat

Familia s-a dovedit a fi una din cele mai vechi și stabile forme de comunitate umană, cea care asigură perpetuarea speciei umane, evoluția și continuitatea vieții sociale. Cunoașterea mediului și circumstanțelor care constituie premise directe ce favorizează apariția, evoluția și manifestarea fenomenului de violență în familie, face posibilă realizarea activităților de lichidare a acestora și, astfel, contribuie direct la diminuarea acestui flagel antisocial. Marea parte a cercetătorilor preocupați de studierea acestei probleme consideră că violența în familie nu depinde de mediu și nici de starea economică a familiei. Cu toate acestea, alții menționează că violența în familie se întâlnește cel mai des în cadrul familiilor sărace din mediul rural.

Summary

The family has proven to be one of the oldest and most stable forms of human community, ensuring the perpetuation of the human species, evolution and continuity of the social life. Knowledge of the environment and circumstances that constitute the direct premises favoring the appearance, evolution and manifestation of the family violence phenomenon, makes possible to perform the activities of their liquidation and thus contribute directly to reducing this anti-social scourge. Most of the researchers concerned with studying this issue consider that family violence does not depend on the environment and economic status of the family. However, others noted that domestic violence occurs most often in poor rural families.

Cunoașterea mediului și circumstanțelor care constituie premise directe ce favorizează apariția, evoluția și manifestarea fenomenului de violență în familie face posibilă realizarea activităților de lichidare a acestora și, astfel, contribuie direct la diminuarea acestui flagel antisocial.

În ceea ce privește mediul și influența directă a acestuia în evoluția fenomenului de violență familială putem să menționăm faptul că studierea acestuia a constituit un subiect de discuție inclus în ordinea de zi și în programele diferitor conferințe internaționale și naționale, seminare, ateliere de lucru, mese rotunde etc., suscitând astfel discuții controversate.

Marea parte a cercetătorilor preocupați de studierea acestei probleme consideră că violența în familie nu depinde de mediu și nici de starea economică a familiei. Cu toate acestea, alții menționează că violența în familie se întâlnește cel mai des în cadrul familiilor sărace din mediul rural. Astfel, M. Vionea susține că familia este caracterizată, în primul rând, prin condițiile economice, materiale, de hrană, îmbrăcăminte, locuință, de organizarea

unui ritm al vieții, de nivel cultural și comportamental, de integrarea socială prin care își pune desigur amprenta pe existența și dezvoltarea copilului, în mod hotărâtor¹.

În ceea ce ne privește, considerăm că mediul violenței familiale îl constituie, în primul rând, familia. Istoria umanității, sub dimensiunile sale biologică, psihologică, socioculturală, economică și politică, aparține familiei, coexistenței bărbatului și a femeii, a relațiilor dintre ei, a relațiilor cu copiii.

Familia s-a dovedit a fi una din cele mai vechi și stabile forme de comunitate umană, cea care asigură perpetuarea speciei umane, evoluția și continuitatea vieții sociale. În acest sens Declarația Universală a Drepturilor Omului acordă prioritate celulei de bază a societății și familiei, și proclamă: „Cu începere de la împlinirea vârstei legale, bărbatul și femeia, fără nici o restricție în ce privește rasa, naționalitatea sau religia, au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie. Ei au drepturi

¹ M. Voinea, *Sociologia familiei*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1993, p. 34.

egale la contractarea căsătoriei, în decursul căsătoriei și la desfacerea ei. Căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți. Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului”².

La rândul său, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale art. 12 „Dreptul la căsătorie” prevede că: „Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept”³.

Art. 23 al Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, cu referire la instituția familiei, prevede că: „Familia este elementul natural și fundamental al societății și are drept la ocrotire din partea societății și a statului. Dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie este recunoscut bărbatului și femeii, începând de la vârsta nubilă. Nici o căsătorie nu va putea fi încheiată fără consimțământul liber și deplin al viitorilor soți.

Statele părți la prezentul pact vor lua măsurile potrivite pentru a asigura egalitatea în drepturi și răspunderi a soților în privința căsătoriei, în timpul căsătoriei și atunci când ea se desface. În cazul desfacerii, se vor lua măsuri pentru a asigura copiilor ocrotirea necesară”⁴.

² Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948 adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite prin Rezoluția nr. 217 A (III), ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990, art. 16.

³ Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950), ratificată de Republica Moldova la 12.09.1997, art.12

⁴ Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16.12.1966; Adoptat la 16 decembrie 1966 la New York. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 septembrie 1966 prin Rezoluția 2200 A (XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1967, conform dispozițiilor art.27. În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993, art. 23

Constituția Republicii Moldova prevede că: „Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor. Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Copiii sunt obligați să aibă grijă de părinți și să le acorde ajutor”⁵.

După cum observăm, prevederile enunțate demonstrează fără îndoială faptul că „familiei” i s-a acordat pe parcursul evoluției comunității un deosebit interes atât în plan național, cât și internațional.

Famiiliile din societățile contemporane, au suferit în ultimele decenii transformări profunde. Schimbările care au intervenit în interiorul ei sunt atât de importante, încât și termenul „familie” a devenit tot mai ambiguu, el tinzând să acopere astăzi realități diferite de cele caracteristice generațiilor precedente⁶.

Chiar dacă civilizația umană a pășit deja în al treilea mileniu și azi practic nu găsești un om care să nu știe ce este lumina electrică, avionul, televizorul, nava cosmică, mai nou calculatorul sau internetul, omenirea nu s-a debarasat de-a binelea de un șir de atrocități ce vin dintr-un trecut mai îndepărtat sau mai recent, cum ar fi violența în familie (în special față de femei, copii și vârstnici), sclavia, într-o formulă mai recentă de trafic cu ființe umane.

Factorii de ordin psiho-social, rezultați din familie sunt într-o paletă foarte largă și nu există posibilitatea de a-i cuprinde pe toți cei care determină comportament deviant sau chiar delictual la membrii familiei, oprindune doar asupra unor seturi dintre acestea, și anume: deficite de climat familial și de structură familială. Se observă împărțirea acestora în două categorii: de climat și de structură și funcționalitate familială.

⁵ Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994, art. 48.

⁶ T. Rotariu, *Cuplul conjugal – armonie și dizarmonie. Curs de metode și tehnici de cercetare sociologică*, Cluj-Napoca, 1996, p. 12.

Sub aspectul climatului, fiecare familie are o anumită tonalitate, continuitate, armonie, echilibru sau dezechilibru familial, toate acestea având ca factor comun un element de afectivitate, care adeseori este inefabil, greu detectabil în mod direct, ca multe alte procese psihice de mare subtilitate, dar care în același timp are o acțiune permanentă, profundă și de durată asupra formării și dezvoltării personalității⁷.

De asemenea, mediul familial a fost influențat direct și de o serie de factori externi. Astfel, odată cu evoluția societății omenești, schimbările sociale, culturale și de mentalitate au antrenat în mecanismul lor și instituția familiei, omul zilelor noastre, omul „modern” schimbându-și atitudinea față de familie, în general, și căsătorie, în special. Omul contemporan a devenit un om care vrea să își „trăiască viața”, un om „liber” și, prin urmare, fundamentele ce stăteau odinioară la baza societății, printre care se numără familia, sunt considerate acum „învechite”. Ca rezultat avem numărul tot mai mare de cupluri care trăiesc în concubinaj și care fac copii fără să fie căsătoriți. Cei mai mulți văd în căsătorie o simplă formalitate, scrisă pe „o bucată de hârtie”, și nu adevărata dimensiune sacră a acesteia. Exemplele de vedete care își schimbă „partenerii”, prezentate obsesiv de televiziuni, sunt preluate, din păcate, cu foarte mare ușurință de privitori și considerate repere pentru propria viață. Taina căsătoriei este tot mai des lăsată în plan secund, primând relațiile de concubinaj sau așa-numitele „căsătorii de probă”.

Mai mult decât atât, sub pretextul libertății și al respectării acesteia, unele cupluri renunță inclusiv la fidelitate, având o „relație deschisă”, atât soțul, cât și soția fiind „liberi” să se întâlnească și cu alte persoane⁸. Acestor cauze ale degradării familiei și vieții de cuplu în general se adaugă urbanizarea și individualizarea, secularizarea vieții de familie, stilul

libertin promovat la rang de virtute în special de filmele americane, precum și o serie de factori, cum ar fi șomajul, violența domestică, alcoolismul, drogurile și plecarea la muncă în străinătate a unuia dintre soți.

O altă cauză importantă ce a împins familia spre criză este și importul masiv de mentalități așa-zis democratice, practicate în unele țări, legalizarea avorturilor sau căsătoriile între persoanele de același sex⁹.

Printre problemele care influențează direct mediul familial iese în evidență și lipsa de repere morale și spirituale¹⁰. Omul de astăzi nu mai are o orientare spre valorile ce conferă stabilitate familiei. Societatea omenească s-a schimbat, și-a schimbat structurile, politicile pentru familie și educație și toate acestea au afectat viața și dimensiunea familiei. În acest sens, considerăm că rezolvarea problemei trebuie rezolvată, în primul rând, prin schimbarea politicilor față de familie și educarea tinerii generații.

Familia a devenit mai puțin morală, sistemul de valori la care ne referim fiind unul „modern”. Omul modern se exteriorizează ostentativ, arătând că există și cere să fie lăsat în pace, chiar dacă el este cel care agasează prin comportamentul său pe ceilalți. În această categorie sunt incluse minoritățile sexuale care vor să iasă tot mai mult în evidență, în special prin parade, pentru a cere nediscriminare, deși mai degrabă discriminează ei prin manifestările lor decât sunt ei victime ale discriminării¹¹.

Am putea spune că problemele cu care se confruntă astăzi familia creștină sunt slăbirea vieții spirituale în familie, sărăcia și șomajul, dorința de câștig material imediat și cu orice preț, alcoolismul și drogurile, concubinajul și căsătoriile de probă, infidelitatea conjugală. De asemenea, lipsa unei educații corespunzătoare a copiilor; plecarea la lucru în străinătate

⁷ P. Iluț, *Familia – cunoaștere și asistență*, Cluj-Napoca, 1995, p. 23.

⁸ I. Smirnov, G. Marghescu, *Stiluri de viață și familia*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1994, p. 32.

⁹ J. Wilson, *Valorile familiale și rolul femeilor*, Ed. Nemira, București, 1999, p. 41.

¹⁰ P. Iluț, *Familia - cunoaștere și asistență*, Cluj-Napoca, 1995, p. 63.

¹¹ I. Mitrofan, *Cuplul conjugal-armonie și dizarmonie*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1998, p. 24.

a unuia sau a ambilor soți, avorturile și disensiunile în familie, literatura și filmele porno sau ofensiva publică a unor manifestări sexuale contrare familiei tradiționale. Aceste și alte aspecte influențează negativ mediul familial acesta din urmă devenind favorizator apariției violenței familiale.

Factorii enunțați, precum și alții, constituie premise directe ce influențează negativ mediul familial, acesta din urmă fiind favorizator în declanșarea violenței familiale.

Existența unui mediu favorabil pentru declanșarea violenței familiale influențează direct asupra comportamentului subiecților violenței în familie.

Clarificarea esenței subiectului violenței în familie implică necesitatea efectuării unei incursiuni în cadrul legal ce reglementează problema vizată.

Astfel, conform prevederilor articolului 3, „Subiecții violenței în familie”, al Legii Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45-XVI din 01.03.2007, „Subiecți ai violenței în familie pot fi: agresorul și victima – cetățeni ai Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii care locuiesc pe teritoriul ei”¹².

Același articol prevede în conținutul alineatului doi că: „Subiecți ai violenței în familie pot fi:

a) în condiția conlocuirii – persoanele aflate în relații de căsătorie, de divorț, de concubinaj, de tutelă și curatelă, rudele lor pe linie dreaptă sau colaterală, soții rudelor, alte persoane întreținute de acestea;

b) în condiția locuirii separate – persoanele aflate în relații de căsătorie, copiii lor, inclusiv cei adoptivi, cei născuți în afara căsătoriei, cei aflați sub tutelă sau curatelă, alte persoane aflate la întreținerea acestora”¹³.

¹² Legea Republicii Moldova nr. 45-XVI din 01.03.2007 „Cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”, publicată în Monitorul Oficial nr. 55-56, art. 3, alin. (1).

¹³ Legea Republicii Moldova nr. 45-XVI din 01.03.2007 „Cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”, publicată în Monitorul Oficial nr. 55-56, art. 3, alin. (2).

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii Române, prin noțiunea de agresor se înțelege persoana fizică ce organizează sau săvârșește o agresiune, adică acțiunea de atac neprovocat împotriva sau asupra unei persoane¹⁴.

În sensul Legii Republicii Moldova nr. 45-XVI din 01.03.2007 „Cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”, se înțelege - persoana care comite acte de violență în familie, în concubinaj¹⁵.

Victima, în sensul prezentului articol, subînțelege persoana, adult sau copil, supusă actelor de violență în familie, în concubinaj¹⁶.

Totodată noțiunea de victimă, într-o altă accepțiune, subînțelege persoana care suferă din cauza unor circumstanțe nefavorabile; jertfă; suferință provocată ca urmare a unor acțiuni din partea unor persoane numite „agresori”¹⁷.

Prin cetățean al Republicii Moldova, ca subiect al violenței familiale, trebuie înțeles persoana care deține cetățenia Republicii Moldova în condițiile prevăzute de lege.

Conform prevederilor art. 3 al Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 02.06.2000, „Cetățenia Republicii Moldova stabilește între persoana fizică și Republica Moldova o legătura juridico-politică permanentă, care generează drepturi și obligații reciproce între stat și persoană.

Cetățenia Republicii Moldova este păstrată atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și în alte state, precum și în spațiul în care nu se exercită suveranitatea nici unui stat”¹⁸.

¹⁴ Vezi DEX-ul / <http://www.dexonline.ro/>.

¹⁵ Legea Republicii Moldova nr. 45-XVI din 01.03.2007 „Cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”, publicată în Monitorul Oficial nr. 55-56, art. 2, alin. (8).

¹⁶ Legea Republicii Moldova nr. 45-XVI din 01.03.2007 „Cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”, publicată în Monitorul Oficial nr. 55-56, art. 2, alin. (9).

¹⁷ Vezi DEX-ul / <http://www.dexonline.ro/>.

¹⁸ Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 02.06.2000, publicată în Monitorul Oficial nr. 98-101/709 din 10.08.2000, art. (3).

Prin noțiunea de cetățean străin¹⁹, în sensul aceluiași articol, conform prevederilor aceleiași legi, trebuie înțeles persoana care aparține unui stat străin și care nu aparține Republicii Moldova iar apatrid²⁰ este considerat a fi persoana care nu este cetățean al Republicii Moldova și nici cetățean al unui alt stat.

Prin termenul „conlocuire”, în sensul alineatului 2 al articolului 3 al Legii Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45-XVI din 01.03.2007, trebuie înțeles acțiunea de coabitare, adică faptul de a locui împreună cu altcineva, de a locui, a trăi împreună (în aceeași casă) cu cineva.

Deci, în această situație, subiecți ai violenței familiale pot fi persoanele aflate în relații de căsătorie, de divorț, de concubinaj, de tutelă și curatelă, rudele lor pe linie dreaptă sau colaterală, soții rudelor, alte persoane întreținute de acestea.

Prin persoane aflate în relații de căsătorie, ca subiecți ai violenței familiale (bărbat și femeie) trebuie înțeles acele persoane care și-au consimțit liber acordul de voință de a încheia o convenție, printr-un act de stare civilă, asumându-și obligația de a întemeia o familie, relație exprimată prin traiul comun între soți, viață conjugală; căsnicie.

Prin persoane aflate în relații de divorț, ca subiecți ai violenței familiale, trebuie înțeles persoanele aflate în relații de familie care sunt implicate în desfacerea pe cale legală a unei căsătorii.

Cu referire la abordarea sensului noțiunii de persoane aflate în relații de divorț, trebuie menționat faptul că dreptul familiei²¹ recunoaște încetarea căsătoriei în cazul desfacerii acesteia prin divorț ca o cauză de încetare a căsătoriei alături de încetarea căsătoriei în cazul decesului unuia dintre soți sau acela al

încetării căsătoriei în cazul declarării pe cale judecătorească a decesului unuia dintre soți.

În prezent legislația familiei este mai democratică având la bază principiile fundamentale ale sistemului de drept, inclusiv egalitatea soților.

Termenii „desfacerea căsătoriei” și „divorțul” sunt utilizați atât de legislație, cât și de practica judiciară ca sinonime și înseamnă încetarea căsătoriei legale în timpul vieții.

În societatea contemporană divorțul a devenit un fapt aproape banal, pe măsură ce rata divorțialității a crescut, fenomenul a devenit mai lesne de perceput și mai ușor de tolerat, treptat-treptat fiind acceptat – dar fără a fi înconjurat – nu ca eșec ci ca posibilă soluție a unor relații conjugale dizarmonice²².

Prin persoane aflate în relații de concubinaj²³, ca subiecți ai violenței familiale, trebuie înțeles persoanele ce conviețuiesc (bărbat cu femeie) fără îndeplinirea formelor legale de căsătorie; căsătorie nelegitimă.

Prin persoane aflate în relații de tutelă, ca subiecți ai violenței familiale, trebuie înțeles persoanele implicate în acțiunea de a tutela, adică acea acțiune de a avea ceva sau pe cineva în grijă, a proteja, a ocroti, a patrona. Prin urmare, acțiunea de tutelă subîntrelege autoritatea dată de lege unei persoane sau acceptată de bună voie de aceasta, de a avea grijă în mod gratuit de un minor și de averea sa sau de o persoană pusă sub interdicție, instituție legală având drept scop, în anumite cazuri, ocrotirea și administrarea intereselor unui minor sau ale unui alienat sau debil mintal; tutelaj, epitropie.

Referindu-ne la subiecții violenței în familie în condiția conlocuirii, și în special la rudele pe linie dreaptă sau colaterală, putem menționa faptul că, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare, rudenia firească reprezintă legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun, iar rudenia se consideră a fi în linie

¹⁹ Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 02.06.2000, publicată în Monitorul Oficial nr. 98-101/709 din 10.08.2000, art. 1, alin. (2).

²⁰ Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 02.06.2000, publicată în Monitorul Oficial nr. 98-101/709 din 10.08.2000, art. 1, alin. (3).

²¹ I. Albu, *Dreptul familiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 43.

²² M. Voinea, *Familia și evoluția sa istorică*, Ed. Nemira, București, 1978, p. 32.

²³ Vezi DEX-ul / <http://www.dexonline.ro/>.

dreaptă în cazul descendenței unei persoane dintr-o altă persoană și poate fi ascendentă sau descendentă.

Rudenia este considerată a fi în linie colaterală atunci când rezultă din faptul că mai multe persoane au un ascendent comun, gradul de rudenie stabilindu-se astfel:

a) în linie dreaptă, după numărul nașterilor: astfel, copiii și părinții sunt rude de gradul întâi, nepoții și bunicii sunt rude de gradul al doilea;

b) în linie colaterală, după numărul nașterilor, urcând de la una dintre rude până la ascendentul comun și coborând de la acesta până la cealaltă rudă; astfel, frații sunt rude de gradul al doilea, unchiul sau mătușa și nepotul – de gradul al treilea, verii primari – de gradul al patrulea.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948 adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite prin Rezoluția nr. 217 A (III), ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990.
3. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950), ratificată de Republica Moldova la 12.09.1997.
4. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16.12.1966 adoptat la 16 decembrie 1966 la New York. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 septembrie 1966 prin Rezoluția 2200 A (XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1967, conform dispozițiilor art.27. În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993.
5. Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 02.06.2000, publicată în Monitorul Oficial nr. 98-101/709 din 10.08.2000.
6. Legea Republicii Moldova nr. 45-XVI din 01.03.2007 „Cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”, publicată în Monitorul Oficial nr. 55-56.
7. I. Albu, *Dreptul familiei*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1975.
8. P. Iluț, *Familia – cunoaștere și asistență*, Cluj-Napoca, 1995.
9. I. Mitrofan, *Cuplul conjugal – armonie și dizarmonie*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1998.
10. T. Rotariu, *Cuplul conjugal – armonie și dizarmonie. Curs de metode și tehnici de cercetare sociologică*, Cluj-Napoca, 1996.
11. I. Smirnov, G. Marghescu, *Stiluri de viață și familia*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1994.
12. M. Voinea, *Sociologia familiei*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1993.
13. J. Wilson, *Valorile familiale și rolul femeilor*, Ed. Nemira, București, 1999.
14. M. Voinea, *Familia și evoluția sa istorică*, Ed. Nemira, București, 1978.

Dr. Iurie LARII,
prorector pentru știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar

UNELE ASPECTE CU PRIVIRE LA OBIECTUL DE STUDIU ȘI SISTEMUL CRIMINOLOGIEI

Rezumat

Problema obiectului de studiu al criminologiei a fost și continuă să fie o dilemă până în prezent. Istoricul evoluției criminologiei denotă că, într-o perioadă îndelungată de dezvoltare a acestei științe, obiectul de cercetare a fost axat prioritar pe infractor, îndeosebi în incinta școlii pozitivistice italiene, unde s-au formulat tezele principale privind tipurile de criminali, s-a apreciat rolul eredității și a unor patologii în formarea infractorilor etc. Pe de altă parte, odată cu dezvoltarea științei psihologice în domeniu, analizele și cercetările infractorului s-au multiplicat, apreciindu-se îndeosebi relevanța factorilor psihici (sentimente, emoții, necesități, caracter, nivel de inteligență etc.) în declanșarea actelor infracționale. Mai târziu, cercetările s-au focusat asupra aprecierii rolului factorilor sociali în etiologia crimei, fiind obținute unele rezultate cu caracter științific evident, ca apoi să se pună accentul atât pe criminalitate, privită din punct de vedere statistic ca o totalitate de fapte infracționale comise, cât și pe cauzele de ordin social ale acestui fenomen negativ.

Summary

Some aspects of the subject and the system of criminology

The subject matter of criminology has been and continues to be a dilemma far. History shows that the development of criminology in a long period of development of this science, the object of the research was focused primarily on the offender, especially Italian positivist school premises, where they made key findings on the types of criminals, appreciated the role of heredity and pathology in the formation of offenders etc. On the other hand, with the development of psychological science in the field, analyzes and research have multiplied offender, particularly appreciating the relevance of psychological factors (feelings, emotions, needs, character, level of intelligence etc.) in triggering criminal acts. Later research has focused on assessing the role of social factors in the etiology of crime, the scientific results obtained some obvious, and then focus on crime, viewed from a statistical point of view totally committed criminal acts, as and social causes of this negative phenomenon.

Criteriul principal de delimitare a criminologiei de alte științe îl reprezintă obiectul ei de cercetare. Totodată, „dezvoltarea criminologiei ca știință a fost marcată de diverse momente, deseori controversate, cu privire la obiectul de studiu. La diferite etape ale evoluției științei, pe măsura acumulării treptate a cunoștințelor criminologice, permanent erau precizate conținutul și limitele obiectului” [1, p. 8], funcțiile, metodele și tehnicile științifice de explorare a criminalității, precum și capacitatea de a elabora măsuri adecvate pentru prevenirea și combaterea acesteia.

Astfel, problema obiectului de studiu al criminologiei a fost și continuă să fie o dilemă până în prezent. Istoricul evoluției criminologiei denotă că, într-o perioadă îndelungată de dezvoltare a acestei științe, obiectul de cercetare a fost axat prioritar pe infractor, îndeosebi

în incinta școlii pozitivistice italiene, unde s-au formulat tezele principale privind tipurile de criminali, s-a apreciat rolul eredității și a unor patologii în formarea infractorilor etc. Pe de altă parte, odată cu dezvoltarea științei psihologice în domeniu, analizele și cercetările infractorului s-au multiplicat, apreciindu-se îndeosebi relevanța factorilor psihici (sentimente, emoții, necesități, caracter, nivel de inteligență etc.) în declanșarea actelor infracționale.

Mai târziu, cercetările s-au focusat asupra aprecierii rolului factorilor sociali în etiologia crimei, fiind obținute unele rezultate cu caracter științific evident, ca apoi să se pună accentul atât pe criminalitate, privită din punct de vedere statistic ca o totalitate de fapte infracționale comise, cât și pe cauzele de ordin social ale acestui fenomen negativ.

Prin urmare, în pofida multiplelor controverse ale savanților cu privire la aprecierea elementelor care formează obiectul de cercetare al științei criminologice, la etapa actuală criminologia și-a conturat propriul său obiect de studiu, recunoscut astfel de marea majoritate a specialiștilor în domeniu, care include în sine criminalitatea ca fenomen social și formele sale de manifestare, cauzele care o generează și condițiile ce o favorizează, personalitatea infractorului și victima infracțiunii, precum și problemele legate de prevenirea fenomenului criminal.

Criminologia studiază, de asemenea, și alte probleme ce au o corelație nemijlocită cu obiectul ei prioritar de cercetare și care dezvăluie conținutul integru al acestuia, cum ar fi mecanismul actului infracțional, prognozarea criminologică, consecințele sociale ale criminalității, unele categorii de deviațe sociale (beția, alcoolismul, narcomania, toxicomania, prostituția, parazitismul social etc.) care nu fac parte din categoria criminalității, dar care o generează sau o condiționează în mare măsură. Totodată, după cum afirmă autorul român Rodica Mihaela Stănoiu, nu este necesar de a include în obiectul de studiu al criminologiei toate faptele de devianță, fiindcă, în asemenea caz, această disciplină s-ar transforma într-o știință generală despre devianță, care ar fi suprapusă inevitabil altor domenii de cunoaștere [4, p. 23].

Deci, un element de bază ce formează obiectul de cercetare al criminologiei este criminalitatea, care reprezintă o formă socială exteriorizată de comportament al oamenilor ce încalcă funcționarea normală a organismului social. De fapt, consecințe similare au și alte fapte amorale, inclusiv cele numite delincvențe, însă, din aria tuturor încălcărilor, criminalitatea este considerată, pe bună dreptate, cea mai periculoasă pentru societatea umană.

Criminalitatea este un fenomen social-juridic negativ, care se manifestă în aparență sub forma unei totalități de infracțiuni și persoane ce le-au comis într-un interval de timp determinat, pe un anumit teritoriu. Totodată, este important de menționat că aceasta nu reprezintă doar o simplă sumă de infracțiuni

și infractori, ci este un fenomen care are legăturile sale de apariție, existență și dezvoltare, se află în interconexiune cu alte fenomene sociale, fiind determinată deseori de ele. Astfel, aparența cantitativă a criminalității este doar un simptom, care indică asupra unor procese criminogene deosebit de complexe. Aceste procese urmează a fi elucidate și amplu analizate prin prisma științei criminologice.

Nu este posibilă o cercetare a criminalității fără cunoașterea formelor sale concrete de manifestare. Din aceste considerente, criminologia studiază criminalitatea nu doar ca fenomen social general, dar și într-un mod individual sau, după caz, sectorial, având în vedere fie cazuri infracționale concrete, fie anumite categorii de infracțiuni (infracțiuni de omor, infracțiuni sexuale etc.) și infractori.

Criminalitatea este un fenomen caracteristic oricărei societăți. Studiarea ei aprofundată denotă că legitățile principale de existență, ca și multe din cauzele criminalității, sunt identice pentru toate sistemele sociale. Bineînțeles că sunt și careva deosebiri, ceea ce este firesc, deoarece nivelul de dezvoltare economică, socială și culturală a statelor, particularitățile naționale și modul de viață a colectivității diferă de la caz la caz [5, p. 18].

Abordarea potrivit căreia cercetarea criminologică trebuie să se limiteze doar la faptele penal-condamnabile este una formal-juridică și incompletă. Totodată, axarea doar pe aceste limite poate avea un impact negativ pentru practica prevenirii și combaterii fenomenului criminal, fiindcă, în asemenea situații, aspectele contracarării sunt raportate numai la formele de comportament infracțional sancționate de legea penală. Însă, aceste forme de manifestări se schimbă deseori, din care motive normele penale trebuie să fie condiționate și argumentate din punct de vedere criminologic.

Astfel, criminologul nu trebuie să se limiteze doar la domeniul criminalității sub aspect juridico-penal, dar să cerceteze concomitent legitățile interacțiunii fenomenului infracțional cu alte forme de deviațe sociale, care se transformă ulterior în fapte sau chiar fenomene deosebit de periculoase pentru societate.

Un alt element ce formează obiectul de studiu al criminologiei îl constituie cauzele criminalității și condițiile care o favorizează. Criminologiei îi este specifică funcția explicativă, grație căreia se întreprind măsuri pentru relevarea factorilor economici, politici, culturali, etnici, psihologici și de altă natură, care determină criminalitatea ca pe un fenomen social cu caracter de masă.

Problema cauzalității în criminologie este de o importanță incontestabilă atât sub aspect teoretic, cât și practic, fiindcă fără relevarea și studierea cauzelor criminalității și a condițiilor ce o favorizează este imposibil de a realiza prevenirea reușită a acestui fenomen, care, la rândul său, este necesar de înlăptuit nu numai prin intermediul organelor de drept și al legislației, dar și prin prisma pârghiilor socio-economice de care statul și societatea dispun la momentul respectiv.

De regulă, prin cauze ale criminalității se are în vedere fenomenele și procesele sociale care generează apariția, existența și evoluția fenomenului criminal. Criminologia modernă se axează treptat pe reflectarea esenței acestor fenomene și procese în contradicțiile care se manifestă în diferite perioade de dezvoltare a societății. De asemenea, știința criminologică studiază cauzele reproducerii și creșterii nivelului criminalității, clasificându-le în baza diferitor criterii.

O mare parte a savanților criminologi ruși și autohtoni clasifică cauzele criminalității în: a) cauze generale; b) cauze ale unor tipuri de criminalitate; c) cauze ale unor manifestări infracționale (infracțiuni) concrete; d) condiții care favorizează comiterea infracțiunilor. Înseși condițiile nu determină săvârșirea infracțiunii, dar lipsa lor face imposibilă sau dificilă comiterea ei.

Această clasificare inaugurează un spațiu larg atât pentru cercetările teoretice, cât și pentru elaborarea argumentată a unor măsuri de prevenire și combatere a fenomenului criminalității în ansamblu sau a unor tipuri specifice de manifestări infracționale.

Este important de menționat și faptul că analiza limitată a ansamblului de „cauze-consecințe” ale criminalității este înlocuită tot mai

des de cercetarea sistemică a acestui fenomen. Astfel, analiza sistemică nu pune accentul pe relevarea cauzelor (factorilor) fenomenului infracțional, dar pe elucidarea interacțiunii acestora în cadrul procesului de reproducere a infracțiunilor de către societate [5, p. 8].

Cauzele infracțiunii concrete nu reflectă în mod identic schema cauzelor care determină caracterul de masă al manifestărilor infracționale. Tentația de a încălca legea penală apare prin prisma condițiilor individuale de existență a unei anumite persoane, la care se referă: a) micro-mediul în care se formează personalitatea; b) particularitățile fluxului de informații către individ; c) trăsăturile caracteristice ale personalității; d) situația care predispune spre comiterea infracțiunii. Criminologia studiază aceste patru grupe principale de cauze ale infracțiunii concrete, precum și procesul de interacțiune al acestora, denumit mecanism de formare a unei anumite infracțiuni [5, p. 8].

Următorul element care este cercetat de știința criminologică îl constituie personalitatea infractorului. Înseși dezvoltarea criminologiei ca știință a început să i-a amploare odată cu studierea și evidențierea unor concluzii ce vizează persoanele care comit infracțiuni. Sub aspect juridic, infractorul este persoana care, cu vinovăție, săvârșește o faptă sancționată de legea penală. Din punct de vedere criminologic, conceptul de infractor are o semnificație complexă datorită condiționărilor de natură bio-psiho-socială care îl determină pe individ să comită infracțiunea.

Este important de menționat și faptul că în ultimele decenii, preocupările criminologilor pentru investigarea deviației criminale din unghiul defectelor de personalitate a sporit foarte mult. Tendința este firească, deoarece infracțiunea reprezintă produsul unor manifestări de conștiință a omului determinată de unii factori negativi, care, deși acționează și asupra altor persoane, nu declanșează la toate reacții de tip criminal.

Din aceste considerente, criminologia manifestă un viu interes pentru studierea diferitor factori care pot contribui la formarea personalității infractorului, cum ar fi parti-

cularitățile biologice, psihologice, social-demografice, juridico-penale etc. și influența negativă a acestora asupra comportamentului deviant, precum și pentru explicarea unor infracțiuni individuale concrete.

Întrucât, până în prezent, nu s-a dovedit existența unor trăsături de ordin bio-antropologic care să diferențieze infractorul de non-infractor, persoana care încalcă legea penală este considerată ca un eșec al procesului de socializare [2, p. 25], deși există și alte teorii și opinii care explică contrariul.

În procesul studierii celor ce comit infracțiuni o deosebită importanță are clasificarea lor, deoarece ucigașii se deosebesc de hoți, escrocii – de violatori, infractorii profesioniști – de funcționarii corupți etc. Toate aceste tipuri de infractori au particularități specifice în ceea ce privește personalitatea lor, deosebindu-se esențial între ei. Cercetarea tipurilor de personalitate a infractorului necesită și face posibil elaborarea unor măsuri și metode de prevenire atât a criminalității în general, cât și a unor manifestări infracționale separate.

În perioada postbelică și în special în ultimele patru decenii, obiectul criminologiei se completează cu un nou element component – victima infracțiunii. În sistemul criminologiei apare o nouă ramură științifică, denumită victimologie criminală, adică știința despre victimele infracțiunilor, procesele, etiologia și consecințele victimizării (transformării persoanei în victimă a infracțiunii) [1, p. 13].

Unele studii de criminologie au evidențiat, îndeosebi în cazul grupului de infracțiuni contra persoanei și contra patrimoniului, o anumită relație complexă între infractor și victimă, relație a cărei eficiență contributivă în reproducerea actului infracțional nu ar putea fi neglijată în cadrul unui model cauzal complex. Astfel, elucidarea raporturilor dintre victimă și autorul infracțiunii ocupă astăzi un spațiu foarte important în cercetarea criminologică, deși o perioadă foarte îndelungată s-a neglijat aproape totalmente studiul victimologic al persoanei care a suferit consecințele infracțiunii.

Din obiectul de studiu al criminologiei face parte și problema prevenirii criminalității,

care nu este dispersată de celelalte elemente componente ale obiectului de cercetare al acestei științe.

Referindu-se la prevenirea și combaterea criminalității, savantul francez Jean Pinatel susține că definirea unei politici de apărare socială trebuie să fie bazată pe datele stabilite de criminologie, știință complexă care se sprijină pe biologie, psihologie, sociologie și științele juridice [3, p. 7].

Dat fiind faptul că criminalitatea este un fenomen social, prevenirea acesteia, de asemenea, trebuie să aibă o orientare socială pronunțată, care ar putea fi reflectată prin prisma măsurilor cu caracter economic, socio-cultural, educativ și juridic.

În al doilea rând, măsurile preventive urmează să aibă un caracter special-criminologic, prin identificarea unor recomandări generale sau speciale, cum ar fi necesitatea efectuării evidenței și dărilor de seamă referitoare la mijloacele bănești sau cele materiale într-o oarecare ramură de producere, fapt ce va minimaliza pericolul sustragerilor sau a altor abuzuri (recomandare generală), ori, spre exemplu, măsuri privind organizarea pazei bunurilor materiale la o întreprindere concretă (recomandare specială).

Și în al treilea rând, luându-se în considerație faptul că infracțiunile se comit de oameni, fiecare din ei fiind irepetabil, este necesar ca măsurile de prevenire să fie individuale, adică aplicate asupra unor persoane concrete care au săvârșit anterior infracțiuni sau care sunt predispușe de a le comite.

Având în vedere caracterul, complexitatea și tendințele reale ale criminalității, faptul că criminologia mai este încă în proces de formare, precum și eficiența relativă a mijloacelor de prevenire și combatere formulate până la momentul respectiv, ar fi ireal a pretinde ca obiectiv previzibil al științei criminologice anihilarea completă a fenomenului criminal.

Prin urmare, criminologia poate tinde doar spre o mai bună cunoaștere a fenomenului infracțional și a etiologiei sale, precum și spre elaborarea unei strategii de contracarare, care să aibă în plan imediat obiectivul stabilizării criminalității, iar în plan mai îndepărtat

– doar anihilarea formelor ei mai grave și diminuarea acesteia la limita plafonului care să asigure liniștea și siguranța socială.

Toate elementele care formează obiectul de studiu al criminologiei își găsesc reflectare în sistemul acestei științe. Astfel, în cele mai multe cazuri, structura științelor juridice corespunde cu cea a legislației. Știința dreptului penal, după cum se știe, este constituită din partea generală și specială și, respectiv, legislațiile penale au aceeași structură. În partea generală sunt expuse problemele teoretice generale, care sunt importante pentru știință și practică, iar în partea specială – tipurile de infracțiuni, componentele lor concrete și măsurile de pedeapsă ce urmează a fi aplicate pentru comiterea lor.

Întrucât tradițiile au anumită relevanță pentru știință, inclusiv cea juridică, criminologia, de asemenea, a fost structurată în criminologie generală și specială. Însă, această sistematizare a criminologiei, în comparație cu alte științe, este condițională, reieșind chiar din acele motive că deși în criminologia specială sunt analizate tipuri concrete de criminalitate, multe din ele constituie o problemă teoretică, cu toate că sunt urmate de un șir de recomandări practice.

Așadar, în partea generală este abordată noțiunea, obiectul, funcțiile și evoluția criminologiei ca știință, după ce urmează analiza problemelor ei de bază cu caracter general, cum ar fi criminalitatea, cauzele care o generează și condițiile ce o favorizează, personalitatea infractorului și victima infracțiunii, prognozarea și metodele de cercetare a criminalității, prevenirea fenomenului criminal,

precum și alte subiecte importante, abordarea cărora facilitează cunoașterea mai profundă a problemelor menționate.

În partea specială a criminologiei sunt cercetate diverse tipuri de criminalitate (violentă, organizată, profesională, patrimonială, ecologică, criminalitatea recidiviștilor, minorilor, femeilor etc.) prin prisma elucidării conceptului, aprecierii nivelului, structurii și dinamicii lor, constatării cauzelor și condițiilor care le favorizează, identificării caracteristicilor tipice ale personalității celor care comit diferite categorii de infracțiuni, precum și prin înaintarea argumentată a unor recomandări de prevenire și combatere a acestora.

Referințe bibliografice:

1. Gheorghe Gladchi, *Criminologie generală, Chișinău*, Editura „MUSEUM”, 2001.
2. Gheorghe Nistoreanu, Costică Păun, *Criminologie*, București, Editura „Europa-Nova”, 1996.
3. Jean Pinatel, *La société criminogène*, Paris, Editure „Calmann-Levy”, 1971.
4. Rodica Mihaela Stănoiu, *Criminologie*, București, Editura „OSCAR PRINT”, Seria Criminologie, 1997.
5. *Криминалогия*, Учебник для юридических вузов, Издание 2-е, переработанное, Под ред. В.Н. Бурлакова, В.П. Сальникова и С.В. Степашина, Санкт-Петербург, Изд-во «Лань», 1999.
6. *Криминалогия*, Учебник, 4-е издание, переработанное и дополненное, Под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова, Москва, Изд-во «НОРМА», 2009.

Dr. Oleg RUSU,

lector superior al Catedrei „Drept penal”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar

Ion SLISARENCO,

lector asistent al Catedrei „Drept penal”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

ROLUL SOCIETĂȚII CIVILE ÎN PROCESUL DE INTEGRARE SOCIALĂ A PERSOANELOR LIBERATE

Rezumat

În articol este studiat rolul societății civile în procesul de integrare socială a persoanelor liberate. Potrivit autorului, reușita adaptării sociale a persoanelor liberate, în mare parte, va depinde de anturajul social în care ei vor ajunge după liberare, adică de acele microgrupuri în care vor trebui să-și îndeplinească rolurile și funcțiile sociale. În acest sens a fost elucidat rolul pe care îl au colectivul de muncă, Biserica, organizațiile neguvernamentale, mass-media.

Résumé

Dans l'article est étudié le rôle de la société civile dans le processus d'intégration sociale des personnes libérées. Selon l'auteur, la réussite de l'adaptation sociale des personnes libérées, dans la plupart des cas, dépendra de l'entourage social dans lequel elles arriveront après la libération, donc de ces petits groupes où elles devront accomplir leurs rôles et fonctions sociales. En ce sens a été élucidé le rôle des collectifs de travail, de l'Église, des organisations non-gouvernementales, des médias.

Cuvinte-cheie: societate civilă, integrare socială, persoane liberate.

Relațiile sociale dintr-un mediu social constituie o totalitate de raporturi care transformă structura axiologică a individului, influențând maturizarea acestuia. Deci maturizarea socială se produce în cadrul relațiilor interpersonale ale individului, acesta dezvoltându-se odată cu capacitatea sa de autoreglare, de interacțiune socială.

Acele persoane care au obținut în penitenciar o pregătire morală și psihologică necesară pentru viața la libertate și nu au pierdut relațiile social-utile cu societatea se pot întoarce destul de rapid și cu succes la o activitate utilă, să se înscrie în noul mediu, să asimileze noi roluri sociale. Din partea societății se cere doar un anumit control al procesului adaptării și acordarea ajutorului necesar pentru depășirea dificultăților, care pot apărea în procesul angajării în câmpul muncii sau la soluționarea problemelor locative, precum și la stabilirea relațiilor cu anturajul social apropiat.

Pentru alte categorii de persoane liberate, spre exemplu cei care au ispășit pedepse cu

termene mari, care au pierdut relațiile sociale-utile, nu au o pregătire suficientă pentru viața la libertate, adaptarea la noile condiții sociale este mult mai dificilă și contradictorie. Ele, de regulă, întâmpină greutăți nu doar la angajarea în câmpul muncii sau la soluționarea problemelor locative, dar și la stabilirea relațiilor cu anturajul social apropiat (în colectivele de muncă și la locul de trai). În privința acestei categorii de persoane se cere o dirijare mult mai activă a procesului de adaptare socială a lor din partea organelor de stat și a organizațiilor obștești, desfășurarea cu ei a muncii educative și controlul lor.

Prin urmare, reușita adaptării sociale a persoanelor liberate, în mare parte, va depinde de anturajul social în care ele vor ajunge după liberare, adică de acele microgrupuri în care vor trebui să-și îndeplinească rolurile și funcțiile sociale. În acest caz, o mare importanță o va avea faptul ce influență vor avea aceste grupuri asupra comportării lor, deoarece în opinia sociologilor mediul social, în cele din

urmă, determină activitatea și pozițiile sociale ale persoanei [1, p. 383].

Este notoriu faptul că societatea, contrar aparențelor, joacă un rol activ în procesul complex al reinsertiei sociale. Căci apariția unui număr de relații de natură socială între individul ce constituie obiectul acestui proces și membrii variatelor grupuri sociale depinde într-o foarte mare măsură de atitudinea pe care aceștia din urmă au adoptat-o față de el.

Pe de altă parte, nu trebuie omis un alt aspect al problemei: atitudinea de ansamblu a grupurilor sociale ori cea particulară, a fiecărui individ component al acestor grupuri poate să determine apariția unui anumit tip de răspuns din partea fostului infractor. Facem referire la elementele specifice ce caracterizează relația integrat-integrator etc. [2, p. 22-23].

Sub acest aspect, trebuie să constatăm necesitatea participării foștilor condamnați la viața societății civile, ca un proces mutual comun. Însă în practică strategia comportamentului persoanei liberate, în mod inevitabil, se confruntă cu strategiile de comportament ale altor cetățeni. Astfel, în fiecare societate în parte există un stil format de comportament și gândire al oamenilor [3, p. 260].

Persoana cu o voință slabă și viziuni nestatornice caută cauzele eșecurilor lor în viață, îndreptându-se spre propriile greșeli și nevoi ale aflării în detenție prin aceea că cu educarea lor nu se ocupa nimeni, că atitudinea personalului instituțiilor penitenciare era brutală, nedreaptă, înjositoare și samavolnică. Astfel apreciază pedeapsa ispășită foștii condamnați și apropiații lor, pe de o parte, și alți cetățeni, îndeosebi victimele infracțiunii – pe de altă parte. Dacă majoritatea cetățenilor consideră justificată atitudinea severă față de foștii condamnați și nu admit necesitatea manifestării față de aceste persoane a unor acte de caritate, atunci înșiși condamnații după ispășirea pedepsei nu doar că așteaptă un tratament uman, dar cer deseori și anumite privilegii pentru ei [4, p. 371-372].

Oamenii din societate îi privesc cu multă neîncredere. Etichetarea și stigmatizarea lor duce la faptul că ceilalți oameni vor încerca să evite de a avea unele relații cu ei. Statistica do-

vedește că marea majoritate a persoanelor nu și-ar dori să aibă, în calitate de vecin sau rudă, un fost condamnat [5].

Stigmatizarea poate avea o influență asupra conduitei individului și, în special, asupra persistenței acestuia în activitatea infracțională. Individul astfel etichetat devine inevitabil un marginal. Reacția de respingere a societății determină o contrareacție din partea infractorului, manifestată prin opoziția față de normele legale. De aici dificultatea pentru „cel etichetat” de a se smulge din mediul infracțional și a se integra în societate [6, p. 171].

În acest sens, trebuie să existe o serie de acțiuni de influențare psihologică, psihoterapie individuală și colectivă. Reintegrarea depinde mult de activitățile psihocomportamentale din timpul procesului de reeducare dar, mai ales, de modul cum sunt priviți de ceilalți membri ai grupului [7, p. 13-14].

Actualmente, în multe țări principalele orientări în materie de tratament și recuperare socială și morală a delincvenților se caracterizează prin importanța contextului social, familial și comunitar în care se derulează procesul de resocializare, în vederea evitării pe cât posibilă a efectelor negative ale „etichetării” și „stigmatizării” delincventului condamnat. De asemenea, noile modele de tratament al delincvenței accentuează importanța aspectului evolutiv și continuu al reeducării delincventului, ca și participarea și implicarea crescândă a comunității în rezolvarea dificultăților de tratament aplicate delincvenților, concomitent cu „umanizarea” formelor și modalităților „clasice” de terapie și profilaxie existente [5, p. 46].

În același timp, angajarea la serviciu a persoanelor liberate ridică problema adaptării în colectivul de muncă. Conform datelor prezentate de către I.V. Șmarov, [8, p. 58] din rândul persoanelor studiate s-au adaptat cu succes în colectivul de muncă doar 46%. Restul nu au putut stabili cu membrii colectivului relații normale. Prezintă interes cauzele acestei acomodări dificile în colectivul de muncă a persoanelor anterior condamnate: 9% din ei nu au putut depăși înstrăinarea morală și psihologică, 11% consideră că față de

ei au fost înaintate cerințe prea mari, 7% nu s-au încadrat în colectiv din cauza relațiilor nesănătoase, 13% mențineau cu membrii colectivului doar relații oficiale, 14% nu au dorit să rămână în colectiv deoarece considerau munca lor ca fiind una temporară.

În cadrul unor studii mai recente ale experților naționali [9, p. 58] s-a evidențiat că suportul primit nu totdeauna răspunde nevoilor sociale ale foștilor deținuți, aceștia confruntându-se cu probleme cum ar fi: discriminare salarială, restricții pentru avansare în funcție, etichetare prin supraveghere excesivă din partea angajatorilor, marginalizarea/izolarea de către colegi, locurile de muncă oferite sunt prost plătite etc.

Un rol important în stabilirea unui echilibru sufletesc al fostului condamnat îl poate avea implicarea efectivă și afectivă a instituției Bisericii. Implicarea acestei instituții trebuie să aibă loc atât la nivelul persoanei liberate, cât și la nivelul familiei acestuia, al prietenilor, al celor care pot participa și ajuta afectiv în timpul perioadei critice; este factorul care poate crea o legătură sufletească între individul aflat în dificultate și cei din jur, îl poate ajuta să se cunoască mai bine, să-și recunoască greșelile și să fie implicat el însuși în propriul proces de reeducare și de reintegrare socială [10, p. 46-52].

În toate regiunile în care s-a realizat misiunea de evaluare a necesităților în domeniul reintegrării sociale a persoanelor liberate din locurile de detenție s-a constatat că ei își pot satisface necesitățile religioase în funcție de valorile spirituale și concepțiile proprii. Nu există o evidență strictă a categoriilor de lăcașe sfinte vizitate de persoanele liberate din locurile de detenție și nici a cultelor religioase ale acestora. Această constatare este validă pentru zona de nord, centru și sud. În toate zonele nominalizate respondenții au menționat că accesul la literatura religioasă, în special Biblia, este nelimitat și orice fost condamnat o poate accesa când dorește.

În toate regiunile unde s-a realizat evaluarea există condiții pentru a fi satisfăcute necesitățile religioase, a avea acces la literatura religioasă, însă nu se pune accentul pe activi-

zarea lucrului respectiv cu această categorie de beneficiari. Satisfacerea necesităților religioase se realizează în funcție de cerințele individuale. Fiecare fost deținut mergând la Biserică are acces la Biblie, numai să fie dorință din partea lui. Nici un cult religios nu stopează accesul la el, realizează mese de binefacere atât Biserica ortodoxă, cât și alte religii. Mai des persoanele liberate din locurile de detenție merg la cultul pentacostal, unde sunt hrăniți [9, p. 53].

În prezent un rol crescând în ceea ce privește ajutorul acordat persoanelor liberate din detenție îl au organizațiile neguvernamentale. Având atât suportul organizațiilor occidentale, cât și cel guvernamental, în ultimii ani în Republica Moldova s-a dezvoltat rapid o rețea amplă de organizații neguvernamentale cu obiective în domeniul social. Multe din acestea au acumulat o bogată experiență și un grad înalt de competență. Însă mai puține la număr sunt organizațiile neguvernamentale ce au în calitate de beneficiari persoanele liberate din locurile de detenție.

În unele raioane prin suportul financiar al unor organizații internaționale activează câte un centru de justiție comunitară care prestează servicii juridice și psihosociale persoanelor aflate în dificultate, inclusiv foștilor deținuți. Acestea sunt organizații necomerciale, neguvernamentale, constituite în formă organizatorico-juridică ca instituții obștești. Unul din obiectivele acestor centre este stabilirea unui mecanism, eficient și participativ, de reintegrare socială a foștilor deținuți.

În cadrul acestor centre sunt prestate următoarele servicii:

- elaborarea planului individual de intervenție psihosocială pentru reabilitare și reintegrare socială a persoanelor liberate din locurile de detenție;
- acordarea asistenței psihosociale persoanelor liberate din locurile de detenție de către psiholog și asistent social;
- aplicarea programelor de reabilitare și de dezvoltare a abilităților sociale pentru grupuri de clienți;
- acordarea asistenței pentru găsirea locului de muncă, continuarea studiilor, pentru reîntoarcerea în familie, precum și pentru re-

zolvarea altor probleme sociale. [9, p. 51]

În general, vorbind despre posibilitățile organizațiilor neguvernamentale în integrarea postpenitenciară a foștilor condamnați, putem evidenția următoarele domenii:

- asigurarea protecției sociale a foștilor deținuți: asistență în restabilirea legăturilor pozitive cu familia, persoanele de contact (este binevenit să se înceapă în perioada detenției); încadrare în programe de instruire, profesionalizare, reciclare. Aici pot să se implice organizațiile care prestează servicii de instruire, de asistență și consiliere a familiilor;

- asigurarea controlului social după comportamentul deținutului eliberat. În acest domeniu de intervenție pot să se implice și organizațiile neguvernamentale specializate pentru prestarea serviciilor sociale specializate, care lucrează cu diverse categorii de persoane aflate în risc sau cu potențial risc: organizațiile neguvernamentale de tineret care lucrează în domeniul prevenirii narcomaniei etc.;

- monitorizarea procesului de respectare a drepturilor omului: organizațiile neguvernamentale care funcționează în domeniul legislativ;

- consilierea moral-psihologică: reabilitarea personalității fostului deținut;

- ajutor în restabilirea legăturilor sociale dereglate: diverse servicii consultative;

- crearea unui serviciu multidisciplinar specializat: Centru de plasament temporar/azil pentru reintegrarea socială a persoanelor eliberate din detenție rămase fără familie și lipsite de loc de trai cu asistență diferențiată pe niveluri, în funcție de eforturile personale depuse pentru reintegrare.

În acest context, pot fi numite și avantajele implicării organizațiilor neguvernamentale în integrarea postpenitenciară:

- lărgesc aria de influență alături de implicațiile guvernamentale;

- completează golurile în sistemul de protecție guvernamentală existent;

- creează posibilități de comunicare nonformală, confidențială de la egal la egal;

- creează posibilitate pentru implicarea societății civile în procesele de reintegrare socială pentru contingentul dat.

Totodată, pot fi identificate probleme și obstacole în participarea organizațiilor neguvernamentale la integrarea postpenitenciară:

- lipsa serviciilor specializate pentru asistența persoanelor în procesul reintegrării postpenitenciare;

- lipsa structurilor/specialiștilor în structurile teritoriale care ar coordona serviciile de reintegrare postpenitenciară;

- numărul extrem de mic de ONG-uri care activează în domeniul dat;

- incapacitatea accesului la mediile penitenciare, la deținuți pentru participare la pregătirea lor pentru eliberare, stabilirea contactelor;

- imperfecțiunea bazei legislative care ar prevedea posibilitatea implicării societății civile în procesele de reeducare și reintegrare a deținuților. [11]

Astfel, după cum s-a putut vedea, interacțiunea mediului social și a structurii relațiilor sociale ale foștilor condamnați poartă un caracter destul de complex. În particular, mediul social nu întotdeauna generează relații sociale care i-ar corespunde. Acest fapt are loc din cauza că persoana, în procesul interacțiunii cu societatea, comunică cu un număr mare de subsisteme obștești – colective, grupuri formale și neformale, asociații temporare. În acest caz se manifestă încă o particularitate importantă a fenomenului relațiilor sociale. Ea se exprimă prin aceea că nu toată informația cu importanță socială, care circulă la toate nivelurile comunicării individului cu societatea, este percepută și asimilată complet de către acesta. De aceea persoana se află în mediu în condițiile unei concurențe permanente între diferite relații. Astfel, un anumit anturaj negativ în familie încă nu conduce în mod inevitabil persoana care crește în acest mediu la un conflict serios cu societatea. În astfel de cazuri asupra formării sale un rol determinant îl pot avea relațiile sociale pozitive care au concurat cu influența negativă a familiei. Pe de altă parte, examinând structura relațiilor sociale ale infractorului, în mod sigur, vom descoperi și elemente ale influențării negative ale unui sau altui mediu. Concurența diferitor subsisteme ale relațiilor sociale condiționează

și particularitățile relațiilor individului cu macromediul. Informația parvenită de la macromediul este însușită de către individ doar după ce se va convinge că îi este convenabilă și corespunde viziunilor, idealurilor, convingerilor și deprinderilor sale. Prin aceasta se explică și una din particularitățile personalității infractorului, care deseori nu acceptă viziunile social-pozitive, și invers, foarte ușor poate prelua norme social-negative de comportament. [12, p. 29]

Dintr-un alt punct de vedere, s-ar putea spune că reintegrarea socială sau totalitatea activităților ce se circumscriu acesteia gravitează în jurul a două elemente sau coordonate: primul este, desigur, persoana infractorului, iar al doilea ar putea fi opinia publică, aceasta integrată categoriei mai largi a condițiilor exterioare la care fostul condamnat trebuie să se adapteze, înțeleasă atât la nivelul comunității imediat următoare din care face parte persoana, cât și la nivelul ei general.

Bineînțeles, opinia publică se formează, în ambele situații, pornind de la cantitatea și calitatea informațiilor de care se dispune, acestea putând varia de la mass-media (tv, radio, ziare) și chiar până la procedeul binecunoscut „gura satului”. Prin urmare, se poate spune că cu cât informațiile primite sunt mai aproape de adevăr, cu atât opinia publică se va forma pe parcursul ei normal, adică corectă.

Mass-media este un factor puternic de influențare, orientare și schimbare a comportamentelor individuale și colective. Grație caracterului ambivalent, mijloacele de comunicare nu sunt doar surse de informare, ci puternice mijloace de influențare a tuturor domeniilor vieții sociale. [13, p. 212-215]

Una din funcțiile presei este tocmai informarea ce trebuie făcută respectându-se toate exigențele, cum ar fi responsabilitatea, adică jurnalistul nu trebuie să-și folosească puterea pentru un scop egoist sau nedemn, independența, adică nu trebuie promovată nici un interes particular, contrar bunăstării generale, sinceritatea, înclinația spre adevăr, acuratețea; cu alte cuvinte, un ziar este obligat, după toate cerințele bunei-credințe, să spună adevărul.

O altă funcție importantă a presei, atât

prin prisma profesionalismului, cât și prin cea a problemei vizate, este cea a educării sau, altfel spus, cea a influențării. Realizarea opiniei publice corecte depinde foarte mult de realizarea unei funcții educative corecte, întrucât, de cele mai multe ori, cititorii își însușesc parțial, dacă nu chiar în totalitate, păreri exprimate în ziar. Ce importanță are aceasta asupra procesului reintegrării? Are o importanță primordială, deoarece cu cât materialele tipărite vor fi mai cuprinzătoare, adică vor cuprinde informații și judecăți de valoare prin prisma resocializării și reintegrării despre toate perioadele importante din viața infractorului (condițiile premergătoare trecerii la act, trecerea la act, instrumentarea cazului, ispășirea pedepsei, recidivă și reintegrare socială), cu atât opinia publică se va forma mai liberă de prejudecăți și idei preconcepute, mai aproape de adevăr.

Nu mai puțin importantă pentru problema noastră este și funcția presei de a exprima opinia publică, de a se transforma într-o voce a poporului. Dacă până acum presa, în funcțiile arătate, exercita o influență asupra condițiilor exterioare, de data aceasta presa are importanță în procesul resocializării prin prisma influențării directe asupra conștiinței fostului deținut. Aducându-se la cunoștință că cei din jur, sau majoritatea lor, îi cunosc antecedentele și au o opinie, de cele mai multe ori, negativă sau de respingere, evident că această negare îl va însoți pretutindeni și va face ca eforturile lui de reintegrare să fie astfel dublate. Aici prezintă interes cunoașterea în detaliu a opiniei publice referitoare la diferite cazuri de încălcări ale legii penale reflectate în ziare, ce se poate realiza prin tehnici și metode specifice însă, din diferite motive, nu s-a operat un asemenea demers. [14, p. 61-62]

În reintegrarea socială a foștilor deținuți ar trebui să intervină societatea civilă. Spre regretul nostru, asociațiile care se ocupă de acest lucru sunt prea puține și nu satisfac decât în mică măsură nevoile foștilor deținuți. Organizațiile neguvernamentale care încearcă să ofere soluții pentru reabilitarea socială a persoanelor eliberate din penitenciare sunt în număr extrem de redus la noi în țară, și ele

lucrează în special cu deținuții, lăsând în afară informarea și educarea populației.

Astfel, în scopul sporirii rolului mass-mediei asupra procesului de resocializare a condamnaților precum și acordarea de ajutor persoanelor liberate din detenție prin diversificarea relațiilor social-utile cu societatea, propunem a deschide anumite programe speciale televizate și difuzate la radio. Aceste emisiuni urmează a fi dedicate problemelor politicii execuțional-penale din Republica Moldova conținând informații accesibile publicului larg.

Bibliografie:

1. В.М. Литвишков, А.В. Миткина, *Пени-тенциарная педагогика. Курс лекций*, Москва, Изд. МПСИ, 2004, 400 с.
2. M. Dinu, *Rolul societății în prevenirea recidivei și a marginalizării perpetue a foștilor infractori. Societatea: pia mater ori dura mater? Integrarea socială postpenală a infractorilor între realitate și perspectivă. Studii de criminologie și penologie*. Coordonator O. Brezeanu, București, Ed. Fundației „România de mâine”, 1999.
3. Ю.В. Баранов, *Стадии ресоциализации осужденных в свете новых социолого-антропологических воззрений и социальной философии*, Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2006, 275 с.
4. М.С. Рыбак, (под ред. В.П. Малкова), *Ресоциализация осужденных к лишению свободы: проблемы теории и практики*, 2-е изд., испр. и дополн., Саратов, Изд. ГОУ ВПО «СГАП», 2004, 480 с.
5. I. Ciobanu, I. Groza, „Caracteristica criminologică a conceptului de resocializare a infractorului”, în *Revista națională de drept*, nr. 5, 2002.
6. R. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, București, Ed. Academiei, 1989, 210 p.
7. Iu. Tănase, *Rolul factorilor de control social în integrarea postpenală a infractorilor. Integrarea socială postpenală a infractorilor între realitate și perspectivă. Studii de criminologie și penologie*. Coordonator O. Brezeanu, București, Ed. Fundației „România de mâine”, 1999.
8. И.В. Шмаров, *Предупреждение преступлений среди освобожденных от наказания (проблема социальной адаптации)*, Москва, Юридическая литература, 1974, 136 с.
9. V. Pritcan, ș.a., (Coordonator: V. Cojocaru), *Raport: Evaluarea necesităților în domeniul reintegrării sociale a persoanelor liberate din detenție*, IRP, Chișinău, 2007, 64 p.
10. M. Mihai, *Direcții de acțiuni educative ale factorilor care asigură asistența postpenală a infractorilor minori. Integrarea socială postpenală a infractorilor între realitate și perspectivă. Studii de criminologie și penologie*. Coordonator O. Brezeanu București, Ed. Fundației „România de mâine”, 1999.
11. S. Rîjicova, *Rolul organizațiilor neguvernamentale în activitatea de reintegrare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție din Republica Moldova* // http://www.irp.md/files/1201178671_ro.pdf.
12. Антонян Ю.М., *Социальная среда и формирование личности преступника. Неблагоприятное влияние на личность в микросреде: Учебное пособие*, Москва, Изд. РИО Академии МВД СССР, 1975.
13. U. Dodon, „Funcții ale mass-media în activitatea de prevenire a criminalității”, în *Probleme actuale de prevenire și combatere a criminalității. Anuar științific*, ed. a IV-a, Chișinău, Academia Ștefan cel Mare, 2003.
14. R. Constantinescu, *Reflectarea în presă a problematicii integrării postpenale a infractorilor. Integrarea socială postpenală a infractorilor între realitate și perspectivă. Studii de criminologie și penologie*. Coordonator O. Brezeanu, Ed. Fundației „România de mâine”, București, 1999.

Василий САВЧЕНКО,

Начальник кафедры уголовного процесса
и криминалистики Прикарпатского юридического института
Львовского государственного университета внутренних дел,
кандидат юридических наук, полковник милиции

ТОРГОВЛЯ ЛЮДЬМИ КАК ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОЕ ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ С НЕЙ

Резюме

Борьба с торговлей людьми является одним из международных обязательств, которые взяла на себя Украина при вступлении в Европейское сообщество, на исполнение которого органами законодательной и исполнительной власти на постоянной основе принимаются комплексные организационные и практические меры.

На наш взгляд, эта проблема требует к себе комплексного подхода. Безусловно, значительная часть проблемных вопросов была бы решена с повышением экономического уровня в Украине, более высокой социальной защищенностью ее граждан, гарантированным трудоустройством и достойной зарплатой. Тем не менее, упорная работа в этом направлении и разработанные методы и подходы в борьбе с этим видом преступности на базе тесного сотрудничества с правоохранительными органами заинтересованных государств и общественных организаций дают положительные результаты.

Summary

Combating human trafficking is one of the international commitments assumed by Ukraine upon joining the European Community, on the fulfillment of which the legislative and executive bodies are continuously adopting a complex of organizational and practical measures.

In our view, this problem requires a comprehensive approach. Of course, a significant part of the problem would be solved with increasing the economic level in Ukraine, providing a higher social protection for its citizens, a guaranteed employment and a decent salary. However, the hard work in this direction and developed methods and approaches in combating this type of crime on the basis of close cooperation with the law enforcement authorities of the interested States and civil society organizations are producing positive results.

Для Украины проблема торговли людьми в современном ее понимании возникла в конце XX века, в частности после распада Советского Союза. Ее возникновение напрямую было обусловлено падением уровня жизни, трудовой безработицей населения, экономической и социальной нестабильностью, несовершенным правовым полем, отсутствием механизма и методики противостояния этому виду преступлений, географическим расположением и другими факторами, многие из которых не решены и сегодня. Более того, за последние двадцать лет появились новые, более изощренные формы преступности, среди которых и торговля “живым товаром”, а Украина стала ее активным участником как “страна-донор” и “страна-транзит”.

Особенно остро указанная проблема касается Западной Украины, в частности Черновицкой, Волынской, Тернопольской и Закарпатской областей, где большая часть граждан, не имея возможности трудоустроиться дома, вынуждена искать работу за рубежом. Так, только в Ивано-Франковской области (из почти 1,5 миллиона населения) 250 тысяч работают в других странах. Кто-то из них действительно неплохо устраивается, но многие из украинских эмигрантов попадают в сети уголовных структур или отдельных лиц и становятся жертвами настоящей работорговли.

Но нельзя сказать, что проблема борьбы с торговлей людьми – это проблема только Украины или других пост-

советских государств, для которых этот вид преступления является относительно новым. Можно вести речь о комплексе проблем мирового масштаба, так как она распространилась и в более развитых государствах, угрожает их интересам, а нелегальные мигранты, трафикеры становятся источником национальной преступности. Поэтому и решать их надо сообща, выработав общие принципы, методы и способы их преодоления.

Кроме того, “торговлю людьми” стоит рассматривать в широком понимании, поскольку этот термин охватывает торговлю женщинами, мужчинами и детьми, совершаемую с целью сексуальной эксплуатации, принудительного труда в домохозяйстве, сельском хозяйстве, попрошайничества и т.п.

Борьба с торговлей людьми является одним из международных обязательств, которые взяла на себя Украина при вступлении в Европейское сообщество, на исполнение которого органами законодательной и исполнительной власти на постоянной основе принимаются комплексные организационные и практические меры.

В 1998 году Уголовный кодекс Украины был дополнен новой нормой, которой торговля людьми признавалась уголовно наказуемым деянием, а Украина после Бельгии и Германии стала третьей страной Европы, предусмотревшей уголовную ответственность за его совершение.

1 сентября 2001 года вступил в законную силу новый УК, статья 149 которого, под названием “Торговля людьми либо иное незаконное соглашение относительно человека”, также предусматривает такую ответственность и полностью соответствует Конвенции ООН против транснациональной организованной преступности и дополняющему ее Протоколу от 14 ноября 2000 года о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за нее. Следует сказать, что максимальная мера наказания, предусмотренная этой статьей, – 15 лет лишения свободы в зависимости от наличия

отягчающих вину обстоятельств [2, с. 225].

В 1999 году правительством Украины была утверждена Программа предупреждения торговли людьми на 1999 – 2001 годы, у 2003 году – новая программа, рассчитанная на период до 2005 года.

Кроме того, правительством Украины были заключены соглашения о взаимном трудоустройстве своих граждан с правительствами 9 стран: Литвы, Латвии, Польши, Словакии, Вьетнама, Армении, Беларуси, России и Молдовы (позже перечень таких стран расширился). Эти соглашения распространяются только на тех граждан, которые въехали на территорию страны трудоустройства при наличии исключительно рабочей визы, а не какой-нибудь другой, а также получили разрешение на трудоустройство и пребывание.

В структуре Министерства внутренних дел Украины и в областных управлениях внутренних дел созданы специальные подразделения по борьбе с преступлениями, связанными с торговлей людьми, работающие, следует сказать, довольно успешно как в сфере предупреждения таких деяний, так и их раскрытия и расследования.

За последние годы проблемой борьбы с торговлей людьми активно занимаются украинские ученые, посвятившие этой теме многочисленные публикации, монографии, учебные пособия, фундаментальные научные исследования.

Но, несмотря на предпринимаемые шаги в направлении преодоления этого вида преступности, нельзя умолчать и о некоторых негативных тенденциях, существующих на разных государственных и общественных уровнях.

Как оказалось, достаточно точно охарактеризовать состояние борьбы с торговлей людьми в Украине, да и не только, довольно сложно. Не отображают ее и статистические данные о масштабах распространения этого вида преступности [5, с. 32]. Большая часть этого преступного промысла остается в “тени” – не каждое преступление возможно предупредить, не каждое раскрыть и довести до обвинитель-

ного приговора, не о каждом преступлении правоохранительным органам становится просто известно, так как многие вернувшиеся из сексуального или другого “рабства” или избежавшие такового не всегда к ним обращаются *post factum*. Как считает российский ученый С.Ф. Милюков, даже “закрытая” статистика, собранная в государственных комитетах и министерствах страны, не является полной и не отображает реального положения дел [3, с. 212].

Тем не менее, что касается судебной статистики, то за 12 лет в Украине возбуждено почти 3 тыс. уголовных дел по обвинению в торговле людьми, но лишь около 600 из них закончились вынесением приговора. Не совсем понятно, о чем говорит эта цифра – о недостаточном качестве расследования или о его сложности?

До лета прошлого года Верховный Суд Украины обобщал практику применения материального и процессуального права при рассмотрении уголовных дел, в том числе возбужденных по факту торговли людьми, и такое обобщение использовалось судами первой инстанции в качестве методологических рекомендаций. С принятием 7 июля 2010 года нового Закона “О судоустройстве и статусе судей” Верховный Суд больше таких полномочий не имеет.

Кроме того, в ходе административного реформирования нашего государства сложилась ситуация, при которой ни на один орган центральный исполнительной власти в данный момент не возложены обязательства в сфере противодействия и предупреждения торговли людьми, а также оказания помощи потерпевшим [1].

В 2010 году также закончился срок действия Государственной программы по противодействию торговле людьми, утвержденной постановлением Кабинета Министров № 410 от 7 марта 2007 года. Соответственно не существует нового плана принятия соответствующих мер на государственном и региональном уровнях и механизма его реализации. Не принят также комплексный Закон “О противодействии

торговле людьми”. Безусловно, существуют проекты этих и других нормативно-правовых актов, связанных с указанной проблемой, касающихся, например, поддержания семьи, гендерного равенства, но реалии сегодняшнего дня требуют более действенного законодательного урегулирования.

Все это происходит на фоне роста транснациональной преступности, случаев внутренней торговли людьми, коммерческой сексуальной эксплуатации детей.

По этому поводу координатор проектов ОБСЕ в Украине Любомир Копай заявил, что ОБСЕ поддерживает Украину в борьбе с рабством, но для большей эффективности на сегодняшнем этапе стране следует принять прежде всего два документа: закон относительно борьбы с торговлей людьми и новую государственную программу на следующие пять лет. Кроме того, им был отмечен существенный рост эксплуатации не только женщин, но и мужчин. Трудовое рабство опережает сексуальное. Эту тенденцию подтверждает и статистика, что приведена Международной организацией по вопросам миграции в Украине. В 2010 году в МОМ обратились на 11 % больше лиц мужского пола по сравнению с 2009. Из более 800 лиц, обратившихся за помощью, – 34 % мужчины. Странами риска для Украины остаются Россия, Польша и Чехия. Оттуда поступило наибольшее количество обращений об оказании правовой помощи. Также все более распространенным становится явление, когда украинцев эксплуатируют внутри Украины, а не за рубежом. Потерпевшие, как правило, обращаются в неправительственные организации, а потом и в МОМ [4].

27 апреля 2011 года было обнародовано заявление Международного женского правозащитного центра “La Strada” относительно реализации государственной политики в сфере противодействия торговле людьми, в котором подвержена резкой критике пассивность законодателя и правительства в этой области, а также по вопросам гендерного равенства, защиты

прав детей, семейного насилия, оказания помощи потерпевшим [1].

В начале 90-х годов правоохранные органы нашего государства не имели возможности эффективно противостоять торговле людьми, так как не было соответствующей законодательной базы, компетентных специалистов, опыта расследования подобных уголовных дел, помощи международных и национальных организаций. Но нельзя сказать, что ситуация кардинальным образом изменилась спустя 20 лет, и дело тут, скорее всего, не в плохой или хорошей работе правоохранных органов, в частности отделов МВД по борьбе с преступлениями, касающихся торговли людьми.

На наш взгляд, эта проблема требует к себе комплексного подхода. Безусловно, значительная часть проблемных вопросов была бы решена с повышением экономического уровня в Украине, более высокой социальной защищенностью ее граждан, гарантированным трудоустройством и достойной зарплатой. Но вряд ли это можно будет осуществить в ближайшее время, поэтому проблема остается острой и требующей действенного решения.

Тем не менее, приобретенный опыт говорит о том, что четко скоординированная и упорная работа в этом направлении дает положительные результаты. Важно только не останавливаться на достигнутом, а разрабатывать новые методы и подходы в борьбе с этим видом преступности на базе тесного сотрудничества с правоохранными органами заинтересованных государств и общественных организаций.

Литература:

1. Заява Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна» з приводу руйнування системи реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми / Київ, 27 квітня 2011 року [електронний ресурс]. – режим доступу :
2. <http://www.la-strada.org.ua/>
3. Кримінальний кодекс України. – Х. : ПП «ІГВІНІ», 2009. – 224 с.
4. С.Ф. Миллюков, *Российское уголовное законодательство: опыт критического анализа*. – СПб. : СПБИНВЭСЭП: Знание, 2000. – 279 с.
5. ОБСЄ: Жертвами рабства і торгівлі людьми частіше стають українці [електронний ресурс] / Г. Стадник. – режим доступу: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6285946,00.html>
6. А. М. Орлеан, *Социальная обусловленность криминализации и уголовно-правовая характеристика торговли людьми*: дисс. ... канд. юрид наук: 12.00.08 / Орлеан Андрей Михайлович. – Х., 2003. – 226 с.
7. 31.03.2011. Досвід судових органів європейських країн стане корисним і українським суддям [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf>

Александр САВЮК

начальник кафедры оперативно-розыскной деятельности,
специальной техники и информатики Прикарпатского юридического института
Львовского государственного университета внутренних дел,
кандидат юридических наук, майор милиции

**НЕКОТОРЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ ТОРГОВЛИ ЖЕНЩИНАМИ**

Резюме

Для Украины проблема торговли женщинами в ее современном понимании появилась в конце XX века, особенно после распада СССР. Но это проблема не только Украины или других постсоветских стран, торговля людьми давно уже стала явлением глобального масштаба, составляющей международного криминального бизнеса. Поэтому борьба с ней требует не только национальных, но и международных совместных действий и сотрудничества. При рассмотрении данной проблемы мы хорошо осознаем тот факт, что уголовное законодательство является одним из мощнейших инструментов вмешательства государственной власти в жизнь граждан.

Анализируя проблемы связанные с торговлей женщинами и для предотвращения этого явления, автор сделал в статье несколько выводов и перечислил эффективные, на наш взгляд, мероприятия.

Summary

For Ukraine the problem of trafficking in women in its modern sense appeared in the late 20th century, particularly after the collapse of the Soviet Union. But this is a problem not only for Ukraine or other post-Soviet countries, human trafficking has long become a global phenomenon, part of an international criminal enterprise. Therefore, combating of which requires not only national, but also international cooperation and joint action. In considering this issue, we are well aware of the fact that the criminal law is one of the most powerful tools of government intervention in the citizen's lives.

Analyzing the problem of trafficking in women and for preventing this phenomenon, the author of the article made several conclusions and listed the best prevention methods.

Среди главных нарушений прав человека в современном мире актуальным является преступление, имеющее много названий – «белое рабство», «торговля людьми», «контрабанда людьми». По оценкам экспертов ежегодно 1-2 млн. человек становятся «живым товаром».

Для Украины проблема торговли женщинами в ее современном понимании появилась в конце XX века, особенно после распада СССР. Совокупность социально-экономических условий, специфика географического положения и настоящий «хаос» на украинских границах привели к тому, что Украина превратилась из страны-транзита в страну-донора женщин и детей.

Но это проблема не только Украи-

ны или других постсоветских стран, торговля людьми давно уже стала явлением глобального масштаба, составляющей международного криминального бизнеса. Поэтому борьба с ней требует не только национальных, но и международных совместных действий и сотрудничества [1, с. 38]. При рассмотрении данной проблемы мы хорошо осознаем тот факт, что уголовное законодательство является одним из мощнейших инструментов вмешательства государственной власти в жизнь граждан. Это касается и борьбы с торговлей женщинами [2, с. 159].

Украина стала третьим государством Европы, наряду с Бельгией и Германией, признавшая на законодательном уровне торговлю людьми тяжким преступлением

[4, с. 12]. В Уголовном кодексе Украины ответственность за торговлю людьми предусмотрена ст. 149 под названием «Торговля людьми или другое незаконное соглашение относительно передачи человека».

В указанной статье под торговлей людьми или другим незаконным соглашением относительно человека подразумевается «продажа, другая платная передача человека, а также осуществление относительно него любой другой незаконной сделки, связанной с законным или незаконным перемещением с его согласия или без такового через государственную границу Украины для дальнейшей продажи или другой передачи другому лицу (лицам) с целью сексуальной эксплуатации, использования в порнобизнесе, вовлечения в преступную деятельность, вовлечения в долговую кабалу, усыновления (удочерения) в коммерческих целях, использования в вооруженных конфликтах, эксплуатации его труда» [6, с. 470].

Выявление признаков торговли людьми – это первый этап борьбы с этим преступлением. Он представляет собой деятельность уполномоченных на то органов, предшествующей возбуждению уголовного дела, направленную на установление возможных фактов торговли людьми и являющуюся материальной и правовой предпосылкой раскрытия и расследования этого вида преступлений.

Выявление признаков торговли женщинами невозможно без осуществления оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел, усилия которых должны быть направлены прежде всего на своевременное установление потерпевших, поскольку именно это играет решающую роль в дальнейшем при возбуждении уголовного дела и привлечении виновных к уголовной ответственности.

Особенно большое внимание также следует обратить на наличие соответствующих оперативных позиций, прежде всего, в государственных организациях и учреждениях, занимающихся оформлением документов для выезда за границу, по-

скольку это дает правоохранительным органам определенные возможности как для предупреждения указанных преступлений, так и для своевременного выявления и привлечения к предусмотренной законом ответственности коррумпированных должностных лиц.

Уголовное дело необходимо возбуждать после установления достоверных данных о механизме торговли женщинами в каждом конкретном случае, фактическое участие в преступных действиях по торговле женщинами всех причастных к ним лиц, в том числе и должностных лиц государственных органов, учреждений, организаций, с помощью которых осуществлялась такая торговля (оформление загранпаспортов, помощь при пересечении государственной границы Украины и т.д.), а также мест и времени совершения преступлений, связанных с торговлей женщинами или тех, которые готовятся.

Поскольку расследование уголовных дел о торговле женщинами требует выполнения значительного объема оперативно-розыскных мероприятий и следственных действий, а также эффективного сотрудничества с правоохранительными органами других стран, уже на начальном этапе необходимо решать вопрос о создании следственно-оперативных групп с привлечением в их состав достаточного количества следственных и оперативных работников, других сотрудников правоохранительных органов [9, с. 11-12].

Торговля женщинами – одно из самых негативных явлений современного общества. Она уже давно приобрела глобальный масштаб, стала частью международного криминального бизнеса. Эксплуатация человеческого труда привела к международной индустрии по торговле людьми. По оценкам экспертов ООН, исключительно на торговле людьми организованные группы зарабатывают около 3,5 млрд. долларов ежегодно.

Схемы, каналы поставок и устойчивость связей, которыми обладают транснациональные преступные организации,

высокая латентность продажи “живого товара” и чрезвычайно большая доходность этого вида деятельности показывают, что проблема торговли людьми еще долгое время будет оставаться в центре внимания не только нашей страны, но и международного сообщества в целом [11, с. 58].

Естественно, что большая часть социально неприспособленных лиц является наиболее уязвимой перед торговцами людьми, но часто мигрируют и не самые бедные люди. То есть имеет место такое парадоксальное явление, когда успешные программы по совершенствованию образования и борьбы с бедностью увеличивают количество мигрантов.

С этой точки зрения важно, чтобы меры, направленные на предотвращение торговли женщинами, сочетались с усилиями по развитию демократии, с надлежащим государственным управлением, справедливой гендерной политикой и обеспечением возможностей для легальной миграции и трудоустройства.

Анализируя все выше сказанное, можно сделать единственный вывод – чтобы предотвратить торговлю женщинами, необходимо обязательно реализовать такие эффективные, на наш взгляд, мероприятия:

1. решить, в первую очередь, главные проблемы социально-экономического характера (безработица среди женщин, неравноправное положение женщин в обществе и т.п.) с целью обеспечения достойного уровня жизни потенциальных жертв и их семей в Украине;

2. освещать в средствах массовой информации или проводить кампании по информированию широких слоев населения о негативных последствиях наихудших форм детского труда, об угрозах торговли женщинами и путях борьбы с ней, или выпускать по этому вопросу специальные буклеты, плакаты, брошюры и т.п.;

3. повысить уровень правовой и нравственной культуры граждан;

4. проводить специальные семинары для учащихся средних учебных заведений,

студентов высших учебных заведений, женщин, которые собираются выезжать за границу;

5. постоянно совершенствовать действующее отечественное законодательство в соответствии с положениями документов европейских организаций в сфере правовой защиты и реабилитации жертв торговли, возмещения им материального и морального вреда (например, следует принять Законы Украины «Об охране прав жертв преступников», «О борьбе с торговлей людьми», «О предотвращении торговли женщинами и детьми»; обеспечить в Кодексе законов о труде дополнительное правовое регулирование отношений по найму на работу за границей украинских женщин путем введения для всех юридических лиц, занимающихся трудоустройством за рубежом, требования обязательного соблюдения письменной формы договора найма рабочей силы и проведения обязательного страхования работников за счет агентств по трудоустройству, а также их обязательство возместить ущерб работнику за невыполнение условий договора найма рабочей силы;

6. обеспечить функционирование спецподразделения по борьбе с торговлей людьми и постоянно повышать квалификацию всех сотрудников, ведущих борьбу с торговлей людьми;

7. не допускать развития бюрократического механизма управления государством и проявлений коррупции в органах государственной власти.

8. ужесточить требования и контроль правоохранительных органов за деятельностью юридических лиц, выполняющих посреднические услуги в трудоустройстве за границей, за брачными агентствами и отдельными лицами;

9. усилить паспортный и таможенный контроль;

10. разработать базу данных о физических и юридических лицах, которые, по подозрению правоохранительных органов, связаны с торговлей женщинами и проституцией;

11. обеспечить надлежащее финансирование всех субъектов, которые ведут борьбу с торговлей людьми и оказывают защиту и помощь пострадавшим с целью возмещения причиненного им материального и морального ущерба;

12. совершенствовать международное сотрудничество путем заключения новых международных договоров со странами-реципиентами «живого товара» из Украины, имплементации основных положений международно-правовых документов, к которым присоединилась Украина, с целью усиления правовой защиты украинских граждан за рубежом, прежде всего трудящихся женщин-мигрантов.

Все меры предотвращения торговли женщинами и детьми, в зависимости от места возникновения и существования факта торговли, можно условно разделить на две группы:

1. мероприятия по предупреждению фактов в стране происхождения торговли женщинами (где потенциальных жертв вербуют к торговле):

- улучшение социально-экономических условий;
- проведение информационных кампаний;
- оказание помощи рабочим-мигрантам;
- постоянная работа с группами риска.

2. мероприятия по предупреждению фактов торговли женщинами непосредственно в стране назначения:

- совершенствование миграционного законодательства;
- законодательное управление рынком труда.

Такую меру, как постоянное совершенствование международного сотрудничества путем заключения новых международных договоров, имплементации основных положений международно-правовых документов, к которым присоединилась Украина, можно отнести как к первой, так и ко второй группе, поскольку она касается нескольких стран одновре-

менно (и страны, где возникла торговля женщинами и детьми, и соответствующей страны назначения).

Хотя наше государство плодотворно работает в направлении предотвращения торговли женщинами и детьми, но простые граждане должны быть внимательными и осторожными, когда желают выехать куда-то за границу, чтобы не попасть в руки работорговцев.

При этом каждый человек должен помнить следующие правила:

1. если Вы решили ехать за границу, проконсультируйтесь для начала со специалистами: представителями общественных организаций, занимающихся борьбой с торговлей людьми. Это может быть Международная организация по миграции, Международный женский правозащитный центр «Ла Страда-Украина» или Международная организация труда.

2. никогда никому ни в коем случае не отдавайте свои идентификационные документы помимо официальных служащих! Всегда получайте и платите за свой заграничный паспорт, визы и проездные документы сами. Это спасет вас от долговой кабалы и помешает торговцам людьми использовать Ваши документы для совершения других преступлений.

3. обязательно возьмите с собой копию внутреннего и заграничного паспортов. В случае необходимости эти копии могут упростить процедуру получения документов на возвращение в Украину.

4. переговоры о трудоустройстве за рубежом, обучение, туристических путешествиях или браке не ведите наедине с агентом. Пригласите принять участие в переговорах свое доверенное лицо, члена семьи или близкого человека. Проверьте, имеет ли агент или фирма лицензию на посредничество в трудоустройстве за границей. Такую информацию можно проверить в Государственном центре занятости Министерства труда и социальной политики Украины в телефонном режиме.

5. с целью трудоустройства за рубежом необходимо заключить трудовой до-

говор на понятном для Вас языке. Такой договор оформляют в двух экземплярах, один из которых остается у Вас.

6. если Вы едете за границу законно работать, необходимо получить рабочую визу. Туристическая или гостевая виза не дает права на работу. Вы можете столкнуться с нелегальным положением, эксплуатацией и унижительной депортацией из страны.

7. срок законного пребывания на территории иностранного государства указан в визе. Не пользуйтесь услугами незнакомцев, которые предлагают услуги по продлению этого срока.

8. оставьте своим родственникам и друзьям несколько копий следующих документов: паспорта гражданина Украины, загранпаспорта, визы, контракта, свидетельства о рождении, проездных документов и фотографии. К тому же, сообщите им телефонные номера своего работодателя, своих друзей за границей, консульства (посольства) Украины и места потенциального проживания.

9. если за границей вы попали в трудную ситуацию, обратитесь в посольство или консульство своей страны, в стране пребывания или позвоните в Министерство иностранных дел своей страны.

Литература:

1. Орлеан А. Нова редакція статті, що передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми: аналіз складу злочину // Юридичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 38-40.
2. Гумін О. М. Деякі напрямки вдосконалення кримінального законодавства щодо протидії торгівлі людьми // Вісник Львів. ін-ту внутр. справ. Зб. – Львів, ЛІВС. – 2003. Вип. 2(1). – С. 157-161.
3. Михайлов М. П. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини: окремі аспекти кримінальної відповідальності // Вісн. Одеського ун-ту внутр. справ. – 2004. – № 3. (Ч. 2). – С. 26-30.
4. Нечипоренко Л. Боротьба з торгівлею людьми: досвід та міжнародні перспективи // Іменем закону. – 2004. – 28 травня. – С. 12-13.
5. Козак В.А. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми: чи рухаємось у вірному напрямку? // Крим. право України. – 2006. – № 1. – С.56-61.
6. Науково-практичний коментар кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. // За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К., 2002. – 970 с.
7. Борисов В. І. Коментар до статті 149 Кримінального кодексу України // Крим. право України. – 2006. – № 2. – С. 17-23.
8. Коляда П. „Біле рабство” та шляхи його подолання (торгівля людьми) // Юрид. вісник України. – 2004. – 24 квітня. – № 17. – С. 8-9.
9. Пясковський В. В Методика розслідування торгівлі людьми // Автореферат дисертації. – 2004. – 20с.
10. Савченко А., Андросюк І. Протидія міжнародній торгівлі людьми: підсумки семінару в Афінах // Міліція України. – 2005. – № 1. – С. 26-27.
11. Мозоль А. П. Кримінологічні проблеми нелегальної міграції в Україні: Посібник // За заг. ред. О.М. Джужі. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 160с.
12. Скулиш В. В. Торгівля людьми в діяльності транснаціональних злочинних організацій // Держава і право. – Вип. 32. – С. 444-450.

Т.И. СОЗАНСКИЙ,
кандидат юридических наук,
Львовский государственный университет внутренних дел

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ТОРГОВЛЮ ЛЮДЬМИ: ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ

Резюме

Торговля людьми является преступлениями международного характера, которые имеют место не только в мире. Анализ указанных составов преступлений, включая квалифицирующие признаки, представляет собой научный интерес для теории уголовного права и практики его применения. Актуальность темы обусловлена также необходимостью комплексного анализа норм уголовной международной практики борьбы с данными явлениями социальной действительности. Эффективность борьбы с этим явлением в современных условиях зависит не только от компетентности правоохранительных органов, но и от наличия совершенного уголовного законодательства. Анализ уголовно-правовых норм, посвященных торговле людьми, показывает, что они пока далеки от совершенства. Это существенно затрудняет правоприменительную деятельность. Также это не способствует единообразному применению уголовного закона, поскольку анализируемые нормы в ряде случаев допускают двойное толкование. В связи с этим возникает необходимость разработки рекомендаций по совершенствованию этих норм, в целях повышения эффективности борьбы с торговлей людьми и рабским трудом. Нормы международного права, криминализирующие эти деяния, посвященные торговле людьми и принудительному труду, составили предмет настоящего исследования. Цель исследования: выработка рекомендаций по практическому применению и совершенствованию норм российского уголовного права, связанных с криминализацией торговли людьми и использования рабского труда.

Summary

Human trafficking is a crime of an international character, which take place around the world. Analysis of the above offenses, including qualifying signs, presents a scientific interest for the criminal law theory and its practical application. Relevance of the theme is also caused by the need to analyze the complex rules of international criminal practices which combat this social phenomenon. The effectiveness of combating this phenomenon in modern conditions depends not only on the law enforcement competence, but also on the availability of the criminal law. Analysis of the criminal law provisions on trafficking in human beings shows that they are still far from perfect. This substantially complicates the enforcement activities. Also, it does not contribute to the uniform application of the criminal law, since analyzed norms in several cases admit dual interpretation. In this regard becomes necessary to develop recommendations for improving these norms in order to enhance the effectiveness of combating human trafficking and slave labor. The norms of international law criminalizing these acts on human trafficking and forced labor were the subject of the present study. The objective of this article was to develop recommendations for the practical application and improvement of Russian criminal law norms related to the criminalization of human trafficking and the use of slave labor.

Торговля людьми является одним из наиболее опасных посягательств на личную свободу человека. По данным Международной организации по эмиграции, в настоящее время оборот международного бизнеса по незаконному перемещению людей достигает 6 миллиардов долларов в год. Согласно оценкам ООН, четверть из четырех миллионов проданных в рабство людей ежегодно используются в секс индустрии.

Первым международно-правовым документом об искоренении рабства и одновременно очередным документом по борьбе с работоторговлей стала принятая

25 июня 1926 Конвенция «О рабстве». Ею определены понятия «рабство» и «торговля невольниками». Стороны Конвенции обязались полностью ликвидировать рабство, а также прекратить случаи работоторговли. На внутригосударственном уровне предполагалось принятие таких законодательных актов, которые вводили бы уголовную ответственность за совершение этих действий.

Непосредственно данной проблеме посвящены Конвенция о борьбе с торговлей людьми и с эксплуатацией проституции третьими лицами 1949 г., Дополнительная Конвенция об упразднении рабства, рабо-

торговли и институтов и обычаев, сходных с рабством 1956 г., Протокол о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за нее, дополняющий Конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности 2000 г., и т.д.

В соответствии с этими актами и в связи с необходимостью усиления борьбы с торговлей людьми, в Уголовный кодекс Украины 1960 года был дополнен ст. 124-1 «Торговля людьми» которая определяла что это открытое или тайное завладение человеком, связанное с законным или незаконным перемещением по согласию или без согласия лица через государственную границу Украины или без такого для последующей продажи или другой платной передачи с целью сексуальной эксплуатации, использования, в порнобизнесе, вовлечения в преступную деятельность, привлечения в долговую кабалу, усыновление, в коммерческих целях, использования, в вооруженных конфликтах, эксплуатации ее труда.

Применение этой нормы на практике оказалось не достаточно эффективным, поэтому ныне действующая норма немного шире. Отказавшись от обязательного признака перемещение через государственную границу, изменив способы совершения деяний, а также обобщив цели данного преступления нынешняя редакция статьи предусматривает ответственность за торговлю людьми или осуществление другого незаконного соглашения, объектом которой есть человек, а так же вербовка, перемещение, укрытие, передача или получение человека, совершенные с целью эксплуатации, с использованием обмана, шантажа или уязвимого состояния.

Вместе с тем, несмотря на положительные изменения уголовного законодательстве, остается еще немало проблем, касающихся дальнейшего усовершенствования уголовно-правовых норм в сфере охраны личной свободы человека от преступных посягательств, связанных с таким опасным явлением как торговля

людьми.

Следует обратить внимание, что в определении основного состава торговли людьми в качестве признаков объективной стороны называются следующие действия: с одной стороны это торговля или осуществление другого незаконного соглашения, с другой - вербовка, перемещение, укрытие, передача или получение человека где указана определенная цель эксплуатации, а также обязательные способы обман шантаж или использование уязвимого состояния.

Таким образом преступление может совершаться как торговля или осуществление другого незаконного соглашения, объектом которой есть человек, и этого достаточно для привлечения виновного к уголовной ответственности, либо это вербовка, перемещение, укрытие, передача или получение человека, совершенные с целью эксплуатации, с использованием обмана, шантажа или уязвимого состояния, что значительно осложняет процедуру доказывания вины обвиняемого. Конечно же торговля или осуществление другого незаконного соглашения не исключает использования вербовки, перемещение, укрытие, передача или получение, но определена в уголовном законе таким способом что наличия цели – эксплуатации, не обязательна, в отличии от случаев когда проводится вербовка, перемещение, укрытие, передача или получение человека.

Эксплуатация определена законодателем в примечании как все формы сексуальной эксплуатации, использования, в порнобизнесе, принудительный труд или принудительное предоставление услуг, рабство или обычаи, подобные рабству, подневольное состояние, привлечение в долговую кабалу, исключение органов, проведения опытов, над человеком без ее согласия, усыновление (удочерение) с целью наживы, принудительную беременность, втяжение, в преступную деятельность, использование в вооруженных конфликтах и тому подобное. Таким образом законодатель определил в каком направлении воз-

можно эксплуатация жертвы.

Вербовка, перемещение, укрытие, передача или получение кроме определенной цели указывает на обстоятельства сопутствующие их совершению, обман, шантаж и уязвимое состояние. Некоторые с этих обстоятельств вызывают сомнения в целесообразности их законодательного предусматривания. В действующей редакции статьи эти обстоятельства предусматривают их обязательность, но как показывает следственная практика участились случаи когда вербовка происходит без обмана, шантажа и не используя уязвимое состояние, то есть потерпевшая знала куда едет, зачем, какие условия работы и т.д., то исходя из положений Уголовного закона Украины в этих случаях лица совершавшие вербовку, перемещение, укрытие, передачу или получение с целью эксплуатации к уголовной ответственности не привлекаются.

Учитывая особенность конструкции части первой ст.149 КК Украины возникает несоответственность между этим положением и частью третьей примечания к этой статье, поскольку часть первая указывает на уязвимое состояние как обязательный признак вербовки, перемещение, укрытия, передачи или получения с целью эксплуатации. В тоже время часть третья примечания предусматривает что ответственность

за вербовку, перемещение, укрытия, передачу, или получения малолетнего или несовершеннолетнего за этой статьей должен наступать независимо от того, совершены ли такие действия с использованием обмана, шантажа или уязвимого состояния отмеченных лиц, или с применением или угрозой применения насилия, использования служебного положения, или лицом, от которого пострадавший был в материальной или другой зависимости.

Если потерпевшим в этом преступлении есть малолетний или несовершеннолетний, который, в тоже время, определяется как квалифицированный состав преступления возникает вопрос может ли вербовка, перемещение, укрытие, передача, или получение малолетнего или несовершеннолетнего с целью эксплуатации создавать состав преступления, и если да то как его квалифицировать за частью первой статьи 149 КК Украины или за соответственно частью второй и третьей статьи 149 КК Украины.

Выход со сложившейся ситуации возможен при изменении части первой статьи 149 КК Украины, убрав из обязательных признаков обмана, шантажа или уязвимого состояния, которые чрезмерно детализирует уголовную норму чем усложняют ее применение.

Dr. Alexandru ZOSIM,
conferențiar universitar al Catedrei „Drept penal”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

CONTROVERSE VIZÂND NOȚIUNEA DE OBIECT JURIDIC AL INFRAȚIUNII DE ESCROCHERIE

Rezumat

Articolul este consacrat analizei obiectului juridic al infracțiunii de escrocherie. Autorul expune diverse viziuni asupra esenței noțiunii de patrimoniu ca valoare socială apărută de art. 190 CP al RM. Concluziile expuse vor contribui la înțelegerea corectă a semnelor infracțiunii de escrocherie.

Résumé

L'article est consacré à l'analyse de l'objet juridique du crime de l'escroquerie. L'auteur expose différents points de vue sur l'essence de la notion de la propriété comme la valeur sociale protégée par l'art. 190 CP RM. Les conclusions contribueront à une bonne compréhension des signes du crime de l'escroquerie.

Infrațiunea de escrocherie în societatea noastră capătă noi forme și calități. Lupta cu acest tip complicat al criminalității cere mereu o fundamentare teoretică detaliată. În acest context analiza respectivei componente de infracțiune constituie temelia combaterii eficiente prin mijloace juridico-penale a fenomenului escrocheriei.

Absolut corectă din acest punct de vedere este opinia penaliștilor moldoveni Iu. Larii și M. Birgău referitoare la faptul că „aplicarea corectă a normei părții speciale a Codului Penal presupune perceperea exactă a elementelor și semnelor componente de infracțiune prevăzută de norma respectivă”¹. Considerăm, la rândul nostru, că punctul inițial al cunoașterii componente de infracțiune este definirea corectă a obiectului juridic al ei.

În doctrina penală a Republicii Moldova există mai multe opinii referitoare la modalitățile obiectului juridic al infracțiunii. Autorii A. Borodac, M. Gherman, N. Maldea, T. Aldea, M. Costa, și V. Stiuș disting trei modalități ale obiectului: obiect general, generic (de grup) și nemijlocit². Conform opiniei altor specialiști

moldoveni S. Botnaru, V. Șavga, V. Grosu și M. Grama se deosebesc următoarele categorii ale obiectului juridic al infracțiunii: obiect general, obiect generic (de grup) și obiect special (specific)³.

Observăm că în pozițiile autorilor citați există divergențe doar referitor la termenul utilizat pentru a nominaliza cea mai concretă modalitate a obiectului, numită de către primii obiect nemijlocit, iar de către ultimii – obiect special (specific). Reieșind din definiția atribuită acestui tip de obiect de către A. Borodac, M. Gherman, N. Maldea, T. Aldea, M. Costa, și V. Stiuș, „obiectul juridic nemijlocit al infracțiunii îl formează valoarea socială concretă asupra căreia a atentat infractorul”⁴ și din cea formulată de S. Botnaru, V. Șavga, V. Grosu, și M. Grama: „obiectul juridic special al infracțiunii este valoarea socială concretă (și, implicit relațiile sociale corespunzătoare) căreia i se aduce atingere prin infracțiune”⁵, percepem că, în esență, se utilizează două termene diferite pentru desemnarea aceleiași noțiuni.

Astfel, deși în literatura română de specialitate se utilizează doar termenul „obiect

¹ Iu. Larii, M. Birgău, *Aspecte juridico-penale și criminologice ale șantajului. Studiu monografic*, Chișinău, 2004, p. 41.

² A. Borodac, M. Gherman, N. Maldea, T. Aldea, M. Costa, V. Stiuș, *Manual de drept penal. Partea generală. Pentru învățământul superior*, Chișinău, 2005, p. 113-115.

³ S. Botnaru, V. Șavga, V. Grosu, M. Grama, *Drept penal. Partea generală*, Vol. I, Chișinău, 2005, p. 152-153.

⁴ A. Borodac, M. Gherman, N. Maldea, T. Aldea, M. Costa, V. Stiuș, *Manual de drept penal: Partea generală. Pentru învățământul superior*, Chișinău, 2005, p. 114.

⁵ S. Botnaru, V. Șavga, V. Grosu, M. Grama, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Chișinău, 2005, p. 153.

juridic special”, vom utiliza în această lucrare și termenul „obiect nemijlocit”, deoarece, din cele expuse mai sus, este clar că în doctrina penală a Republicii Moldova ele sunt utilizate în calitate de sinonime.

Totodată, dorim să apreciem drept mai exactă definiția obiectului juridic special elaborată de către autorii S. Botnaru, V. Șavga, V. Grosu și M. Grama, deoarece ea include în conținutul acestuia nu doar valoarea socială careia i se aduce daună, dar și relațiile sociale formate în jurul ei.

În acest context menționăm că definițiile obiectului juridic special elaborate în doctrina dreptului penal român, în conformitate cu care el, de obicei, este determinat ca obiect juridic propriu-zis al infracțiunii, specific fiecărei infracțiuni constituit din relații sociale formate în jurul și datorită unei valori sociale specifice, subordonate uneia dintre valorile fundamentale, relații a căror formare, desfășurare sau dezvoltare nu ar fi posibilă fără incriminarea și sancționarea faptei care constituie elementul material al infracțiunii⁶, sunt mult mai clare și explicite.

Obiectul juridic general al tuturor infracțiunilor, inclusiv al sustragerilor și al escrocheriei, îl constituie relațiile sociale a căror existență și normală desfășurare este condiționată de protejarea ordinii de drept a Republicii Moldova. Această afirmație este acceptată practic unanim în doctrina penală a Republicii Moldova.

Însă referitor la noțiunea și conținutul obiectului generic există anumite divergențe. Astfel, A. Borodac, M. Gherman, N. Maldea, T. Aldea, M. Costa și V. Stiuț consideră că el cuprinde un grup de relații sociale omogene, dependente unele de altele⁷, iar autorii S. Botnaru, V. Șavga, V. Grosu și M. Grama susțin opinia conform căreia el include și valorile sociale de aceeași natură, și relațiile sociale formate în jurul lor⁸.

⁶ C. Bulai, *Drept penal român. Partea generală*, vol. I, București, 1992, p. 146.

⁷ A. Borodac, M. Gherman, N. Maldea, T. Aldea, M. Costa, V. Stiuț, *Manual de drept penal. Partea generală. Pentru învățământul superior*. Chișinău, 2005, p. 114.

⁸ S. Botnaru, V. Șavga, V. Grosu, M. Grama, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Chișinău, 2005, p. 152.

Ultima poziție pare a fi mai sigură, fiind împărtășită și de doctrina penală română⁹.

Nu există o unanimitate de opinii în doctrina penală a Republicii Moldova referitoare la conținutul obiectului generic al infracțiunilor patrimoniale. A. Borodac consideră că acesta reprezintă „relațiile patrimoniale cu cele două componente ale lor: 1) dreptul la proprietate; și 2) totalitatea celorlalte drepturi și obligațiuni patrimoniale, care au o valoare economică”¹⁰. Considerăm că acest specialist îngustează obiectul generic, identificând relațiile patrimoniale cu dreptul la proprietate. Apreciem ca mai argumentată poziția autorilor S. Brânză, X. Ulianoschi, V. Stati, I. Țurcanu și V. Grosu care consideră că obiectul generic al infracțiunilor din grupul analizat îl constituie relațiile sociale cu privire la patrimoniu¹¹.

Relațiile sociale patrimoniale sunt exprimate juridic, adică sunt reglementate și întărite în drept. În conformitate cu art. 284 CC RM „Patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani), privite ca o sumă de valori active și pasive strâns legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate”, iar în conformitate cu alin. (1) art. 315 CC al RM „Proprietarul are drept de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra bunului”¹².

Astfel, în ansamblu, dreptul de posesie, de folosință și de dispoziție cu bunurile alcătuiesc dreptul la proprietate.

Constituind forma juridică a relațiilor patrimoniale, dreptul de proprietate este lezat

⁹ C. Bulai, *Drept penal român. Partea generală*, vol. I, București, 1992, p. 145; A. Boroi, *Drept penal. Partea generală*, București, 2006, p. 120; G. Nistoreanu, A. Boroi, *Drept penal. Partea generală*, București, 2002, p. 97.

¹⁰ A. Borodac, *Manual de drept penal. Partea specială*, Chișinău, 2004, p. 155.

¹¹ S. Brânză, X. Ulianoschi, V. Stati, I. Țurcanu, V. Grosu, *Drept penal. Partea Specială*, Vol. II, Chișinău, Ed. Cartier, 2005, p. 222.

¹² Codul civil al Republicii Moldova, Legea nr. 1107-XV din 6.06.2002 // Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002.

prin comiterea oricărei infracțiuni patrimoniale. Menționăm că de către unele infracțiuni din acest grup se aduce prejudiciu ori tuturor împuternicirilor proprietarului, ori doar una dintre ele. Însă dreptul la proprietate este secundar, derivat de la relațiile patrimoniale, care sunt primare. Prin intermediul atentelor patrimoniale dreptul la proprietate este lezat adăugător – în final de facto se aduce prejudiciu relațiilor patrimoniale. De aceea obiectul generic al infracțiunilor patrimoniale sunt relațiile patrimoniale și nu dreptul la proprietate, căci obiectul unei infracțiuni constituie obiectul la care infracțiunea atentează în final¹³.

O poziție analogică referitoare la obiectul generic corespunzător al infracțiunilor contra proprietății private avea și V.A. Vladimirov, care menționa că „investigațiile elucidate în literatura juridică sovietică referitoare la infracțiunile contra proprietății private nu reflectă într-o măsură corespunzătoare toată complexitatea și problematica relațiilor sociale, reunite prin noțiunea de proprietate privată. Deseori, aceste relații sunt cercetate unilateral: doar ca drept la proprietate privată. Însă ... este necesar să concluzionăm că dreptul la proprietate privată și conținutul economic al proprietății nu sunt identice: dreptul la proprietate constituie doar exprimarea juridică a relațiilor sociale derivate referitoare la însușirea bunurilor materiale și posesiunea lor în cadrul și prin intermediul anumitei formațiunii social-economice”¹⁴.

În lucrările teoretice de drept penal consacrate elucidării conținutului obiectului generic al infracțiunilor patrimoniale se menționează just că relațiile patrimoniale reprezintă „relațiile dintre oameni (și persoane juridice), referitoare la bunurile materiale, producerea, distribuirea, schimbul și consumul lor”¹⁵,

„relațiile sociale de producere, distribuire și schimb al bunurilor materiale destinate consumului personal sau social”¹⁶, „a) relațiile referitoare la producerea bunurilor materiale; și b) relațiile de distribuire a bunurilor materiale”¹⁷. În opinia noastră, cel mai amplu este reflectat conținutul relațiilor patrimoniale în calitate de obiect generic al infracțiunilor din categoria cercetată, prin determinarea lor ca fiind relații referitoare la producerea, distribuirea, schimbul și consumul bunurilor materiale.

Relațiile patrimoniale în contextul descris reprezintă și obiectul generic al tuturor infracțiunilor patrimoniale, și obiectul nemijlocit corespunzător al fiecăreia dintre ele, și în particular al escrocheriei. Astfel, susținem ideea autorului moldovean S. Brânză, conform căreia obiectul nemijlocit al sustragerilor, inclusiv al escrocheriei, corespunde formal cu obiectul juridic generic al infracțiunilor patrimoniale¹⁸.

Menționăm că autorii S. Brânză, X. Ulianovschi., V. Stati, I. Țurcanu și V. Grosu disting și un obiect juridic comun pentru infracțiunile săvârșite prin sustragere (în grupul cărora ei includ și escrocheria). Însă nu putem fi de acord cu poziția lor conform căreia „obiectul juridic comun” al acestor infracțiuni îl constituie „relațiile sociale cu privire la posesia asupra bunurilor mobile”¹⁹, și în particular obiectul juridic special al escrocheriei îl formează la fel doar „relațiile sociale cu privire la posesia asupra bunurilor mobile”²⁰.

¹³ См. Л.Д. Гаухман, *Объект преступления. Лекция*, М.: Академия МВД РФ, 1992, стр. 17-19.

¹⁴ В.А. Владимиров, *Квалификация преступлений против личной собственности*, М.: ВШ МООН СССР, 1968, стр. 11.

¹⁵ С.В. Косых, *Мошенничество и борьба с ним (уголовно-правовое и криминологическое исследование на материалах транспорта)*//Дисс....канд. юрид. наук. М.: Академия МВД СССР, 1990, стр. 19.

¹⁶ Д.В. Качурии, *Уголовная ответственность за обман и злоупотребление доверием (мошенничество) в отношении предприятий, организаций и коммерческих структур с различными формами собственности в период рыночных отношений*// Дисс.... канд. юрид. наук. М.: Юридический институт МВД РФ, 1996, стр. 73.

¹⁷ Л.В. Григорьева, *Уголовная ответственность за мошенничество в условиях становления новых экономических отношений*// Автореф. дисс.... канд. юрид. наук. Саратов: Саратовская государственная академия права, 1996, стр. 10.

¹⁸ S. Brânză, *Infracțiuni contra proprietății*, Chișinău, 1999, p. 37

¹⁹ S. Brânză, X. Ulianovschi, V. Stati, I. Țurcanu, V. Grosu, *Drept penal. Partea Specială*, Vol. II, Chișinău, Ed. Cartier, 2005, p. 229.

²⁰ *Ibidem*, p. 280.

Susținem opinia acelor juriști care apreciază că prin intermediul escrocheriei pot fi însușite și bunurile imobile. Astfel, autorii români V. Dobrinioiu²¹, Gh. Nistoreanu, A. Boroi²², I. Pascu, V. Lazăr²³, O. Loghin, T. Toader²⁴ consideră că infracțiunea de înșelăciune, prevăzută de legislația penală a României, poate avea ca obiect material bunurile imobile. Susțin această opinie și specialiștii ruși L.D. Gauhman²⁵ și T.O. Coșăeva²⁶ referitoare la infracțiunea de escrocherie incriminată de legea penală a Federației Ruse.

Obiectul nemijlocit al escrocheriei îl constituie relațiile sociale de proprietate, indiferent de forma ei, deoarece în Republica Moldova toate formele de proprietate sunt protejate în măsură egală. Reieșind din această realitate definirea obiectului nemijlocit al escrocheriei și al altor infracțiuni patrimoniale în funcție de forma de proprietate se prezintă a fi artificială, lipsită de importanță juridico-penală pentru calificarea infracțiunilor și neînsemnată pentru individualizarea obiectului nemijlocit în raport cu obiectul generic. Această opinie este susținută și de către juristul moldovean S. Brânză, care afirmă că „tuturor formelor de proprietate li se asigură cu adevărat o apărare juridico-penală egală”²⁷. În lumina celor expuse, afirmațiile, în conformitate cu care unele dintre infracțiunile patrimoniale pot fi îndreptate ori împotriva

proprietății de stat, ori împotriva proprietății private, și că formele numite de proprietate în aceste situații constituie obiectul nemijlocit al infracțiunilor respective trezesc contradicții.

Astfel, considerăm că forma proprietății nu reprezintă un semn care ar individualiza obiectul nemijlocit al escrocheriei în raport cu obiectul generic al infracțiunilor patrimoniale.

Totodată, obiectul nemijlocit al escrocheriei în raport cu obiectul generic al infracțiunilor patrimoniale se caracterizează prin trăsături individuale adăugătoare, determinate de conținutul acțiunilor cuprinse de latura obiectivă a escrocheriei. În dispoziția art. 190 CP RM escrocheria este determinată ca „dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin înșelăciune sau abuz de încredere”. Aceste acțiuni sunt orientate împotriva relațiilor de proprietate, care, în primul rând, sunt legate de ordinea de distribuire a bunurilor materiale instaurate în Republica Moldova, iar, în al doilea rând, se nasc în legătură cu patrimoniul și dreptul al proprietate. O astfel de orientare permite să evidențiem trăsăturile, care individualizează relațiile patrimoniale în calitate de obiect nemijlocit al escrocheriei în raport cu obiectul generic al infracțiunilor patrimoniale.

Prima dintre aceste trăsături este ordinea de distribuire a bunurilor materiale în țară, stabilită de legislația Republicii Moldova. În cazul escrocheriei prejudiciul este cauzat ordinii de distribuire a bunurilor și corespunzător sunt încălcate și relațiile patrimoniale, legate de această ordine. Prin urmare, luând în considerație faptul dat, care individualizează obiectul escrocheriei, ultimul poate fi determinat ca fiind relațiile sociale patrimoniale, legate de ordinea de distribuire a bunurilor materiale²⁸. O astfel de concretizare permite să delimităm obiectul nemijlocit al escrocheriei de obiectele nemijlocite ale infracțiunilor patrimoniale, care nu constituie sustrageri sau acaparări ale averii străine, în particular, de distrugerea sau deteriorarea bunurilor (art. 197 CP RM).

²⁸ См. также: Л.Д. Гаухман, С.В. Максимов, *Ответственность за преступления против собственности*, М.: Учебно-консультационный центр «ЮрИнфоР». 1997, стр. 37.

²¹ V. Dobrinioiu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, *Teorie și practică judiciară*, București, 2000, p. 336.

²² Gh. Nistoreanu, A. Boroi, *Drept penal. Partea specială*, ed. a II-a, București, 2002, p. 210; Gh. Nistoreanu, A. Boroi, *Drept penal. Curs selectiv pentru examenele de licență*, ed. a II-a, București, 2002, p. 328.

²³ I. Pascu, V. Lazăr, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni prevăzute în Codul penal român*, București, 2003, p. 251.

²⁴ O. Loghin, T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, Ed. IV-a, București, 2002, p. 303.

²⁵ *Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная. Учебник*. Под ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова, Москва, 1999, стр. 388.

²⁶ *Уголовное право Российской Федерации. Учебник для вузов*. Под ред. В.П. Кашепова, Москва, 2001, стр. 309.

²⁷ S. Brânză, *Infracțiuni contra proprietății*, Chișinău, 1999, p. 12.

Un alt semn care individualizează obiectul nemijlocit al escrocheriei este particularitatea care constă în faptul că obiectul acesta reprezintă relațiile legate bunuri materiale sau de dreptul de proprietate. Acest semn permite să delimităm obiectul escrocheriei de obiectele nemijlocite corespunzătoare ale acelor infracțiuni patrimoniale, care sunt constituite din relațiile sociale care se nasc doar în legătură cu bunurile materiale, adică de obiectele nemijlocite ale tuturor formelor de sustragere

Astfel, obiectul nemijlocit al escrocheriei îl constituie relațiile patrimoniale legate de ordinea de distribuire a bunurilor materiale în stat, relații care se nasc referitor la patrimoniu și la dreptul de proprietate.

Bibliografie:

- Codul civil al Republicii Moldova, Legea nr. 1107-XV din 6.06.2002 // Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002.
- S. Botnaru, V. Șavga, V. Grosu, M. Grama, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Chișinău, 2005.
- A. Borodac, M. Gherman, N. Maldea, T. Aldea, M. Costa, V. Stiuș, *Manual de drept penal: Partea generală. Pentru învățământul superior*, Chișinău, 2005.
- C. Bulai, *Drept penal român. Partea generală*, vol. I, București, 1992.
- A. Boroș, *Drept penal. Partea generală*, București, 2006.
- S. Brânză, *Infracțiuni contra proprietății*, Chișinău, 1999.
- S. Brânză, X. Ulianoschi, V. Stati, I. Țurcanu, V. Grosu, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Chișinău, Ed. Cartier, 2005.
- V. Dobrinou, *Drept penal. Partea specială. Teorie și practică judiciară*, vol. I, București, 2000.
- Gh. Nistoreanu, A. Boroș, *Drept penal. Partea specială*, ediția a II-a, București, 2002
- Gh. Nistoreanu, A. Boroș, *Drept penal. Curs selectiv pentru examenele de licență*, ediția a II-a, București, 2002.
- Iu. Larii, M. Bîrgău, *Aspecte juridico-penale și criminologice ale șantajului. Studiu monografic*, Chișinău, 2004.
- O. Loghin, T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ediția a IV-a, București, 2002.
- I. Pascu, V. Lazăr, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni prevăzute în Codul Penal român*, București, 2003.
- В.А. Владимиров, *Квалификация преступлений против личной собственности*, М.: ВШ МООП СССР, 1968.
- Л.Д. Гаухман, С.В. Максимов, *Ответственность за преступления против собственности*, М.: Учебно-консультационный центр «ЮрИнфоР». 1997.
- Л.Д. Гаухман, *Объект преступления. Лекция*, М.: Академия МВД РФ, 1992.
- С.В. Косых, *Мошенничество и борьба с ним (уголовно-правовое и криминологическое исследование на материалах транспорта)*//Дисс...канд.юрид. наук. М.: Академия МВД СССР, 1990.
- Д.В. Качурии, *Уголовная ответственность за обман и злоупотребление доверием (мошенничество) в отношении предприятий, организаций и коммерческих структур с различными формами собственности в период рыночных отношений*//Дисс... канд. юрид. наук, М: Юридический институт МВД РФ, 1996.
- Л.В. Григорьева, *Уголовная ответственность за мошенничество в условиях становления новых экономических отношений*//Автореф. дисс... канд. юрид. наук, Саратов: Саратовская государственная академия права, 1996.
- Уголовное право. Часть Общая. Часть особенная. Учебник*, под ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова, Москва, 1999.
- Уголовное право Российской Федерации. Учебник для вузов*, под ред. В.П. Кашепова, Москва, 2001.

Anatol ANDRONACHE,
șef adjunct al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

RESPECTAREA PRINCIPIULUI INVIOLABILITĂȚII PERSOANEI ÎN TIMPUL EFECTUĂRII EXAMINĂRII CORPORALE

Rezumat

Exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului garantate de Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Constituția Republicii Moldova și consacrate în alte instrumente naționale sau internaționale impune necesitatea existenței unei societăți pașnice care dispune de ordine și securitate publică. Sistemul european de protecție a drepturilor omului va fi consolidat, iar statul de drept va fi edificat numai dacă libertatea și siguranța persoanei vor fi respectate.

Summary

Exercise of rights and fundamental freedoms guaranteed by the Universal Declaration of Human Rights, European Convention on Human Rights and the Constitution, and enshrined in other international instruments or national need for a peaceful society requires the public order and security features. European system of human rights will be strengthened and the rule of law will be built only if freedom and personal security will be respected.

Unul din cele mai des întâlnite motive de comitere a infracțiunilor este profitul, aceasta se manifestă datorită stării economice în R. Moldova. În aceste condiții metodele tradiționale, vechi de combatere a criminalității, chiar la aplicarea lor iscusită și cu experiență, nu sunt de ajuns.

Astăzi este necesar de a „moderniza” atât legislația, cât și activitatea organelor judiciare, dar mai ales a organelor de urmărire penală, fiindcă anume ele sunt cele care acumulează probe pentru a dovedi vinovăția unei persoane sau, dimpotrivă, a o dezvinovăți.

Organele judiciare sunt obligate să procedeze fără întârziere la soluționarea cauzelor penale cu respectarea tuturor drepturilor părților și a regulilor prevăzute de lege.

Subiectul de bază al activității procesual-penale este **ofițerul de urmărire penală**, deci anume de el depinde succesul combaterii, descoperirii și cercetării infracțiunilor.

În cadrul cercetării infracțiunilor legate de aplicarea violenței asupra persoanei (cauzarea leziunilor corporale grave, violul, jaful, tâlhăria, șantajul ș.a.) pentru constatarea caracterului și mărimea pagubei cauzate sănătății, obligatoriu se numește „expertiza medico-legală”.

Uneori până la fixarea expertizei, ofițerii de urmărire penală recurg la efectuarea **examinării corporale** a victimei, părții vătămate, bănuțului, învinuțului, chiar și a martorului, pentru a constata dacă pe corpul lor există urme ale infracțiunii sau semne particulare.

Este greu de așteptat rezultate pozitive în descoperirea infracțiunii dacă acțiunea de urmărire penală dată va fi efectuată fără implicarea specialiștilor din cadrul serviciului de expertize criminalistice la depistarea, fixarea și ridicarea urmelor infracțiunii, nu numai la locul comiterii faptei, ci și pe corpul și hainele părții vătămate, care a fost victimă a infracțiunii și care a avut legătură directă cu făptuitorul. [1]

Una din **principalele sarcini ale examinării corporale** este căutarea urmelor legate de contactul direct al victimei cu făptuitorul. De regulă, astfel de urme nu se observă cu ochiul liber. Este vorba, în primul rând, de fire de păr, țesătură a îmbrăcăminte și a altor microumme, probabil lăsate de infractor pe corpul și pe îmbrăcăminte a victimei. [2]

Din păcate, practica pe cauzele penale legate de aplicarea violenței asupra persoanei ne arată că este foarte rară căutarea urmelor specifice, adică a microurmelor, chiar în tim-

pul efectuării cercetării la fața locului. Activitatea ulterioară a ofițerului de urmărire penală se limitează la examinarea hainelor, care se efectuează superficial, nu sub toate aspectele. Cu toate că microurmele, spre exemplu, rămășițe de pământ, lut, praf, cioburi de sticlă, uleiuri, microurme de proveniență biologică (fire de păr, pete de sânge, salivă, spermă și alte urme ce emană de la organismul omenesc) în interacțiune cu alte urme, pot constitui probe pe cauza penală. Aceste urme pot într-o mare măsură să caracterizeze făptuitorul, servesc la identificarea lui, iar după efectuarea expertizelor, la depistarea locului aflării lui.

Descoperirea obiectivă pe corpul victimei sau părții vătămate a microurmelor sau a microobiectelor pot reda și confirma alte surse de probă, spre exemplu, declarațiile ei, declarațiile martorilor, rezultatele cercetării la fața locului, precum că asupra ei a fost aplicată violența, au fost folosite chiar și arme.

Reieșind din sarcinile puse în fața organelor de urmărire penală, când se observă o creștere a infracțiunilor violente, este necesar de atras o atenție mai sporită asupra implicării în efectuarea acțiunilor de urmărire penală, nu numai a medicilor legiști, ci și a specialiștilor din cadrul subdiviziunilor criminalistice ale MAI. Participarea lor în cadrul examinării corporale, împreună cu medicii de specialitate, la examinarea corporală a victimei și a părții vătămate sau a bănuțului, va permite influențarea considerabilă asupra efectuării mai obiective a acestei acțiuni de urmărire penală.

Continuarea activității împreună cu specialistul, în cadrul efectuării examinării corporale, permite lărgirea orizontului și a cunoștințelor despre mecanismul comiterii infracțiunii, personalitatea făptuitorului, modul de operare și obținerea altor probe pentru identificarea făptuitorilor.

Din dispozițiile articolului 119 Cod de procedură penală rezultă că scopul efectuării examinării corporale este de a constata dacă pe corpul bănuțului, învinuitului, inculpatului, martorului sau al părții vătămate, există urme ale infracțiunii sau semne particulare, atunci când nu este nevoie de o expertiză medico-legală.

Din alin.(4) al aceluiași articol rezultă că în cazul în care acest act implică dezbrăcarea persoanei examinate, ofițerul de urmărire penală nu asistă la examinarea corporală, în acest caz el încredințează efectuarea examinării corporale unui medic.

Pentru respectarea acestei cerințe legale, ofițerul de urmărire penală, pregătindu-se de efectuarea examinării corporale, întreprinde următoarele acțiuni: încercuiește sau îngrădește locul unde se va efectua examinarea corporală cu o perdea. Aflându-se în altă jumătate a încăperii, el poate să întocmească procesul-verbal, fixând în el datele furnizate de către medic.

Pe lângă acest fapt, pregătirea pentru efectuarea examinării corporale mai include:

- întocmirea de către ofițerul de urmărire penală a ordonanței privind efectuarea examinării corporale (în cazul în care lipsește consimțământul persoanei care urmează a fi supuse examinării corporale);
- întocmirea de către ofițerul de urmărire penală a raportului privind inițierea procedurii de obținere a autorizației privind efectuarea examinării corporale;
- obținerea autorizației de efectuare a examinării corporale de la judecătorul de instrucție;
- alegerea încăperii, care trebuie să corespundă cerințelor sanitare și să fie bine luminată. Această încăpere poate fi biroul de lucru al ofițerului de urmărire penală sau o altă încăpere din sediul organului de poliție, totodată mai poate fi un birou din cadrul instituției medicale, dacă partea vătămată se află internată pentru tratament;
- înștiințarea la timp și în modul prevăzut de lege a părinților sau a reprezentanților legali ai persoanei examinate, care nu a atins vârsta majoratului;
- înștiințarea apărătorului despre efectuarea examinării corporale, dacă persoana examinată este în calitate de bănuț, învinuit sau inculpat;
- pregătirea mijloacelor tehnice legate de descoperirea, fixarea și ridicarea urmelor infracțiunii (aparatură de fotografiat, lupă, foi adezive, hârtie, material de pansament etc.).

Aceste materiale și obiecte le pregătește specialistul invitat pentru a participa la acțiunea de anchetă dată:

- hotărârea chestiunii cu privire la participarea medicului pentru descoperirea și ridicarea urmelor de sânge, spermă, salivă, fire de păr;

- stabilirea timpului cu privire la desfășurarea acțiunii de urmărire penală dată, împreună cu specialistul, medicul și cu alți participanți.

Ofițerul de urmărire penală trebuie să aibă în vedere că tergiversarea efectuării examinării corporale poate duce la dispariția urmelor infracțiunii de pe corpul sau îmbrăcămintea persoanei examinate. O mare parte din microume dispar în timpul spălării pe mâini, poate avea loc chiar și lichidarea intenționată a lor de către bănuț în timp ce se află izolat (prin scuturarea hainelor, curățarea mâinilor).

Din aceste considerente, ofițerul de urmărire penală, imediat după audierea bănuțului, trebuie să efectueze examinarea corporală.

Partea vătămată la fel trebuie să fie examinată corporal, imediat după ce a dat depozitii referitoare la împrejurările în care a fost comisă fapta și i-a fost cauzat prejudiciul material, fizic, moral.

Timpul efectuării examinării corporale nu are importanță în cazurile în care scopul efectuării acestei acțiuni de urmărire penală este îndreptat spre constatarea unor semne particulare cum ar fi tatuaje, pete de la naștere, ș.a. și atunci când se primesc modele de sânge, salivă, fire de păr de la persoanele examinate.

Ordonanța privind efectuarea examinării corporale autorizată la judecătorul de instrucție este obligatorie pentru persoana în privința căreia a fost dată. În cazul în care această persoană refuză să fie examinată corporal, ofițerul de urmărire penală este în drept de a efectua această acțiune în mod forțat. Totuși, de fiecare dată, ofițerul de urmărire penală confruntându-se cu o asemenea situație de conflict, după posibilități, trebuie să folosească metode de convingere asupra persoanei respective, pentru a evita măsurile de

constrângere.

În timpul pregătirii către examinarea corporală, ofițerul de urmărire penală are obligația să-i aducă la cunoștință specialistului materialele cauzei penale, în primul rând procesul-verbal de cercetare la fața locului, procesul-verbal de cercetare a obiectelor (cele ridicate cu prilejul efectuării cercetării la fața locului, ridicate de la participanții procesului penal sau obținute prin alte mijloace de probă) și totodată procesele-verbale de audiere a martorilor, a părții vătămate, a bănuțului ș.a.

Odată cu stabilirea primelor date, ofițerul de urmărire penală stabilește și întocmește planul efectuării examinării corporale, plan ce trebuie coordonat cu specialistul. De exemplu, dacă din materialele cauzei penale rezultă că leziunile corporale cauzate părții vătămate de către bănuț în timpul unei certe, care apoi a degenerat într-o bătaie, aceasta presupune că pe corpul atât al părții vătămate, cât și al bănuțului pot fi depistate fibre de ață de la haine, fire de păr, pete de sânge pe haine și alte microume.

Bineînțeles, gradul leziunilor corporale și al caracterului lor poate fi constatat numai cu dispunerea expertizei medico-legale, însă cu ocazia efectuării examinării corporale, leziunile corporale și microumele se depistează și apoi se fixează în procesul-verbal, anexând fotografiile corespunzătoare, care poate fi ca mijloc de probă. Este de dorit ca fotografiile să fie efectuate pe peliculă colorată.

Examinarea corporală a persoanelor, de regulă, începe cu examinarea îmbrăcămintei, apoi se recurge la examinarea corporală, începând de la cap și se încheie cu examinarea picioarelor. Cu o deosebită atenție sunt examinate șanțurile flexorale ale palmelor și degetelor. Când avem date despre un contact al victimei cu făptuitorul, atunci de la ambii se ridică conținutul de sub unghii. Pentru aceasta de la fiecare deget se taie cu foarfecele unghiile sau cu anumite unelte se selectează conținutul de sub unghii. Conținutul de la fiecare mână se împachetează separat în plicuri curate.

Din dispozițiile art.119 Cod procedură penală rezultă că examinarea corporală se efectuează cu scopul de a constata dacă pe

corpul bănuțitului, învinuitului, inculpatului, martorului sau părții vătămăte există urme ale infracțiunii sau semne particulare.

Din punct de vedere criminalistic, examinarea corporală a persoanei și a îmbrăcăminteii acesteia necesită o abordare complexă. Cercetarea îmbrăcăminteii ca și examinarea corporală, este legată de restrângerea drepturilor persoanei supuse examinării. Această acțiune de urmărire penală nu poate fi îndeplinită în cadrul examinării corporale. Cercetarea îmbrăcăminteii poate fi efectuată în cadrul unui alte acțiuni de urmărire penală, și anume – cercetarea și examinarea obiectelor.

O mare parte din codurile procesual-penale ale țarilor CSI prevăd două forme de folosire a cunoștințelor speciale la efectuarea examinării corporale: participarea specialistului la examinarea corporală, efectuată de ofițerul de urmărire penală; și efectuarea examinării corporale personal de către specialist, la indicația și în prezența ofițerului de urmărire penală. A doua formă de efectuare a examinării corporale este mai răspândită și mai eficientă, deoarece specialistul folosește pe larg cunoștințele din domeniu, cu aplicarea mijloacelor tehnice, pentru depistarea și ridicarea micro-urmelor. [3]

Organul de urmărire penală conform atribuțiilor prevăzute în Codul de procedură penală dispune prin **ordonanță** efectuarea examinării corporale, iar **judcătorul de instrucție pentru a decide** asupra autorizării privind efectuarea examinării corporale sau a refuzării autorizării de efectuare a acestei acțiuni de urmărire penală **trebuie să verifice următoarele:**

– dacă ordonanța de efectuare a examinării corporale este adoptată de către ofițerul de urmărire penală care efectuează urmărirea penală într-o cauză penală;

– dacă ordonanța respectivă corespunde după formă și conținut în conformitate cu cerințele stipulate în art.255 și 304 C.pr.pen.;

– dacă efectuarea examinării corporale nu încalcă prevederile art.11 C.pr.pen. care prevede respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane, art.12 C.pr.pen., care prevede garantarea inviolabilității persoanei;

– dacă efectuarea acestei acțiuni de urmărire penală este oportună și există motive temeinice justificate;

– dacă în ordonanța ofițerului de urmărire penală sunt indicate numele de familie, numele persoanei care urmează a fi supusă examinării corporale;

– dacă organul de urmărire penală și procurorul au creat toate condițiile pentru a evita încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale și inviolabilității persoanei.

Bibliografie:

1. В.М. Галкин, *Средства доказывания в уголовном процессе*, Москва, 1985, стр. 122.
2. А.В. Дидковская, *Подготовка и проведение отдельных видов судебной экспертизы*, Киев, 1987, стр.89.
3. А.П. Рыжаков, *Следственные действия и иные способы собирания доказательств*, 1989, стр 213.

Anatol ANDRONACHE,

șef adjunct al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Corneliu BURBULEA,

lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

SITUAȚII DE RISC CE APAR ÎN CADRUL CONFRUNTĂRII ȘI APLICĂRII REȚINERII

Rezumat

Riscul tactic este o componentă naturală a urmăririi penale. Însuși specificul urmăririi penale conduce la faptul că luarea deciziilor în situația unui risc tactic este un fenomen tipic. Dorința de a „exclude în general riscul” este ireală, provocarea constă în a adopta strategia celui mai mic risc tactic, anticipând posibilele consecințe negative ale deciziilor sale și a elabora din timp măsuri pentru a elimina sau a atenua aceste efecte, minimalizând astfel riscul.

Summary

Tactical risk is a natural component of the prosecution. Very specific criminal conduct that risk decisions in tactical situation is a typical phenomenon. The desire to “generally exclude the risk” is unreal, the challenge is that, taking the smallest tactical risk strategy, anticipating possible negative consequences of its decisions and time to develop measures to eliminate or mitigate these effects, such minimizing risk.

Etimologia cuvântului risc: risco – stâncă; derivata este arriescar – a merge spre stâncă (prin extindere – a fi supus unui pericol), din latină risicums.

Termenul „risc” determină orice posibilitate de apariție a daunelor, o amenințare pentru bunurile persoanelor fizice și juridice.

Riscul tactic poate fi definit ca o situație ce amenință cu eșec intențiile ofițerului de urmărire penală, ce nu exclude rezultatele negative ale acestora. Riscul tactic este o componentă naturală a urmăririi penale. Însuși specificul urmăririi penale conduce la faptul că luarea deciziilor în situația unui risc tactic este un fenomen tipic. Dorința de a „exclude în general riscul” este ireală, provocarea constă în faptul de a adopta strategia celui mai mic risc tactic, anticipând posibilele consecințe negative ale deciziilor și a elabora din timp măsuri pentru a elimina sau a atenua aceste efecte, minimalizând astfel riscul.

Cu alte cuvinte, riscul este o activitate desfășurată în condiții de alegere atunci când există pericolul că în caz de eșec se ajunge într-o poziție mai rea decât înainte de alegere.

Activitatea ofițerului de urmărire penală

în situații de risc se caracterizează prin următoarele circumstanțe:

În primul rând, este lipsa de timp, mai ales la etapa de începere a urmăririi penale, la reținerea făptuitorului în flagrant delict, la cercetarea infracțiunilor pe urme proaspete și, în general, la etapa preliminară a urmăririi penale, precum și după începerea urmăririi penale pe parcursul desfășurării acțiunilor de urmărire penală.

În al doilea rând, insuficiența informațională ce ar permite luarea unei decizii chibzuite sub toate aspectele.

În al treilea rând, este încrederea în sine a ofițerului de urmărire penală, prevăzând intuitiv succesul acțiunilor sale, în ciuda gradului de risc.

În sfârșit, în al patrulea rând, necesitatea efectuării acțiunilor de urmărire penală în termenele prevăzute strict de Codul de procedură penală al Republicii Moldova, indiferent de situația creată în cauza respectivă și de numărul sporit al cauzelor penale aflate în gestiune.

În general, situația riscului tactic este caracterizată prin incertitudine, alegerea deciziilor alternative și capacitatea de a estima

probabilitatea realizării alegerii făcute. Și ar trebui subliniat inevitabilitatea alegerii, imposibilitatea de a scăpa de decizie.

Luarea deciziilor tactice într-o situație de risc se asociază cu evaluarea nivelului de risc. O astfel de evaluare presupune, în primul rând, necesitatea de a compara beneficiile probabil practice și negative posibile – atât imediate, cât și ulterioare – efecte care pot apărea atunci când se realizează deciziile ce conțin un risc. Acesta este un raport estimat „util - inutil”.

Folosind abordarea de evaluare în care criteriul principal este alegerea argumentată, avem riscul rezonabil (rațional) și nerezonabil (irațional). Situația creată în cadrul urmăririi penale poate fi de așa natură, când rațională ar putea fi decizia cu un diferit grad de risc de la minim până la maxim. Mai mult decât atât, după cum arată practica de urmărire penală, orientarea continuă în direcția minimalizării riscului poate duce la încetinirea urmăririi penale.

Rațional este riscul ce apare la alegerea deciziei optime. Optimă, în situația riscului tactic, va fi decizia care permite în situația creată obținerea rezultatului dorit la un cost minim. Optimalitatea deciziei depinde de timpul necesar pentru a efectua alegerea. Această condiție este asociată cu necesitatea unei perioade de timp care nu poate fi redusă prin alegerea unei decizii în condiții de risc. În caz contrar, există pericolul calității deciziei.

Pornind de la cele expuse mai sus, am putea face o analiză a situațiilor de risc care pot apărea pe timpul efectuării unor acțiuni de urmărire penală, cel mai des întâlnite în practica ofițerului de urmărire penală.

O problemă pusă în discuție de teoreticieni și practicieni este cea a conținutului și importanței confruntării. Rezolvarea corectă a acestei probleme are și o importanță științifică, pe lângă cea practică ce ține de aplicarea cunoștințelor la cercetarea infracțiunilor concrete.

Aspectul procesual al confruntării este tratat diferit de către diferiți savanți. Unii privesc confruntarea ca o modalitate sau mai corect ca un gen al audierii, alți savanți definesc confruntarea ca „audierea a două persoane

anterior ascultate despre circumstanțele contradictorii esențiale din declarațiile inițiale ale acestora în scopul aflării adevărului”. [3, p.102]

O definiție mai largă a confruntării este dată de V.E. Konovalov: „Confruntarea este o acțiune de urmărire penală care are sarcina de a obține probe în proces și constă în audierea concomitentă a două persoane (doi martori, doi bănuiți, martor și bănuit) de către ofițerul de urmărire penală, în scopul înlăturării contradicțiilor esențiale din declarațiile acestora și aflării adevărului.

Ca participanți activi la confruntare concomitent sunt implicate două persoane care anterior au fost audiate. Acestea, pe rând, răspund la întrebările ofițerului de urmărire penală, care au fost din timp pregătite și formulate de către acesta și cu permisiunea lui aceste persoane își pot pune reciproc întrebări.

Începând audierea, în majoritatea cazurilor, ofițerul de urmărire penală nu cunoaște conținutul informației primite de la cel audiat. Despre conținutul și volumul audierii ofițerul de urmărire penală doar își închipuie în linii generale. Conținutul concret și profunzimea depind de nivelul de informare a ofițerului de urmărire penală din alte surse. Această circumstanță are influență asupra audierii.

Confruntarea însă se efectuează numai dacă sunt prezente contradicții esențiale în declarațiile date anterior și când aceste contradicții nu pot fi înlăturate prin intermediul altor acțiuni de urmărire penală, inclusiv ascultarea repetată. Deci, înainte de a efectua confruntarea, ofițerul de urmărire penală cunoaște punctele și pozițiile celor ce vor fi confrunțați. Operând cu această informație, ofițerul de urmărire penală alege procedeele confruntării îndreptate spre înlăturarea efectivă a contradicțiilor și spre stabilirea adevărului.

În timpul confruntării nu are loc doar o simplă audiere concomitentă și o comparare a diferitor fapte, o comparare continuă a declarațiilor date concomitent de două persoane cu folosirea imediată de către ofițerul de urmărire penală a rezultatelor acesteia la înlăturarea contradicțiilor și la stabilirea adevărului” [4,p.216].

A.V. Dulov și P.D. Nesterenko susțin că spre deosebire de audiere, la confruntare are loc o presiune emoțională mult mai mare asupra unui participant prin faptul prezenței altui participant la proces [5,p.102]. Presiunea psihologică a unui participant asupra altuia la confruntare poate avea consecințe atât pozitive, cât și negative. Cele pozitive constă în înlăturarea contradicțiilor, cele negative – încurcarea în declarații a celui ce spune adevărul, în inducerea sa în eroare și în pierderea unor informații probatorii. Totodată, consecințele negative pot avea efect de risc psihologic și fizic asupra celui care efectuează confruntarea și a celor confrunțați.

Sub aspect psihologic, confruntarea constituie o comunicare psihică foarte specifică ce se dezvoltă treptat între trei persoane. Anume acest fapt a și determinat examinarea acestei acțiuni și sub aspectul practic.

Organizarea corectă a confruntării include o totalitate de factori obiectivi și subiectivi care se reflectă direct asupra eficacității acestei acțiuni.

La acești factori pot fi atribuiți următorii: anturajul locului confruntării, prezența sau lipsa situației de surprindere, starea psihică a participanților, caracterul relațiilor interpersonale dintre aceștia, atitudinea și comportamentul ofițerului de urmărire penală la acțiunea dată de urmărire, pregătirea sa psihologică pentru efectuarea confruntării.

Fiecare din confrunțați este nevoit să dea declarații în privința altuia, care la rândul său comunică informații contradictorii sensului celor spuse de primul și fiecare dintre participanți apără declarațiile date anterior, folosind mijloace psihice, verbale, chiar uneori și fizice asupra celor confrunțați și asupra ofițerului de urmărire penală.

Astfel, însuși conținutul confruntării presupune existența situației de conflict la care ofițerul de urmărire penală încearcă să depisteze declarațiile false sau să înlătore în contradicțiile existente.

Situația de conflict în cadrul confruntării are specificul său. Dacă în cadrul audierii aceasta poate apărea între ofițerul de urmărire penală și audiat, care refuză să dea declarații,

atunci la confruntare situația respectivă apare și se dezvoltă deseori între cei audiați concomitent, iar ofițerul de urmărire penală trebuie să nu piardă controlul asupra dirijării confruntării.

În comparație cu audierea, la confruntare tensiunea emoțională a ofițerului de urmărire penală este mai sporită. Aceasta este condiționată nu numai de complexitatea acțiunii date de urmărire de a înlătura contradicțiile dintre declarațiile anterioare, dar și de faptul că ofițerul de urmărire penală se găsește în „epicentrul” situației de conflict, fiind nevoit să interacționeze concomitent cu două persoane, a căror stare emoțională la fel este ridicată [6, p.117].

La confruntare persoana ce dă declarații intenționat false vede că al doilea participant sesizează aceasta, știe cum au stat lucrurile cu adevărat și poate, în prezența ofițerului de urmărire penală, să-i combată declarațiile.

Pe de altă parte, persoana care prinde altă persoană cu minciuna trăiește și ea o stare psihologică tensionată, deoarece o face în prezența celuilalt. În asemenea momente aceasta poate fi cuprinsă de frică, compasiune și de alte sentimente. Această circumstanță subliniază, de asemenea, specificul confruntării sub aspect psihologic.

La confruntare, de obicei, un participant face declarații veridice, altul mincinoase. Pe parcursul acesteia ofițerul de urmărire penală trebuie să-1 facă „părtașul” său pe cel ce face declarații veridice și cu ajutorul acestuia trebuie să obțină declarații veridice și de la celălalt.

În unele cazuri este dificilă confruntarea dintre victimă și bănuț, deoarece nici unul, nici altul nu doresc să se vadă între ei. Confruntarea provoacă, după cum am menționat, o presiune emoțională puternică asupra participanților. Aceasta este condiționată de presiunea psihologică dintre cei ascultați care, în vederea stabilirii adevărului, pot juca roluri diferite – fie pozitiv, fie negativ. În asemenea momente, ofițerul de urmărire penală trebuie să neutralizeze influența psihologică a celui mincinos asupra subiectului ce face declarații veridice și să creeze atmosfera în care cel ce

face declarații veridice să fie ferm convins de declarațiile sale și să nu devină influențat de celălalt [7, p.343].

Este o problemă dificilă pentru ofițerii de urmărire penală și procurori ca pe parcursul întregii confruntări să stabilească contactul psihologic cu ambii audiați și să-l mențină. Dificultatea este condiționată de faptul că confruntării, în majoritatea cazurilor, îi este specifică situația de conflict dintre cei ascultați. Stabilirea contactului psihologic cu celălalt participant constituie o dificultate, deoarece în fața acestuia ofițerul de urmărire penală și celălalt participant devin persoane dușmănoase (periculoase) [8, p.141].

Este important a cunoaște atitudinea lor reciprocă, cum s-au dezvoltat relațiile dintre ei, există vreo simpatie, antipatie, dependență materială sau de alt ordin, dacă nu există vreun instrument de influență asupra vreunui participant la confruntare deținut de altul.

Ofițerul de urmărire penală trebuie să cunoască și calitățile de caracter ale persoanelor ce urmează a fi confruntate. Aceasta îl poate ajuta la pronosticul situațiilor ce se pot crea pe parcursul confruntării și la luarea deciziilor corecte în continuare.

Din această cauză se recomandă ofițerilor de urmărire penală, pentru a evita riscurile ce pot apărea la confruntare, să recurgă la aceasta numai în situația în care sunt convinși de declarațiile persoanei care, după părerea lor, spune adevărul, cu o convingere fermă, care decurge din analiza și aprecierea corectă a probelor deja colectate, precum și studierea din timp a relațiilor psihologice dintre participanți existente în trecut; la fel vor fi luate în considerație caracterele persoanelor ce urmează a fi confruntate, pentru a putea prognoza reacția acestora la diferite situații în vederea evitării chiar și atacurilor asupra ofițerilor de urmărire penală.

Legislația Republicii Moldova admite restrângerea libertății individuale, asigurând, totodată, un ansamblu de garanții care protejează persoana împotriva aplicării ilegale a măsurilor restrictive sau privative de libertate.

Sunt cazuri când legea prevede restrângerea libertății individuale în scopul unei bune

desfășurări a procesului penal. Pentru aceasta se dispune luarea unor măsuri de constrângere față de persoana bănuită de săvârșirea unei infracțiuni, cum ar fi reținerea.

Așadar, măsura procesuală de constrângere – reținerea - este reglementată de prevederile art.25 al Constituției R. Moldova, care determină garanțiile constituționale cu privire la libertatea individuală și siguranța persoanei. Prevederile legale referitoare la reținere au o importanță deosebită pentru drepturile persoanei, indiferent de faptul că este cetățean al Republicii Moldova sau este un cetățean străin.

Reținerea este definită de legislator drept măsură luată de organul competent de a priva de libertate o persoană pe un termen de până la 72 de ore (art.6 alin.(1) pct. 40 C.p.p.). Potrivit art.165 C.p.p., constituie reținere privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile și în condițiile stabilite prin lege.

Pornind de la cele sus-menționate, ajungem la concluzia că normele dreptului procesual prevăd două forme de reținere: reținerea de fapt și reținerea de drept.

Reținerea de fapt a persoanei are loc atunci când persoana este surprinsă nemijlocit în timpul comiterii infracțiunii sau după săvârșirea acesteia, adică până la întocmirea procesului- verbal de reținere.

Reținerea de drept se consideră de la momentul întocmirii procesului-verbal de reținere. În procesul-verbal de reținere în mod obligatoriu se indică ora reținerii de fapt și ora reținerii de drept. Termenul reținerii începe să curgă nu de la momentul reținerii de drept, ci de la momentul reținerii de fapt.

Reținerea ca acțiune procesuală nu poate fi efectuată de către organul de urmărire penală diferit, legislatorul a prevăzut o procedură specială pentru toți subiecții care sunt în drept s-o aplice.

La aplicarea măsurilor procesuale de constrângere pe timpul desfășurării procesului penal este deosebit de important ca organele de stat abilitate cu împuterniciri speciale să nu aibă posibilitatea folosirii unor abuzuri, iar persoanele participante să-și realizeze dreptu-

rile și interesele legitime fără nici o îngrădire.

Totodată, este necesar de specificat faptul că la reținerea „de facto” ofițerii de urmărire penală și alți colaboratori de poliție sunt supuși unor riscuri majore, și anume: atacul fizic asupra membrilor grupului de intervenție, aplicarea armelor albe și a armelor de foc, evadarea reținutului în timpul reținerii sau exercitării, reținerea unei alte persoane decât cea bănuită de săvârșirea infracțiunii, informația incompletă referitoare la datele personale și fizicul acesteia.

Pregătirea în vederea efectuării reținerii reprezintă un proces complex de studiu și de organizare, de care depinde buna desfășurare fără riscuri și în bune condiții pentru realizarea scopului propus.

În vederea diminuării riscurilor menționate mai sus este necesar ca organul de urmărire penală, împreună cu alte organe ale MAI, să întreprindă următoarele acțiuni și măsuri:

- întocmirea unui plan comun de acțiuni privind reținerea de fapt;
- stabilirea participanților la efectuarea reținerii;
- asigurarea cu mijloacele tehnice și speciale necesare;
- alegerea momentului reținerii și a modalității de pătrundere în locul reținerii;
- caracteristicile de construcție ale clădirii, apartamentul, numărul de niveluri, construcțiile auxiliare, materialul de construcție din care sunt făcute ș.a.;
- planul exterior și interior al locuinței (atunci când se impune, pot fi dobândite de la organele specializate ale primăriilor), delimitarea ei în raport cu împrejurările și vecinătățile, cunoașterea compoziției și structurii terenului înconjurător, particularităților vegetației și reliefului, informații obținute prin intermediul lucrătorilor operativi ai poliției și din alte surse;
- căile de acces la locuință: cărări, drumuri, numărul ușilor de intrare-ieșire, posibilitățile de acces prin alte imobile, existența, luminatoarelor și teraselor ș. a.

Organele de urmărire penală trebuie să cunoască, pe lângă datele privind identitatea, starea civilă, cetățenia, naționalitatea, sem-

nalmentele exterioare și alte date ale celui ce urmează a fi reținut. Astfel, obținerea unor informații privind studiile, profesia, funcțiile deținute anterior, ocupația actuală, locul de muncă, preocupările extraprofesionale, cunoștințele pe care le posedă în domeniul altor meserii, pasiunile, viciile, relațiile la locul de muncă și în afara acestuia, cercul de prieteni și, nu în ultimul rând, antecedentele penale, care sunt de natură să evalueze tabloul psihocomportamental al celui cu care urmează să se confrunte (în plan psihologic) organele de urmărire penală.

Oricât de importante ar fi cunoștințele, totuși un profesionist, înainte de toate, este o persoană capabilă să acționeze profesional, obținând și rezultate practice. Componentele psihologice ale iscusinței, care asigură activitatea, sunt deprinderile și iscusința profesională. Deprinderea profesională este modul automat de efectuare a acțiunii, care asigură eficiența acesteia.

Pregătirea profesional-psihologică și profesională a ofițerului de urmărire penală, drept parte componentă a profesionalismului său, este determinată de faptul că activitatea sa presupune priceperea de a cunoaște oamenii și cauzele care îi determină să săvârșească anumite fapte, să posede arta comunicării cu oamenii. Iscusința ofițerului de urmărire penală nu se reduce numai la executarea perfectă a acțiunilor juridice, deoarece activitatea lui nu se limitează doar la corectitudinea efectuării procedurii juridice (cercetarea locului infracțiunii, citarea și audierea martorilor, efectuarea confruntărilor, perchezițiilor, aplicării măsurilor de constrângere, administrarea probelor etc.), la întocmirea corectă a documentelor procesuale, la stabilirea expertizelor etc.

Din toate acestea nu poate fi ignorat faptul că realizarea efectivă a acțiunilor enumerate chiar și pe parcursul efectuării altor acțiuni de urmărire penală cum ar fi: audierea bănuțului, reconstituirea faptei, experimentul în urmărirea penală, este în funcție directă de asumarea unor riscuri față de activitatea ofițerului de urmărire penală, în cadrul cărora nu pot fi ignorate aspectele profesionale. Un profesionalism veritabil nu există fără o pregătire

teoretică, practică și psihologică profesională adecvată.

Bazându-se pe cunoștințe, un profesionist se descurcă liber în problemele cotidiene ce țin de domeniul dreptului, își planifică rezolvarea eficientă a anumitor probleme, alege reușit modalitățile de executare a obligațiilor de serviciu, studiază problemele apărute, determinând scopurile și căile de soluționare a acestora, își controlează și își apreciază corect comportamentul. Cu cât mai profund percepe el toate acestea, cu atât este mai înalt nivelul său de profesionalism și, respectiv, mai eficientă activitatea. În situații de confruntare cu infractorul specialistul învinge dacă știe mai multe, dacă înțelege și folosește strategia celui mai mic risc tactic, anticipând posibilele consecințe negative ale deciziilor sale și elaborând din timp măsuri pentru a elimina sau a atenua aceste efecte, minimalizând astfel riscul.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova, 29 iulie 1994. /Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 12.08.1994.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, din 14 martie 2003./ Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2003, nr. 104-110.
3. V. Bercheșan, C. Aionițoaie, *Tratat de tactică criminalistică*, București, 1992.
4. Р.С. Белкин, *Собрание, исследование и оценка доказательств*, М., 1986.
5. А.В. Дулов, П.Д. Нестеренко, *Тактика следственных действий*, М., 1993.
6. И.Л. Кертэс, *Тактика и психологические основы допроса*, М., 1991.
7. В.В. Найденов, *Руководство для следователей*, М., 2001.
8. Г.А. Зорин, *Психологический контакт при производстве допроса*, Гродно, 1986.

Eugeniu BARGAN,
 lector-asistent al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
 a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

PROBLEMATICA PROTECȚIEI PARTICIPANȚILOR LA PROCESUL PENAL

Rezumat

În prezentul studiu mi-am propus să examinez cadrul legal național din domeniul protecției participanților la procesul penal. Imposibilitatea protejării participanților la procesul penal se prezintă drept o favoare pentru persoanele care comit infracțiuni în eschivarea de la răspunderea penală. În ciuda faptului că problematica respectivă este una extrem de importantă pentru buna desfășurare a procesului penal, putem constata că există anumite impedimente care cer o soluționare cât mai urgentă.

Summary

In this study I wanted to examine the national legal protection of participants in criminal proceedings. Failure to protect participants in the criminal case is presented as a courtesy to those who commit crimes to escape criminal liability. Despite the fact that this issue is extremely important for smooth conduct of criminal proceedings we find that there are some obstacles that require a solution urgently.

Declararea Republicii Moldova ca stat de drept presupune o respectare strictă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului prin prisma reglementărilor actelor juridice naționale și internaționale. Această nouă orientare este foarte îmbucurătoare, fiind îndeosebi examinată în contextul conceptului drepturilor omului ca un grad de civilizație în care demnitatea umană dobândește contur accentuat.

Din timpurile străvechi societatea se confruntă cu fenomenul infracționalismului, creând mecanisme tot mai noi de prevenire și curmare a acestuia. La rândul lor persoanele care comit infracțiuni folosesc orice metodă pentru a evita răspunderea penală. Una din metodele frecvent folosite este împiedicarea organelor de drept de a afla adevărul prin influențarea martorilor sau a altor participanți la procesul penal. Luând în considerație faptul că declarațiile participanților la procesul penal au o importanță majoră pentru tragerea la răspunderea penală a făptuitorilor, legiuitorul a acordat o atenție deosebită problematicii protecției persoanelor în cauză. Vectorul de integrare europeană pe care l-a ales Republica Moldova a impus legiuitorul să creeze cadrul normativ în domeniul protecției participanți-

lor la procesul penal, ajustând totodată legislația națională la cea internațională. Creșterea criminalității organizate, profesionalizarea criminalității și alte tendințe moderne ale criminalității atrag după sine creșterea numărului cazurilor de influență asupra martorilor și victimelor infracțiunilor, fapt care constituie o piedică importantă în activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești [5].

Problematika protejării participanților la procesul penal de actele de influență din partea bănuțului, învinutului, inculpatului sau a unor persoane care acționează în interesul acestuia constituie un impediment în efectuarea justiției. Studiarea practicii demonstrează că în ultimii ani au luat amploare acțiunile ilegale asupra judecătorilor, ofițerilor de urmărire penală, martorilor, pătimitilor, învinuților, avocaților și a altor participanți la înfăptuirea justiției penale [6]. Statul și-a asumat obligația de a ocroti persoana prin stipularea în alin.(1) a art.16 din Constituție a faptului că „respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului”, totodată în conformitate cu prevederile art.215 Cod de procedură penală organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să ia

măsuri pentru asigurarea securității participanților la proces și a altor persoane. Pentru neadmiterea unor astfel de cazuri legiuitorul autohton printr-o lege organică a prevăzut procedura de aplicare a protecției și măsurile concrete care pot fi luate de către organele de drept. Astfel, la 28.01.1998 a fost adoptată Legea „privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal”. Ulterior legiuitorul, în scopul racordării legislației naționale la cea internațională, a abrogat legea menționată odată cu intrarea în vigoare a unei noi legi din acest domeniu, Legea nr. 105 din 16.05.2008 „Cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal”. Legea respectivă prevede asigurarea securității participanților la procesul penal a căror viață, integritate corporală, libertate ori proprietate sunt amenințate ca urmare a faptului că dețin date pe care au acceptat să le furnizeze organelor judiciare și care constituie probe concludente cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.

Din cele menționate desprindem cu ușurință condiția obligatorie pentru aplicarea protecției față de participanții la procesul penal, și anume acordul persoanei de a ajuta organele de drept la descoperirea infracțiunilor prin darea declarațiilor cu privire la o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă. Prin includerea acestei condiții obligatorii, legiuitorul a exclus posibilitatea manipulării organelor de drept din partea participanților la proces, care doresc doar să beneficieze de protecție și nu dețin informații necesare pentru cauza penală.

Legea în cauză prevede 3 tipuri de măsuri care pot fi aplicate față de persoanele participante la procesul penal, a căror viață, sănătate sau integritate corporală este în pericol în legătură cu participarea lor la procesul penal, și anume:

- măsuri urgente;
- măsuri de asistență;
- măsuri de protecție.

În cazul în care starea de pericol este iminentă organul de urmărire penală, conform art. 13 din legea menționată supra, este

în drept de a aplica față de participantul la procesul penal măsurile urgente, și anume:

- asigurarea pazei personale, pazei locuinței, a reședinței ori a bunurilor;
- interceptarea comunicărilor ei în condițiile Codului de procedură penală;
- supravegherea prin intermediul mijloacelor audio/video în condițiile Codului de procedură penală;
- plasarea temporară într-un loc sigur;
- protejarea deplasării sau limitarea deplasării;
- eliberarea mijloacelor speciale active și pasive de protecție personală;
- instalarea tehnicii speciale de semnalizare în locul de detenție.

În cazul în care persoana care necesită protecție din partea organelor de drept în legătură cu participarea la procesul penal se află în stare de detenție, administrația locului de detenție poate aplica față de ea următoarele măsuri urgente:

- plasarea într-un loc special amenajat în acest scop;
- transferul la un alt loc de detenție;
- transportarea cu aplicarea unor măsuri mai riguroase de protecție.

Conform art.14 al legii indicate, față de participanții la procesul penal pot fi aplicate următoarele măsuri de protecție:

- protecția datelor de identitate;
- audierea cu aplicarea unor modalități speciale;
- schimbarea domiciliului sau a locului de muncă ori de studii;
- schimbarea identității, schimbarea înfățișării;
- instalarea unui sistem de alarmă la locuință sau reședință;
- schimbarea numărului de telefon;
- asigurarea protecției bunurilor.

Alături de categoriile de măsuri indicate mai sus față de persoanele participante la procesul penal, conform prevederilor art.22 al legii, pot fi aplicate și măsuri de asistență, și anume:

- integrarea în alt mediu social;
- recalificarea profesională;
- asigurarea unui venit decent până la

găsirea unui loc de muncă;

- asistența la obținerea unei noi profesii;
- asistența medicală;
- asistența juridică;
- asistența psihologică și socială.

Toate categoriile de măsuri pot fi aplicate de sine stătător precum și cumulativ cu alte categorii de măsuri prevăzute de lege. Spre deosebire de legea din 1998, cea din 2008 prevede posibilitatea aplicării protecției din partea statului nu doar asupra rudelor apropiate ale persoanelor implicate în proces, dar și asupra membrilor familiilor acestora. Totodată, legea din 2008 prevede și un singur organ abilitat cu protecția persoanelor participante la procesul penal, care activează ca subdiviziune a MAI, precum și a fost lărgit cercul de măsuri care pot fi aplicate față de participanții la procesul penal.

Legea „Cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal” este evident în strânsă corelație cu Codul de procedură penală, care prin unele prevederi ale sale stabilește anumite garanții procesuale pentru participanții la procesul penal. Una dintre principalele garanții este prevăzută la alin.(5) al art.58 Cod de procedură penală, „victima traficului de ființe umane beneficiază de dreptul la protecție de stat de îndată ce ea a fost identificată”. Incontestabil este faptul că traficul de ființe umane este săvârșit de cele mai dese ori de către grupuri de persoane, deși foarte rar toți membrii grupului sunt reținuți în același timp. De obicei, câțiva dintre aceștia rămân la libertate și pot exercita presiuni direct sau prin intermediul unor executori asupra victimelor sau a martorilor acestor infracțiuni, pentru ca aceștia să-și schimbe declarațiile. Tărăgănarea în aplicarea protecției în aceste cazuri poate provoca absolvirea făptuitorilor de răspundere penală, și drept consecință pierderea încrederii societății în efectuarea justiției.

Analizând cele relatate, putem observa că Republica Moldova are mecanismele juridice necesare protecției participanților la procesul penal, însă o analiză minuțioasă a Codului de procedură penală spulberă această falsă încredere. Astfel, în conformitate cu prevederile art.2 alin.(4) Cod de procedură pe-

nală, „normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod”. Aplicarea protecției asupra participanților la procesul penal este prevăzută la art.215 Cod de procedură penală, alin.(2) al căruia arată că „hotărârea cu privire la asigurarea protecției de stat se remite imediat organului abilitat cu asemenea atribuții prin Legea privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal”. Legea privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal nr. 1458-XIII din 28.01.1998 în art. 215 al. 2 CPP este abrogată prin intrarea în vigoare a Legii nr. 105 din 16.05.2008 „Cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal”. În aceste condiții se ivește o situație paradoxală, când mecanismul juridic de protecție a participanților la procesul penal există, este destul de reușit, însă aplicabilitatea acestuia într-un proces penal concret este imposibilă din cauza unei imperfecțiuni legislative. În aceste condiții, Legea „Privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal” la care face referire Codul ce procedură penală nu poate fi aplicată din motiv că este abrogată, iar Legea „Cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal”, care a înlocuit-o pe cea abrogată, nu poate fi aplicată din motiv că aplicarea acesteia contravine prevederii din alin.(4) a art.2 din Codul de procedură penală. Astfel, putem constata că Republica Moldova, odată cu adoptarea Legii nr. 105 din 16.05.2008 „Cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal” a făcut un pas înapoi în domeniul protecției participanților la procesul penal, întorcându-se la situația de până la anul 1998, când nici nu a existat o lege în acest sens. În această ordine de idei, subliniem importanța modificării alin. (2) al art. 215 din Codul de procedură penală, astfel încât să se facă trimitere la legea care este în vigoare în prezent.

Lipsa de protecție a participanților la procesul penal de influențările din partea persoanelor care au comis infracțiuni îi induce pe

aceștia să se eschiveze de la îndeplinirea obligației de a da declarații [7], fapt care constituie o piedică importantă în activitatea de investigare a infracțiunilor. Din păcate, nu este efectuat un studiu în care să se releveze influența acestei lacune legislative asupra efectuării justiției, însă considerăm că astfel de situații nu pot fi lăsate în umbră și necesită o atenție sporită din partea legiuitorului.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994.
2. Codul de procedură penală din 14.03.2003.
3. Legea nr. 105 din 16.05.2008 „Cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal”.
4. Legea nr. 1458-XIII din 28.01.1998 „Privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal”.
5. D. Lazări, „Asigurarea protecției de stat a martorilor pe cauzele penale – sarcină fundamentală a statului de drept”, în *Revista națională de drept*, 2005, nr. 6.
6. А. Безнасюк, А. Абабков, „Государственная защита лиц, содействующих уголовному судопроизводству”, în *Российская юстиция*, № 8, 1997 г..
7. Л. Брусницын, „Защита жертв и свидетелей преступлений”, în *Законность*, № 4, 2002 г..

Eugeniu BARGAN,

lector-asistent al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

INADMISIBILITATEA TORTURII ÎN ACTIVITATEA DE CERCETARE ȘI DESCOPERIRE A INFRAȚIUNILOR

Rezumat

În timp ce Republica Moldova a ales vectorul integrării europene, justiția locală ar trebui să urmeze același vector menținând un strâns contact cu principiile fundamentale care trebuie să acționeze într-un stat de drept. Un impediment serios în această direcție este tortura și tratamentele inumane sau degradante care până în prezent pot fi întâlnite în activitatea organelor de drept. Combaterea torturii este o problemă importantă care implică mai multe țări. În prezent, pentru eliminarea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante de către organele judiciare sunt create o serie de instrumente juridice.

Summary

While the Republic of Moldova has chosen the vector of European Integration, local justice should follow the same vector maintaining close contact with the fundamental principles that must act in a legal state. A serious impediment in this direction is torture, inhuman or degrading treatment which so far can be encountered in the law enforcement activity. Combating torture is an important issue that involves most countries. Currently, are created a number of legal instruments to eliminate torture, inhuman and degrading activity of which administer justice.

Actualmente, în condițiile în care Republica Moldova și-a ales cursul de integrare europeană, justiția autohtonă trebuie să urmeze același vector, menținând legătura strânsă cu principiile fundamentale care trebuie să acționeze într-un stat de drept. Un impediment serios în acest sens îl constituie cazurile de tortură, tratamente inumane sau degradante care până acum pot fi întâlnite în activitatea organelor de drept. Acest flagel antisocial face să scadă încrederea în justiție din partea societății și totodată creează o imagine negativă a statului pe arena internațională.

Combaterea fenomenului torturii constituie o problemă importantă în care se implică majoritatea statelor lumii. La momentul actual, pe plan internațional, sunt create un șir de instrumente juridice menite să elimine tortura, tratamentele inumane și degradante din activitatea organelor care înfăptuiesc justiția. Printre aceste acte amintim: Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948; Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950; Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966;

Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10.12.1984; Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din 26.11.1987 etc.

Studierea fiecărui fenomen în mod normal începe cu istoricul apariției acestuia. Astfel, tortura apare în evoluția omenirii ca un fenomen de susținere a autorității, un element nociv în arsenalul guvernămintelor antice și medievale. Evoluția gândirii umane, redefinirea sistemului de valori a plasat tortura în rândul mijloacelor definite de societate ca „rău necesar”. Combaterea torturii, ca fenomen antisocial, își prefigurează apariția în procesul evoluției și statornicirii statului de drept – adică cu o întârziere vizibilă.

După cum se menționează în literatura de referință, în epoca de prosperare a sclavagismului, iar mai apoi în perioada de dezvoltare a feudalismului, tortura persoanei în procesul de înfăptuire a justiției era un procedeu legalizat, fie în scopul obținerii probelor privind vinovăția făptuitorului, fie ca măsură de pedeapsă pentru delictul săvârșit. În

acest sens este vestită Legea lui Hammurabi, care prevedea cele mai crude și inumane tehnici de obținere a autodenunțării sau a altor probe: fricțiunea creștetului capului cu piatra ori aruncarea lui în apă, legat de mâini și de picioare și dacă se scufunda, însemna că era vinovat. Mai târziu, în timpul inchiziției, a urmat arderea pe rug a celor acuzați de erezie și a celor care își manifestau sub orice formă ostilitatea sau nesupunerea față de biserica catolică, la fel și a savanților progresiști pentru a se dezice de descoperirile lor geniale în domeniul științei, tehnicii și cunoașterii umane etc. [10]

Tortura a fost parte din înfăptuirea justiției de-a lungul timpurilor preistorice, fiind considerată o metodă legală de dobândire a probelor, ca formă de executare a pedepselor și ca modalitate de obținere a confesiunilor și de recunoaștere a vinovăției. Aceste metode continuau să fie folosite la începutul secolului XX, atingând un apogeu în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Anume acest apogeu a determinat comunitatea internațională să inițieze elaborarea unor principii de recunoaștere și apărare a drepturilor omului. Astfel, în a doua jumătate a secolului XX, statele ale căror cetățeni au avut de suferit cel mai mult de pe urma acestor apariții monstruoase s-au consolidat în organizații internaționale mondiale și regionale, precum: Organizația Națiunilor Unite (ONU), Consiliul Europei (CE), Uniunea Europeană (UE) etc. întru protejarea democrației reprezentative, drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Aceste instituții nu numai că au elaborat un cadru legislativ ce stabilește standarde bine determinate în acest domeniu, care exclude tortura și tratamentul inuman al persoanei în procesul de urmărire penală și înfăptuire a justiției, dar a instituit și un sistem de organe menite să monitorizeze și să ia atitudine față de delictele de tortură și tratamentele inumane în statele semnatare. Dintre aceste organe fac parte Comitetul pentru Prevenirea Torturii al Înalțului Comisariat pentru Drepturile Omului al ONU (CAT), Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CPT), Curtea Euro-

peană a Drepturilor Omului (CEDO) ș.a. [10]

Aderând la aceste instrumente și văzând necesitatea de a implementa noile rigori, Codul penal al Republicii Moldova a fost completat cu art. 309¹ „Tortura”. În acest mod, și-a găsit realizarea unul dintre angajamentele pe care și le-a asumat Republica Moldova pe plan internațional, care derivă din art.5 al Declarației Universale a Drepturilor Omului: „Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”; art.7 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice: „Nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. În special, este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțământul său, unei experiențe medicale sau științifice”. De asemenea, tortura este interzisă de art.3 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor și a Libertăților Fundamentale ale Omului: „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante” etc.

În activitatea de cercetare și descoperire a infracțiunilor, pe plan național, tortura este interzisă prin dispozițiile art. 4 din Constituție „Drepturile și libertățile omului”, art. 24 din Constituție „Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică” precum și art. 10 Cod de procedură penală „respectarea drepturilor și libertății și demnității umane”, art. 11 Cod de procedură penală „inviolabilitatea persoanei”, art. 94 Cod de procedură penală „Datele neadmise ca probe” etc.

Realizând faptul că garantarea și respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane este un domeniu în care intervenția statului este dezirabilă și obligatorie [11, p.9], statul a racordat legislația astfel încât drepturile, libertățile și demnitatea oricărui participant la procesul penal să fie garantate în egală măsură.

Inadmisibilitatea torturii este prevăzută chiar în alin. (1) al art. 1 Cod de procedură penală care statutează că procesul penal are drept scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în acti-

vitătea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

Din faptul că legiuitorul a interzis tortura chiar în primul articol al legii care prevede procedura de cercetare a infracțiunilor, Codul de procedură penală denotă îngrijorarea pe care o are statul în problema respectării drepturilor persoanei și acordă acestui subiect o importanță deosebită.

Pentru a putea eficient lupta cu un anumit viciu este absolut necesar de a înțelege esența acestuia. În sensul Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante adoptată la 10.12.1984 la New York termenul „tortură” desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane.

De aici rezultă că tortura este constituită din trei elemente esențiale[11, p. 11]:

- cauzarea unor suferințe sau dureri fizice sau psihice grave;
- cauzarea intenționată a durerii;
- urmărirea unui scop anume precum obținerea informației, pedepsirea sau intimidarea.

În anumite situații, luând în considerare scopul descoperirii și prevenirii infracțiunilor, legiuitorul a prevăzut posibilitatea organelor de drept de a limita drepturile persoanei, limitare care totuși nu trebuie confundată cu

actele de tortură. În primul caz este vorba despre anumite limitări, ca de exemplu aplicarea măsurilor procesuale de constrângere și a măsurilor preventive, care au drept scop asigurarea desfășurării normale a procesului penal, pe când actele de tortură, după cum se observă din noțiunea indicată supra, implică cauzarea anumitor suferințe persoanei cu scopul de a obține de la aceasta declarații. Legiuitorul stipulează clar că actele de tortură sunt inadmisibile în procesul de cercetare și descoperire a infracțiunilor, inclusiv în cazul limitării legale a drepturilor persoanei, de altfel aceste limitări se transformă în acte de tortură. Totodată, art. 1 al Convenției menționate mai sus prevede faptul că termenul „tortură” nu se referă la durerea ori suferințele rezultând exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele. Această prevedere are la baza ideea conform căreia oricare pedeapsă cauzează anumite suferințe persoanei care este supusă acestei pedepse, precum și rudelor apropiate ale acesteia. Însă în acest caz nu poate fi vorba despre tortură, întrucât scopul pedepselor este reeducarea persoanei în spiritul respectării legilor, drepturilor și libertăților cetățenilor, pe când scopul torturii este de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri.

Totodată, în scopul protejării persoanei de actele de tortură, legiuitorul a prevăzut dreptul bănuitului, învinuitului, inculpatului de a nu mărturisi împotriva sa, precum și dreptul rudelor apropiate ale acestuia de a nu face declarații împotriva lui. Sunt totuși situații când persoanele sunt obligate de a face declarații. Este vorba despre prietenii bănuitului, învinuitului, inculpatului. În aceste situații relațiile de prietenie, oricât de strânse ar fi ele, stau pe o poziție mai joasă decât interesul legal de stabilire a adevărului într-un proces penal. În această situație persoana este impusă prin norme juridice de a face declarații, iar în caz de refuz sau eschivare de la această obligație persoana respectivă poate fi trasă la răspundere penală. Obligația respectivă impusă de stat și actul de tortură pot fi delimitate cu ușurință. Astfel, obligația de a face declarații este impusă persoanelor pentru a acorda ajutor organelor

de drept în cercetarea și descoperirea infracțiunilor, iar în cazul încălcării acestei obligații survine pedeapsa, care poate crea anumite suferințe persoanei respective. Tortura apare ca o acțiune îndreptată împotriva persoanei, care mai întâi creează anumite suferințe, după care se obțin declarațiile, astfel în cazul obligației impuse de stat răspunderea penală reprezintă etapa finală și nu de fiecare dată obligatorie, iar în cazul torturii cauzarea suferințelor reprezintă etapa inițială și obligatorie a acestei activități.

În final, putem constata că afirmația lui Niccolò Machiavelli „scopul scuză mijloacele” nu este aplicabilă într-un stat de drept. În această ordine de idei, putem afirma că aplicarea torturii în scopul dovedirii vinovăției unei persoane, chiar dacă aceasta se face vinovată de săvârșirea unei infracțiuni este inacceptabilă din cauza faptului că în acest caz statul își încalcă principalele obligații pe care și le-a asumat față de cetățenii săi, respectarea demnității umane, a drepturilor și libertăților persoanei.

Pe de altă parte, aplicarea torturii în activitatea de cercetare și descoperire a infracțiunilor sporește riscul condamnării persoanelor nevinovate, creând astfel la persoanele vinovate de săvârșirea acestora sentimentul de superioritate față de membrii societății și de posibilitate de a face orice fără a fi tras la răspundere, fapt care contravine scopului procesului penal.

Totodată, aplicarea torturii în activitatea de cercetare și descoperire a infracțiunilor

denotă lenevia și incompetența persoanelor care o aplică, iar inadmisibilitatea acesteia demonstrează o măiestrie de invidiat a organelor judiciare și un exemplu demn de a fi urmat de către orice persoană.

Bibliografie

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948.
2. Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10 decembrie 1984.
3. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950.
4. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966.
5. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10.12.1984.
6. Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din 26.11.1987.
7. Constituția R. Moldova din 29.07.1994.
8. Codul de procedură penală al R. Moldova din 14.03.2003.
9. Codul penal al R. Moldova din 18.04.2002.
10. D. Băluță, *Studiu în problema torturii*, www.dejure.md.
11. Igor Dolea, Dumitru Roman, Tatiana Vâzdoagă, Iurie Sidlețchi, Valeria Șterbeț, Vasile Rotaru, Raisa Botezatu, Adrian Cerbu, Sergiu Ursu, Ecaterina Erjiu, *Codul de procedură penală. Comentariu*.

Iurie BULAI,

lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

PARTICIPAREA AVOCATULUI ÎN CADRUL URMĂRII PENALE ȘI NEMIJLOCIT ÎN CADRUL PREZENTĂRII SPRE RECUNOAȘTERE, ESENȚA ȘI CONȚINUTUL ACTIVITĂȚILOR DESFĂȘURATE, IMPACTUL ACESTORA ASUPRA CALITĂȚII JUSTIȚIEI

Rezumat

În prezenta lucrare se abordează problema particularităților participării avocatului și dificultățile întâlnite în prezent în procesul desfășurării acțiunilor de urmărire penală și implicit al prezentării spre recunoaștere. Autorul argumentează necesitatea efectuării eficiente și calitative a atribuțiilor de serviciu atât ale ofițerului de urmărire penală, cât și ale avocatului. Sunt scoase în evidență devierile ce apar în cazul implicării necorecte a acestor subiecți, precum și modul de realizare corectă a sarcinilor atribuite ambilor subiecți stipulate de legislație.

Summary

In this work are treated the problems of lawyer's attendance peculiarities and the difficulties during the process of criminal investigations and presentation for recognition. The author argues the need for effective and qualified duties of the police investigator and the lawyer. The deviations which arise in the case of wrong involvement of these subjects are highlighted as well as the correct way of tasks achievement of both subjects of legislation.

Cuvinte-cheie: prezentare spre recunoaștere; avocat/apărător, ofițer de urmărire penală, identificare.

Keywords: presentation for recognition; lawyer/defender, prosecuting officer, identification.

Urmărirea penală desfășurată actualmente de către organele de urmărire penală ale R. Moldova abundă în multiple erori. Participarea avocatului în cadrul acțiunilor de urmărire penală este menită să asigure echilibrul forțelor implicate, precum și să verifice corectitudinea acțiunilor exercitate de organele de stat. Și în cazul ofițerului de urmărire penală și în cazul avocatului există uneori abateri de la prevederile și responsabilitățile prevăzute de legislația în vigoare, analiza acestor elemente reprezentând cheia acestei lucrări.

Practica judiciară pe cazurile penale este considerată în Republica Moldova una dintre cele mai vaste și dificile în domeniul jurisprudenței. Imperfecțiunea sistemului judiciar și a activității organelor de ocrotire a dreptului creează situația că practic oricărui cetățean îi poate fi intentat un dosar penal. Ajutorul avocatului în acest caz este extrem de necesar, dat fiind faptul că realizarea unei strategii corecte de apărare, participarea permanentă la acțiunile de urmărire penală, posedarea de către

avocat a unui nivel de pregătire teoretico-practic sunt elemente de care depinde finalul dosarului, dacă sunteți nevinovat, și sancțiunea în cazul în care se recunoaște vinovăția.

Conform legislației Republicii Moldova, participarea avocatului la cazurile penale poate începe de la orice etapă. Este necesar de menționat că un avocat-apărător în cazurile penale trebuie să întrunească un șir de calități: să fie un specialist de clasă superioară în domeniul jurisprudenței, un psiholog fin capabil să cunoască și să găsească un numitor comun cu persoana căreia îi apără interesele, să fie un excelent orator capabil să convingă instanța de judecată prin forța cuvântului întărit prin demersuri și probe.

Conform art. 67 alin. (3) CPP al RM, avocatul figurează în calitate de apărător în cadrul urmăririi penale din momentul în care și-a asumat angajamentul de a apăra interesele persoanei în cauză cu consimțământul acesteia, anunțând ulterior despre aceasta organul de urmărire penală sau instanța. În ca-

zul în care avocatul acordă asistență juridică garantată de stat de la momentul în care coordonatorul oficiului teritorial al Consiliului național pentru asistență juridică garantată de stat emite decizie privind acordarea asistenței juridice calificate se aduce la cunoștință după caz solicitantului, organului de urmărire penală sau instanței de judecată.

Aspectul necesității abordării rolului avocatului în cadrul procesului de urmărire penală și nemijlocit la desfășurarea prezentării spre recunoaștere are două argumente: primul este rolul său ca garant al desfășurării corecte al acțiunilor de urmărire penală, adică cu respectarea cerințelor legislației în vigoare, precum și a tacticii criminalistice, modul de realizare a acestor deziderate, al doilea fiind din păcate existența cazurilor de implicare incorectă și folosirea unor practici ilegale.

Prezentarea spre recunoaștere este o acțiune de urmărire penală cu caracter de identificare. [1, p. 310]

S. Doraș propune următoarea definiție a prezentării spre recunoaștere: prezentarea spre recunoaștere constă în înfățișarea martorului, victimei, bănuțului sau învinuțului, a persoanelor și obiectelor aflate într-un raport de legătură cu infracțiunea săvârșită, în vederea stabilirii dacă acestea sunt aceleași cu cele percepute anterior în împrejurări, direct sau indirect, legate de activitatea ilicită a făptuitorului sau a altor persoane implicate. [2, p. 427]

Ion Mircea definește prezentarea spre recunoaștere ca activitatea de tactică criminalistică, are drept scop stabilirea identității unei persoane, animal sau obiect de către persoanele care le-au văzut anterior, recunoașterea se realizează fie prin examinarea obiectelor sau a persoanelor în mod nemijlocit, fie numai a fotografiilor acestora, de către cei care le-au văzut înainte ori în timpul săvârșirii faptei. [3, p. 306]

Savantul român Emilian Stancu îl citează pe psihologul T. Bogdan care la rândul său menționează: în esență, ne aflăm în fața unui proces memorial de identificare a unor indivizi sau lucruri percepute, cunoscute anterior. Ținem să facem această precizare și în ideea prevenirii oricărei confuzii între procesul psi-

hic de recunoaștere, ca formă a reactivării și noțiunea de „recunoaștere” în accepțiunea sa juridică, respectiv de mărturisire.

Savantul E. Stancu menționează că acest procedeu tactic nu este consfințit ca atare în categoria mijloacelor de probă enumerate în cuprinsul art. 64 CPP al României. În opinia sa, aceasta nu se impune dat fiind faptul că nu reprezintă altceva decât o modalitate de ascultare a persoanelor, căpătând forma unor declarații ale martorilor, părții vătămate, ale învinuțului sau inculpatului. [4, p. 168-196; p. 156; p. 178; p. 488]

În dezacord cu opinia lui Em. Stancu îl cităm pe savantul rus S.A. Șaifer, care definește prezentarea spre recunoaștere: este procedura realizată cu respectarea legii de prezentare martorului, victimei, bănuțului, învinuțului, a obiectului care în opinia ofițerului de urmărire penală are legătură cu evenimentul cercetat, în scopul stabilirii identității sau deosebirii cu obiectul care în trecut a constituit obiectul de percepție a persoanei ce recunoaște. [5, p. 37]

Suntem de acord cu cele menționate de S. Șaifer, dat fiind faptul că prezentarea în sine nu este doar constituită din audierea persoanei și relatarea de către aceasta a informațiilor, datelor ce le-a perceput anterior, ci și o procedură consfințită și reglementată de legislația în vigoare, care a transpus procedeele tacticii criminalistice ridicându-le la rang de normă juridică, obligatoare pentru executare. Acest fapt confirmă importanța instituției prezentării spre recunoaștere în rândul mijloacelor de probă, fiind parte componentă a legislației procesual-penale a Republicii Moldova, Federației Ruse, Republicii Belarui, Ucrainei, Kazahstan, Franței, Marii Britanii, SUA etc.

În fine, după cum definește legislația procesual-penală autohtonă în vigoare este un mijloc de probă care împreună cu alte mijloace de probă este menită să asigure baza probatorie destinată identificării infractorilor și tragerii la răspundere. Ca acțiune de urmărire penală modul de desfășurare a acestei acțiuni de urmărire penală este reglementat în Codul de procedură penală care oferă o șansă în plus în vederea asigurării calității acestei acțiuni, a

posibilității de a verifica mersul și rezultatele acesteia.

Din păcate, deși aceste elemente sunt reglementate în art. 116, 117 CPP al RM se comit frecvent erori în cadrul organizării și desfășurării acestei acțiuni. Analiza rolului și prestației avocatului reprezintă acel element care în opinia noastră va contribui la sporirea calității acestei acțiuni, precum și la elucidarea unor practici nocive persistente în activitatea unor apărători în vederea preîntâmpinării acestora.

Ținând cont de cele expuse considerăm oportună desfășurarea unui studiu comparat pe problematica prezentării spre recunoaștere. Astfel, în legislația procesual-penală din România, prezentarea spre recunoaștere nu este prevăzută ca mijloc distinct de acumulare a probelor, fiind considerată după cum am menționat anterior echivalent, sau parte constitutivă a ascultării unor subiecți de urmărire penală părții vătămate, martorilor, bănuțului, învinutului. Dar în baza exemplului oferit de savantul N. Jidovu, se tratează audierea părții vătămate ca primă sursă de oferire de informații organelor de urmărire penală. Atât în cazul importanței depozițiilor părții vătămate, cât și în cazul declarațiilor învinutului sau inculpatului sunt considerate ca divizibile, adică ceea ce se confirmă cu alte probe. În cazul depozițiilor martorilor acest aspect nu este menționat. [6, p. 187-189]

Reeșind din cele menționate, considerăm pe bună dreptate înaintarea unor întrebări din situația respectivă: prezentarea spre recunoaștere este o acțiune ce derivă ulterior din audierea subiecților implicați, care are o procedură bine reglementată în legislația procesual-penală a Republicii Moldova, Federației Ruse, Ucrainei etc., dar care este eliminată cu desăvârșire în legislația procesual-penală din România. Astfel, se creează situația necesară prezentării spre recunoaștere, organele de urmărire penală de la noi din țară, din alte state unde este prevăzută această instituție o vor desfășura în conformitate cu prevederile legislației procesuale în vigoare, în cazul României tentativa de a o desfășura se va ciocni de următoarele impedimente: nu este prevăzută

și reglementată de legislația procesual-penală. Fiind abordată de tactica criminalistică aceasta din start creează o situație favorabilă apărătorului necinstit care poate convinge bănuțul să nu participe la o astfel de acțiune de urmărire penală, dat fiind faptul că nu este prevăzută și reglementată de legislația procesual-penală în vigoare, iar organele de urmărire penală lipsesc de una dintre modalitățile de acumulare a probelor care contribuie împreună cu alte mijloace de probă la edificarea unei temelii probatorii, complete, obiective și echidistante. Totodată, desfășurarea acestei acțiuni nefiind reglementată procesual, poate fi desfășurată cu încălcarea tacticii criminalistice care prevede prezentarea spre recunoaștere a mai multor persoane asemănătoare după gen, sex, rasă, etc., acestea toate fac ca apărătorul să înainteze pretenții obiective cu privire la obiectivitatea acestei acțiuni pe de o parte, iar pe de altă parte, organele de urmărire penală fiind în dificultatea de a asigura frecvent condițiile prezentării spre recunoaștere ca numărul suficient de persoane, obiecte, dar nefiind impuse de reglementări procesuale vor avea posibilitatea să aleagă o modalitate mai ușoară de realizare a acesteia.

Toate acestea ne duc la opinia că legiuitorul român a exclus una dintre modalitățile de acumulare a probelor, fiind în situația unei persoane care și-a tăiat craca de sub picioare fiind cu ideea și speranța că creanga de mai sus îi va oferi suficientă siguranță, dar aceasta s-a dovedit a fi mai șubredă în opinia noastră și va avea un rezultat așteptat.

Prezența apărătorului în cadrul procesului de urmărire penală și nemijlocit în cadrul prezentării spre recunoaștere poate avea atât un rezultat pozitiv pentru calitatea și scopurile justiției, cât și unul negativ, aspecte marcate prin caracterul acțiunilor derulate de către ultimul. Astfel, prestația avocatului poate fi caracterizată de realizarea unor acțiuni corecte din punct de vedere procesual penal, precum și a unor acțiuni ce contravin cerințelor procesului penal și drepturilor apărătorului și mai ales poartă un caracter penal.

Am fi vrut să analizăm ambele aspecte menționate mai sus, cunosând laturile nega-

tive ale prestației avocatului, să fie posibil și să se întreprindă măsuri adecvate în vederea identificării și contracarării acestora. Practica pozitivă de participare a avocatului trebuie scoasă în evidență în vederea completării cu anumite recomandări utile atât pentru întreg activitate de urmărire penală, cât și nemijlocit pentru instituția prezentării spre recunoaștere. Inițial am vrut să menționăm lipsa echilibrului din punct de vedere procesual și tactic între partea acuzării și partea apărării.

Astfel, dacă activitatea organelor de urmărire penală, tactica desfășurării acțiunilor de urmărire penală sunt reglementate mai mult sau mai puțin de legislația procesual-penală, sau alt gen de acte normative (de resort), sunt însoțite de recomandări criminalistice verificate, care poartă în practică un caracter obligator (spre exemplu, în cazul prezentării spre recunoaștere), atunci după opinia savanților în domeniul criminalisticii, procesului penal, tactica și metodică apărării în sine are bază nenormativă, fiind în limitele juridice, înseși nu sunt norme juridice. [7, p. 53]

După cum am menționat mai sus legislația în vigoare nu determină limitele atribuțiilor apărătorului, acest aspect, precum și multiplele forme de activități ilegale admise de aprători lipsiți de conștiință, creează dificultăți nu numai cu privire la descrierea metodelor și mijloacelor aplicate, dar și cu privire la clasificarea acestora.

Reieșind din cele menționate, noi clasificăm toate metodele și mijloacele folosite de avocați după diferite temeuri. În primul rând, după criteriul penal încălcările pot fi clasificate: încălcări ale normelor procesual-penale, încălcarea legii cu privire la avocați și avocatură (nr.1260-XV din 19.07.2002 republicată în MO al RM nr. 159/582 din 04.09.2010), încălcarea codului deontologic al avocaților baroului din RM (adoptat la Congresul avocaților din 20 decembrie 2002), încălcarea altor acte normative. Clasificarea aceasta este una aproximativă.

O altă clasificare pe lângă cea menționată este în funcție de interesele persoanei bănuite (învinuite) pe dosarul penal. Deși acest aspect poartă stârni uimirea cuiva, practica

denotă că se comit și asemenea tipuri de încălcări: 1. realizate în interesele persoane apărute; 2. realizate în interese înțelese eronat, dar în realitate efectuate contrar lor; 3. realizate conștient contrar intereselor persoanei protejate.

Sunt înregistrate cazuri în care avocatul acționează conștient contrar intereselor persoanei apărute. Astfel, sunt cazuri în care avocatul, intenționat, pentru a-și demonstra eficiența și a-și elibera clientul, a obține un onorariu sporit, poate recurge la o înțelegere cu ofițerul de urmărire penală pentru a-l reține fără existența unor temeuri viabile, o parte din onorariu fiind împărțit cu respectivul ofițer de urmărire penală. Astfel de cazuri sunt rare și au un coeficient mare de latență. [8, p. 29]

Cel mai frecvent folosesc metode ilegale avocații corupți. Victime ale unui asemenea gen de avocați pot fi următoarele categorii de persoane: persoane care au venit din altă țară, raion, persoane care nu cunosc limba în care se desfășoară procesul penal, persoane care sunt trase pentru prima dată la răspundere penală și nu au cunoștințe în domeniul jurisprudenței. Există categorii contra cărora avocații corupți se abțin să întreprindă acțiuni care contravin intereselor persoanelor protejate: membrii grupelor și structurilor criminale, foștii colaboratori ai organelor afacerilor interne, persoanele băștinașe ce au relații în sferă (judecătorească, organele de ocrotire a dreptului), persoane cu antecedente penale care au autoritate în rândul infractorilor.

Sunt cazuri că acțiuni contra persoanelor apărute de către ei comit și avocații de calificare înaltă, în urma coruperii lor de către persoane cointeresate, spre exemplu reprezentanții unui complice, în situația unui caz în grup, care are contradicții în interese. Ca rezultat, acești avocați se dezic de apărarea persoanei.

Un gen aparte al acțiunilor îndreptate contra intereselor persoanei apărute sunt metodele și mijloacele, care la prima vedere, la nivelul scopurilor tactice se realizează în favoarea clientului, dar reieșind din interesele strategice ale apărării, aceste metode și mijloace duc la rezultate contrare intereselor clientului.

Am fi vrut să exemplificăm această situație. Să presupunem că persoana învinuită nu își recunoaște vinovăția și în realitate este nevinovată. Dar ofițerul de urmărire penală de rea-credință, abuzând de împuternicirile sale, amenință că îi va schimba măsura de constrângere, declarația de nepărăsire pe arest. Apărătorul acceptă o înțelegere cu ofițerul de urmărire penală ca acesta să nu aplice această măsură în schimbul recunoașterii de către clientul său a vinovăției sale. În discuțiile sale cu clientul, avocatul îl convinge ca să își recunoască vina, motivând că este mai bine să recunoască decât să-și piardă libertatea.

După regula comună, avocatul nu are dreptul nici din punct de vedere moral, nici tactic să ajungă la o înțelegere ilegală cu ofițerul de urmărire penală. [9, p. 120]

Considerăm că este necesar să menționăm aspectul dublu al acestei situații. Spre exemplu în cazul în care persoana învinuită nu recunoaște, infracțiunea pe care a comis-o real, ancheta are probe indubitabile cu privire la vinovăția sa, va fi ori nu unica soluție corectă pentru apărare ?

Am fi vrut să evocăm și alte metode și mijloace ilegale folosite de apărător care atențază la interesele justiției și sarcinilor urmăririi penale. După acest criteriu, mijloacele și metodele ilegale pot fi clasificate: acțiuni îndreptate contra justiției și urmăririi penale; acțiuni ilegale îndreptate spre contribuirea la desfășurarea justiției și urmăririi penale; acțiuni metode și mijloace neutre față de interesele justiției și urmăririi penale.

Savantul rus R.S. Belkin evidențiază două aspecte prezente în procesul investigării unei infracțiuni acestea fiind acțiuni îndreptate contra urmăririi penale exercitate „din interior”, acțiuni îndreptate contra urmăririi penale „din exterior”. [10, p. 130]

Însă după cum menționează savantul rus V.N. Karagodin, nu toate acțiunile îndreptate contra justiției sunt ilegale, nu toate sunt social periculoase și antisociale. Astfel, în opinia sa legea permite persoanelor bănuite, învinuite să aibă dreptul la apărare, prin toate mijloacele legale respectiv permite de a efectua acțiuni ce sunt contrare procesului derulat de

organele de urmărire penală. [11, p. 17-18]

Unele acțiuni, deși sunt ilegale, nu contravin intereselor justiției. Deși sunt ilegale, printre acestea putem menționa declarațiile publice ale avocatului cu privire la probarea vinovăției persoanei, chiar dacă aceasta o contestă, diferite șmecherii ale avocaților corupți înfăptuite de comun acord cu ofițerul de rea-credință îndreptate spre incriminarea învinuitului. Unele acțiuni ilegale se realizează astfel încât ele sunt neutre față de interesele justiției. Un astfel de gen de acțiuni se pot atribui influențarea martorului în vederea depunerii de depoziții obiective, oferirea mitei pentru realizarea acțiunilor, îndreptățite din punct de vedere juridic, legate de încetarea întemeiată a dosarului penal.

Acțiunile caracterizate prin contracarare sunt de obicei însoțite de conflicte pe tot parcursul urmăririi penale. În ce privește conlucrarea ilegală, acest gen de încălcări se scot în evidență mai rar. Partea acuzării recurge conștient la tranzacții dubioase cu partea apărării și nu este cointerесată în demascarea acestor cazuri.

Am fi vrut să menționăm că acțiunile ilegale pot fi clasificate și după următorul criteriu: evidente; camuflate (latente). Cele evidente sunt insultarea publică a judecătorului, discreditarea organelor de urmărire penală camuflate, spre exemplu, influențarea părții vătămate, martorilor, experților, specialiștilor (prin coruperea acestora), acțiuni îndreptate spre surse de probe: probe, procesele-verbale ale acțiunilor de urmărire penală, alte documente, obiecte (realizate prin nimicirea probelor de învinuire, falsificarea lor, sustragerea documentelor).

Un alt gen de contracarare a urmăririi penale este tergiversarea intenționată a anchetei, perturbarea acțiunilor de urmărire penală, împiedicarea desfășurării acestora prin neprezentarea la ele sau realizarea altor acțiuni, șantajarea ofițerului de urmărire penală după principiu: semnez documentele în schimbul oferirii libertății clientului.

În conformitate cu art. 116 CPP al RM și tezele criminalistice la desfășurarea prezentei spre recunoaștere trebuie să fie respec-

tate următoarele condiții procesuale, a căror realizare este obligat să le urmărească avocatul-apărătorul: – este obligator audierea prealabilă a persoanei ce recunoaște cu privire la circumstanțele în care el a perceput obiectul sau persoana, precum și particularitățile și semnalmente distinctive după care el le va putea recunoaște. Nerealizarea acestei proceduri trebuie să atragă nerecunoașterea procesului-verbal de recunoaștere ca probă inadmisibilă (Buletinul Curții Supreme de Justiție); persoana nu trebuie să vadă persoana ce va fi prezentată spre recunoaștere; fiecare bănuțit, învinuit se prezintă separat de alți bănuți, învinuiți; persoana care trebuie să fie recunoscută este prezentată celui ce urmează să o recunoască în afara vizibilității celui ce urmează a fi recunoscut, împreună cu cel puțin patru asistenți procedurali de același sex, asemănători la exterior. Nerespectarea acestei reguli atrage recunoașterea acțiunii și actelor sale ca probă inadmisibilă (Buletinul Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse), în cazul în care prezentarea spre recunoaștere este imposibilă, recunoașterea se poate face după fotografia acesteia, prezentată împreună cu fotografia a cel puțin alte patru persoane ce nu se deosebesc esențial între ele, persoanei ce recunoaște nu i se pot pune întrebări sugestive; martorul, partea vătămată sunt prevenite despre răspunderea penală conform art. 313 CP al RM pentru refuzul de a face declarații și pentru declarații mincinoase art.312 CP al RM.

La finele acțiunii de urmărire penală se întocmește procesul-verbal conform art. 260 și 261 CP al RM.

O problemă procesual-juridică complexă este prezentarea spre recunoaștere a persoanei sau obiectului după fotografie. În conformitate cu legislația, persoanele, obiectele prezentate spre recunoaștere după fotografie trebuie să nu se deosebească esențial între ele. Unul dintre aspectele acestei probleme constă în faptul că codul de procedură penală nu prevede expres cerințe față de pozele prezentate. Între dosarele cercetate de noi pe unele aspecte s-au depistat încălcări ale reglementărilor cu privire la prezentarea spre recunoaștere după fotografie. Ele se caracterizează prin evidențierea pozei

persoanei ce este prezentată spre recunoaștere, poza persoanei este mai nouă și imprimată la printer, restul sunt pe hârtie fotografică alb negru și vechi, fundalul la restul pozelor este suriu al persoanei recunoscut este calitativ, una dintre fotografiile este mai mare. [12]

Reieșind din cele menționate, considerăm oportună completarea Codului de procedură penală și nemijlocit a art. 116 alin. (6) CPP al RM cu următoarea formulă: fotografiile persoanelor prezentate spre recunoaștere trebuie să fie de aceleași dimensiuni, calitate și să nu se deosebească după proprietățile lor.

O altă dilemă a instituției prezentării spre recunoaștere este tratarea diferită a termenului „imposibilă” indicat în art 116 alin. (6). În practică acest termen este înțeles pe larg: lipsa posibilității de a depista persoana care se sustrage de la urmărirea penală, până la imposibilitatea venirii persoanei ce recunoaște. În opinia noastră, imposibilitatea prezentării spre recunoaștere trebuie să fie tratată ca lipsa reală a posibilității ofițerului de urmărire penală de a prezenta persoana pentru recunoaștere, dat fiind faptul că nu este cunoscut locul aflării ei.

Este evident că deținerea persoanei sub arest, cunoașterea locului de lucru, a domiciliului, dar lipsa de posibilitate de a o transporta în altă localitate nu poate fi tratată ca imposibilitate de a fi prezentată pe viu.

Recunoașterea persoanei după fotografie în cazul existenței posibilității de prezentare pe viu trebuie să atragă recunoașterea procesului-verbal de recunoaștere ca probă inadmisibilă.

La încălcările tipice ale prevederilor Codului de procedură penală depistate în cadrul investigațiilor desfășurate putem menționa: lipsa audierii prealabile a persoanei ce recunoaște (se încalcă alin. (1) art. 116 CPP al RM); prezentarea spre recunoaștere a unui obiect (se încalcă alin. (3) art. 117 CPP al RM); lipsa unei asemănări evidente între persoana ce recunoaște și asistenții procedurali (se încalcă alin. (3) art. 116 CPP al RM); evidențierea persoanei care este prezentată spre recunoaștere printr-o modalitate anumită, nu sunt anexate fotografiile persoanelor prezentate spre recu-

noaștere (se încalcă alin. (3) art. 116 CPP al RM); efectuarea prezentării spre recunoașterea după fotografie în situația în care a existat posibilitatea reală de prezentare spre recunoaștere pe viu se încalcă prevederile art. 116 CPP al RM); folosirea fotografiilor de diferit format, care nu aplicate asupra lor ștampile (se încalcă prevederile alin. (3) art. 116 CPP al RM); lipsa depozițiilor persoanei ce recunoaște cu privire la semnalmentele, caracteristicile persoanei, obiectului ce va fi recunoscut/tă.

La procedeele tactice care pot fi folosite în cazul sesizării acestor încălcări de către avocat-apărător putem menționa înaintarea demersului cu privire la eliminarea încălcării, introducerea notei în procesul-verbal, cerința de a se face pauză și adresarea cu plângere cu privire la acțiunile ofițerului de urmărire penală, șefului secției de urmărire penală, procurorului, fotografierea asistenților procedurali, tipărirea fotografiilor, asigurarea semnării acestora de către ultimii, solicitarea și asigurarea ștampilării lor cererii de anexare a lor la dosar, punerea de întrebări persoanei ce recunoaște dacă i s-a prezentat poza persoanei ce a fost prezentată spre recunoaștere înainte de prezentarea spre recunoaștere, cererea de a recunoaște procesul-verbal de prezentare spre recunoaștere ca probă inadmisibilă.

În cazul participării avocatului la prezentarea spre recunoaștere este recomandabil să se fixeze mersul acțiunii de urmărire penală prin fotografiere sau video filmare, să compare semnalmente exterioare ale persoanei prezentate spre recunoaștere cu datele oferite de persoana ce a recunoscut în cadrul audierii și fixate în procesul-verbal al acesteia.

Locul aflării avocatului în timpul desfășurării prezentării spre recunoaștere nu este reglementat în legislația procesual-penală, dar în opinia noastră el trebuie să se afle împreună cu ofițerul de urmărire penală și persoana care recunoaște, ca să asigure și să contribuie la desfășurarea corectă din punct de vedere procesual și tactic al prezentării spre recunoaștere. În cazul în care avocatul este un fost colaborator de poliție care a activat în calitate de ofițer de urmărire penală, sau persoana a activat în calitate de procuror pe o perioadă de circa 10 ani

și a obținut în conformitate cu legea cu privire la avocatură licența de avocat, aceasta, folosind experiența acumulată, poate interveni cu propuneri și recomandări. [13, p. 3]

Intervenția avocatului-apărător poate contribui la asigurarea calității prezentării spre recunoaștere și eficienței, stare de fapt caracterizată prin realizarea acțiunii de urmărire penală corect din punctul de vedere al legislației procesual-penale și al tacticii criminalistice în cadrul căreia să se asigure și să se respecte drepturile tuturor părților implicate în desfășurarea acestei măsuri de urmărire penală.

În unele surse criminalistice se menționează faptul că prezentarea spre recunoaștere poate fi realizată și prin folosirea videocamelor și a monitoarelor, aceasta poate oferi posibilitatea ca prezentarea să se efectueze atât în cadrul unei incinte, cât și în situația în care subiecții se află la distanță considerabilă, desfășurarea acestei măsuri presupunând realizarea fixării sincronice a acțiunii desfășurate, economisirea timpului și surselor.

Realizarea acestei măsuri solicită, în opinia noastră, operarea unor modificări, în primul rând modificarea legislației care ar reglementa modul de realizare a acesteia, și nu numai în tactica criminalistică sunt prevăzute ca modalități de prezentare spre recunoaștere după voce, vorbire, miros, mers, a terenurilor, dar acestea nu sunt prevăzute de către legislația procesual-penală în vigoare, dar pot constitui un mijloc suplimentar eficient de stabilire a adevărului.

Este necesar ca avocatul să atragă atenție asupra caracteristicilor psihofiziologice ale persoanei ce a efectuat recunoașterea, mersul acțiunii de urmărire penală, ambianța în care s-a derulat, timpul care s-a scurs de la momentul faptei până la efectuarea prezentării spre recunoaștere. Ca să fie efectuate calitativ aceste acțiuni, avocatul trebuie să posede cunoștințe calitative în domeniul gabitologiei judiciare, să cunoască temeinic tactica criminalistică și reglementările procesuale.

În contextul tematicii abordate am fi vrut să menționăm că analiza unor aspecte legate de activitatea apărătorului nu reprezintă

o tentativă a autorului de a submina autoritatea membrilor comunității de avocați. Mecanismul contemporan al avocaturii este un organ nu mai puțin sănătos ca al altor organe de ocrotire a dreptului. Sarcina de bază este de a contribui la edificarea și fortificarea avocaturii ca instituție, la curățirea rândurilor sale, dar nu la crearea unei opinii negative despre ea. În fiecare organizație, instituție sunt oameni care, vorbind la figurat, au nimerit în ea întâmplător. A depista astfel de persoane, este în mare măsură sarcina organizației însăși. Recomandările științifice sunt menite doar de a contribui la această măsură.

Totuși am fi vrut să menționăm că marea majoritate a avocaților sunt persoane de o pregătire profesională înaltă care se dedică cu trup și suflet activității de asigurare și respectare a drepturilor și libertăților persoanelor, subiecților figuranți în cadrul proceselor civile sau penale. În fine, am fi vrut să menționăm că realizarea unei cooperări armonioase între subiecții procesului penal, ofițerul de urmărire penală, specialistul, expertul, avocatul-apărătorul și alți subiecți bazate pe respectarea normelor procesual-penale în vigoare și eticii profesionale va contribui la edificarea unei justiții echidistante, obiective, imparțiale, eficiente și calitative.

Bibliografie

1. И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, *Криминалистика*, Изд. Высшая школа, Москва, 2000.
2. Б. Бурданова, И. Быховский, *Предъявление для опознания на предварительном следствии*, Москва, 1975.;
3. И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, *Тактика предъявления для опознания*, *Криминалистика*, Москва, 2000.
4. S. Doraș, *Criminalistica*, Ed.a Cartea Juridică, Chișinău, 2011.
5. I. Mircea, *Criminalistica*, Ed. Lumina Lex, ed. a II-a, București 2001.
6. T. Bogdan, *Probleme de psihologie judiciară*, Ed. Științifică, București, 1973.
7. A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal*, Ed. Junimea, Iași, 1979.
8. C. Aioanițoiaie și Em. Stancu, *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpați, Craiova, 1992.
9. Em. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Universul Juridic, București, 2004.
10. С. А. Шейфер, *Следственные действия. Основания процессуальный порядок и доказательственное значение*, М., Юрлитинформ, 2004.
11. N. Jidovu, *Drept procesual penal*, Ed. C.H. Beck, ediția a II-a, București, 2007.
12. Л. А. Зашляпин, *Криминалистика как основа разработки теоретических аспектов профессиональной защитной деятельности*// Криминалистические аспекты профессиональной защиты по уголовным делам: Сб. статей, Екатеринбург, 2001.
13. И. Д. Перлов, *Право на защиту*, М., 1969.
14. В. Ю. Резник, *Общие вопросы тактики защиты на предварительном следствии*// Криминалистические аспекты профессиональной защиты по уголовным делам: Сб. статей, Екатеринбург, 2001.
15. Р. С. Белкин, *Противодействие расследованию и пути его преодоления криминалистическими и оперативно-розыскными средствами и методами*// Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования, М., 1997.
16. В. Н. Карагодин, *Преодоление противодействия предварительному расследованию*, Свердловск, 1992.
17. Dosar penal 1-276/07 2006030617 instrumentat de SUP a CPs Buiucani B.V., în baza articolului 195 al.2 CP al RM, dosar penal nr. 2009021250 instrumentat de SUP al CPs Râșcani, privind învinuirea cet M.I. și M.A. în baza art. 187 alin. 2 lit b), e), f), CP al RM.
18. Legia cu privire la avocați și avocatură (nr. 1260-XV din 19.07.2002 republicată în MO al RM nr. 159/582 din 04.09.2010).

Iurie BULAI,

lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

PARTICIPAREA SPECIALISTULUI ÎN CADRUL PREZENTĂRII SPRE RECUNOAȘTERE

Rezumat:

În prezenta lucrare se abordează problema particularităților aplicării cunoștințelor criminalistice și dificultățile întâmpinate în timpul pregătirii și desfășurării prezentării spre recunoaștere. Autorul argumentează necesitatea sporirii implicării mai profunde și calitative a specialistului criminalist în cadrul prezentării spre recunoaștere și aspectele pozitive ce vor fi obținute în cazul folosirii tuturor recomandărilor criminalistice.

Summary:

In this work are tackled the problem of forensic knowledge application peculiarities as well as and the difficulties during preparation and evolving presentation for recognition. The author contends the need to increase the involvement of forensic specialist in the presentation for recognition and the obtaining positive aspects when using all forensic recommendations.

Cuvinte-cheie: prezentarea spre recunoaștere; ofițer de urmărire penală, specialist.

Keywords: presentation for recognition, investigating officer, specialist.

Prezentarea spre recunoaștere este o acțiune de urmărire penală ce solicită din partea ofițerului de urmărire penală cunoștințe profunde în domeniul criminalisticii. Lipsa sau insuficiența acestora se soldează de obicei cu admiterea unor lacune și erori atât în cadrul pregătirii, cât și în cadrul desfășurării prezentării spre recunoaștere. Implicarea specialistului și folosirea cunoștințelor sale profunde împreună cu recomandările criminalistice sunt cheia succesului desfășurării unei prezentări spre recunoaștere corecte, calitative și eficiente.

Unul dintre principiile ce stau la baza cercetării criminalistice este și acela potrivit căruia orice activitate ilicită se consumă în timp și spațiu și lasă urme, ceea ce confirmă teza consacrată, și anume că nu există infracțiune perfectă. [1, p. 70]

Urmele și mijloacele materiale de probă nu au valoare pentru cauză atâta timp cât nu au fost analizate, interpretate și valorificate pentru obținerea unui maximum de date menit să contribuie la clarificarea diferitor împrejurări referitoare la condițiile în care a fost săvârșită infracțiunea, făptuitori etc. în scopul aflării adevărului. Pentru valorificarea urmelor și a

mijloacelor materiale de probă, în scopul arătat, sunt necesare cunoștințe de specialitate și mijloace tehnice adecvate, pe care organul de urmărire penală, oricât ar fi de dotat, nu le posedă. [2, p.238-239]

Doctrina criminalistică califică drept probe nu numai mijloacele materiale, ci și datele oferite de persoane care au perceput anterior circumstanțele comiterii infracțiunii, precum și participanții implicați și caracteristicile acestora. Una dintre modalitățile de valorificare a unui asemenea gen de informații este prezentarea spre recunoaștere.

În esență, prezentarea spre recunoaștere este o acțiune de urmărire penală cu caracter de identificare, desfășurată în scopul stabilirii de către persoana care recunoaște în baza informației memorial fixate a identității, asemănării sau deosebirii a perceput anterior cu cel prezentat spre recunoaștere. [3, p. 310]

Savanții B. Burdanova și I. Bâhovski definesc (citați de S. Doraș) prezentarea spre recunoaștere ca fiind: înfățișarea martorului, bănuitului sau învinuitului, a persoanelor și obiectelor aflate într-un anumit raport de legătură cu infracțiunea săvârșită, în vederea

stabilirii dacă acestea sunt aceleași cu cele percepute anterior în împrejurări, direct sau indirect, legate de activitatea ilicită a făptuitorului sau a altor persoane implicate. [4, p. 3; 297]

Deoarece prezentarea spre recunoaștere este o acțiune de identificare, trebuie să fie respectate postulatele teoriei criminalistice cu privire la identificare. Una dintre premise care trebuie să fie respectată ca să fie desfășurată corect prezentarea spre recunoaștere este acumularea de date complete, exacte și obiective cu privire la obiectele ce vor fi prezentate spre recunoaștere. La realizarea acestei măsuri contribuie desfășurarea audierii al cărei scop este prevăzut de alineatul 1 art. 116 al CPP al RM (prezentarea spre recunoaștere) care stipulează: dacă este necesar de a prezenta spre recunoaștere martorului, părții vătămate, bănuitului, învinuitului, organul de urmărire penală îi audiază pe aceștia asupra circumstanțelor în care au văzut persoana, precum și asupra semnelor și particularităților distinctive după care ar putea să o recunoască.

Descrierea informației memorial fixate este o metodă de a o materializa, transforma într-o formă clară și accesibilă. Soluționarea acestei sarcini este însoțită de un șir de dificultăți pentru persoana audiată și pentru ofițerul de urmărire penală. În fața persoanei audiate stă sarcina de a reactualiza și menționa particularitățile care s-au întipărit în memorie. Din punctul de vedere al psihologiei, a descrie detaliat particularitățile obiectului ce va fi prezentat spre recunoaștere este dificil.

În 87 la sută din procesele-verbale de audiere a persoanelor, informația cu privire la semnalmente persoanei ce va fi recunoscută avea un caracter general, în cel mai bun caz se indicau genul, vârsta aproximativă, statura, constituția. În 8 la sută din cazuri depozițiile erau mai detaliate, referindu-se la culoarea, lungimea părului, prezența tatuajelor, cicatricelor, în 6 la sută din cazuri se descriu elemente separate ale exteriorului, oferind date cu privire la dimensiunile și forma anumitor elemente.

În nici un proces-verbal de audiere nu au fost constatate descrieri ale elementelor anatomice cum ar fi fruntea, urechile, sprâncenele,

particularitățile mersului, mimicii, gesturilor etc. Calitatea proastă a informației acumulate denotă pregătirea criminalistică insuficientă, caracterizată prin insuficiența cunoștințelor și aptitudinilor de descriere a exteriorului în conformitate cu regulile de întocmire a portretului vorbit. Astfel, doar 4 % din respondenți au indicat la întrebarea ce tipuri de semnalmente cunoașteți: semnalmente anatomice, dinamice, auxiliare și individuale, restul doar au menționat unele din ele, starea deplorabilă este la compartimentul menționării semnalementelor, 42 % ai indicat 7 semnalmente, 24 % nu mai mult de 12 și doar 5 % ai menționat circa 15. Prelucrarea datelor denotă faptul că 68 % nu posedă terminologia unică utilizată pentru descrierea și definitivarea portretului vorbit.

În procesele-verbale cercetate depozițiile cu privire la semnalmente se refereau mai mult la circumstanțele infracțiunii și la afirmarea că persoana va putea recunoaște, sau îl va putea recunoaște după statură, înfățișare. Asemenea tipuri de depoziții sunt necalitative și folosirea lor pentru a se compara cu cele oferite la recunoașterea persoanei este imposibilă. Asupra acestor circumstanțe indică și Curtea Supremă de Justiție care menționează că procesul-verbal de prezentare spre recunoaștere în care într-o formă generală este fixat că partea vătămată recunoaște după vârstă și exterior, iar descrierea vârstei și exteriorului persoanei lipsesc nu va avea caracter de probă. [5, p.3]

Persoana audiată întâmpină dificultăți la descrierea semnalementelor, caracteristicilor persoanei, obiectului.

Lipsa informațiilor, eroziunea lor provoacă nesiguranța în recunoaștere, ezități în declarație, incertitudinea subiectivă (sentimentul incertitudinii). [6, p.125]

Acest aspect poate fi exclus prin implicarea specialistului care la rândul său poate utiliza diferite scheme, imagini, elemente asociative pentru a facilita reactivarea datelor memorizate cu privire la caracteristicile obiectelor percepute anterior, precum și contribui la sporirea calității depozițiilor și datelor acumulate în ele. Implicarea specialistului este imperativă, dat fiind faptul solicitării de a fi utilizate un șir de

utilaje, ustensile care solicită cunoașterea aspectelor de manevrare eficientă a lor.

Posibilitatea implicării specialistului este consfințită și în legislația în vigoare. Astfel, Legea cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnico-științifice și medico-legale nr. 1086 XIV din 23.06.2000 prevede expres la art.12 expertiza judiciară, constatarea tehnico-științifică și medico-legală se dispun în cazurile în care pentru stabilirea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie în cauză penală, în cauză civilă, în cazurile cu privire la contravențiile administrative, sau în alte situații de litigiu sunt necesare cunoștințe speciale în domeniul tehnicii, medicinei, artei sau în alte domenii ale activității umane.

Dificultățile întâmpinate la descrierea celor percepute se explică prin erorile procesului de percepere, aspectele specifice memoriei fiecărei persoane, nivelului de intelect.

Capacitatea de verbalizare este o calitate esențială de care trebuie să ținem cont. Este adevărat că tot ceea ce percepem este denumit, dar atâta vreme cât nu suntem obligați să relatăm verbal evenimentele văzute și auzite (deci trăite), ele se transformă în sistemul limbajului interior, în forme prescurtate, oarecum „steno-grafiate” și neorganizate. Când însă trebuie să le povestim e nevoie de încă o transpunere, de data aceasta în codul unui limbaj coerent logic-gramatical, care singur poate asigura transmisibilitatea informațiilor, a întregului mesaj. Această transpunere secundară (secundară doar în timp) evident că poartă în sine alți germeni de distorsionare. [7, p.128]

Investigațiile desfășurate de savanții psihologi denotă faptul că vocabularul bogat al subiectului audiat îi va permite să memorizeze și să reproducă un număr mai mare de detalii. Își lasă amprenta asupra acestui aspect și nivelul de inteligență (studii), experiența de viață a persoanei.

Aceste elemente trebuie să fie luate în calcul de ofițerul de urmărire penală. În cadrul audierii un rezultat mai pozitiv se va obține dacă ofițerul de urmărire penală va iniția un proces activ caracterizat inițial prin stabilirea unui contact psihologic, desfășurarea audierii într-un tempou productiv caracterizat prin

corectarea efectuată de OUP, concretizare, sistematizare a datelor acumulate. Totodată, am fi vrut să menționăm că este incorectă orientarea ofițerului de urmărire penală doar spre semnalmente individuale, fiind necesar, în opinia noastră, de creat un complex al semnalmentelor obiectului, persoanei percepute anterior.

Reieșind din cele menționate, considerăm oportună implicarea în toate cazurile a specialistului ce posedă cunoștințe în domeniul gabitologiei judiciare (specialistului criminalist).

Acumularea și perfectarea calitativă a datelor cu privire la caracteristicile obiectelor, spațiilor, persoanelor percepute anterior sunt posibile doar în cazul luării în calcul și cunoașterii proceselor psihice de percepere, memorizare, reactualizare a informației stocate. Persoanele descriu în mod diferit unele și aceleași semnalmente, caracteristici, acest fapt impune imperial înțelegerea a ceea ce a dorit să comunice persoana audiată, la realizarea corectă a acestei măsuri poate contribui implicarea specialistului. La acest fapt s-a referit și savantul rus V.A. Obrazțov, care a analizat experiența polițiștilor americani în modul de acumulare a informației cu privire la exteriorul persoanei și care menționează că în subdiviziunile polițienești din SUA martorii oculari ai infracțiunii sunt audiați cu privire la semnalmente de către polițiști-pictori profesioniști. [8, p.281]

În privința procesului de acumulare a datelor ne poate face lumină și rezultatele investigațiilor savanților din cadrul Universității Oregon, care ne oferă răspuns la întrebarea de ce datele oferite de martori sunt minime și se deosebesc de original. La poliție, martorilor le sunt puse întrebări standard: infractorul este înalt sau josuț, avea mustăți, de ce culoare era părul etc. Aceste genuri de întrebări blochează persoana, fără a-i permite să o descrie așa cum a perceput-o. Savanții americani propun ca audierea să fie efectuată într-o ambianță calmă, creând un spirit de încredere și demonstrând capacitatea de a asculta și înțelege.

Regula de bază existentă în tactica criminalistică este că după stabilirea contactului psihologic persoanei i se oferă posibilitatea de

a relata liber circumstanțele faptei și mai ales semnalmentele persoanei, care trebuie să fie stabilite corect și amplu (să fie respectate cu strictețe regulile și cerințele tactice cu privire la datele constitutive de perfectare a portretului vorbit), dat fiind faptul că oferă o serie de avantaje tactice, aspect susținut de un șir de savanți. [9, p.160; 262-272; p. 520]

Este importantă stabilirea în cadrul audierii a așa-numitor factori subiectivi și obiectivi care influențează asupra calității și deplinității percepției. [10, p. 153]

Ulterior, ofițerul de urmărire penală cu suportul specialistului care poate folosi imagini a diferitor semnalmente (anatomice, auxiliare) va completa descrierea persoanei, creând acel complex necesar de semnalmente care va permite recunoașterea calitativă a persoanei.

Savantul rus O.A. Sokolova afirmă pe bună dreptate că implicarea specialistului la etapa de audiere și pe parcursul prezentării spre recunoaștere va contribui la acumularea unor date complete, la descrierea lor calitativă, obiectivă. [11, p. 31]

Implicarea specialistului este condiționată și de realizarea unor sarcini de ordin tehnic care depășesc atribuțiile ofițerului de urmărire penală. În vederea exemplificării, putem menționa următoarele aspecte. În unele cazuri la unele persoane pot exista semnalmente deosebite care fac dificilă alegerea asistenților procedurali. Aceasta impune ca să fie realizată prezentarea după fotografie. Dacă persoana a memorizat un semnalment anumit în formă de cicatrice, traumă, defect anatomic cu caracter din naștere sau căpătat pe parcursul vieții, ofițerul de urmărire penală pune sarcina de a executa fotografii ale părții de corp unde se află semnalmentul și de a alege din ilustrații asemănătoare din literatura în domeniul medicinei din arhivele instituțiilor medicale. Din păcate, în practică se încalcă frecvent acest aspect. Astfel, în cazul prezentării spre recunoaștere a unor persoane pe viu se menționează că persoana a fost recunoscută după tatuaj, sau după faptul că are trei degete la mână dar acestea nu sunt fixate prin fotografiere. [12, p. 31]

Dacă recunoașterea se va efectua după semnalmentele funcționale, specialistul trebuie să execute videofilmarea persoanelor care vor participa la prezentarea spre recunoaștere. Totodată, am fi vrut să menționăm că în videogramă trebuie să fie fixate anume acele particularități (particularitățile mersului, gesticulației etc.) care au fost memorizate de persoană.

În cazul necesității prezentării spre recunoaștere după voce și vorbire, specialistul trebuie să efectueze și pregătească audiogrammele pentru desfășurarea acțiunii de urmărire penală. După alegerea obiectelor cu care va fi prezentată persoana, specialistul pregătește mijloacele tehnico-criminalistice – de obicei, acestea sunt aparatul de fotografiat, fotografiile, videoaparatura. Dacă se preconizează prezentarea spre recunoaștere cu folosirea videoaparaturii, în încăperea se instalează telemonitoare, dacă se va face recunoașterea după voce și vorbire, se instalează magnetofoanele și alte dispozitive de redare a vocii.

Fixarea audio sau video este rațional de folosit când persoana care recunoaște este minoră sau în etate, ori se află la tratament în instituția medicală.

În conformitate cu art. 116 alin. (3) CPP RM, prezentarea se efectuează în afara vizibilității persoanei, într-o încăperea special amenajată cu utilaj, menită să asigure securitatea persoanei ce recunoaște, precum și să excludă influența psihologică asupra ei. Utilajul special amenajat reprezintă un vitraliu din sticlă o parte a căruia este o suprafață prelucrată caracteristică unei oglinzi, vizualizarea efectuându-se doar dintr-o singură parte. Este posibilă dotarea încăperii cu aparataj televizat, efectuând prezentarea spre recunoaștere cu folosirea televizoarelor, monitoarelor care se află în altă încăperea. În astfel de cazuri este necesar ca să fie implicați doi specialiști pentru a se fixa mersul și rezultatele acțiunii de urmărire penală.

Fotografierea și videofilmarea este de dorit de efectuat cu o iluminare suplimentară pe care o pregătește specialistul, luând în considerare particularitățile aparatajului care va fi folosit, particularitățile încăperii unde va fi

desfășurată recunoașterea.

La desfășurarea recunoașterii obligațiunii specialistului este de a fixa mersul acțiunii de urmărire penală. Inițial, obiectele prezentate se fixează împreună, ulterior obiectul recunoscut se fixează separat. Persoanele și cadavrele se fixează după regulile fotografiei signalitice, iar obiectele și documentele – după regulile fotografiei la scară. În ultimul caz, în fotografie trebuie să se vadă clar numerele fixate pe obiecte și etichetele anexate cu inscripțiile de pe ele.

În videofilmare trebuie să fie reflectate condițiile în care a fost desfășurată recunoașterea, consecutivitatea desfășurării ei, comportamentul participanților la acțiunea de urmărire penală. Totodată, am fi vrut să menționăm că videofilmarea urmărește câteva scopuri. Principalul este de a fixa ordinea sa procesuală de desfășurare după cum am menționat mai sus, luându-se în considerare particularitățile (propunerea persoanei de a ocupa locul pe care îl dorește, invitarea persoanei în încăperea special amenajată etc.), demonstrarea asemănării după semnalmente exterioare ale obiectelor, inclusiv ale persoanelor, fixarea momentului recunoașterii, reacția persoanei ce recunoaște, depozițiile sale, raportarea semnalmentelor comunicate de persoana care recunoaște la cele care sunt percepute. Pentru aceasta se folosesc posibilitățile videofilmării, cum ar fi planul general, filmarea în plan general, în plan detaliat. Toate aceste măsuri solicită imperativ implicarea specialistului, ofițerul de urmărire penală nu trebuie să fie implicat în realizarea lor. Ofițerul de urmărire penală conduce acțiunile participanților și nu se poate abate pentru a efectua videofilmarea sincronizată. Prezentarea spre recunoaștere este necesar de efectuat într-o încăpere destul de vastă unde să poate fi amplasat aparatul și alte ustensile necesare. Ofițerul de urmărire penală trebuie să informeze specialistul despre ordinea de desfășurare a acțiunii preconizate, împreună cu el determină punctele de unde se va efectua filmarea, durata fiecărui fragment, cadru-plan, ordinea de comunicare între ei, se discută semnele convenționale. Se stabilește îndeosebi cine și în ce moment trebuie să fie

în cadru și la ce scară a filmării. Adunând toți participanții la acțiunea de urmărire penală, în afară de cel ce recunoaște, care se află în altă încăpere, ofițerul dă semnal specialistului să fixeze ambianța unde se va efectua prezentarea spre recunoaștere și persoanele prezente. Ofițerul de urmărire penală prezintă pe fiecare dintre participanți, determinând statutul său procesual. Ulterior, el propune persoanei ce se va prezenta spre recunoaștere să se plaseze între persoanele cu care va fi prezentată spre recunoaștere. La efectuarea acestei proceduri trebuie să fie fixate toate persoanele prezente, precum și faptul că persoana își alege locul după dorința sa. După aceasta în plan mărit și mediu se fixează toate persoanele prezentate spre recunoaștere. Durata fragmentului trebuie să asigure clar la demonstrarea videogrammei în ce constă asemănarea lor (vârsta, statura, semnalmente anatomice ale exteriorului, auxiliare etc.). Ulterior se fixează invitarea persoanei ce recunoaște în încăperea unde se va desfășura prezentarea spre recunoaștere. Ofițerul de urmărire penală atestă personalitatea persoanei care recunoaște și îi propune să răspundă la întrebarea dacă este printre cei prezentați acea persoană cu privire la care persoana a depus depoziții. După semnalul ofițerului de urmărire penală, specialistul fixează momentul recunoașterii, comportamentul participanților. Ulterior se fixează depozițiile persoanei ce a recunoscut, după ce semnalmente a recunoscut persoana, în plan mărit sincron se fixează semnalmente nominalizate. Este oportun de a definitiva videograma în cazul prezentării persoanelor luate la evidență, în cazul prezentării spre recunoaștere a cadavrelor când a decedat un număr mare de oameni (autocatastrofe, acte teroriste), în cazurile în care nu este de dorit prezentarea pe viu (persoana ce va fi recunoscută este minoră, persoana ce recunoaște este partea vătămată care a suferit o traumă psihică și fizică gravă, este o persoană grav bolnavă etc.). Videograma poate fi realizată nu numai la prezentarea spre recunoaștere a persoanelor, ci și a obiectelor, spre exemplu, dacă se preconizează prezentarea spre recunoaștere a obiectelor cu o gamă de culori complexă, sau care au un de-

sen complicat al materialului, care este dificil de redat verbal și care este dificil de redat în fotografii alb-negru.

Dacă se efectuează recunoașterea după voce, specialistul trebuie să asigure înscrierea astfel încât să excludă eventualele disonanțe audio. Persoanele prezentate, persoana care recunoaște sunt amplasate astfel față de utilajul tehnic încât acesta să asigure o înscriere calitativă a audiogramiei.

Dacă se efectuează prezentarea spre recunoaștere a animalelor, fotografierea se recomandă a fi efectuată cu folosirea și imprimarea în culori a fotografiilor, în vederea prezentării clare a culorii, formei, și localizarea unor particularități, specie rasă, pete de anumite culoa-re etc.

În informațiile prezentate este elocvent menționată întreaga gamă de acțiuni ce sunt solicitate a fi realizate atât de către ofițerul de urmărire penală, cât și de către specialistul criminalist. Analiza procesului și acțiunilor specifice desfășurate în cadrul prezentării spre recunoaștere denotă faptul că succesul acestei acțiuni poate fi atins doar în cazul unei cooperări a ofițerului de urmărire penală cu specialistul, cooperare bazată pe analiză, organizare, planificare și dirijare minuțioasă a măsurilor preconizate și a persoanelor implicate. Toate acestea solicită un nivel înalt de pregătire profesională, cunoașterea aspectelor tehnico-tactice specifice derulării și fixării acțiunilor de urmărire penală.

Note

1. C. Aioanițoaie, I. Sandu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Carpați, Oradea, 1992, p. 238 după Ion R. Constantin, „Unele metode și principii ale criminalistici”, în *Școala românească de criminalistică*, București, 1975.
2. C. Aioanițoaie, I. Sandu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Carpați, Oradea, 1992.
3. S. Doraș, *Criminalistica*, Ed. Cartea Juridică, Chișinău, 2011; după Б. Бурданова, И. Быховский, *Предъявление для опознания на предварительном следствии*, 1975; И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, *Тактика предъявления для опознания. Криминалистика*, Москва.
4. Б. Бурданова. И. Быховский, *Предъявление для опознания на предварительном следствии*, 1975; И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, *Тактика предъявления для опознания. Криминалистика*, Москва.
5. Buletinul Curții Supreme de Justiție.
6. V. Zdreanghea, N. Mitrofan, T. Butoi, *Psihologie judiciară*, Ed. Șansa, București, 1992.
7. V. Zdreanghea, N. Mitrofan, T. Butoi, *Psihologie judiciară*, Ed. Șansa, București, 1992.
8. В.А. Образцов, *Криминалистика: курс лекций*, Москва, 1996.
9. C. Aioanițoaie, I. Sandu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Carpați, Oradea, 1992; Ion Mircea, *Criminalistica*, ediția a II-a, Ed. Lumina Lex, București, 2001; В.А. Образцов, *Криминалистика*, Москва, Изд. Юрист, 2001.
10. Е.Р. Россинская, *Криминалистика*, Москва, Издат. Юнити, 2001; C. Aioanițoaie, I. Sandu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Carpați, Oradea, 1992.
11. О. А. Соколова, «Проблемы использования данных габитологии при предъявлении для опознания живых лиц», în *Вопросы криминалистики и судебной экспертизы: Труды Академия управления МВД России*, Москва, 2003.
12. Dosar penal nr. 2006038185, instrumentat de CPs. Buiucani; dosar penal nr. 2006030617 instrumentat de CPs Buiucani.

Viorel CHETRARU,
director al Centrului Național Anticorupție, doctorand

NOȚIUNEA ȘI PARAMETRII CANTITATIVI ȘI CALITATIVI AI INFRAȚIUNILOR DE EVADARE DIN LOCURILE DE DEȚINERE

Rezumat

Criminalității penitenciare, ca și oricărui alt fenomen al lumii obiective, i se poate atribui o caracteristică cantitativă și calitativă. Fiind o componentă a fenomenului infracțional, criminalitatea penitenciară se distinge prin același trăsături caracteristice criminalității în general: nivel, structură și dinamică. Ponderea criminalității penitenciare în structura criminalității generale o determină numărul infracțiunilor comise în instituțiile penitenciare, raportat la ansamblul infracțiunilor înregistrate. În studiul desfășurat am constatat că evadările și tentativele de evadare în structura criminalității penitenciare s-au plasat pe locul întâi.

Summary

To prison crime, like any other phenomenon of the objective world can be assigned a quantitative and qualitative characteristic. As part of the crime phenomenon, generally penitentiary crime is distinguished with the same characteristic traits of the crime: level, structure and dynamics. The share of prison crime in the general crime structure is determined by the number of offences committed in prisons, compared to all registered crimes. In this study we have found that escapes and escape attempts in the prison crime structure were ranked first.

Recenzent: Simion CARP, doctor în drept, conferențiar universitar

Lupta cu criminalitatea nu poate fi eficientă fără cunoștințe criminologice care cercetează criminalitatea, cauzele și condițiile ei, personalitatea infractorului și prevenirea criminalității. Toate acestea sunt indispensabil legate între ele, scopul final al studierii acestora este elaborarea sistemului efectiv de prevenire a criminalității.

Cercetarea problemei combaterii evadărilor din locurile de detenție presupune, de asemenea, studierea și descoperirea caracteristicilor lor criminologice, astfel încât rezolvarea acestei probleme nu este posibilă doar bazându-se pe studierea întrebărilor teoretice ale acestei probleme. Cercetarea întrebărilor, ce prin conținutul lor constituie caracteristica criminologică a evadărilor, ne permite în final să elaborăm principalele direcții, forme și metode de contracarare a acestora.

Legislația penală nu se ocupă decât de represiunea crimei, pe când scopul principal la care trebuie să tindă societatea este reformarea și îndreptarea infractorilor.

Pentru ca pedeapsa închisorii să-și atingă scopul și un sistem penitenciar să fie eficient, trebuie să avem în vedere trei condiții:

pedepsirea, intimidarea și corijarea condamnatului.

Știința penitenciară trebuie să tindă să împiedice pe infractorul primar să devină infractor recidivist. Sistemul vieții în comun ziua și noaptea este de mult părăsit în țările din apusul Europei, fiind privit, pe drept cuvânt, ca cel mai rău și vătămător pentru reformarea și corijarea condamnaților.

Eficacitatea fiecărei pedepse și a sistemului în întregul său depinde de faptul că pedeapsa este un factor determinant care exercită o anumită influență asupra conduitei oamenilor. Pedeapsa este capabilă să acționeze asupra lor astfel încât aceștia să nu săvârșescă faptele pe care statul le socotește ca periculoase pentru relațiile sociale apărute.

Principiul siguranței este important mai ales în relațiile cu aplicarea pedepsei cu închisoare. Scopul siguranței este parțial asigurarea îndeplinirii pedepsei și, parțial, prevenirea comiterii de infracțiuni de către deținuți în timpul cât de află în detenție sau în perioadele de învoiri din penitenciare. Este important să reținem că menținerea siguranței are multiple aspecte. Aceasta nu depinde numai de bariere

fizice sau măsuri tehnice (siguranța pasivă), dar și de contactul personalului cu deținuții și cunoștințele acestuia referitor la ceea ce se întâmplă în instituții (siguranța dinamică). [1, p.185]

Dacă se pornește de la faptul că pedeapsa cu închisoarea are anumite scopuri practice și nu constituie pur și simplu o răsplată pentru suferința produsă – *malum per malum*, atunci eficacitatea pedepsei înseamnă gradul de realizare a acestor scopuri. [2, p.15]

Dreptul execuțional-penal are scopul de a asigura executarea pedepsei penale, în același timp ea nefiind numai pedeapsă pentru infracțiunea comisă, ci și un mijloc de corectare a condamnaților în spiritul atitudinii conștiințioase față de muncă, respectării legilor și normelor morale, prevenirii comiterii de noi infracțiuni atât de către condamnați, cât și de către alte persoane.

Prin executarea pedepsei închisorii se înțelege activitatea anumitor organe de stat care sunt chemate să asigure ispășirea pedepsei pronunțată de instanța de judecată.

Prevenirea săvârșirii infracțiunilor prin executarea sancțiunilor penale se face pe două căi, una generală și alta specială. Prima cale urmărește determinarea cetățenilor de a se abține de la comiterea infracțiunilor, iar a doua cale se referă la condamnați. Într-adevăr, pedepsirea celor vinovați și executarea pedepselor impresionează pe ceilalți cetățeni, fiind de natură să consolideze puterea lor de inhibiție și de abținere de la comiterea de fapte penale. Dar executarea pedepselor menționate impresionează, în primul rând, pe însuși condamnatul, pe cel ce execută pedeapsa, astfel încât în urma executării unei pedepse este de presupus că el va trage învățăminte necesare și se va abține de la comiterea de noi infracțiuni pentru a evita pe viitor alte pedepse. Executarea pedepselor este menită să contribuie la prevenirea săvârșirii infracțiunilor prin reeducarea condamnaților, prin muncă și prin alte mijloace, astfel încât să respecte ordinea de drept și regulile de conviețuire socială. [3, p.45]

Realizarea scopului prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni implică o serie de atribuții ce revin dreptului execuțional-penal.

În primul rând, este necesară elaborarea unor norme de drept clare și eficiente care să exprime politica penală și execuțional-penală a statului în materia de executare a pedepselor penale. Asemenea norme trebuie să prevadă modalitățile de executare a fiecărei categorii de pedese penale. Existența unor asemenea norme este primul pas spre o executare legală, exemplară și controlabilă. Existența unei legi privind executarea pedepselor penale este o garanție în acest sens.

În al doilea rând, normele privind executarea pedepselor penale se conformează principiilor fundamentale ale dreptului execuțional-penal, adică sunt conforme cu principiul legalității, principiul umanismului, principiul diferențierii, individualizării și principiul executării pedepselor în scopul reeducării celor condamnați.

În al treilea rând, normele de drept execuțional-penal exprimă principiul individualizării executării pedepselor penale. În această privință, în materia de executare (de exemplu, a pedepsei închisorii) se prevăd, pe lângă regimul general, și un regim special pentru infractorii periculoși sau recidiviști, pentru infractorii bătrâni, femeii etc., un regim mai sever ori mai blând, în funcție de aceste deosebiri între condamnați. De asemenea, se prevede o individualizare și în timpul executării, iar, după un termen, condamnaților cu conduită bună să li se poată acorda posibilitatea liberării condiționate.

În al patrulea rând, prin normele de drept execuțional-penal se prevăd măsuri sigure de reintegrare în muncă și societate a celor condamnați și liberați definitiv.

Existența unor asemenea norme în legislația execuțional-penală poate contribui cu adevărat la prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni de către cei condamnați și care execută o pedeapsă. [1, p.14-15]

Din punctul de vedere al rezultatelor finale ale aplicării pedepsei închisorii, locul de vază îl ocupă funcția de educare. Potrivit opiniei profesorului I.V. Șmarov „Plasarea, în acest caz, a funcției educative într-un prim plan se explică prin faptul că reeducarea reprezintă o problemă greu de realizat nu numai din punc-

tul de vedere al personalității condamnatului care urmează a fi reeducat, ci și ținând cont de condițiile de realizare”. [4, p.63]

Criminalitatea în instituțiile penitenciare reprezintă o diversitate de recidivă penală și de aceea este periculoasă după caracter și cruzime. [5, p.136] Mediului penitenciar îi sunt caracteristice „tradițiile” și „obiceiurile” criminale, precum și disprețul față de personalitate, chiar și viață, iar pentru o bună parte dintre deținuți este caracteristică degradarea morală totală și respingerea valorilor „oficiale” (din punctul lor de vedere). [5, p.136]

Crimele săvârșite în perioada ispășirii pedepsei influențează negativ situația operativă și starea de ordine stabilită în instituțiile penitenciare, fapt care face dificilă realizarea sarcinilor care stau în fața sistemului penitenciar. Toate aceste elemente nasc o situație dificilă în relațiile personale între condamnați, duc la discreditarea și diminuarea încrederii condamnaților în funcționarii instituțiilor penitenciare.

Din punct de vedere cantitativ, criminalitatea penitenciară reprezintă un ansamblu de infracțiuni comise în instituțiile penitenciare de către persoanele care își execută sancțiunea de drept penal. Ea este o componentă a fenomenului infracțional, care diferă de criminalitatea generală după specificul locului de comitere (instituții penitenciare) și al subiecților (persoane care își execută pedeapsa penală) și care, în general, se reduce la recidivarea comportamentului infracțional din partea persoanelor față de care a fost deja pronunțată sentința de condamnare. [6, p.18]

Analizând infracționalitatea, principalul element al obiectului criminologiei, distingem specificul criminalității penitenciare. Aceasta se manifestă atât prin tendințe și legități, cât și prin infracțiunile încadrate în acest tip de criminalitate.

În această ordine de idei, comportamentul persoanelor care își execută pedeapsa penală (indiferent de modalitate), comportament cercetat și de criminologie, poate fi divizat în două grupuri: fapte prevăzute de legea penală ca infracțiuni și fapte lipsite de semnele infracțiunii (încălcări de regim).

Referindu-se la definiția criminalității penitenciare, savantul rus A. Dolgova definește criminalitatea penitenciară ca fiind criminalitatea existentă în instituțiile penitenciare, în locurile de executare a sancțiunilor penale, [7, p.647] neelucidând alte aspecte importante ale fenomenului respectiv. [6, p.19]

Alți autori [8, p.92] indică în calitate de element indispensabil al criminalității penitenciare recidiva comportamentului criminal în locurile de detenție.

Reieșind din definiția criminalității, în general, și relevând parametrii criminalității penitenciare, precum și în baza literaturii de specialitate ce abordează problema în cauză, concluzionăm că criminalitatea penitenciară reprezintă un fenomen social juridic negativ, variabil din punct de vedere istoric, care este constituit dintr-o totalitate de infracțiuni săvârșite de deținuți, într-o perioadă determinată de timp. [6, p.19]

Fiind o componentă a fenomenului infracțional, criminalitatea penitenciară se distinge prin același trăsături caracteristice criminalității în general: nivel, structură și dinamică. [9, p.10-16] Totodată, pe lângă existența și volumul fenomenului, trebuie să se analizeze și să se evidențieze structura criminalității penitenciare în funcție de valorile sociale pereclitate, adică părțile componente, grupele și genurile de infracțiuni din care se compune criminalitatea penitenciară. Aceste aspecte ale fenomenului criminal în instituțiile penitenciare se exprimă numeric, prin anumite date (absolute sau relative).

Criminalității penitenciare, ca și oricărui alt fenomen al lumii obiective i se poate atribui o caracteristică cantitativă și calitativă. Partea calitativă și cantitativă la rândul ei caracterizează starea criminalității. [10, p.47] Pentru caracteristica cantitativă a criminalității se utilizează îmbinarea a două noțiuni: „starea și nivelul criminalității”.

Referitor la nivelul criminalității penitenciare în Republica Moldova putem reflecta situația criminogenă din penitenciare pe ultimii cinci ani ca fiind următoarea: 2007 – 63 infracțiuni, 2008 – 79, 2009 – 80, 2010 – 83, 2011 – 80 [14]; coeficientul criminalității pe-

nitenciare la 1000 deținuți în 2007 reveneau 7,2 infracțiuni; 2008- 10,0; 2009 – 11,7; 2010 – 13,1; 2011 – 12,3. [15]

În analiza sistemului infracțional este necesar de evidențiat indicii ce caracterizează criminalitatea penitenciară, și anume: a) structura generală a criminalității penitenciare; b) structura unor grupuri de infracțiuni (patrimoniale, violente etc.); c) structura unor tipuri de infracțiuni (omoruri, furturi, tâlhării, jafuri, evadări etc.). Ponderea criminalității penitenciare în structura criminalității generale o determină numărul infracțiunilor comise în instituțiile penitenciare, raportat la ansamblul infracțiunilor înregistrate.

Conform datelor statisticii oficiale ale Departamentului Instituțiilor Penitenciare (DIP) al Ministerului Justiției al Republicii Moldova în anul 2007 (la 01.01.11) în penitenciare se aflau 6324 persoane, iar la data de 01.01.2012 aceasta a constituit 6476 de persoane, în total numărul persoanelor deținute în instituțiile penitenciare a crescut cu 152 persoane sau cu 2,4%. [16] În linii generale populația penitenciară din ultimii cinci ani a constituit aproximativ 7000 persoane deținute anual, aceasta variind de la an la an: 2007 – 8677, 2008 – 7895, 2009 – 6830, 2010 – 6324, 2011 – 6476, din datele statistice observăm o descreștere a numărului deținuților, iar coeficientul criminalității este în creștere ceea ce ne face să concluzionăm că criminalitatea în penitenciare este în creștere.

Criminalitatea penitenciară este dominată de aceleași legități privind existența și evoluția care influențează asupra criminalității generale dar, totodată, posedă și unele trăsături distincte, determinate de specificul locului și al contingentului. Crimele comise în penitenciare diferă de criminalitatea generală după proporții și structură, deoarece: a) unele infracțiuni pot fi comise doar în penitenciare, precum evadarea din locurile de privațiune de libertate sau de sub escortă, sustragerea de la executarea pedepsei privative de libertate, terorizarea deținuților porniți pe calea corijării, precum și atacuri asupra administrației penitenciarului; b) comportamentul deținuților suportă o puternică influență din cauza sub-

culturii penitenciarului, care încurajează comiterea unor infracțiuni (evadarea, acțiunile violente împotriva deținuților porniți pe calea corijării sau asupra cadrelor organelor de drept, sustragerile și acțiunile huliganice) ori sancționează cu severitate pentru unele fapte (de regulă, acestea sunt sustragerile de la deținuți); c) în locurile de reclusiune se modifică esențial factorii criminogeni: o parte din ei își pierd în mediul penitenciarelor orice influență, alții sunt însă generați anume de acesta din urmă.

Este necesar a ne opri în mod special asupra latenței deosebite a infracțiunilor săvârșite în penitenciare. Un număr oarecare dintre aceste infracțiuni, fie din motive obiective sau subiective n-au fost în centrul atenției organelor oficiale. O parte dintre ele nu se aduc la cunoștința organelor de drept, deoarece victimele nu sesizează despre infracțiunea săvârșită.

O altă parte este tănuțită de către administrația instituțiilor penitenciare, continuând să se afle sub imperiul unui sistem perimat de aprecierea indicilor eficienței activității ei conform căruia cu cât sunt înregistrate mai multe infracțiuni, cu atât mai scăzut este nivelul de apreciere a muncii. Toate acestea, luate împreună, au ca efect reflectarea stării denaturate în evidența statistică. Un număr de infracțiuni nu le este cunoscut organelor de drept, iar unele de care ele au cunoștință sunt camuflate, fiind înregistrate cu titlu de încălcări ale disciplinei sau accidente. Acest fapt se confirmă prin următoarele date: numărul total de încălcări de disciplină pe parcursul anului 2011 este de 6505 cazuri, comparativ cu anul 2010 – 8012 cazuri, anul 2009 – 8911 cazuri, 2008 – 8356, 2007 – 9009 cazuri. La fel pe parcursul anilor 2007 – 2011, numărul cazurilor de folosire a băuturilor spirtoase și substanțelor toxice au o tendință de creștere (de la condamnați în 2007 au fost ridicate 8444,8 litri de băuturi alcoolice, 2008 – 6098,18 litri, 2009 – 7980,9 litri, 2010 – 8960,7 litri, 2011 – 10285,5 litri). [17]

Latența este caracteristică, îndeosebi, infracțiunilor care într-o măsură esențială au devenit un fenomen normal al vieții din în-

chisoare așa ca: huliganismul, leziunile corporale, torturarea, homosexualismul prin constrângere, furturile și jafurile. [11, p.290]

În instituțiile penitenciare ale Republicii Moldova în perioada anilor 2007 – 2011 au fost săvârșite 385 infracțiuni, în medie acestea constituind 77 de infracțiuni pe an, însă trebuie de menționat că în perioade diferite s-au comis un număr diferit de infracțiuni. Dinamica acestora în perioada menționată este următoarea: 2007 – 63 infracțiuni, 2008 – 79, 2009 – 80, 2010 – 83, 2011 – 80. Coeficientul activității infracționale la o mie de condamnați constituie în medie de la 7 la 12 infracțiuni, în funcție de tipul instituției penitenciare. [17]

În perioada anului 2011 în penitenciarele din Republica Moldova de către serviciile de securitate au fost prevenite 222 infracțiuni intenționate, ceea ce este cu 37 infracțiuni mai mult decât în anul 2010, în anul 2010 au fost prevenite 185 infracțiuni intenționate, în anul 2009 – 200 crime pregătite de deținuți, în anul 2008 – 146 cazuri, în anul 2007 – 166 cazuri. [17]

Studiind structura criminalității în penitenciarele din R.M. în perioada 2007-2011 am constatat: pe primul loc se află circulația ilegală a substanțelor narcotice (43.89%) 2007 – 21 infracțiuni legate de circulația ilegală a substanțelor narcotice, 2008 – 26, 2009 – 23, 2010 – 47, 2011 – 52.

Analizând infracțiunile legate de circulația ilegală a substanțelor narcotice, am constatat că acestea au constituit în 2007 – 33,3% din numărul total de infracțiuni; 2008 – 32,9%; 2009 – 28,6%; 2010 – 56,6%; 2011 – 65,0%. [17] Reieșind din statistica acestora se atestă că cel mai mare număr de infracțiuni au fost înregistrate în 2011 înregistrându-se astfel 52 de fapte infracționale, constatăm o creștere alarmantă a acestui gen de infracțiuni. Se constată tendința creșterii stabile a numărului de persoane care consumă substanțe stupefiante (la evidența operativ-profilactică la 01.01.2011 se aflau 1022 condamnați predispuși la consum de droguri, sau cu 65 persoane mai mult decât în perioada similară a anului 2010), fiind ridicate 0,673 kg substanțe stupefiante (în 2010 – 1,217kg). [17]

Studiind structura criminalității în pe-

nitenciarele din RM în perioada 1995-2004 am constatat: pe primul loc se află evadările (51.75%) 1995 – 10 evadări, 1996 – 28, 1997 – 25, 1998 – 20, 1999 – 31, 2000 – 29, 2001 – 26, 2002 – 10, 2003 – 7, 2004 – 6, 2005 – 7, 2006 – 4, 2007 – 22, 2008 – 25, 2009 – 23, 2010 – 10, 2011 – 8. Efectuând analiza a evadărilor am constatat că acestea au constituit în 2007 – 5,7% din numărul total de infracțiuni; 2008 – 6,5%; 2009 – 6%; 2010 – 2,6%; 2011 – 2,1%. [17]

Efectuând analiza evadărilor am constatat că acestea au constituit în 1995 – 58,8% din numărul total de infracțiuni; 1996 – 60,8%; 1997 – 55,5%; 1998 – 47,6%; 1999 – 57,4%; 2000 – 80%; 2001 – 72,2%; 2002 – 58,8%; 2003 – 45,45%; 2004 – 30%; 2005 – 24,3%; 2006 – 23,54%; 2007 – 34,92%; 2008 – 35,44%; 2009 – 28,75%; 2010 – 12,4%; 2011 – 10,0%. [17]

Reieșind din statistica acestora se atestă că cel mai mare număr de infracțiuni au fost înregistrate în 1999, înregistrându-se astfel 31 de fapte infracționale, ulterior observându-se o descreștere esențială a numărului de evadări. Examinând situația privind evadările ultimilor trei ani, am constatat că numărul evadărilor a descrescut în comparație cu anul 2000 cu 34,4%, evadările în grup în mediu au constituit 15% din numărul total de evadări, numărul mai mare al persoanelor participante la evadări a fost în anul 2000 33 persoane, acestea constituind 127% față de anul 2002, la fel au fost reținute pentru aceste infracțiuni în 2000 – 20 persoane, 2001 – 14 persoane, 2002 – 10 persoane. Analizând datele statistice se observă o continuă descreștere a evadărilor din locurile de detenție până la patru cazuri în anul 2006, fapt ce se datorează eforturilor serviciilor și personalului instituțiilor penitenciare. Ca exemplu de infracțiune am putea menționa evadarea din Închisoarea nr. 3 mun. Chișinău, la 29.09.2004 pe calea demolării parțiale a peretelui camerei și depășirii edificiilor principale de pază a condamnatului la detențiune pe viață I. Scripcari. [18]

În perioada 2007-2011, evadările, tentativele de evadare și eschivarea de la ispășirea pedepsei cu închisoare în structura criminalității penitenciare au constituit 24,26%, ceea ce a plasat acest gen de infracțiuni comise în pe-

nitenciare pe locul doi. Reieșind din statistica acestora se atestă că un număr mare de infracțiuni au fost înregistrate în 2008, înregistrându-se astfel 28 de fapte infracționale, ulterior observându-se o descreștere esențială a numărului de evadări. Examinând situația privind evadările ultimilor trei ani, am constatat că numărul evadărilor a descrescut în comparație cu anul 2008 cu 44,6%, evadările în grup în medie au constituit 10% din numărul total de evadări, numărul mai mare al persoanelor participante la evadări a fost în anul 2008 23 persoane, acestea constituind 152% față de anul 2011, la fel au fost reținuți pentru aceste infracțiuni în 2009 – 16 persoane, 2010 – 13 persoane, 2011 – 11 persoane. Reieșind din datele statistice, se observă o continuă descreștere a evadărilor din locurile de detenție până la opt cazuri în anul 2011.

Soluționând problemele legate de particularitățile criminologice a evadărilor din locurile de detenție este important să menționăm că în literatura juridică sunt evidențiate evadările ocazionale și evadările ce necesită pregătire prealabilă. Baza clasificării respective a evadărilor este prezența sau absența pregătirii prealabile a săvârșirii evadării.

Noi ne alăturăm opiniei de mai sus, însă ni se prezintă, că evadările ocazionale, în funcție de prezența sau absența condițiilor favorizante, trebuie divizate în evadări cu folosirea situației oportune și evadările săvârșite în absența acesteia. Astfel, de pildă, evadarea prin „escaladare” prin metoda trecerii obstacolului (gardului) de bază se atribuie, evident, la evadare ocazională. Însă circumstanțele săvârșirii acestuia pot fi diferite. În unele cazuri el poate fi săvârșit cu utilizarea următoarei situații oportune: absența santinelei la post, somnul acesteia etc. În cazul evadării prin „înfrângere” utilizând mijlocul de transport drept situație oportună se prezintă porțile deschise la punctul de trecere și control al instituției penitenciare respective, lăsarea mijlocului de transport în stare de funcționare, lipsa sistemelor antiînfrângere etc.

Însă săvârșirea evadării ocazionale este posibilă și în condițiile absenței condițiilor ce ar înlesni evadarea, cu alte cuvinte, când însuși

condamnatul recunoaște că situația obiectivă nu ușurează evadarea, însă acesta se află într-o astfel de stare, că indiferent de circumstanțe el realizează evadarea. Drept exemplu de săvârșire a acestui tip de evadare ocazională poate servi evadarea prin „escaladare” prin metoda trecerii obstacolului (gardului) de bază în mod deschis, adică în prezența santinelei la post, chiar și în cazul aplicării armei din partea ultimului etc., în cazul evadării prin „înfrângere” utilizând mijlocul de transport, indiferent de aplicarea armei din partea santinelei și alte situații analogice.

Materialele cercetării realizate ne demonstrează că evadările din instituțiile penitenciare, în general, se realizează fără pregătire prealabilă, astfel numindu-se evadări ocazionale. Datele obținute în timpul cercetării ne arată că doar 20,3 % din evadări sunt comise cu pregătire prealabilă. În principiu, aceasta se referă la evadările săvârșite în grupe de 3 și mai multe persoane pentru care este caracteristic alegerea celor mai dificile modalități de săvârșire a evadării: săpare a tranșeei, ascunderea în locuri special amenajate, utilizând diverse linii de comunicație (ventilare, încălzire, canalizare) și utilizând documente falsificate.

Datele prezentate ne arată că pentru evadările din locurile de detenție nu este caracteristică durata lungă de pregătire prealabilă. Evadările a căror pregătire prealabilă a ocupat un termen mai mult de 6 luni, de obicei, sunt cazuri unice, atipice pentru categoria dată a infracțiunilor.

Condamnații ce planifică evadarea se pregătesc amănunțit de realizarea acesteia: studiază structura și amplasarea construcțiilor și încăperilor aparte, ce se află în apropiere de gardul principal, de comunicațiile principale, ce ies în afara teritoriului subordonat instituției penitenciare, ordinea descărcării produselor, evacuarea deșeurilor de pe teritoriul penitenciarului, particularitățile serviciului de gardă și a santinelei, totodată căutând lacunele în îndeplinirea serviciului lor.

Mai mult ca atât, condamnații încearcă să obțină documente de acoperire, prin intermediul cărora ar fi posibil de acomodat la libertate în condiții legale după săvârșirea eva-

dării (pașaport, permis de conducere, livret militar, diferite certificate etc.), de asemenea, fac rost de vestimentație civilă, bani, alimente, diferite obiecte adaptate în vederea realizării evadării în funcție de metoda de săvârșire a acesteia.

Rezultatele cercetării efectuate demonstrează că 30,2 % din evadări sunt săvârșite de condamnații ce se bucură de dreptul de deplasare fără escortă și metoda de săvârșire a evadărilor din partea acestei categorii de persoane devine devierea samavolnică a direcției deplasării cu scopul săvârșirii evadării și abandonarea ilegală a locului de lucru cu același scop. În cazul respectiv, trimiterile lucrătorilor instituțiilor penitenciare la motivele obiective de evadare, precum este imperfecțiunea sistemului de pază și control, încălcarea atribuțiilor de serviciu din partea subalternilor, înclinația spre evadare a personalității condamnaților etc. sunt insuficiente. Un caz elocvent a avut loc la data de 31.10.2011, un grup de deținuți a fost scoși sub escortă din penitenciar pentru efectuarea lucrărilor la depozitul de legume. În jurul orei 15:00 a fost depistată lipsa deținutului M. F. (fiind condamnat de către judecătoria Botanica în baza art. 187 alin. (2) lit. e),f); 84; 85 alin.(1) CP RM la 6 ani și 10 luni închisoare), care profitând de neglijența supraveghetorilor a evadat de sub escortă. În seara zilei respective de către colaboratorii instituției în jurul orelor 22:00 acesta a fost reținut. [19]

În viziunea noastră, sunt necesare schimbări radicale chiar în ordinea de acordare unor categorii aparte de condamnați a dreptului de a se deplasa liber fără escortă. Acordarea acestui drept trebuie să fie precedată de analiza minuțioasă a personalității condamnatului, lipsa încălcărilor regimului în perioada ispășirii pedepsei, caracteristica personalității condamnatului, luarea în considerație a crimei pentru care este condamnat, termenul de pedeapsă ce a rămas să fie executat etc. Oferirea dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire fără luarea în considerație a elementelor mai sus indicate, doar ținând cont de necesitatea sau calificarea profesională a condamnatului merită o critică severă.

Cu toate acestea, evadările condamnaților ce se folosesc de dreptul de deplasare fără escortă pot fi atât ocazionale, cât și precedate de o etapă îndelungată de pregătire prealabilă a evadării. Astfel, spre exemplu, condamnatul, neavând scopul de a evita ispășirea pedepsei, prin intermediul comportamentului său impecabil și prin executarea calitativă a lucrului, obține dreptul de a se deplasa fără escortă. Obținând dreptul respectiv, folosindu-se de absența supravegherii și controlului său în timpul deplasării sau efectuării serviciilor în afara teritoriului instituției penitenciare, nu i se mai prezintă dificil de a săvârși evadarea. La data de 26.06.2009, aproximativ pe la orele 11:30, fiind verificat la locul de muncă în zona de producere la Î.S. „Flus” s-a depistat lipsa deținutului cu drept de deplasare fără escortă E. G. (fiind condamnat de către judecătoria Buiucani la 11.04.2007, în baza art. 152 alin. (2) lit. i); 149 alin. (1); 94; 85 CP RM la 3 ani și 7 luni de închisoare). La data de 27.06.2009 de către colaboratorii instituției acesta a fost reținut în satul Tâpala raionul Ialoveni. [20]

În felul dat, luării deciziei de acordare a dreptului de a se deplasa fără escortă trebuie precedată de studierea persoanei condamnatului, materialelor ce îl caracterizează, gravitatea infracțiunii pentru care acesta ispășește pedeapsa și termenul din pedeapsă ce a rămas încă neexecutat.

Evident, evadarea din locurile de detenție prin săparea de tunel necesită pregătire prealabilă, posesia unor materiale (lopeți, cângi, căldări, saci, lumânări sau becuri electrice cu surse de electricitate autonome sau mobile). Pregătindu-se de săvârșirea evadării prin metoda dată, condamnații calculează direcția tunelului și lungimea acestuia.

Ieșirea din tunelul săpat trebuie să fie localizată în afara teritoriului instituției penitenciare, într-un loc ce ar complica observarea făptuitorilor după ce aceștia efectiv vor ieși din tunel. De exemplu la 01.04.2010 în jurul orei 09:15 în celula nr. 05 de la postul nr.4 al blocului de regim nr.1 în podea a fost depistată o gaură săpată manual cu dimensiunile de 50 x 50 cm cu o adâncime de 1m. În cadrul investigației efectuate s-a constatat că deținuții C. G.

și C. I. au avut intenția de a evada din penitenciar prin săparea unui tunel subteran. [21]

De o popularitate relativă se folosesc și evadările prin „escaladare” prin metoda trecerii obstacolului (gardului) de bază. Partea acestora din totalul evadărilor este de 10,9 %. Evadarea prin această modalitate poate fi atât ocazională, cât și cu pregătire prealabilă, adică prin studierea amănunțită de către condamnați a regimului de serviciu, a pazei, a modalității schimbului lor, calității executării serviciului de unii gardieni luați în parte. În plus, se folosesc caracteristicile topografice ale zonelor locative și a celor unde se execută lucrări (spre exemplu, amplasarea zonelor locative și a celor unde se execută lucrări nemijlocit în apropierea gardului de bază), efectuarea lucrărilor gospodărești în apropiere de gardul de bază, specificul teritoriului, unde sunt ascunzișuri naturale sau artificiale (materialul lăsat în urma executării lucrărilor cu lemnul, gunoiștile, vegetația abundentă etc., ascunzișurile). Obstacolele respective, ce fac mai dificilă supravegherea zonei de către gardieni, sunt, deci, folosite de condamnați pentru a realiza evadarea.

Dacă evadarea prin „escaladare” prin metoda trecerii obstacolului (gardului) de bază se pregătea, atunci la realizarea evadării pot fi folosite și deteriorările obstacolelor făcute de condamnați anterior, unele materiale mascate sau ascunse în locurile din apropierea obstacolului de bază (unele scânduri, scări etc.) pentru ușurarea săvârșirii evadării prin modalitatea respectivă.

În cazul săvârșirii evadării prin modalitatea menționată poate fi folosită de către condamnați și o procedură specifică de alarmă falsă, repetată, la sistemele de supraveghere și control. Astfel, condamnații artificial provoacă acțiunea aparatelor de semnalizare și, ascunzându-se în apropierea locului respectiv, supraveghează acțiunile personalului penitenciarului. Convingându-se că personalul de gardă nu mai reacționează la semnalele de alarmă – ei săvârșesc evadarea prin „escaladare” prin metoda trecerii obstacolului (gardului) de bază.

În afară de aceasta, de către condamna-

ții ce evadează prin metoda dată pot fi folosite și condițiile climaterice nefavorabile (spre exemplu, condițiile de vizibilitate redusă – ceață, ploaie, ninsoare), care în ansamblu cu folosirea materialelor din ascunzișuri (prostiri albe etc.) facilitează săvârșirea evadării. Astfel, la data de 01.11.2011 în jurul orei 04:30 dimineața, folosindu-se de ceață, condamnații I. P. (fiind condamnat de către judecătoria Dubăsari la 08.12.2010 în baza art. 186 alin. (2) lit. c), d); 85 CP RM la 3 ani și 6 luni de închisoare) și D. I. (fiind condamnat de către judecătoria Criuleni din 26.04.2011 în baza art. 186 alin. (2) lit. c), d), b); 84 al.4 CP RM la 6 ani și o lună de închisoare), au evadat din penitenciar prin metoda spargerii și escaladării obstacolelor genistice de pază. La data de 02.11.2011 în jurul orelor 14.00 în apropierea satul Valea Coloniței raionul Criuleni aceștia au fost reținuți de către colaboratorii DIP. [22]

Destul de răspândite sunt evadările prin folosirea altor metode de trecere a obstacolului de bază. Acestora le revine 11,4 % din totalul evadărilor săvârșite din locurile de detenție. Săvârșirea evadării prin aceste modalități este posibilă doar în prezența pregătirii prealabile, atât din zonele locative, cât și din cele unde condamnații prestează servicii de muncă.

Săvârșirea evadării prin folosirea altor metode de trecere a obstacolului de bază este posibilă din locurile cu altitudine mare, care se află în apropierea nemijlocită a gardului de bază (acoperișurile clădirilor, construcțiilor, de pe copaci etc.), în afara teritoriului instituției penitenciare cu utilizarea frânghii, lemne, scări, țevilor metalice etc. Prin aruncarea acestora de pe acoperișuri, ferestrele clădirilor amplasate în apropierea obstacolului de bază, nemijlocit pe obstacolul de bază, și trecerea pe acesta în afara teritoriului instituției penitenciare constă săvârșirea evadării prin modalitatea respectivă.

Drept exemplu, la data de 20.09.2012 aproximativ la orele 23.15, de către colaboratorii Penitenciarului nr.15 Cricova a fost curmată o tentativă de evadare a condamnatului R. A. (fiind condamnat de către Curtea de Apel Chișinău din 21.06.2011, în baza art. 145 alin. (2) lit. j); 84 alin. (4); 87 CP RM la 17 ani

și 2 luni de închisoare) care fiind în sectorul nr.5 a ieșit din încăperea prin fereastra cu gratii de la etajul 3 ce are ieșire în zona interzisă a instituției. Astfel, coborându-se pe acoperișul cazangeriei centrale, s-a urcat pe poarta interioară a punctului de control și trecere destinat accesului mijloacelor de transport, apoi urcând pe acoperișul blocului administrativ a alergat spre turnul de pază al postului nr.6 unde a încercat să atace santinela de la post, la somația santinellei de a se opri condamnatul nu a reacționat, ca urmare a aplicării armei de foc din dotare acestuia i s-a cauzat plagă deschisă a membrului inferior, în urma căruia acesta a fost reținut. [19]

După răspândirea lor, urmează astfel de modalități de săvârșire a evadării cum este săparea unui tunel, „smucitura” prin metoda trecerii obstacolului (gardului) de bază în mod deschis, trecerea obstacolului de bază în alte moduri. După răspândirea lor, modalitățile respective de evadare din locurile de detenție au un procentaj asemănător, urmând imediat evadările săvârșite prin utilizarea dreptului de a se deplasa fără escortă.

Evadarea din locul de detenție prin săparea unui tunel (prin modalitatea respectivă se săvârșește 7,1 % din evadări) poate fi realizată atât prin zona locativă, cât și prin zona unde condamnații prestează diferite lucrări. Locul inițial al săpării de tunel poate servi un teritoriu ferit de supraveghere și control, ce au ascunzișuri, de exemplu, fântânile de canalizare, apeductele, cămare sau alte încăperi pe care paza le controlează rar sau nu le controlează în general, diferite zone ale porțiunilor de teren a căror supraveghere este dificilă din cauza diferitor obiecte, construcții, încăperi.

Săvârșirea evadării prin utilizarea ascunzișurilor secrete pe teritoriul instituției penitenciare – prin aceasta metodă sunt comise 0,5 % din evadări. Drept ascunzișuri pot servi diverse comunicații (ventilare, canalizare, apeducte), pereții cu cavități goale înăuntrul lor etc. Esența ascunderii în ascunzișuri pe teritoriul, în mod principal, al zonelor de producere constă în aceea că odată ce este depistată absența condamnatului și realizată căutarea pe teritoriul penitenciarului, acesta este căutat în

afara penitenciarului. În acest timp vinovatul, având acumulate produse necesare, un timp oarecare se află în ascunziș, iar după terminarea acțiunilor de căutare a evadatului ce nu au adus rezultate pozitive săvârșește evadarea prin una din modalitățile descrise anterior.

Mai rar se întâlnesc metode mai complicate de săvârșire a evadărilor: trecerea prin punctul de trecere și control cu utilizarea documentelor false, inducerea în eroare a gardienilor, crearea condițiilor speciale de săvârșire a evadărilor etc. Partea lor din totalul infracțiunilor de evadare din penitenciar este de 0,4 %.

De asemenea, au loc evadările, deși coeficientul lor procentual nu e considerabil, de eliberare a condamnaților din penitenciare de către înșiși gardieni în schimbul recompensei materiale, fie reale, fie promise. Aceste evadări ne arată trădarea directă a unor gardieni concreți, a lucrătorilor administrației instituției a intereselor de serviciu, legăturilor neregulate cu elementul criminogen.

Însă cel mai mare pericol social îl constituie evadările însoțite de atacurile contra reprezentanților administrației instituției penitenciare, luarea în calitate de ostatici a acestor persoane, de asemenea, a persoanelor ce activează în penitenciare sau a altor persoane, inclusiv luarea în calitate de ostatici chiar și a altor condamnați.

În acest fel, cercetările efectuate ne arată că la evadarea din locurile de detenție condamnații folosesc, în principiu, lacunele organizării și îndeplinirii serviciului de paznic și gardienii instituției penitenciare. Metodele violente de săvârșire a evadărilor se folosesc de către condamnați foarte rar, în cazuri excepționale, deoarece există multe căi de săvârșire a evadărilor. În plus, condamnații conștientizează că săvârșirea evadării prin aplicarea violenței atrage o răspundere mai aspră, ceea ce pentru ei nu este de dorit. Astfel, la data de 19.09.2011 a fost documentată pe date operative tentativa de evadare din penitenciar a 7 condamnați din celula nr.77 a blocului de regim nr.3: Ș. R. a.n.1982, M.S. a.n.1987, E. E. a.n.1991, M. M. a.n.1989, B. P. a.n.1957, C.M. a.n.1986, P.V. a.n.1990, care în urma înțelegerii prealabile intenționau pe timp de noapte să cheme un

colaborator medical la ei în celulă motivând îmbolnăvirea gravă a unora din ei, iar la intrarea colaboratorului medical în celulă cu utilizarea obiectelor ascuțite să-l ia ostatic și prin însoțire să treacă de punctul de trecere și control. În cadrul investigațiilor efectuate condamnații respectivi au depus depoziții despre adevărarea intențiilor lor. [24]

O importanță majoră în studierea evadărilor din locurile de detenție o are motivarea comportamentului infracțional. Astfel, „... orice activitate, inclusiv cea criminală, întotdeauna manifestă o nuanță psihologică, un specific motivațional, o atitudine specifică a subiectului față de alții și față de acțiunile proprii”. [12, p. 31]

Orice comportament conștient și volitiv are un anumit scop, deoarece este condiționat de o serie de motive și este îndreptat spre atingerea unui scop concret. Iată de ce, după cum menționează M.I. Kovalev, „... Studiarea caracterului activității personalității este de neconceput fără aflarea motivelor comportamentului și scopurilor activității individului”. [13, p. 49]

De obicei, motivele dezvăluie esența crimei, iar prin aceasta și esența personalității infractorului. De aceea este important de determinat motivarea săvârșirii evadărilor din locurile de detenție pentru a cunoaște mecanismul comportamentului lor criminal.

Cel mai popular motiv de săvârșire a evadării îl constituie lipsa dorinței la condamnați de a ispăși pedeapsa în forma privării de libertate, dorința de a ocoli necesitatea respectivă. Acest motiv este strâns legat de aceea că unii condamnați consideră sentința netemeinică, de aceea nu doresc să ispășească pedeapsa privativă de libertate.

Conform datelor cercetării, al doilea după popularitate motiv de comitere a evadărilor îl constituie dorința condamnaților de a vedea familia, rudele, de a le ajuta. Acest motiv se atribuie la 15,2 % de evadări. Săvârșirea evadării pe baza motivului dat este caracteristic condamnaților pentru care procesul de adaptare la condițiile regimului de executare a pedepsei a trecut greu, posibil că încă nu s-a terminat. În plan psihologic, ei au atins acel

punct după care urmează comiterea evadării. Acești condamnați nu au întrerupt legăturile cu familia, au copii minori, părinți bătrâni, sunt pozitiv caracterizați la locul de ispășire a pedepsei. Ei suferă ruperea legăturii cu apropiatii, familia, iar solitaritatea este foarte greu suportată de ei. Însă prezența trăsăturilor pozitive respective ale caracterului lor permite delimitarea lor de masa condamnaților și desfășurarea cu ei a muncii preventiv-profilactice de excludere a posibilității evadării, de asemenea pentru a impune o influență pozitivă față de ceilalți condamnați.

Dorința de a fi la libertate – acest motiv este caracteristic pentru 6,1 % din evadări, comise, de regulă, de condamnații cu vârsta de după 30 de ani. Mulți din ei sunt condamnați la termene lungi de executare a pedepsei, o parte din care este deja ispășit, termenul rămas fiind încă mare. Acești condamnați la o anumită etapă de ispășire a pedepsei manifestă dorința cu orice preț de a reveni la libertate, de a încerca bucuriile vieții (vin, femei etc.), fără a ține cont de o nouă condamnare și de mărirea termenului de închisoare.

Evadările din cauza conflictului cu alte categorii de condamnați (4,3 % din evadări) au un caracter ocazional și se comit pe baza urmăririi pentru participarea la organizațiile libere ale condamnaților, pierderii în jocurile de noroc, înclinării spre relații intime. Aceasta se intensifică pe fondul lipsei de acțiune din partea administrației instituției penitenciare, de aceea la condamnat se formează impresia de neputință. Condamnatului i se prezintă o singură ieșire din situație și el săvârșește evadarea.

Dorința de a se transfera într-un alt penitenciar ca motiv de comitere a evadării constituie 2,7 % din totalul lor și tot se prezintă ca rezultat al existenței situațiilor conflictuale dintre condamnați. Dorința condamnatului de a-și asigura securitatea personală determină comportamentul lui criminal. Însă această categorie de evadări ar putea să nu existe dacă administrația, la timp, ar lua măsuri necesare pentru prevenirea situației conflictuale respective.

Pentru alte motive se săvârșesc 7% de evadări. În afară de aceasta, deși e destul de

importantă motivația în comiterea evadării, până la 20,9 % de dosare penale pe evadări din locurile de detenție nu au stabilit motivul de comitere a evadării. În legătură cu acest fapt, imaginea generală a influenței motivației asupra evadării nu poate fi total determinată.

Cercetarea desfășurată arată că o caracteristică distinctă a evadărilor din locurile de detenție o constituie aceea că în majoritatea sa (53,9 %) a avut loc premeditarea intențiilor vinovaților, iar înseși evadările au fost minuțios planificate și cu încetul realizate. Mai ales aceasta este caracteristic pentru evadările în grup. Chiar și în cazul evadărilor ocazionale poate exista premeditate, care timp îndelungat se poate dezvolta în conștiința condamnatului, iar realizarea căruia depinde de apariția unor condiții favorabile. Apariția imediată a intenției de a comite o evadare din locurile de detenție este puțin întâlnit și este caracteristic în exclusivitate evadărilor ocazionale.

Bibliografie

- Gh. Florian, *Dinamica penitenciară*, București, 1999.
- P. Zidaru, *Drept execuțional penal*, București, Ed. PRESS MIHAELA S.R.L., 1997.
- Н.А. Стручков, *Курс исправительно-трудового права. Проблемы особенной части*, изд. Юридическая литература, Москва, 1985.
- И.В. Шмаров, «Воспитательная функция отраслей права, регулирующих борьбу с преступностью», în *Советское государство и право*, № 7, 1980.
- Г.Г. Шиханцов, *Криминология*, изд. Зерцало, Москва, 2001.
- S. Carp, *Criminalitatea penitenciară*, Chișinău, 2008.
- Криминология*, под ред. А.И. Долговой, Москва, 1999.
- S. Casian, „Probleme actuale ale criminalității penitenciare”, în *Probleme actuale privind infracționalitatea*, Anuar științific al Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare”, ediția I-a, Chișinău, 2000.
- V. Bujor, O. Bejan, S. Ilie, S. Casian, *Elemente de criminologie*, Ed. „Știința”, Chișinău, 1997.
- В.Н. Бурлаков, Н.В. Кропачова, *Криминология*, Юпитер, Санкт-Петербург, 2002.
- А.Н. Алексеев, *Криминология*, Москва, 2001.
- Я.С. Аврах, *Личность преступника*, Казань, 1972.
- М.И. Ковалев, *Основы криминологии*, Москва, 1970.
- Statistica Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Republicii Moldova pe perioada 2007-2011 // <http://www.penitenciar.gov.md>
- Date obținute în urma calculării coeficientului criminalității penitenciare după formula $Kf = Cr.px1000/Pp$.
- Statistica Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Republicii Moldova la data de 01.01.2012 // <http://www.penitenciar.gov.md>.
- Statistica Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Republicii Moldova pe perioada an.2007-2011 // <http://www.penitenciar.gov.md>.
- Statistica Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Republicii Moldova pe perioada an.2007-2011 // <http://www.penitenciar.gov.md>.
- Dosar penal nr. 2004011321 // Arhiva judecătorei Centru mun. Chișinău.
- Datele statistice ale DIP al MJ la data 01.01.2012. // <http://www.penitenciar.gov.md>.
- Dosar penal nr. 2009030633 // Arhiva judecătorei Buiucani mun. Chișinău.
- Dosar penal nr. 2010010597 // Arhiva judecătorei Centru mun. Chișinău.
- Dosar penal nr. 2011270757 // Arhiva judecătorei Orhei.
- Datele statistice ale DIP al MJ la data de 01.10.2012 // <http://www.penitenciar.gov.md>.
- Datele statistice ale DIP al MJ la data de 01.10.2011 // <http://www.penitenciar.gov.md>.

Sofia CHIRIȚA,

lector asistent al Catedrei „Drept civil”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ANALIZA LEGISLAȚIILOR UNOR STATE ÎN MATERIA EMANCIPĂRII

*„Un copil poate să învețe oricând un adult trei lucruri:
cum să fie mulțumit fără motiv, cum să nu stai locului
niciodată și cum să ceară cu insistență ceea ce își dorește”.*

Paulo Coelho

Rezumat

Apariția și evoluția instituției emancipării este dictată de dezvoltarea economiei de piață, antrenarea minorilor în activitatea de întreprinzător și participarea acestora la raporturile de muncă. Tot mai multe persoane dobândesc capacitatea de exercițiu deplină înainte de împlinirea vârstei majoratului, atribuirea acestora a unui statut de subiect de drept cu toate drepturile și obligațiile ce reies din statutul respectiv și constituie scopul principal al emancipării. Având rădăcini încă în dreptul roman privat, emanciparea a cunoscut o largă răspândire în majoritatea statelor lumii, fiind recunoscută ca un procedeu de atribuire minorului a capacității depline de exercițiu.

Summary

The emergence and development institution emancipation is dictated by the market economy, involving minors in entrepreneurship and participation at work. More and more people acquire full legal capacity before the age of majority, their award status by law subject to all rights and obligations arising from that status and the primary aim of emancipation. With roots in Roman law still private emancipation experienced widespread in most countries, being recognized as a process for awarding minor full legal capacity.

Recenzent:

Lilia MĂRGINEANU, doctor în drept, conferențiar universitar

O dezvoltare fructuoasă a instituției emancipării întâlnim îndeosebi în statele Europei, pe când în legislația Marii Britanii și a Statelor Unite ale Americii această instituție nu este cunoscută.

Analizând legislația Franței, observăm că Codul civil francez prevede în art.476 noțiunea de emancipare. Procedura de emancipare a minorului conform dispozițiilor codului francez se efectuează în baza a două modalități:

- prin căsătorie;
- la atingerea minorului a vârstei de 16 ani, printr-o decizie a judecătorului, în baza cererii ambelor părinți sau a unuia dintre ei, sau în baza deciziei consiliului de familie (întâlnire a părinților sau a prietenilor apropi-

ați care reprezintă interesele minorului) care este prezidat de judecător. Convocarea acestui consiliu poate fi solicitată de tutore, de un membru al familiei sau chiar de minor.

În primul caz de emancipare, din momentul încheierii căsătoriei, în virtutea legii, minorul dobândește capacitatea deplină de exercițiu. Se consideră astfel că minorul este capabil din punct de vedere fizic și psihic să se căsătorească și să-și asume obligațiile inerente căsătoriei și îndeplinește toate condițiile pentru a putea fi declarat de lege capabil.

În al doilea caz de emancipare – la cere-re, minorul va putea încheia personal și fără alte încuviințări prealabile din partea tutorelui, acte juridice civile, însă cu două excepții: el nu va putea să fie comerciant și în această

calitate să încheie acte juridice comerciale și la fel el nu va putea să se căsătorească fără încuviințarea părinților. Prin urmare, minorul dobândește capacitatea juridică civilă aproape deplină, putând să încheie orice act juridic civil fără încuviințare, cu excepția căsătoriei.

Prin urmare, putem menționa că în Franța emanciparea nu se datorează nici căsătoriei și nici cererii făcute de persoanele îndreptățite, ci efectele ei sunt recunoscute din momentul înregistrării căsătoriei sau din momentul rămânerii definitive a deciziei judecătorului competent.

Dispoziții asemănătoare privind procedura de dobândire a capacității depline a unui minor le întâlnim și în legislația Austriei. Astfel, în art.316 din Codul civil austriac este prevăzut că încheierea căsătoriei de către un minor înainte de împlinirea vârstei matrimoniale constituie temeiul de bază al emancipării. Un alt temei îl constituie decizia consiliului familial, prezidat de un judecător.

În dreptul civil român capacitatea de exercițiu deplină își găsește reglementarea în art. 5 alin. (2) din Decretul nr. 31 din 30.01.1954, care prevede următoarele: „Capacitatea de exercițiu este capacitatea persoanei de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligații, săvârșind acte juridice” [6] și în art. 8 care prevede: „Capacitatea deplină de exercițiu începe de la data când persoana devine majoră. Persoana devine majoră la împlinirea vârstei de optsprezece ani. Minorul care se căsătorește își dobândește, prin aceasta, capacitatea deplină de exercițiu” [2].

Dispoziții similare se regăsesc și în art.4 din Codul familiei al României: „Bărbatul se poate căsători numai dacă a împlinit vârsta de optsprezece ani, iar femeia numai dacă a împlinit șaisprezece ani. Cu toate acestea, pentru motive temeinice, se poate încuviința căsătoria femeii care a împlinit cincisprezece ani” [1].

Prin urmare, se disting două moduri de dobândire a capacității de exercițiu depline, și anume:

– prin împlinirea majoratului civil, adică la data de dobândire a vârstei de 18 ani, care și constituie regula de bază de dobândire a deplinei capacități de exercițiu;

– prin încheierea căsătoriei de către femeie înainte de a împlini vârsta de 18 ani, care conform Codului familiei al României se poate căsători dacă a împlinit vârsta de 16 ani sau, pentru motive temeinice, chiar de 15 ani.

Această posibilitate de dobândire a capacității depline de exercițiu de către o femeie în vârsta de 16 sau 15 ani este motivată prin faptul că dacă nu i s-ar fi cunoscut femeii prin efectul căsătoriei întreaga capacitate de exercițiu, atunci s-ar înfrânge principiul egalității sexelor, și totodată principiul potrivit căruia în căsnicie soții hotărăsc de comun acord [4, p. 116]. Astfel, din moment ce legea permite unei femei minore să se căsătorească încheind unul din actele juridice, nimic nu se poate opune ca să i se dea dreptul ca, ulterior căsătoriei, să poată încheia singură celelalte acte juridice [3, p. 208].

Odată cu adoptarea în anul 1994 a noului Cod civil a Federației Ruse, în dreptul civil rus a apărut o nouă instituție care poartă denumirea de emancipare. Această instituție reprezintă un nou temei de recunoaștere a capacității de exercițiu depline a unui minor în vârstă de 16 ani.

Conform art. 27 din Codul civil al Federației Ruse: „(1) Minorul care a atins vârsta de șaisprezece ani poate fi recunoscut ca având capacitatea de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui acord de muncă, inclusiv a unui contract sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului practică activitatea de întreprinzător. Recunoașterea minorului ca având capacitatea deplină de exercițiu (emanciparea) se efectuează prin hotărârea autorității tutelare – cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, iar în lipsa unui astfel de acord – prin hotărâre judecătorească. (2) Părinții, adoptatorii și curatorul nu poartă răspundere pentru obligațiile minorului emancipat, în special pentru obligațiile apărute ca rezultat al cauzării de prejudiciu de către acesta” [5].

Înainte de adoptarea noului Cod, în legislația civilă rusă a fost cunoscut numai un singur temei de dobândire a capacității depline de exercițiu, și anume acela când legea permitea încheierea căsătoriei de către un minor.

Astfel, un cetățean ce nu a atins vârsta matrimonială, care conform legislației ruse este de 18 ani, dobânda capacitatea de exercițiu deplină din momentul înregistrării căsătoriei.

Persoana ce pretinde să fie emancipată urmează să satisfacă două cerințe legale, și anume:

– în primul rând, trebuie să aibă vârsta de 16 ani împliniți;

– în al doilea rând, trebuie să muncească fie în baza unui acord de muncă, fie în baza unui contract sau să practice activitatea de întreprinzător în baza unui acord al reprezentanților legali [9, p. 63].

Prezența celor două cerințe enumerate nu constituie temei pentru soluționarea automată a problemei privind emanciparea, spre deosebire de posibilitatea de dobândire a capacității de exercițiu depline prin încheierea căsătoriei, atunci când minorul din momentul înregistrării căsătoriei dobândește automat și capacitatea de exercițiu deplină.

Legislația Federației Ruse prevede două proceduri de atribuire a capacității de exercițiu depline a unui minor;

– prin hotărârea organului de tutelă și curatelă în temeiul existenței acordului ambilor părinți, al adoptatorilor sau al tutorelui, curatorului minorului.

– printr-o hotărâre a instanței de judecată în lipsa unui acord al ambilor părinți, adoptatori sau a tutorelui, curatorului minorului [9, p. 63].

Din textul legii reiese că obținerea acordului numai unuia din părinți sau adoptatori, în pofida refuzului celui de al doilea, face posibilă emanciparea minorului numai în ordinea judiciară.

Cererea de emancipare poate fi înaintată atât de către minor, cât și de către reprezentanții lui legali, în cazul în care emanciparea se efectuează printr-o hotărâre a organului de tutelă și curatelă, iar dacă problema privind emanciparea se soluționează printr-o hotărâre a instanței de judecată, autorul cererii poate fi numai minorul [9, p. 63].

Din momentul intrării în vigoare a hotărârii instanței de judecată minorul este declarat ca având capacitatea de exercițiu depli-

nă (emancipat). Din acest moment părinții, adoptatorii, tutorii, curatorii nu poartă răspundere materială pentru obligațiile minorului emancipat. În cazul în care minorul nu este de acord cu hotărârea pronunțată de instanța de judecată, el are dreptul de a ataca hotărârea în instanța ierarhic superioară, iar prima instanță nu este în drept să refuze primirea cererii de recurs [8, p. 309].

Emanciparea nu reprezintă un procedeu prin intermediul căruia minorul va dispune de posibilitatea încheierii căsătoriei, deoarece înregistrarea căsătoriei de către persoana ce nu a împlinit vârsta matrimonială deja are ca consecință dobândirea capacității de exercițiu depline a acesteia.

Declararea unui minor emancipat nu servește drept temei pentru încetarea acțiunii hotărârii instanței de judecată emise mai înainte privind încasarea pensiei alimentare în favoarea minorului respectiv. Problema privind modificarea ordinii de plată și a sumei pensiei alimentare încasate de la părinți pentru copiii minori se rezolvă în ordine judiciară [9, p. 63].

Minorul emancipat poartă de sine stătător răspundere pentru obligațiile și acțiunile sale în conformitate cu ordinea prevăzută de legislație. La fel, Codul civil al Federației nu prevede posibilitatea de anulare sau lipsire de drepturi a minorului emancipat, devenind participant cu drepturi depline la circuitul civil, minorul emancipat își păstrează capacitatea de exercițiu în volum total independent de circumstanțe (încetarea raporturilor de muncă sau a activității de întreprinzător) [9, p. 63].

Prevederi asemănătoare privind instituția emancipării le întâlnim și în legislația Republicii Belarus, la fel, odată cu adoptarea noului Cod civil în anul 1998 a fost introdusă o nouă instituție a dreptului civil denumită „emanciparea”.

Procedura de emancipare conform codului civil belarus din 1998 se aseamănă mult cu cea prevăzută în Codul civil al Federației Ruse. Astfel, conform art. 26: „(1) Minorul care a atins vârsta de șaisprezece ani poate fi recunoscut ca având capacitatea de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui acord de

muncă (contract) sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului practică activitatea de întreprinzător. Recunoașterea minorului ca având capacitatea deplină de exercițiu (emanciparea) se efectuează prin hotărârea autorității tutelare – cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, iar în lipsa unui astfel de acord – prin hotărâre judecătorească (2) Părinții, adoptatorii și curatorul nu poartă răspundere pentru obligațiile minorului emancipat, în special pentru obligațiile apărute ca rezultat al cauzării de prejudiciu de către acesta” [6].

În conformitate cu art.21 al Codului muncii Republicii Belarus: „Acordul sau contractul de muncă poate fi încheiat numai cu un minor ce a atins vârsta de 16 ani, contractul încheiat cu un minor ce are vârsta de 14 ani se consideră valabil numai dacă există acordul scris al unuia dintre părinți (adoptatori, tutore, curator), pentru îndeplinirea de către minor a unei munci ușoare ce nu aduce prejudiciu sănătății și nu perturbă procesul de învățământ” [7].

Esența emancipării conform doctrinei civile belaruse se rezumă la faptul că minorul ce a atins vârsta corespunzătoare emancipării în baza unor condiții prevăzute de lege este dotat cu capacitatea deplină de exercițiu, adică drepturile lui într-un anumit sens sunt egale cu drepturile cetățenilor ce au atins vârsta majoratului.

Introducerea emancipării în dreptul civil belarus reiese din faptul că majoritatea cetățenilor la vârsta între 14-18 ani reprezintă prin sine o personalitate aproape formată, acțiunile căreia sunt deja bine pricepute. De asemenea, majoritatea reprezentanților grupei de vârstă respective obțin studiile medii necesare. Paralel cu obținerea studiilor, minorii obțin și unele deprinderi în toate direcțiile de bază ale activității publice. Pe lângă aceasta, luând în considerare particularitățile psihologiei minorului, este necesară și ghidarea corectă a lui, astfel legislatorul menține existența asupra minorului a puterii reprezentanților legali în scopul asigurării de către aceștia a realizării unor drepturi și libertăți ale minorului pe care el, din cauza vârstei, nu are posibilitatea de a le

realiza de sine stătător. Însă în pofida acestui fapt, minorul este o personalitate deja formată și toate eforturile persoanelor ce realizează educarea copilului capătă sfârșitul lor logic, și chiar dacă perioada de educare a minorului continuă, nivelul ei de influență asupra lui în fiecare zi devine tot mai puțin esențial, un rol mai mare începe să îl joace experiența de viață proprie a minorului. Persoana la această vârstă este capabilă nu numai să facă diferența între ceea ce este rău și ceea ce este bine, dar și să-și dea seama de caracterul acțiunilor sale și de urmările ce pot surveni în urma săvârșirii lor [10, p. 88].

Anume aceste motive au dat naștere posibilității săvârșirii de sine stătător de către minori cu vârsta între 14-18 ani a unor acțiuni importante din punct de vedere juridic și la fel stabilirii răspunderii prevăzute de lege pentru faptele săvârșite.

Analiza minuțioasă a legislațiilor unor state de peste hotare în materia emancipării ne permite să formulăm următoarele concluzii:

1. Apariția și evoluția instituției emancipării în majoritatea statelor este dictată de dezvoltarea economiei de piață, antrenarea minorilor în activitatea de întreprinzător și participarea acestora la raporturile de muncă.

2. Instituția emancipării capătă o dezvoltare fructuoasă îndeosebi în statele Europei, pe când în legislația Marii Britanii și a Statelor Unite ale Americii această instituție nu este cunoscută.

3. Procedura de emancipare cu mici diferențe se aseamănă în legislațiile tuturor statelor, în Franța, Austria, Federația Rusă, Republica Belarus Codul civil prevăzând ca cerință de bază pentru emancipare atingerea de către minor a vârstei de 16 ani.

4. În Franța și Austria emanciparea produce efecte din momentul înregistrării căsătoriei sau din momentul rămânerii definitive a deciziei judecătorului competent (în cazul în care este înaintată o cerere privind emanciparea minorului de către persoanele îndreptățite).

5. În România există două moduri de dobândire a capacității depline de exercițiu care se realizează fie prin atingerea majora-

tului, fie prin încheierea căsătoriei de către o femeie minoră în vârstă de 16 ani și cu unele excepții prevăzute de lege – de 15 ani.

6. În Federația Rusă, minorul care a atins vârsta de șaisprezece ani poate fi recunoscut ca având capacitatea de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui acord de muncă, inclusiv a unui contract sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului practică activitatea de întreprinzător. Recunoașterea minorului ca având capacitatea deplină de exercițiu (emanciparea) se efectuează printr-o hotărâre a autorității tutelare – cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, iar în lipsa unui astfel de acord – printr-o hotărâre judecătorească.

Bibliografie

1. Codul familiei al României din 04.01.1953. Adoptat prin Legea nr. 4/1953. În: Buletinul Oficial al României, 18.04.1956, nr. 13.
2. Decretul emis de Marea Adunare Națională privitor la persoanele fizice și persoanele juridice. Nr. 31 din 30.01.1954. În: Buletinul Oficial al României nr. 8. București, 1954. p. 20 – 21.
3. Ș. Răusch, T. Ungureanu, *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, ediția a II-a, Iași, Ed. Chemarea, 1997.
4. O. Ungureanu, C. Jugastru, *Drept civil. Persoanele*, București, Ed. Rosetti, 2003.
5. Гражданский кодекс Российской Федерации. № 51-ФЗ от 30.11.1994 в Собрание законодательства РФ № 32/05.12.1994.
6. Гражданский кодекс Республики Беларусь. № 218-3 от 07.12.1998 в Ведомости Национального собрания Республики Беларусь № 7-9/05.03.1999.
7. Трудовой кодекс Республики Беларусь № 296-3 от 26.07.1999 в Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь № 120/03.09.1999.
8. А.А. Власов, *Гражданское процессуальное право. Учебник*, Москва, ТК Велби, 2003.
9. *Гражданский кодекс Российской Федерации. Научно-практический комментарий. Часть первая*, под редакцией Т.Е. Абова, А.Ю. Кабалкина и В.П. Молина, Москва, БЕК, 1996.
10. Т.Д. Карпенко, «Понятие, основания и условия гражданско-правового института эмансипации», în *Право Беларуси*, № 11, Беларусь, 2004.

Ion CHIRTOACĂ,
 lector al Catedrei „Drept public”
 a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

IMPACTUL CORUPȚIEI ASUPRA DREPTURILOR OMULUI

Rezumat

Corupția este o problemă globală. Nici un stat nu este ocolit de această problemă indiferent dacă face parte din categoria statelor industrializate sau aflate în curs de dezvoltare, afectând toate ființele umane, cu precădere efectele acestui fenomen se răsfrâng asupra persoanelor sărace, întrucât acest lucru împiedică dezvoltarea economică și socială a comunității umane. În ultima perioadă de timp fenomenul corupției se face tot mai prezent în viața noastră, pentru unii devenind o sursă de existență, iar pentru majoritatea creează impedimente în realizarea idealurilor noastre. Iată de ce cred că fiecare din noi trebuie să conștientizăm că în mod indirect întreaga comunitate umană are de pierdut.

Summary

Corruption is a global problem. No state is spared of this problem whether it is part of industrialized countries or in developing countries, affecting all human beings, especially the effects of this phenomenon is reflected on the poor as this is hampering the economic and social human community the last time corruption is ever present in our new life for some becoming a source of existence and to create obstacles to achieving most of our ideals is why I think each of us must realize that the whole human community indirectly has lost.

Flagelul corupției nu este ceva nou pentru societatea umană. Asemenea fapte, contrar spiritului uman, sunt atestate din cele mai vechi timpuri, odată cu apariția primelor forme de organizare socială, amplificându-se în perioada antică odată cu apariția statelor, iar efectele negative nu au întârziat să apară, acest lucru fiind demonstrat de „sfârșitul Republicii Romane ce a fost atribuit decăderii morale, corupției și avariției”¹.

Putem menționa că din rândul marilor probleme cu care se confruntă societatea umană azi un loc privilegiat este ocupat de fenomenul corupției și de impactul acestuia asupra drepturilor omului. Spunem acest lucru întrucât corupția duce la inegalitate în societate, persoanele care au bani și cunoștințe își rezolvă ușor problemele, pe când ceilalți se împotmolesc în diverse probleme.

În literatura de specialitate sunt abordate diverse noțiuni ale termenului „corupție” printre cele mai des întâlnite sunt cea a autorului Sergiu Ilie care definește corupția, ca „un fenomen negativ, care rezidă în folosirea de către persoanele cu funcții de răspundere a

funcției deținute și a posibilităților legate de ea în scopul obținerii ilicite a unor bunuri materiale sau a altor foloase și avantaje personale”². Valeriu Cușnir propune următoarea definiție a corupției: „fapta unui funcționar sau funcționar angajat în sectorul privat, care constă în traficarea atribuțiilor specifice funcției deținute în schimbul unor foloase sau specularea în aceleași scopuri a influenței pe lângă funcționarii publici, faptă prevăzută de legea penală”³.

Pentru moment, pe lângă definițiile propuse de specialiști, este prezentă și o definiție legală prevăzută de articolul 2 al legii nr.900 din 27.06.1996 privind combaterea corupției și protecționismului ca fiind „un fenomen antisocial ce reprezintă o înțelegere nelegală între două părți, una propunând sau promițând privilegii sau beneficii nelegitime, cealaltă, antrenată în serviciul public, consimțind sau primindu-le în schimbul executării sau neexecutării unor anumite acțiuni funcționale ce

¹ Nicolae Radu, *Corupția și politicile anticorupției*, Ed. Polirom, Iași, 2010, p. 19.

² Sergiu Ilie, *Corupția: aspectul criminologic*, în *Corupția*, Ed. ARC, Chișinău, 2000, p. 134.

³ Valeriu Cușnir, *Incriminarea corupției în legislația penală a Republicii Moldova*, autoreferat al tezei de doctor habilitat în drept, Chișinău, 2005, p.16.

conțin elemente ale infracțiunii prevăzute de Codul penal”.

Definiția clasică a corupției este cunoscută „ca fiind folosirea abuzivă a puterii în vederea îmbogățirii personale”.

După anii 1990 sistemul relațiilor economice internaționale a cunoscut o internaționalizare nemaiîntâlnită în toate domeniile legate de activitatea umană, acest lucru a dat naștere unui fenomen care exista, însă nu la o asemenea scară, este vorba despre fenomenul numit „globalizare”. Acest fenomen, pe lângă aspectele pozitive, are și unele reminiscențe printre care se evidențiază și fenomenul corupției și impactul acestuia asupra drepturilor omului. Anume corupția și impactul ei asupra drepturilor omului vor constitui obiectul de studiu al prezentei lucrări.

În condițiile de azi este greu de a demonstra faptele de corupție și consecințele directe asupra drepturilor omului, întrucât numai după o cercetare atentă sesizăm legătura dintre fapta de corupție și urmările nefaste ce se răsfrâng asupra individului ce au ca consecință violarea drepturilor sale.

Domeniile afectate de flagelul corupției sunt diverse, cu precădere cele mai vizate domenii fiind însă de departe cel politic instituțional, economic, judiciar și de drept, de instruire și educație, de asistență socială și medicală, instituțională și de comerț internațional.

Cum afectează corupția drepturile omului? Este întrebarea la care vom încerca să răspundem, însă până a da un răspuns, vom încerca să evidențiem în opinia noastră care sunt factorii ce generează fenomenul numit „corupție”. Printre aceștia evidențiem:

– factorii politici, lipsa voinței politice. Referindu-se la rolul politicului în guvernarea unei comunități umane, filosoful din sec. XVIII-lea Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), atrăgea atenția că „Guvernământul este bun când oamenii trăiesc bine și este condamnat când ei trăiesc în sărăcie”. Sub guvernămintele rele, observa Rousseau, „egalitatea nu este decât aparentă și iluzorie, ea nu servește decât pentru a-l menține pe sărac în mizerie și pe bogat în posesia bunurilor uzurpate”. De fapt, marele gânditor constata că „legile sunt

întotdeauna spre folosul celor care au și dăunătoare pentru cei care nu au nimic”⁴;

– factori normativi legislativi – legislația imperfectă și lipsa mecanismului de implementare și realizare a actelor normative, situație ce le face ineficiente;

– factorii organizaționali – interacțiunea infimă dintre organele competente ale statului în domeniul anihilării faptelor de corupție;

– factori economici – duc la adâncirea prăpastiei dintre bogați și săraci, ceea ce îi determină pe oameni să recurgă la diverse șiretlicuri mai puțin legale pentru a-și spori veniturile, întrucât pentru moment se observă o trecere de la represiunea politică a ființei umane caracteristică sec. al XX-lea la una de represiune economică, iar principalii subiecți vizați sunt oamenii de rând. Acest factor este determinant, întrucât lovește în două mobiluri puternice sesizate încă de Aristotel: „Proprietatea și dorul au un rol hotărâtor în opțiunile și acțiunile umane”⁵;

– factorii moral-psihologici – criza morală care afectează indivizii are repercusiuni de lungă durată ale cărei efecte negative sunt greu de evaluat, întrebarea care se pune este dacă este morală împărțirea lumii atât de sever în bogați și săraci? Este moral ca unul dintre noi să acumuleze și să blocheze o bogăție, care însumează averea câtorva state, în timp ce sute de mii, milioane de oameni mor, pur și simplu, de foame. Referindu-se la acest aspect, marele gânditor francez din sec. al XVIII-lea Jean-Jacques Rousseau atrăgea atenția că „nimeni nu trebuie să fie atât de bogat încât să poată cumpăra pe altul, și nimeni atât de sărac încât să fie silit să se vândă”⁶.

Revenind la întrebarea expusă mai sus, răspunsul este unul complex, însă credem că principalele elemente sunt:

⁴ Dumitru Mazilu, *Drepturile omului – concept, exigențe și realități contemporane*, ediția a III-a, Ed. Lumina Lex, București, 2006, p. 1.

⁵ Dumitru Mazilu, *Drepturile omului – concept, exigențe și realități contemporane*, ediția a III-a, Ed. Lumina Lex, București, 2006, p. 25.

⁶ Dumitru Mazilu, *op. cit.*, ediția a III-a, Ed. Lumina Lex, București, 2006, p. 9.

– este prejudiciat statul care este principalul garant al drepturilor propriilor cetățeni însărcinat cu obligația de a crea un mecanism eficient la nivel intern de respectare a drepturilor omului;

– este prejudiciat cetățeanul care pentru un drept al său apărat de legile interne ale statului, pentru a se bucura de privilegiile acestuia trebuie să plătească taxe suplimentare unui individ plătit deja din banii publici pentru serviciul prestat;

– de asemenea, este afectat domeniul investițional, investitorii se abțin de a investi în statele unde nu le sunt asigurate un climat favorabil, iar cei care investesc încearcă să ocolească căile legale și recurg la diverse metode mai puțin legale.

Corupția, după cum am mai menționat, are un impact puternic asupra securității economice și umane. Corupția creează o povară fiscală excesivă asupra populației, având un impact colosal asupra păturilor vulnerabile ale societății, care nu au putere politică pentru a se proteja. De aceea, credem noi, domeniul drepturilor omului afectat cel mai mult de actele de corupție este domeniul drepturilor economice și sociale. Corupția excesivă duce la micșorarea surselor de venit de la bugetul de stat. Ca urmare, lipsesc sursele de finanțare din domeniile sociale, ocrotirii sănătății, ceea ce duce la încălcarea securității sociale a persoanei, situație ce contravine prevederilor art. 9 din Pactul Internațional privind drepturile economice, sociale și culturale care prevede că „statele părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la securitatea socială, inclusiv asigurări sociale”⁷. Lipsa finanțării suficiente a domeniului educației face astfel încât dreptul la educație să fie irealizabil, situație ce este în opoziție cu prevederile art. 13 din Pact care menționează „Statele părți recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la educație”⁸.

În concluzie, putem spune că corupția și impactul ei asupra drepturilor omului au un efect direct și negativ asupra statului de drept în ansamblu, fiind generată atât de cetățenii care doresc să primească niște servicii publice din partea administrației, cât și de către funcționarii publici care, nefiind asigurați din punct de vedere material-financiar sunt nevoiți să recurgă la acte de corupție. Din acest considerent, corupția poate fi combătută numai prin asigurarea unui trai decent al populației.

Bibliografie

1. Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale adoptat la 16.12.1966 la New York, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.04.1993.
2. Valeriu Cușnir, *Incriminarea corupției în legislația penală a Republicii Moldova*, autoreferat al tezei de doctor habilitat în drept, Chișinău, 2005.
3. Sergiu Ilie, „Corupția: aspectul criminologic”, în *Corupția*, Ed. ARC, Chișinău, 2000.
4. Dumitru Mazilu, *Drepturile omului – concept, exigențe și realități contemporane*, ediția a III-a, Ed. Lumina Lex, București, 2006.
5. Nicolae Radu, *Corupția și politicile anticorupției*, Ed. Polirom, Iași, 2010.

⁷ Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale adoptat la 16.12.1966 la New York, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.04.1993.

⁸ Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale adoptat la 16.12.1966 la New York, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.04.1993.

Natașa DIMIN,
lector al Catedrei „Drept Public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Veronica BIVOL,
licențiat în administrație publică, master în drept

ASPECTE PRIVIND RESPECTAREA DREPTULUI LA EDUCAȚIE ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Rezumat

După trecerea a aproape douăzeci de ani de la obținerea independenței, Republica Moldova rămâne încă o țară divizată. Cu sprijin străin, în stînga Nistrului s-a reușit, aproape cu același succes ca și în Republica Moldova, să se creeze structuri și instituții de stat și să se exercite controlul asupra teritoriului și populației. Conducerea separatistă de la Tiraspol, susținută inițial de Armata a 14-a sovietică, iar apoi primind sprijin moral, financiar și politic din Rusia, a proclamat mai întâi o „Republică Sovietică Socialistă Autonomă Transnistreană”, iar mai târziu, la 2 septembrie 1990, a declarat și independența acesteia.

Acest articol va încerca să verse lumină asupra dreptului la educație în pretinsa „RMN” și va demonstra gravitatea îngrădirii sistematice a acestui drept. Elucidarea politicilor „RMN” față de copiii „românilor”, adică față de acei copii care preferă să studieze folosind în procesul de învățământ grafia latină, în raport cu „moldovenii” (cei care folosesc grafia chirilică), este o chestiune complicată și agravată de faptul că autoritățile separatiste neagă vehement existența oricăror încălcări ale dreptului la educație. Acțiunile autorităților separatiste afectează mii de indivizi și în timp ce prima generație a celor care sunt percepuți ca „dușmani interni” sau „coloana a cincea” este pe cale de a absolvi școala, această chestiune rămâne voit obscură și confuză chiar și pentru cei inițiați. S-ar părea că toți, cu excepția victimelor, s-au împăcat cu destinul.

Autorii argumentează că violarea drepturilor omului de către entitățile nerecunoscute, inclusiv dreptul la educație, trebuie să constituie o preocupare nu doar a statelor care se confruntă cu separatismul, dar și a întregii comunități internaționale. Noi credem că chiar și într-o lume mai puțin ideală, impunitatea cu care autoritățile separatiste trec cu vederea normele acceptate de comportament trebuie să fie susceptibilă de sancțiuni. Mai mult, regimurilor care încalcă standardele în materie de drepturi ale omului trebuie să li se transmită mesajul că însuși comportamentul lor neagă a priori orice aspirații de statalitate.

Summary

After the passage of nearly twenty years since its independence, Moldova still remains a divided country. With the foreign support Transnistria succeeded almost as successfully as Moldova in creating of state structures and institutions and in exercising control over the territory and population. Tiraspol separatist leadership, supported initially by the Soviet 14th Army and then receiving moral, financial and political support from Russia, first proclaimed a “Transnistria Autonomous Soviet Socialist Republic”, and later, on 2 September 1990 also declared its independence.

This article will attempt to shed light on the right to education in the alleged “NMR” and demonstrate seriousness of systematic encroachment of this right. Elucidation of “NMR” policies towards the “Romanians” children, meaning the children who prefer to study using latin script, in relation to “Moldovans” (those that use Cyrillic script) is a complicated matter which is aggravated by the fact that separatist authorities vehemently deny existence of any violations of the right to education. The actions of the separatist authorities affects thousands of persons and while the first generation of those who are perceived as “internal enemies” or “fifth column” is about to graduate school, this issue remains deliberately obscure and confused even for those who are initiated. It would seem that all except the victims were reconciled with the destiny.

The authors argue that violation of human rights by the unrecognized entities, including the right to education, should be a concern not only of States which are faced with separatism, but also of the entire international community. We believe that even in a less than ideal world, the impunity with which the separatist authorities overlook the accepted norms of behavior must be liable to penalties. Moreover, for regimes that violate standards of human rights should be send the message that their behavior a priori denies any aspirations to statehood.

În regiunea transnistreană este realizată și promovată în mod consecvent politica învățământului orientată spre spațiul educațional al Federației Ruse. Principiile pe care se întemeiază politica transnistreană în domeniul învățământului sunt aceleași ca și ale politicii de stat a Rusiei, formularea acestora fiind preluată practic fără schimbare din Legea Federației a Rusiei.

Formarea politicii educaționale de stat, elaborarea strategiei de dezvoltare a învățământului și stabilirea priorităților în domeniu, precum și aprobarea programelor de stat și internaționale de dezvoltare a învățământului se află în competența organului suprem al puterii legislative – Sovietul Suprem al auto-proclamatei Republici Moldovenești Nistrene

(RMN) (art. 28, p.1)¹.

Politica de stat în sfera învățământului public, științei, culturii, sportului, turismului și tineretului este realizată de Ministerul Educației al RMN². În competența Ministerului se află elaborarea concepției politicii de stat în domeniul învățământului, atestarea de stat, licențierea și acreditarea instituțiilor de învățământ, fără deosebire de forma de proprietate și apartenența departamentală.

Tezele de bază și tendințele dezvoltării sistemului de învățământ transnistrean sunt reflectate în Doctrina dezvoltării învățământului în RMN elaborată de ministerul de resort.

În 1994 a fost adoptată Legea RMN „Cu privire la învățământ” care în 2002 este abrogată și înlocuită cu o nouă redacție a legii. Aceasta din urmă, atât ca structură cât și după conținut, este practic o copie a Legii Federației Ruse „Cu privire la învățământ” (1992). Legea transnistreană e structurată pe 6 capitole și conține 58 de articole, întocmai ca Legea Federației Ruse³.

Participarea la crearea spațiului educațional comun înseamnă de fapt integrarea sistemului de învățământ transnistrean în spațiul educațional al Rusiei.

La ora actuală, sistemul de învățământ transnistrean se confruntă cu mai multe probleme, una din acestea fiind calitatea nesatisfăcătoare a procesului de instruire și a pregătirii absolvenților. Reformarea învățământului este o temă frecvent abordată la diverse reuniuni și conferințe. Baza doctrinară a viitoarei reforme o vor constitui două documente strategice: Doctrina de dezvoltare a învățământului în Transnistria⁴ și Concepția de modernizare

a învățământului. Guvernul transnistrean le-a aprobat, fiind prevăzute pentru o perioadă de 5 ani.⁵ Ambele aceste documente au trecut expertiza și au fost aprobate de Ministerul Învățământului din Rusia.

Ministerului Educației al RMN elaborează și aprobă standardele educaționale de stat, conținutul și finalitățile învățământului. Cerințele față de standardele educaționale de stat în RMN sunt stabilite prin art. 8 din Legea transnistreană a învățământului, ele fiind, în fond, aceleași ca cele stipulate în Legea F. Ruse (art. 7)⁶, fapt care ne arată orientarea spre integrarea în spațiul educațional al Rusiei. În opinia unor experți, aceasta are drept consecință faptul că competențele profesionale ale absolvenților transnistreni nu corespund în deplină măsură cerințelor angajatorilor din regiunea transnistreană.

Legea învățământului transnistrean stabilește (art. 1, p.4)⁷ că standardele educaționale de stat (conținutul minim obligatoriu al programelor de bază de învățământ, volumul maxim de ore necesar pentru însușirea acestora, competențele pretinse absolvenților nivelului respectiv de studii etc.) sunt obligatorii pentru toate instituțiile de învățământ din Transnistria, cu excepția acelor care dețin certificatul acreditării de stat „eliberat într-un stat străin”. Evident, tocmai în baza acestei prevederi pe teritoriul transnistrean funcționează structuri de învățământ (filiale, extensiuni etc.) ale Federației Ruse sau Ucrainei în care se aplică standardele educaționale proprii.

Este de remarcat, că aceleași niveluri de învățământ sub aceleași denumiri care își au rădăcinile în sistemul învățământului din perioada sovietică sunt caracteristice și pentru structura învățământului în Federația Rusă.

Majoritatea instituțiilor de învățământ secundar general în Transnistria o constituie școlile medii, acestea cuprinzând trei niveluri:

¹ site-ul oficial al președintelui RMN <http://president.pmr-gov.org>

² <http://president.pmr-gov.org> (site-ul oficial al președintelui RMN).

³ Legea RMN „Cu privire la învățământ” <http://vspmr.org/Law> (site-ul oficial al Sovietului Suprem al RMN)

⁴ Starea de lucruri, problemele și perspectivele dezvoltării sistemului educațional din RMN. www.olvia.idk-net.com

⁵ Andrei Mospanov, *În RMN este fixată Concepția de modernizare a sistemului de învățământ*, Agenția de informare Olvia-press. 9-10-03. www.olvia.idknet.com

⁶ www.edu.ru

⁷ <http://vspmr.org/Law> (site-ul oficial al Sovietului Suprem al RMN)

primar (clasele I-IV), secundar inferior (clasele V-IX) și secundar superior (clasele X-XI). Numărul școlilor secundare de tip nou – licee și gimnazii (care diferă radical de gimnaziile din R. Moldova) – este mult mai mic (sub 9% din numărul total).

Învățământul secundar inferior este realizat în școlile de bază, care încorporează două niveluri: primar (clasele I-IV) și secundar inferior (clasele V-IX). În aceste instituții elevii urmează învățământul de bază (clasele I-IX), care în Transnistria este obligatoriu. Și mai funcționează școli primare (clasele I-IV), după absolvirea cărora elevii trebuie să urmeze studiile fie la o școală de bază, fie la o școală medie sau liceu/gimnaziu.

Pe lângă aceste instituții, în raioanele de Est ale R. Moldova funcționează 5 licee, 2 gimnazii și o școală-internat, care se află sub jurisdicția Ministerului Educației al R. Moldova.

Planul de învățământ de bază și pachetul de programe-tip de studii pentru instituțiile de învățământ general, de asemenea, sunt elaborate în baza celor din Federația Rusă.

Așadar, se constată că structura și programele de învățământ în sistemul educațional transnistrean sunt identice cu cele din Federația Rusă și în același timp diferă substanțial de cele existente în spațiul educațional european și, în particular, în R. Moldova.

Majoritatea disciplinelor școlare în Transnistria este asigurată cu manuale și alte materiale didactice produse la editurile din Federația Rusă în cadrul programului de stat „Учебник”, care sunt apoi traduse și în limba „moldovenească”. Astfel, în anul 2000 au fost procurate de la Editura de Stat „Просвещение” 69 titluri de manuale în sumă de 100 mii dolari SUA.

Controlul de stat al calității învățământului în regiunea transnistreană se realizează prin licențiere, atestare și acreditare de stat a instituțiilor de învățământ. În cadrul acestor proceduri se desfășoară și așa-numita atestare de stat a elevilor și a cadrelor din sfera învățământului. Cadrul normativ al controlului de stat al calității învățământului este elaborat în baza documentelor similare din Rusia.

Autoritățile educaționale transnistrene

afirmă că polilingvismul și învățământul în limba maternă constituie baza politicii educaționale de stat în Transnistria. Realitățile însă ne demonstrează că în regiunea transnistreană se încalcă dreptul copiilor și dreptul părinților de a alege limba de instruire, adică dreptul fundamental la educație în limba maternă al elevilor moldoveni.

Conform legislației transnistrene (Legea „Despre limbile din RMN” și Legea învățământului, art. 7)⁸, limba de instruire în instituțiile de stat este una din limbile oficiale (rusă, „moldovenească”, ucraineană). În lege se declară, de asemenea, că este asigurată libertatea de alegere a limbii oficiale de instruire. În realitate însă, în majoritatea școlilor (peste 70% din numărul total) limba de instruire este rusa. În instituțiile de învățământ din Transnistria (inclusiv în școlile particulare) limbile de predare sunt ierarhizate astfel:

- limba rusă – în 135 instituții de învățământ (70,3%);
- limba „moldovenească” – în 33 instituții (17,2%);
- limba rusă și „moldovenească” – în 16 instituții (8,4%);
- limba ucraineană – în 2 instituții (1%);
- limba română (cu grafie latină) – în 6 instituții (3,1%) (subordonate Ministerului Educației al R. Moldova)⁹.

Deși datele ultimului recensământ (2004) arată că în Transnistria locuiesc circa 177 mii de moldoveni (31,9%), 168 mii de ruși (30,4%) și 160 mii de ucraineni (28,8%), în 82% din școli curriculum-ul este elaborat în limba rusă, în 13,5% curriculum-ul este în limba moldovenească/10 română cu grafie chirilică, în 3,8% curriculum-ul este în limba moldovenească/română cu grafie latină și în 0,7% – în limba ucraineană.

Reieșind de aici, ponderea moldovenilor în totalul populației este de circa 32%, cifrele ne demonstrează că copiii moldoveni pot să învețe în limba maternă în doar circa 20%

⁸ Polilingvismul și învățământul în limba maternă www.olvia.idknet.com/ol02-04-08

⁹ Date statistice ale Ministerului Educației al RMN <http://dniester.ru>

dintre școli (inclusiv în 13,5% - cu alfabetul chirilic). Deci, pe de o parte dreptul cetățenilor de a obține studii în limba maternă este consemnat în Constituția RMN, iar pe de altă parte, cetățenii moldoveni sunt lipsiți în mare măsură de acest drept.

Pe teritoriul controlat de regimul de la Tiraspol este încălcat nu numai dreptul moldovenilor la învățământ în limba română cu litere latine, dar și cel la învățământ în limba „moldovenească” cu alfabet chirilic. Astfel, în 3 sate din raioanele Camenca și Râbnița cu populație constituită exclusiv din moldoveni școlile sunt exclusiv rusești. În aceeași situație se află alte 9 sate majoritar moldovenești. La Tiraspol, printre cele 29 de școli, după proporția populației moldovenești, ar trebui să fie vreo 5-6 școli cu predare în limba „moldovenească”, însă nu există decât o singură școală cu predare în limba română și una moldovenească cu alfabet chirilic.

Alte etnii, de asemenea, sunt discriminate în ceea ce privește respectarea dreptului la alegerea limbii de predare. Spre exemplu, în regiune locuiesc aproape 28% ucraineni, însă numai în 2 școli (1%) se predă în limba ucraineană. Astfel, se încalcă atât Legea „Despre limbile în RMN” (1992) care pretinde să asigure dezvoltarea echitabilă și păstrarea limbilor ce funcționează în acest teritoriu, cât și așa numita Declarație de suveranitate a RMN (1990), în care este consemnat regimul de folosire cu aceleași drepturi a limbilor. Libera alegere a limbii de instruire este stipulată și în Legea RMN „Cu privire la învățământ” (1994) (art. 6).

Învățământul superior în Transnistria fiind practic integrat în sistemul de învățământ al Rusiei, atitudinea transnistrenilor față de procesele de unificare a învățământului superior european în cadrul Procesului de la Bologna depinde, evident, de situația și poziția Rusiei în acest domeniu.

Autoritățile educaționale transnistrene afirmă că în regiune se acordă o atenție sporită colaborării organelor de conducere a învățământului și instituțiilor de învățământ cu partenerii străini, inclusiv cu statul „vecin” R. Moldova. În realitate, colaborările transnis-

trene sunt orientate spre Rusia, și într-o mai mică măsură spre Ucraina. Oficial însă, între Chișinău și Tiraspol nu există o colaborare permanentă în probleme de politici educaționale, de schimb de experiență didactică și metodică, schimb de studenți și cadre didactice. Relațiile oficiale dintre cele două maluri poartă mai mult un caracter sporadic, determinat de necesitatea soluționării unor probleme stringente, cum ar fi, de exemplu, cele legate de recunoașterea actelor de studii eliberate de instituțiile de învățământ transnistrene sau de funcționarea școlilor din regiunea transnistreană cu predarea în limba română.

Majoritatea școlilor își desfășoară activitatea în clădiri închiriate de la autoritățile publice locale sau de la agenți economici din localitățile respective.

Conform legislației transnistrene (Legea învățământului, art. 35, p. 2), aceste instituții de învățământ trebuie să fie înregistrate ca organizații de învățământ nestatale în conformitate cu Legea RMN despre înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali. Odată înregistrate, în organul de conducere al instituțiilor nestatale trebuie să fie inclus și un reprezentant al organului local de conducere a învățământului. Instituțiile de învățământ înregistrate sunt obligate să asigure realizarea standardelor și normativelor educaționale de stat, precum și a legislației RMN (Legea învățământului, art. 34, p.3). Pentru școlile cu predare în limba română aceasta înseamnă obligativitatea de trecere la limba „moldovenească” de predare cu grafie chirilică, cerință inacceptabilă pentru aceste instituții.

În plus, instituțiile de învățământ nestatale trebuie să obțină acreditarea de stat în RMN, pentru că numai în acest caz ele pot beneficia de aceleași tarife la plata serviciilor comunale ca și instituțiile de învățământ de stat și municipale (Legea învățământului, art. 42, p. 6). Aceeași condiție este impusă școlilor nestatale pentru ca administrațiile de stat ale orașelor și raioanelor și organele locale de autoconducere să pună la dispoziția lor clădiri, terenuri de pământ pentru construcții și mijloace materiale pentru organizarea procesului

de învățământ (Legea învățământului, art. 44, p. 4). În afară de aceasta, elevii au dreptul să beneficieze de facilitățile și înlesnirile stabilite de legislația în vigoare a RMN pentru elevii din instituțiile de învățământ de stat numai în cazul în care școlile nestatale în care învață sunt acreditate în RMN (Legea învățământului, art. 49, p. 17).

Este evident că prin aceste prevederi ale legislației se urmărește scopul de a stabili un control total asupra școlilor moldovenești din Transnistria, inclusiv asupra celor în care procesul de învățământ se desfășoară după programele de studii ale Ministerului Educației de la Chișinău.

În 1999, regimul de la Tiraspol a ordonat ca toate școlile ce aparțin altor state (inclusiv Moldova care e considerată un stat „străin”) și funcționează pe teritoriul regiunii transnistrene să fie înregistrate la autoritățile „RMN”, în caz contrar ele nu vor fi recunoscute și vor fi private de drepturile lor.

Directorii liceelor aflate sub jurisdicția R. Moldova au refuzat înregistrarea instituțiilor pentru a obține licența de funcționare pe teritoriul Transnistriei și deci trecerea lor în subordinea autorităților transnistrene, deoarece aceasta presupunea folosirea grafiei chirilice impuse de administrația de la Tiraspol și priva liceele de sponsorizarea oferită de Ministerul Educației al Republicii Moldova. Ca urmare, în vara anului 2004 autoritățile de la Tiraspol au luat decizia să le închidă. Cu participarea nemijlocită a miliției și Serviciului de securitate, regimul transnistrean a sechestrat și evacuat patrimoniul școlii nr. 20 din Tiraspol și a ocupat Liceul teoretic „Evricea” din Râbnița. Fiind izgonit din sediul construit de Ministerul Educației al Moldovei, Liceul „Evricea” a fost obligat să se mute într-o grădiniță închiriată de la uzina metalurgică din localitate. Prin aceste acțiuni moldovenii din Transnistria care constituie majoritatea etnică au fost lipsiți de dreptul fundamental la studii în limba maternă.

Aceste încălcări grave au determinat Liceul „Evricea” din Râbnița, Liceul „Alexandru cel Bun” din Tighina și Liceul din Grigoriopol să se adreseze la Curtea Europeană a Dreptu-

rilor Omului (CEDO) ca să apere dreptul copiilor și părinților de a alege limba de predare. Un grup de părinți, elevi și profesori din Transnistria s-au plâns la (CEDO) pe faptul că în regiune a fost interzisă predarea în grafia latină. În iunie 2009, la Curtea Europeană a Drepturilor Omului au avut loc audieri în trei cauze contra Moldovei și Rusiei¹⁰.

Acțiunile autorităților transnistrene au fost dur criticate de Înaltul Comisar al OSCE pentru minoritățile naționale, de Consiliul European, Uniunea Europeană, Ambasada SUA la Chișinău, Ministerul Afacerilor Externe al Ucrainei. Secretarul General al Consiliului European a declarat că acțiunile aplicate de autoritățile RMN față de cele opt școli moldovenești din regiune „contrazic standardele europene de bază în sfera drepturilor omului și ale minorităților naționale”. Declarația categorică a Secretarului General a fost susținută de ambasadele Germaniei, Franței, Ungariei, Poloniei, Marii Britanii, Irlandei de Nord și SUA.

CEDO a dat câștig de cauză vorbitorilor de limba română din Transnistria

Pe data de 19 octombrie 2012, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a pronunțat Hotărârea de Mare Cameră în Cauza Cătan și alții împotriva Moldovei și a Rusiei. Cauza se referă la plângerea copiilor și părinților din comunitatea moldovenească din Transnistria în privința efectelor politicii lingvistice adoptate în anii 1992 și 1994 de către regimul separatist prin care s-a interzis utilizarea alfabetului latin în școli și în privința măsurilor ulterioare întreprinse în vederea implementării acestei politici¹¹.

Epurarea lingvistică efectuată de autoritățile regimului din Transnistria, care, în comunicatul CEDO este definit ca o entitate separatistă nerecunoscută care s-a separat de Moldova în septembrie 1990, s-a desfasurat pe mai multe planuri:

– obligativitatea scrierii limbii românești cu caractere chirilice, interzicerea alfabetului latin;

¹⁰ Școlile din Transnistria și dreptul la educație în limba română. Dezbateri. 11.06.2009. www.napocanews.ro

¹¹ Unimedia.info <http://uni.md>

– închiderea școlilor în care se utiliza alfabetul latin;

– evacuarea unor copii și profesori din Liceul Ștefan cel Mare și Evrica, împiedicarea accesului în Liceul Alexandru cel Bun;

– hărțuirea continuă, vandalizarea sediilor școlilor, intimidări de orice natură, precum amenințarea părinților cu pierderea locurilor de muncă sau cu decăderea din drepturile părintesti, abuzuri verbale;

– diminuarea voită a calității învățământului în limba română, prin nenumarate restricții, nefurnizarea de fonduri, lipsa locurilor adecvate, obligarea parcurgerii drumurilor lungi până la unitățile de învățământ, verificarea ghiozdanelor, controale de identitate și acte de hărțuire diverse.

Conform comunicatului de presă al CEDO, între anii 2002 și 2009, numărul elevilor din liceele „Evrica” și „Alexandru cel Bun” practic s-a înjumătățit și, între anii 2000 și 2009, numărul elevilor din liceul „Ștefan cel Mare” s-a redus cu trei sferturi. Astfel, în opinia CEDO, Curtea nu a considerat necesar să determine și existența unui control detaliat din partea Rusiei asupra politicii și acțiunilor administrației locale subordonate ei. Rusia este de fapt responsabilă de violarea dreptului reclamanților la instruire, deoarece „RMN” nu ar fi supraviețuit fără suportul său continuu de natură militară, economică și politică.

În hotărârea definitivă adoptată la data de 19.10.2012, de Marea Cameră în cauza Cătan și alții contra Moldovei și Rusiei (cererile nr.43370/04, 8252/05 și 18454/06), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis unanim, că Republica Moldova nu a violat articolul 2 al Protocolului nr.1 (dreptul la instruire) al Convenției Europene a Drepturilor Omului, și cu 16 voturi la unu, că Federația Rusă a violat articolul 2 al Protocolului nr.1.

Curtea a considerat că regimul separatist nu ar fi putut supraviețui fără sprijinul continuu de natură militară, economică și politică din partea Rusiei și, că, prin urmare, închiderea școlilor ține de jurisdicția Rusiei în sensul Convenției. Pe de altă parte, R. Moldova nu numai că nu a susținut regimul separatist, ci a și făcut eforturi considerabile pentru a sprijini

reclamanții suportând cheltuielile legate de arendarea și reparația noilor sedii, procurarea echipamentului, plata salariilor personalului și de transport.

Prin Hotărârea CEDO din data de 19.10.2012 s-a recunoscut violarea Articolului 2 Protocol 1 – Dreptul la Educație în raport cu Federația Rusă. În același timp, Curtea a stabilit că Republica Moldova nu se face vinovată de violarea dreptului la educație în cauzele date. În rest, Curtea a considerat că nu este cazul să se expună asupra altor încălcări invocate în aceste dosare.

Curtea acordă cu titlu de prejudicii morale reclamanților 1 milion și douăzeci de mii Euro și 50 mii Euro cu titlu de costuri de reprezentare.

Reclamanții sunt cetățeni ai R. Moldova și locuitori ai regiunii transnistrene, parte a teritoriului suveran al Republicii Moldova, ce se află sub controlul de facto al unui regim separatist, susținut de Federația Rusă. Cauzele au fost expediate în 2004 și respectiv 2006 de către părinți, profesori și elevi din localitățile Râbnița, Tighina (Bender) și Grigoriopol din regiunea transnistreană a Republicii Moldova și vizează încălcări ale drepturilor acestora la educație, la viața privată, precum și ale dreptului la nediscriminare. Curtea a acordat satisfacție echitabilă, de asemenea, pentru aplicanți¹².

În concluzie, Curtea a considerat că închiderea forțată a școlilor reclamanților și măsurile de hărțuire care au urmat constituie ingerințe în dreptul reclamanților de a avea acces la instituțiile de învățământ existente la acel moment, precum și în dreptul lor de a fi instruiți în limba lor națională. Nu există dovezi care ar sugera că aceste măsuri urmăreau un scop legitim.

Reprezentanții victimelor, prezenți în fața Marii Camere a CEDO, directorul executiv al Asociației „Promo LEX” - Ion Manole și avocatul Alexandru Postica, au menționat că „Hotărârea de astăzi este una istorică având în vedere constatările care au fost făcute și

¹² http://www.avocatnet.ro/content/articles/id_

consecințele acesteia asupra situației drepturilor omului în regiune. Sperăm că după această Hotărâre, în special situația elevilor, profesorilor se va schimba spre bine. În continuare, vom depune eforturi constante pentru a promova și apăra drepturile omului și valorile democratice în acest teritoriu, dominat încă de fenomenul impunității. Drepturile omului, fiind valori supreme recunoscute de întreaga comunitate internațională, trebuie să triumfe și în spațiile închise, unde de regulă se comit dintre cele mai grave abuzuri și nedreptăți. În acest context, salutăm această decizie istorică și mult așteptată de numeroase persoane din regiunea transnistreană a R. Moldova”¹³.

Guvernul Republicii Moldova este mulțumit de hotărârea CEDO în privința dosarului școlilor cu predare în limba română din Transnistria, care a fost luată la 19 octombrie. Este o hotărâre crucială, deoarece această decizie, scoate de sub învinuire Republica Moldova și reprezintă dovada eforturilor Guvernului, de ordin diplomatic, politic, financiar și de susținere a acestor școli. E bine că s-a reușit să se convingă Curtea Europeană că Republica Moldova încearcă să apere constant drepturile omului în regiunea transnistreană. Argumentele aduse de reprezentanții Guvernului în fața Curții au fost luate în considerare. Sperăm că și în continuare autoritățile de la Chișinău vor întreprinde măsuri în această direcție.

Totodată, Federația Rusă a fost condamnată, ținând cont de eforturile de sprijinire a regimului separatist din RMN și impunerea controlului efectiv asupra teritoriului. Statul rus urmează să poarte responsabilitate pentru violarea dreptului copiilor de a învăța în școli cu predare în limba română. Rusia va achita câte 6 mii de Euro pentru fiecare din cei 170 de reclamanți. Suma de peste 1 milion de euro urmează a fi achitată în următoarele trei luni.

Viceministrul Justiției Vl. Grosu a spus că este convins de faptul că această hotărâre va servi drept precedent pentru alte dosare legate de încălcarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Astfel

situația școlilor din RMN se va îmbunătăți, pentru că, totuși, este o hotărâre a CEDO și nu o oarecare declarație politică. Ea trebuie executată, adică drepturile copiilor și părinților trebuie să fie în continuare asigurate, a conchis reprezentantul Ministerului Justiției.

Potrivit unui comunicat al Departamentului de Externe de la Tiraspol, condamnarea Rusiei este o decizie care nu are nimic în comun cu realitățile obiective.

Tiraspolul a calificat decizia Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) împotriva Rusiei în cazul procesului privind școlile cu predare în limba română drept una „preconcepută și politizată”, afirmând că CEDO devine astfel un instrument de presiune¹⁴.

Potrivit unui comunicat al Departamentului de Externe de la Tiraspol, condamnarea Rusiei este o decizie care nu are nimic în comun cu realitățile obiective: „Elevii celor șase școli nominalizate sunt limitați intenționat în drepturile la educație de către administrațiile lor, care au acționat la indicația directă de la Chișinău. Această situație a fost folosită pentru a exercita o presiune politică asupra Tiraspolului”.

Totodată, Tiraspolul susține că definiția CEDO potrivit căreia limba moldovenească asociată cu alfabetul chirilic este o combinație neutilizată și nerecunoscută în lume este ofensatoare pentru poporul moldovenesc. „În prezent, alfabetul chirilic, tradițional și veridic istoric pentru limba moldovenească, este menținut doar în RMN (Transnistria)”.

Potrivit administrației de la Tiraspol, CEDO devine un instrument de presiune. „Este regretabil că drepturile oamenilor sunt folosite cinic pentru atingerea scopurilor politice ale unor țări. Credem că această situație nu contribuie la consolidarea autorității Consiliului Europei ca organizație capabilă să elaboreze standarde general europene în sfera umanitară”.

¹³ Adevărul.ro Internațional

¹⁴ Transnistria condamnată de CEDO pentru interzicerea învățământului în limba română. 25.10.2012 //total.md

Ministrul rus de Externe Serghei Lavrov susține că CEDO emite nu pentru prima dată decizii politizate, referindu-se la dosarul „Cătan și alții contra Republicii Moldova și Rusia”. „Până acum noi plătim bani pentru decizii cu care nu suntem de acord categoric, cum ar fi, de exemplu, cazul lui Ilie Ilașcu”, a declarat Lavrov în cadrul unui interviu oferit.¹⁵ De asemenea, oficialul rus a declarat că Federația Rusă nu are capacitatea de a influența sistemul de învățământ din regiunea transnistreană și nici mecanismul prin care administrația de la Tiraspol realizează programul său de învățământ. În context, Lavrov a precizat că Rusia va ignora această decizie, însă o va executa. „Din păcate, CEDO devine din ce în ce mai politizată, iar acest fapt reduce din credibilitatea acestei instanțe”¹⁶.

Cizma rusească nu iese cu o hotărâre a CEDO. Este totuși o recunoaștere internațională a stării de ocupație postsovietică a unui teritoriu românesc. Din păcate, politicienii au alte priorități și nu sunt preocupați de problema transnistreană decât cel mult la nivel demagogic declarativ. Trebuie să lăsăm timpul să judece.

În opinia autoritățile transnistrene, o piedică în calea apropierei și colaborării educaționale este faptul că R. Moldova a modificat esențial structura, conținutul și duratele învățământului, orientându-le spre sistemul de învățământ românesc. Aceasta ar fi făcut inovațiile din învățământul R. Moldova „inacceptabile pentru Transnistria atât sub aspect pedagogic, cât și social-moral”. Diferențele principale care există astăzi între sistemele de învățământ de pe cele două maluri:

- conținutul învățământului și nomenclatorul disciplinelor de studiu din Planul de învățământ de bază;
- obiectivele și finalitățile învățământului;
- durata studiilor și structura procesului de învățământ la toate nivelurile.

¹⁵ publicația „Rossiiskaia Gazeta”

¹⁶ Ministrul rus de Externe S. Lavrov: Decizia CEDO în privința școlilor cu predare în limba latină este politizată. 24.10.2012// Moldova.org

Așadar, în prezent, perspectivele de apropiere, într-un viitor nu prea îndepărtat, între sistemele de învățământ care funcționează în R. Moldova și Transnistria, dar și de convergență a acestora spre un sistem unic în cadrul unui stat reîntregit pot fi apreciate ca fiind destul de neclare.

Deci învățământul transnistrean este de fapt integrat în sistemul de învățământ al Federației Ruse. O viitoare apropiere de RM ar putea fi posibilă și s-ar putea produce indirect, prin intermediul Procesului de la Bologna, dacă va adera Rusia la acest Proces. O altă cale ce nu o exclude pe prima, dar o completează, ar fi promovarea prin toate mijloacele a colaborării profesionale permanente între cadrele didactice și a contactelor directe între elevii și studenții de pe cele două maluri ale Nistrului.

Bibliografie

1. Legea RMN „Cu privire la învățământ” <http://vspmr.org/Law> (site-ul oficial al Sovietului Suprem al RMN).
2. Федеральный Закон Российской Федерации «Об образовании» (с изменениями от 24.12.1993 г. до 24.04.2011 г.).
3. www.edu.ru
4. Ministerul Educației al RMN. <http://president.pmr-gov.org> (site-ul oficial al președintelui RMN).
5. Date statistice ale Ministerului Educației al RMN <http://dniester.ru>
6. Starea de lucruri, problemele și perspectivele dezvoltării sistemului educațional din RMN. www.olvia.idknet.com
7. Andrei Mospanov, *În RMN este fixată Concepția de modernizare a sistemului de învățământ*, Agenția de informare Olivia-press. 9-10-03. www.olvia.idknet.com
8. <http://point.md/News17>
9. www.tiras.ru
10. Portalul de știri unimedia.info <http://uni.md>
11. www.forum.md CEDO: Rusia este vinovată! A încălcat dreptul la educație în regiunea transnistreană.
12. www.tiraspol.info (Portal informațional

- transnistrean).
13. Polilingvismul și învățământul în limba maternă www.olvia.idknet.com/ol02-04-08.
 14. Василь Твердохлиб, «Приднестровье: Языковой пуризм или попытка этнической чистки?», în *Зеркало недели*, № 31 (506), 7-13 augusta 2004. www.zn.ua
 15. Situația cu închiderea școlilor cu predare în limba română din Transnistria. Radio France Internationale, 05.10.2004. www.inosmi.ru/radio
 16. Marius Mioc, *Politica școlară a regimului de la Tiraspol*, www.civicnet.info
 17. Vitali Catană, „Închiderea școlilor cu predare în limba română din Transnistria – o nouă diversiune dirijată de Rusia”, în *Contrafort*, 7-9 (117-119), iulie-septembrie 2004. www.contrafort.md
 18. Școlile din Transnistria și dreptul la educație în limba română. Dezbateri. 11.06.2009. www.napocanews.ro
 19. La Curtea Europeană a Drepturilor Omului au avut loc audieri în trei cauze contra Moldovei și Rusiei. 9 iunie 2009. Asociația Promo-LEX. www.promolex.md
 20. <http://social.moldova.org/news>
 21. Anastasia Nani, Natalia Scurtul, „În Transnistria: litere rusești pentru limba română”, în *Ziarul de gardă*, Nr. 256 (10 decembrie 2009), www.zdg.md
 22. Conferință de presă cu rectorul Universității din Tiraspol. 13.07.2009 www.tvpmr.com/news.php?id=6181
 23. Procesul de la Bologna: informație pentru meditație. <http://vashabnp.info/news>
 24. www.bologna.mgimo.ru
 25. De ce au nevoie școlile din stânga Nistrului? Comunicat de presă. 23 octombrie 2009. Ministerul Educației. <http://ns.edu.md>
 26. http://www.avocatnet.ro/content/articles/id_

Aliona GUMENCO,
 lector al Catedrei „Drept Public”
 a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

PROTECȚIA DREPTURILOR FEMEILOR

Rezumat

Femeia și rolul ei în societate a fost, este și va fi, probabil, încă mult vreme un subiect intens discutat în toate timpurile și în societăți cu grade diferite de civilizație. Vrem ori nu vrem, dar în ultimul timp suntem nevoiți să recunoaștem că viitorul civilizației ține direct de faptul în ce măsură femeia, acea gingașă și tandră ființă, se va încadra în viața socială și își va asuma funcțiile la care, pe parcursul secolelor, nici nu a visat.

Principiul conform căruia nici o persoană nu trebuie să aibă de suferit din pricina faptului că aparține unui anumit sex a fost încă de la începuturi parte esențială a declarațiilor ONU. Totuși discriminarea femeilor mai continuă și astăzi să fie o realitate peste tot în lume, femeilor fiindu-le limitate drepturi esențiale și fundamentale precum dreptul la viață și la integritate corporală.

Summary

Woman and her role in the society was, is and will probably be still long time a subject extensively discussed in all times and in societies with varying degrees of civilization. If we want it or don't want, but lately we are forced to recognize that the future of civilization rests directly on the extent to which the woman, a gentle and kind being that we know, will fit into the social life and will assume the functions which, over the centuries, we have never dreamed about.

The principle according to which no person should have to suffer because of the fact that he belongs to a particular sex, was from the beginning an essential part of ONU declarations. However, the sexism still exists nowadays to be a reality all over the world, women have their fundamental and essential rights restricted, such as the right to life and to personal integrity.

Pe parcursul secolului XX, situația femeilor s-a ameliorat treptat. Acest lucru s-a întâmplat prin modificarea constituțiilor naționale și prin elaborarea unor declarații și documente internaționale. În multe țări au fost desființate limitările juridice, astfel încât femeile au căpătat acces la educație, la sistemul sanitar și au putut să participe și ele la viața politică. În ciuda acestor fapte s-a văzut că drepturile femeii nu sunt întotdeauna garantate, indiferent de contextul cultural. Actele de încălcare a drepturilor femeii sunt rezultate directe ale uzului de violență. Cel mai important drept al omului – dreptul la viață și la integritate corporală – este de foarte multe ori refuzat femeilor din întreaga lume. În familie, în societate și din partea statului, femeile fac obiectul violențelor de tot felul.

Prevederile internaționale cu privire la drepturile omului vizează astăzi cu siguranță și persoanele de sex feminin. Principiul conform căruia nici o persoană nu trebuie să aibă

de suferit din pricina faptului că aparține unui anumit sex a fost încă de la începuturi parte esențială a declarațiilor ONU. Totuși discriminarea femeilor mai continuă și astăzi să fie o realitate peste tot în lume, femeilor fiindu-le limitate drepturi esențiale și fundamentale precum dreptul la viață și la integritate corporală. Feministele critică conceptul drepturilor omului, susținând că acesta ar viza doar societatea occidentală și mai ales problemele cu care se confruntă doar bărbații.

Carta Organizației Națiunilor Unite este primul și cel mai important instrument internațional, care, în preambul și în șase articole, definește statutul juridic al femeii. Astfel, după ce în preambulul Cartei, popoarele Națiunilor Unite proclamă credința lor în: „egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor”, articolul 1 anunță că unul din scopurile fundamentale ale ONU este dezvoltarea și încurajarea „respectării drepturilor omului, a libertăților fundamentale pentru toți. [1]

Concomitent cu adoptarea unor instrumente juridice adecvate, comunitatea internațională s-a concentrat asupra constituirii unor organisme și mecanisme eficiente pentru protecția și garantarea drepturilor femeii, urmărind cunoașterea evoluțiilor în acest domeniu și elaborarea unor recomandări adecvate.

Prin instrumente juridice adoptate după Al Doilea Război Mondial s-a constituit și „Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeii”. Comitetul a fost instituit în baza prevederilor Convenției pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeii, adoptată de Adunarea Generală a ONU în anul 1979.

Drepturile femeii au fost lărgite în 1966, la cele trei categorii de drepturi enunțate în Convenția din 1952 adăugând altele prin articolul 25 din Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice. Prin acest articol s-a extins interdicția discriminării prevăzută la articolul 2 și a dispus pur și simplu că orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără nici una dintre aceste discriminări menționate în acel articol și fără restricții nerezonabile: să ia parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși; să aleagă și să fie ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor; să aibă acces, în condițiile generale de egalitate, la funcțiile publice din țara sa. [5]

Prin instrumentele prezentate au fost consacrate anumite standarde internaționale care definesc condiția femeii în societate. Pentru transpunerea acestora în practica statelor au fost prevăzute anumite măsuri și anumite mecanisme. Cele mai multe măsuri de natură să favorizeze accelerarea punerii în practică a standardelor respective emană de la Comisia Condiției Femeii, organ tehnic al Consiliului Economic și Social.

În primii săi ani de existență, Comisia s-a preocupat în principal de asigurarea egalității juridice a bărbatului și femeii. Însă ulterior mandatul său a fost lărgit cu o serie de noi probleme care au o influență asupra drepturilor femeii. Astfel, ea a examinat efectele

apartheid-ului asupra condiției femeii; protecția femeilor și copiilor în perioada de urgență și de conflict armat în lupta pentru pace, autodeterminare, eliberare națională și independență; influența mijloacelor de informare în masă asupra atitudinilor față de rolul care revine femeii și bărbatului în societatea actuală; influența activităților de interese străine, economice și altele asupra condițiilor de viață ale femeii în teritoriile dependente; problemele femeilor care lucrează având în același timp și responsabilități familiale, și problemele speciale ale drepturilor femeilor deținute sau întemnițate.

Trebuie menționat, totodată, rolul deosebit de important jucat de Comisie în pregătirea instrumentelor internaționale pentru promovarea condiției femeii și în pregătirea de rezoluții și recomandări adresate guvernelor pentru ca acestea să amelioreze condiția femeii. Ea a aplicat un program permanent de educație civică și politică a femeii și a încurajat guvernele și organizațiile neguvernamentale să procedeze la fel.

Marile linii directoare ale strategiilor de promovare a condiției femeii au fost concentrate în programele adoptate în cadrul Anului Internațional al femeii și al Deceniului Națiunilor Unite pentru femei.

Anul Internațional al Femeii a fost proclamat de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1972 cu scopul de a iniția o acțiune mai intensivă menită a promova egalitatea între bărbați și femei, de a asigura deplina integrare a femeilor în programul global de dezvoltare și a recunoaște importanța contribuției crescânde a femeilor la dezvoltarea cooperării între state și la întărirea păcii în lume.

În cadrul Anului Internațional al Femeii au avut loc mai multe manifestări care au culminat cu Conferința Mondială a Anului Internațional care și-a desfășurat lucrările între 19 iunie și 2 iulie 1975 la Ciudad de Mexico. Dintre documentele adoptate de Conferință, două prezintă o importanță deosebită – Declarația de la Ciudad de Mexico și Planul de acțiune mondial în vederea realizării obiectivelor Anului Internațional al Femeii. [4]

Deceniul Națiunilor Unite pentru femei:

egalitate, dezvoltare și pace a fost proclamat de Adunarea Generală a ONU în data de 15 decembrie 1975 cu scopul ca în această perioadă să se aplice Planul de acțiune mondial al femeii de la Ciudad de Mexico.

Un rol deosebit în determinarea strategiilor de ridicare a statutului femeilor și promovare a acestora în societate l-a jucat Conferința a IV-a Mondială privind Condiția Femeilor de la Beijing în 1995. Declarația și Platforma de Acțiuni de la Beijing au constituit baza strategică și de acțiuni a elaborării politicilor în domeniu pentru țările din lume, inclusiv pentru Republica Moldova.

Concomitent cu adoptarea unor instrumente juridice adecvate, comunitatea internațională s-a concentrat asupra constituirii unor organisme și mecanisme eficiente pentru protecția și garantarea drepturilor femeii, urmărind cunoașterea evoluțiilor în acest domeniu și elaborarea unor recomandări adecvate.

Prin instrumente juridice adoptate după Al Doilea Război Mondial s-a constituit și Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeii. Comitetul a fost instituit în baza prevederilor Convenției pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeii, adoptată de Adunarea Generală a ONU.

Organizația Națiunilor Unite are în subordinea sa mai multe instituții specializate pe probleme legate de egalitatea de gen. Aceste instituții conlucrează pentru o mai bună implementare a deciziilor în toate țările lumii.

Bazată pe viziunea egalitaristă a Cartei Națiunilor Unite, Divizia pentru Dezvoltarea Femeii (DAW) susține îmbunătățirea statutului femeii în toată lumea și obținerea egalității de fapt între femei și bărbați. Divizia promovează femeile ca participanți egali și ca beneficiari ai unui suport de dezvoltare, pace și securitate, guvernare și drepturile omului ținând să asigure participarea femeilor ca parteneri egali cu bărbații în toate aspectele societății umane. Eforturile sale sunt un soi de catalizator pentru avansarea chestiunilor legate de femei pe agendele internaționale și pentru a realiza acest obiectiv, lucrează intens cu guvernele statelor, cu partenerii săi din sistemul Națiunilor Unite și cu societatea civilă. Iniția-

ză cercetări și dezvoltă politici adecvate, încurajând interacțiunea dintre guverne și societatea civilă. Țintește să întărească comunicarea dintre procesele de dezvoltare a politicilor internaționale și naționale prin promovarea de standarde și norme globale, prin atragerea atenției publicului și prin promovarea celor mai bune metode. [1]

Un alt organism important în sistemul Națiunilor Unite este UNIFEM-ul. Acest organism are ca obiectiv principal promovarea egalității de gen și îmbunătățirea statutului femeii. În particular, își concentrează eforturile în implementarea Platformei de Acțiune de la Beijing și a altor documente ale ONU la nivel global prin sprijinirea femeilor în mediile politic și economic și prin realizarea efectivă a drepturilor femeilor. Lucrează cu guverne, formațiuni nonguvernamentale, comunități și alte organizații, precum și cu indivizi. Promovează participarea femeilor la conducerea statului și în posturile de decizie abordând atât măsuri pentru creșterea numărului femeilor în posturile de conducere, cât și măsuri care să aducă o schimbare de ordin calitativ în participarea la decizie prin rolurile femeilor ca lideri noi ce pot promova programe bazate pe egalitatea de șanse și o mai bună guvernare. Sprijină capacitatea grupurilor de femei de a încorpora nevoile de gen în procesele de adoptare a politicilor. Lucrează în acest sens cu organizații regionale cum ar fi APEC și ASEAN pentru a susține problemele legate de femei. Asistă agențiile guvernamentale la identificarea și înțelegerea problemelor de gen și la formularea strategiilor legate de gen pentru a îmbunătăți statutul femeilor prin statistici, atragerea atenției și analize de gen.

În plan economic, UNIFEM urmărește să sprijine activitățile economice inovative care vor spori autonomia și veniturile familiale ale femeilor; să sprijine activitățile inovative și strategice de dezvoltare a afacerilor femeilor; să conlucreze cu guverne și grupuri industriale, mai ales cu asociațiile de afaceri ale femeilor; urmărește să dezvolte capacitatea femeilor implicate în afaceri de a face față la schimbările pieței.

Pe lângă aceste organisme interguver-

namentale în acest domeniu își desfășoară activitatea și organizații nonguvernamentale internaționale și regionale. Este greu de spus cam câte asemenea organisme își desfășoară activitatea în lume.

Femeia și rolul ei în societate a fost, este și va fi, probabil, încă multă vreme un subiect intens discutat în toate timpurile și în societăți cu grade diferite de civilizație. Putem afirma chiar că anume atitudinea societății față de femeie este unul din indicii de bază ai nivelului său de civilizație. Destul de larg este dezbătut acest subiect și la noi, fie de istorici, politicieni, psihologi, sociologi, fie de reprezentantele sexului frumos. Și aceste dezbateri nu sunt de azi, de ieri, dar sunt mult mai vechi. Vrem ori nu vrem, dar în ultimul timp suntem nevoiți să recunoaștem că viitorul civilizației ține direct de faptul în ce măsură femeia, cea gingașă și tandră ființă, se va încadra în viața socială și își va asuma funcțiile la care, pe parcursul secolelor, nici nu a visat.

Unul din obiectivele principale ale mișcării feministe ține de asigurarea respectării drepturilor femeii, printre care cel mai important se prezintă a fi dreptul la șanse egale între bărbați și femei.

A avea șanse egale înseamnă lipsă de bariere în participarea, pe bază de egalitate a femeilor și bărbaților, la activități din sfera politică, economică, socială, culturală și din alte domenii ale vieții. Astfel, participarea egală a femeilor și bărbaților în toate sferile vieții ar corespunde noțiunii egalitate între genuri. Această egalitate vizează în special domeniul public, domeniul social economic și domeniul sănătății și educației. Egalitatea în domeniul public se referă la accesul egal la ocuparea funcțiilor publice, precum și la egalitatea de șanse în plan electoral.

Tranziția spre economia de piață a dus la implicarea limitată a femeilor în procesul de luare a deciziilor la toate nivelurile, intensifica-

rea discriminării femeilor în sferile sociale și de angajare în câmpul muncii.

Sub aspect retrospectiv, asigurarea protecției drepturilor femeilor în Republica Moldova s-a început odată cu ratificarea de către țara noastră în 1994 a Convenției cu privire la Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare față de Femei (CEDAW). Conform acestui document, lichidarea discriminării față de femei și promovarea egalității genurilor sunt principii de bază ale Națiunilor Unite. [3]

În ciuda existenței atâtor mijloace de promovare și de protecție a drepturilor femeilor, acestea se ciocnesc încă de o mentalitate care ar fi trebuit să se schimbe până acum. Și totuși multe mame își educă fetele în spiritul acelorași concepții învechite! Iată de ce din acest punct de vedere este lăudabilă înființarea și în R. Moldova a unor instituții care să pună accentul pe respectarea și promovarea principiului egalității în drepturi și al egalității de șanse între femei și bărbați. Pe de altă parte, același principiu trebuie aplicat și în educația elevilor, pentru a putea spera la o reală aplicare atât a principiului egalității în drepturi, cât și a principiului egalității de șanse între femei și bărbați.

Bibliografie

1. Carta Organizației Națiunilor Unite din 24.10.1945.
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948.
3. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei din 03.09.1981.
4. Declarația ONU pentru eliminarea tuturor formelor de violență asupra femeilor din 20.12.1993.
5. Pactele Internaționale cu privire la Drepturile Omului din 1966.

Ana IONAȘCU,
cercetător științific al Centrului de Cercetări Științifice
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

PERICOLUL SOCIAL ȘI OBIECTUL INFRAȚIUNII DE LUARE DE MITĂ

Rezumat

O trăsătură esențială ce caracterizează dezvoltarea și răspândirea criminalității în Republica Moldova este tendința permanentă privind sporirea cantitativă a numărului de infracțiuni săvârșite de persoane cu funcții de răspundere și a celor săvârșite de persoane ce gestionează organizațiile comerciale, obștești sau alte organizații nestatale. O delimitare a infracțiunilor săvârșite în cadrul serviciului public de infracțiunile de același gen, dar comise în alte organizații legal constituite prezintă o importanță pentru jurisprudență. Deosebirea principală între infracțiunile respective este legată de pericolul actelor ilicite și relațiile sociale lezate prin ele.

Summary

An essential feature that characterizes the development and spread of crime in Moldova is the continuing tendency of quantitative increase in the number of crimes committed by officials and persons who manage commercial organizations, public or non-governmental organizations.

The delimitation of crimes committed in public service from crimes of the same gender, but committed in other legally constituted organizations, has a great importance for jurisprudence. The main difference between these crimes is related to risk of illegal acts and social relations damaged through them.

„Nimic nu este mai periculos pentru conștiința
unui popor decât privilegiul corupției”.

Mihai Eminescu

Fiind un element al corupției, luarea de mită are un pericol social sporit.

În primul rând, el se manifestă prin faptul că săvârșirea acestei infracțiuni discreditează considerabil activitatea aparatului de stat prin aceea că se încalcă grosolan principiile funcționării acestuia. În consecință scade credibilitatea cetățenilor în soluționarea corectă a problemelor și litigiilor respective. În acest sens a devenit actuală zicală: „Ai bani, ai dreptate”.

În al doilea rând, pericolul social reiese din specificul acestei infracțiuni: este comisă de o persoană cu funcție de răspundere, care prin acțiunile sale aduce o daună substanțială aparatului de stat. Are loc transformarea activității de serviciu într-un „izvor” de îmbogățire personală. Apare posibilitatea de a exista

parazitar pe contul societății. Această circumstanță creează o anumită „contaminare” colegială, având un caracter ierarhic „de sus în jos”. Situația în cauză o reflectă proverbul: „Peștele de la cap se strică”.

Alt factor ce arată la pericolul social sporit al luării de mită constă în aceea că infracțiunea în cauză este deseori comisă în cumul cu alte infracțiuni. În marea majoritate a cazurilor aceasta se exprimă prin faptul că mituitul (persoana cu funcție de răspundere), îndeplinind rugămintea mituitorului (persoana ce dă mita), comite acțiuni (inacțiuni) ce includ și componenta unei alte infracțiuni (abuzul de putere și de serviciu, depășirea atribuțiilor de serviciu, falsul în acte publice etc.).

Obiectul general al infracțiunii îl formează însăși societatea concepută ca ansam-

blu al relațiilor sociale, mai bine zis întreaga ordine de drept a Republicii Moldova.

Este de observat că infracțiunea ca act de conduită individuală nu poate fi îndreptată împotriva tuturor relațiilor sociale. În realitate, actul infracțional este îndreptat contra unei anumite valori, prin el vătămând sau punând în pericol, mai mult sau mai puțin, întreaga ordine de drept. Precizarea valorilor sociale vătămate se face cu ajutorul celorlalte categorii de obiecte ale infracțiunii. [1, p.16-17]

Obiectul generic (de gen, de grup, de specie) al infracțiunii reprezintă totalitatea relațiilor sociale ce asigură formarea și funcționarea normală a aparatului de stat și a aparatului de conducere al organizațiilor obștești.

Prin aparatul de stat se înțelege întregul mecanism al statului care cuprinde organele puterii de stat ce îndeplinesc funcțiile executive-dispozitive (primăria, pretura, municipiul etc.), aparatul conducerii întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor.

La aparatul de conducere obștesc se referă aparatul organelor obștești ce îndeplinesc funcții social utile și pe care aparatul de stat se sprijină nemijlocit în activitatea sa (organele sindicale, diverse fonduri, asociații sportive, uniuni profesionale etc.). Organele lor de conducere sunt prezidiul, comitetul (în conformitate cu statutul).

Obiectul nemijlocit principal (de bază) al infracțiunii îl reprezintă activitatea și funcționarea normală a unui element constitutiv al aparatului puterii de stat și de administrare sau, concret, a unei întreprinderi, instituții, organizații.

Unii autori ruși sunt de părerea că obiectul nemijlocit principal al infracțiunii coincide cu obiectul generic. [2, p.282]

Obiectul nemijlocit suplimentar al infracțiunii îl constituie cinstea și demnitatea persoanei. Referindu-ne la această teză, concludem că, în unele cazuri, de exemplu, acțiunile însoțite de extorcarea mitei, mituitul îl „obligă” pe mituitor să îndeplinească „condițiile” înaintate. Acesta din urmă este silit să dea mită pentru a preveni survenirea consecințe-

lor prejudiciabile intereselor apărute de lege. În acest fel i se lezează cinstea și demnitatea.

În general, sunt de părerea că orice funcționar, lucrător al aparatului de stat sau obștesc care se încumetă a lua mită, indiferent de valoarea ei și de motivele ce l-au impus la săvârșirea unei asemenea fapte, poate fi considerat totalmente lipsit de cinste și demnitate. Trebuie exclus orice motivație la acest capitol – starea grea economico-financiară, neretribuirea la timp a muncii, necesitatea acută de mijloace bănești etc.

Obiectul material. Literatura juridico-penală consideră în unanimitate că prin obiectul material al unei infracțiuni se înțelege „lucrul” (bun material, animal, persoană etc.) asupra căruia se îndreaptă în mod firesc sau întâmplător săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, intervenind fizic asupra acestuia – expunându-l unui pericol sau vătămându-l. [3. p.75]

În cazul infracțiunii de luare de mită, unele păreri susțin că obiectul material îl constituie banii sau alte foloase, adică beneficii cu caracter patrimonial, primite sau acceptate de persoana cu funcție de răspundere.

O altă părere [4, p.130,139,147,159 p. 89], care predomină în literatura de specialitate, concludă că luarea de mită nu are, de regulă, obiect material. Mai mult ca atât, într-o lucrare de referință se susține faptul că existența unui obiect material la infracțiunea luarea de mită nu poate fi recunoscută nici în mod excepțional. [5, p.45-49]

Consider că în opinia care pretinde că banii ori prestarea unei munci impuse, ori a cărei promisiune a fost acceptată expres sau tacit de către persoana cu funcție de răspundere, constituie obiectul material al infracțiunii de luare de mită, se confundă obiectul mitei, deși cele două noțiuni sunt cu totul diferite.

De asemenea, există poziția că, atunci când făptuitorul efectuează actul pentru a cărei îndeplinire a primit mită, dacă acest act privește un bun material, acesta va fi, în același timp, și obiectul material al infracțiunii. Nici acest punct de vedere nu poate fi împăr-

tășit, deoarece nu efectuarea actului, ci pretinderea, primirea etc. de bani sau alte foloase constituie elementul material al infracțiunii. Efectuarea actului constituie scopul săvârșirii infracțiunii, scop de a cărui realizare nici nu este condiționată existența infracțiunii luare de mită. [6, p.365]

În concluzie, nu pot susține, nici cu titlu de excepție că infracțiunea luarea de mită are obiect material, alăturându-mă astfel teoreticienilor dreptului penal ce susțin opinia respectivă.

Bibliografie

1. Alexandru Borodac, *Curs de drept penal. Partea specială*, vol. I, Chișinău, Ed. „Știința”, 1996.
2. *Советское уголовное право. Часть особенная*, коллектив авторов, Москва, 1985 .
3. C. Bulai, *Drept penal. Partea generală. Infracțiunea*, vol. II, București, 1981.
4. Dv. S. Kahane, *Infracțiuni contra avutului obștesc*, București, 1963; Aneta Grigorovici, *Infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul*, București, 1976.
5. Vasile Dobrinou, *Unele aspecte ale infracțiunii de luare de mită în formă continuată*, București, 1985.
6. Octavian Loghin, Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, București Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 1996.

Sergiu NESTOR,

șef al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

PARTICULARITĂȚILE CERCETĂRII LA FAȚA LOCULUI ÎN CAZUL INACȚIUNILOR DE VIOL SĂVÂRȘITE DE GRUPURI DE MINORI

Rezumat

Urmele materiale reflectate la fața locului pe infracțiunile de viol comise de grupuri de minori evidențiază, de regulă, unele trăsături personale ale minorilor. Cercetarea și examinarea aprofundată a acestor urme ne dau posibilitatea de a identifica unele circumstanțe care au existat la momentul comiterii infracțiunii.

Summary

Do not know any case, however distant as time since the offense was committed, where a raid spot has not been very helpful prosecuting officer to sort out the facts of the case.

Cercetarea la fața locului se înscrie printre activitățile ce contribuie în mod esențial la realizarea scopului procesului penal.

În accepțiunea legii procesual-penale cercetarea la fața locului constituie un procedeu probatoriu care servește la administrarea și documentarea unor mijloace de probă.

În cadrul cercetării la fața locului pot fi stabilite nu numai circumstanțele care constituie obiectul probator, dar și alte momente importante, care permit de a orienta într-o direcție corectă investigarea cauzei și de a înainta versiunile respective. Nu în zadar cercetarea la fața locului este denumită simbolic „cheia pentru rezolvarea problemei cu mai multe necunoscute” [15, p.17].

Teoria și experiența acumulată în domeniul investigării infracțiunii de viol ne demonstrează fără echivoc că desfășurarea în condiții de operativitate, complexă și prin respectarea regulilor metodologice ale cercetării la fața locului, oferă posibilitatea elucidării următoarelor probleme indispensabile pentru obținerea probelor și identificării violatorului: natura evenimentului infracțional produs, și anume verificarea ipotezei unei denunțări false despre săvârșirea unui raport sexual comis prin constrângere; timpul și locul de săvârșire a faptei (se încearcă stabilirea și fixarea urmelor ce ar demonstra existența unui raport sexual sau a încercărilor de realizare a raportului sexual, se

atrage atenția asupra existenței urmelor de genunchi, coate sau posibilitatea rămânerii unor particule din hainele infractorului); metoda și mijloacele de săvârșire a violului; împrejurările care au favorizat săvârșirea infracțiunii; activitatea infracțională concretă desfășurată de autor, după caz coautori; caracterul și mecanismul formării vătămarilor depistate pe corpul victimei (se atrage atenția asupra urmelor ce ar confirma confruntarea dintre victimă și infractor); existența urmelor pe corpul victimei sau la locul faptei a urmelor de dinți, sânge, spermă, secreții vaginale, urme de mijloace de transport; de asemenea, în cadrul cercetării la fața locului se impune a fi ridicate mostre de sol de la locul comiterii infracțiunii, mostre de căptușeală a mobilei, a tapițeriei din mașină, covor, mobilă și alte obiecte sau substanțe ce ar fi putut lăsa urme pe hainele victimei sau ale infractorului; obiectele și lucrurile care aparțin făptuitorului; identificarea eventualilor martori etc.[1, p.147-148].

Cercetării la fața locului pe cazurile de viol săvârșite de grupuri de minori i se atribuie o semnificație deosebită, deoarece contribuie la aflarea adevărului cu privire la fapta săvârșită, urmările produse, autorul faptei; ea are o deosebită importanță pentru soluționarea legală și temeinică a cazurilor penale, deoarece ne indică tot ce trebuie probat, îndrumând organul de urmărire penală pentru

lămurirea prin probe a tuturor aspectelor care interesează cauza, dar, totodată, împiedicându-le să-și irosească timpul cu dovedirea unor fapte și împrejurări care nu prezintă nici o importanță pentru cauză.

Practica în domeniul investigării infracțiunii de viol ne demonstrează că desfășurarea operativă, completă și prin respectarea regulilor metodologice a cercetării la fața locului oferă posibilitatea verificării ipotezei unei denunțări false despre săvârșirea unui raport sexual comis prin constrângere, timpul și locul de săvârșire a faptei, metoda și mijloacele de săvârșire a violului, împrejurările care au favorizat săvârșirea infracțiunii, activitatea desfășurată de infractori și rolul fiecărui complici, mecanismul formării vătămarilor depistate pe corpul victimei sau la locul faptei a urmelor de dinți sânge, spermă, secreții vaginale, urme de mijloace de transport [10, p.150].

Pentru urmărirea penală, primele informații sunt deosebit de utile, sursele de informații fiind victimele infracțiunii, care din punct de vedere tactic se recomandă a le atrage în acest proces. Informațiile furnizate de către victimă pot fi:

- stabilirea precisă a locului comiterii infracțiunii;
- direcția în care s-au deplasat făptuitorii după săvârșirea violului;
- starea inițială a locului dinaintea săvârșirii faptei;
- căile folosite de făptuitori pentru a pătrunde la locul faptei;
- activitățile desfășurate de făptuitori la locul faptei;
- instrumentele folosite la locul faptei;
- locurile pe unde s-au deplasat făptuitorii în câmpul infracțional, numărul făptuitorilor;
- existența așa-numitor „circumstanțe negative”;
- modificările intervenite în câmpul faptei, persoanele care le-au făcut și scopul acestora.

Eficacitatea cercetării la fața locului este condiționată de respectarea de către ofițerul de urmărire penală, procuror a regulilor tactice de desfășurare a acesteia, aplicarea metodelor tehnico-științifice de investigare și respecta-

rea riguroasă a regulilor procesual-penale. În acest sens ofițerul de urmărire penală, procurorul sunt obligați să:

- realizeze planificat cercetarea la fața locului;
- soluționeze toate problemele pe care le poate oferi cercetarea la fața locului;
- asigure caracterul complex al cercetării la fața locului prin înaintarea și verificarea tuturor versiunilor posibile;
- realizeze consecutiv cercetarea statică și cea dinamică;
- depisteze și să fixeze urmele de săvârșire a infracțiunii;
- realizeze fotografierea și înregistrarea video;
- întocmească schița locului faptei;
- întocmească procesul-verbal în conformitate cu prevederile procesual-penale [1, p.148].

În procesul cercetării la fața locului, ofițerul de urmărire penală sau procurorul va căuta urme de salivă, secreții nazale, urină, spermă, mase fecale, spută, vomismente, sânge, alte urme. Procedura de depistare, fixare, ridicare și ambalare este similară cu cercetarea în cazul infracțiunilor de omor.

Este necesar de atras atenția persoanelor responsabile asupra regulilor de depistare, fixare și ridicare a urmelor de spermă. De explicat că urmele de spermă se formează prin depunerea pe diferite lucruri și obiecte a lichidului uman spermatic ejaculat în urma unui raport sexual firesc, unor acțiuni cu caracter sexual nenatural, a unui act de masturbație ori a unor acțiuni sexuale perverse – consecință a unor tulburări psihice.

Căutarea urmelor de spermă începe cu examinarea corpului sau a cadavrului victimei și a îmbrăcămintei ei cu utilizarea surselor de lumină specială. Cu ajutorul medicului legist se verifică minuțios orificiile naturale ale corpului și lenjeria victimei. Urmele de spermă sunt mai ușor de depistat datorită specificului acestei substanțe care sub razele ultraviolete, fluorescente capătă o nuanță albăstrie [14, p. 500].

Informația că violul a fost săvârșit în grup ne este indicată de numărul de făptuitori care au eliminat urmele de spermă, acest factor influențează cantitatea, forma și specificul

urmelor. Când mai mulți făptuitori au eliminat spermă se vor descoperi urme în număr sporit ori pete cu dimensiuni nefiresc de mari, iar în ceea ce privește aspectul, pot fi observate diferențieri de culoare, consistență, compoziție și grad de difuzibilitate ori de extensie pe suprafața unui suport de același gen.

O altă categorie de informații se poate obține prin cercetarea urmelor de sânge chiar în ambianța locului faptei care ajută urmărirea penală la individualizarea persoanei, precum și la formarea cercului de bănuți.

Căutarea urmelor de sânge la locul faptei se face după anumite procedee și prin utilizarea mijloacelor tehnice adecvate, în funcție de natura infracțiunii, de particularitățile locului cercetat și de natura obiectelor din perimetrul său. De obicei, obiectele care ar putea fi purtătoare ale urmelor de sânge sunt foarte variate ca structură, destinație, mărime, culoare și formă de prezentare. Totuși putem aminti, în acest sens, corpul și hainele omului, obiectele din perimetrul locului în cauză, instrumentele utilizate, dușumelele, solul, iarba, frunzele arbuștilor etc. Cu toată această diversitate, se poate spune că cercetarea va fi orientată în câteva direcții principale, și anume [13, p.129]:

- Pe corpul omului participant, într-un fel sau altul, la săvârșirea faptei cercetate, totdeauna se creează urme de sânge, dacă prin infracțiunea săvârșită s-au creat leziuni deschise. Asemenea urme vor fi, în primul rând, pe corpul și hainele victimelor, după care pe corpul și hainele agresorilor și, în unele situații, chiar și pe martorii oculari.

- Hainele și încălțăminte constituie totdeauna obiectul cercetării pentru descoperirea acestor urme. Hainele se cercetează, luându-se fiecare piesă în parte, în exterior și în interior în special reverele, buzunarele, conținutul lor, mânecile, manșetele, cusăturile și șlițurile pantalonilor. Hainele din țesătură mai păroasă, din stofă groasă, cum sunt paltoanele, pardesiile de culoare închisă se cercetează deosebit de atent, folosindu-se la nevoie și izvoare de lumină artificială, lămpi cu raze ultraviolete, mijloace optice portative de mărit, deoarece în asemenea îmbrăcăminte lichidul sangvin pătrunde adânc în masa țesăturii sau a tricotajului. Încălțăminte se cercetează cu

atenție în exterior și la cusături, între talpă și față, pe suprafața tălpii, în detaliile desenului antiderapant, zonele arcadei, tocul. Trecând la partea interioară a încălțăminte, se examinează căptușeala, ciorapii, picioarele persoanei în cauză. [5]

- Porțiunile de teren și obiectele aflate la locul săvârșirii infracțiunii și, mai ales, zona pe care a fost săvârșit violul se cercetează cu deosebită atenție. Întâi, se vede dacă în limitele respective există sau nu urme de sânge, cât sunt de întinse, culoarea și gradul de coagulare, pe ce fel de obiecte se mai găsesc atare urme și starea în care se află. Apoi se examinează cu atenție, prin folosirea mijloacelor corespunzătoare de iluminat și de mărit contrastele, zonele din locul faptei și obiectele din perimetrul său care, prin natura lor și a faptei, poziția pe care o au, ar putea fi purtătoare ale urmelor de sânge. Astfel, se cercetează, în încăperi, covoarele, îmbrăcămintea de pat, mobila tapițată, suprafețele lustruite ale mobilei de culoare închisă, dușumelele, spațiile dintre scândurile dușumelei, mozaicul din antreuri și holuri, de pe palier și scări, mobila de bucătărie, chiuvetele, robinetele acestora, prosoapele etc. [2, p. 601].

- Când locul faptei este în curți, grădini sau locuri deschise, cum ar fi pădurile, câmpiile, urmele de sânge s-ar putea să nu fie observate cu ușurință. Spre a le descoperi, se cercetează cu atenție solul, iarba, frunzele arbuștilor, florile etc. În cazurile în care la săvârșirea infracțiunii au fost utilizate mijloace de locomoție, cum mai des se întâmplă să fie autovehiculele, pe acestea urmele de sânge, de obicei, se creează pe portiere, clanțele acestora, volane, scaune, pe barele de protecție, roțile mașinii, osiile acesteia, pe radiatoare, capote etc. Toate aceste părți de autovehicule se cercetează cu deosebită atenție, mai ales când culoarea lor ori corpurile străine îngreunează descoperirea petelor de sânge.

Sunt frecvente la fața locului și urmele de salivă, reprezentând probe cu înalt grad de precizie în identificarea profilului ADN. Căutarea și descoperirea urmelor de salivă se face cu mijloacele optice și de iluminare curente, aflate în dotarea truselor criminaliștilor (lupe, lămpi cu radiații vizibile și ultraviolete, lanterne). Descoperirea lor necesită o cercetare

sistematică a întregului loc al faptei. Astfel, se acordă atenție nu numai tacâmurilor, scobitorilor sau batistelor, ci și resturilor de fumat, în special mucerilor de țigări, obiectelor de igienă personală, instrumentelor muzicale de suflat. La căutarea urmelor de salivă nu trebuie pierdut din vedere că ele se pot confunda cu alte urme biologice (spermă, secreție vaginală, transpirație, mucus nazal). Criminalii sexuali sadici, excitați de violență, își mușcă victima, având chiar accese de canibalism. Ridicarea urmelor de dinți de pe pielea victimei presupune totodată și cercetarea urmelor de salivă sau ale altor produse biologice. Pe îmbrăcămintea, lenjeria și corpul victimei, inclusiv pe suprafețele alăturate acesteia (pat, podea, sol) pot fi găsite fire de păr. La victimă nu trebuie omisă cercetarea unghiilor și în general a mâinilor, în care se pot afla țesuturi de piele și păr smuls de la agresor. În sfera cercetării pot fi incluse și urmele biologice care conțin fire de păr. La cercetarea în faza dinamică se va proceda la pieptănarea parului pubian al victimei, pentru ca probă piloasă să nu se piardă. Ridicarea firelor de păr impune respectarea unor cerințe minime cu privire la menținerea intactă a tije și rădăcinii, furnizoare de informație genetică. Firele trebuie introduse în eprubete sau plicuri separate, preferabil din celofan, în funcție de locul în care au fost descoperite, făcându-se mențiuni clare și exacte despre locul și modalitatea de descoperire [11, p.339].

Fixarea rezultatelor cercetării la fața locului se face cu ajutorul mijloacelor prevăzute de tehnica și tactica criminalistică, și în concordanță cu prevederile legale. Astfel, conform art.160,161 C. pr. pen., despre efectuarea cercetării la fața locului se încheie un proces-verbal, care reprezintă mijlocul principal de fixare a rezultatelor acestui act inițial de urmărire penală. Procesul-verbal va face descrierea amănunțită a locului faptei, a urmelor și mijloacelor materiale de probă în mod detaliat, a oricărui element particular al cercetării. La procesul-verbal se vor anexa fotografiile, schițele, desene ori alte asemenea lucrări, cum ar fi, de exemplu, role de film sau benzile videomagnetice.

Bibliografie

1. Andrian Paladi, *Violul: Studiu de drept și investigarea judiciară a infracțiunii*, Teză de doctor, Chișinău 2010.
2. Emilian Stancu, *Tratat de criminalistică*, ediția a-II-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2002.
3. Camil Suci, *Criminalistica*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972.
4. Gheorghe Scripcaru, Madalina Cuciureanu, „Considerații de criminologie clinică privind violul”, în *Studii de Drept Românesc*, nr.1-2/1999.
5. Vladimir Belis, *Curs de medicină legală pentru facultățile de științe juridice*, Societatea de medicină legală din România, 1995.
6. Aurel Ciopraga, Ioan Iacobuta, *Criminalistica*, Ed. Junimea, Seria Jus, Iași, 2001.
7. Ioan Mircea, *Criminalistica*, Ed. Lumina Lex, București, 1999.
8. *Tratat practic de criminalistica*, colectiv de autori, vol. I, Ed. Ministerului de Interne, București, 1976.
9. Vasile Bercheșan, *Metodologia investigării criminalistice a omorului*, ed. a II-a, Editura Paralele 45, Pitești, 2000.
10. Constantin Aioanitoaie, Tudorel Butoi, *Tratat practic de criminalistică*.
11. S.A. Golunski, *Criminalistica*, Ed. Științifică, București, 1961, p. 339.
12. Vladimir Belis, *Medicina legală în practica judiciară*, Ed. Juridică, București, 2001.
13. О.Ю. Банковский, Г.И. Поврезнюк, *Возможности обнаружения, изъятия и исследования некоторых видов микро-частиц в экспертной практике*, МВД Каз. ССР, Алма-Ата, 1974
14. О.М. Дятлов, И.С. Андреев, О.С. Бочарова и др., *Судебно-экспертное исследование вещественных доказательств*, Мн. Алмафея, 2003
15. Ю.Н. Белозёров, В.В. Рябоконт, *Производство следственных действий: Учебное пособие*, Москва, ММСШМ МВД СССР, 1990.

Vitalie PÎRLOG,
doctorand

PROTECȚIA CONSTITUȚIONALĂ A LIBERTĂȚII DE OPINIE ȘI DE EXPRIMARE

Rezumat

Gândurile, credințele religioase, creațiile spirituale de orice fel intră în circuitul juridic, numai dacă sunt exteriorizate, comunicate, exprimate.

Deoarece prin acțiunea de a exterioriza un gând, a-l comunica sau a-l exprima acesta poate să intre în cadrul circuitului juridic, știința dreptului constituțional atribuie un rol deosebit de important libertății de exprimare a gândurilor și opiniilor personale. Diferiți doctrinari au dat diverse definiții noțiunii libertății de exprimare.

Teoriile prezentate de către doctrinarii constituționali prezintă această libertate ca având un conținut complex, însă aceasta nu este doar opinia lor, ci chiar practica realizării acestui drept vine să confirme complexitatea juridică a acestuia.

Autorul conchide că exprimarea unui gând sau a unei opinii este precedată de acțiunea sau procesul de a avea acel gând sau opinie. Exprimarea opiniilor necesită a fi făcută cu luarea în considerare a restricțiilor legale expres prevăzute.

Summary

The thoughts, religious beliefs and spiritual creations of any kind enters the legal circulation only if they are exteriorized, communicated and expressed.

Since through the act of exteriorizing, communicating or expressing a thought it can enter the legal circulation, the science of constitutional law assigns an important role to the freedom of expression of thoughts and personal opinions. Different doctrinaires have given various definitions of the concept free speech. The theories submitted by the constitutional doctrinarians present this freedom as having a complex content, but it is not just their opinion, but even the practice of achieving this right comes to confirm its legal complexity.

The author concludes that the expression of a thought or an opinion is preceded by the act or process of having that thought or opinion. The expression of opinions needs to be done taking into account the legal restrictions expressly provided.

Gândurile, credințele religioase, creațiile spirituale de orice fel intră în circuitul juridic, numai dacă sunt exteriorizate, comunicate, exprimate. Aceasta pentru simplul motiv că atâta timp cât rămân în universul spiritual interior al omului, ele nu pot fi cunoscute de alții, gândirea umană rămânând încă un domeniu protejat natural de indiscreția semenilor.¹ Mașina de citit gândurile este încă o ipoteză de lucru, dar inventarea sa va trebui apreciată, fără îndoială, mai mult ca cel mai crud inamic al libertății de gândire decât ca o mare realizare științifică.²

Deoarece prin acțiunea de a exterioriza un gând, a-l comunica sau a-l exprima acesta poate să intre în cadrul circuitului juridic, știința dreptului constituțional atribuie un rol deosebit de important libertății de exprimare a gândurilor și opiniilor personale. Diferiți doctrinari au dat diverse definiții noțiunii de „libertatea de exprimare”.

În opinia doctrinarului Marian Foca³, libertatea de exprimare reprezintă posibilitatea persoanei fizice de a-și exprima prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public gândurile, opiniile, credințele religioase și creațiile spirituale de orice fel. Foarte aproape de definiția dată de Marian Foca este cea dată de Ioan

¹ Ioan Muraru, *Drept Constituțional și instituții politice*, Ediția a VIII-a revăzută, Ed. Actami, București, 1998, p. 229.

² Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept Constituțional și instituții politice*, Volumul I, ediția a XI-a, Ed. All Beck, București 2003, p. 212.

³ Marian Foca, *Drept Constituțional: drepturi și libertăți fundamentale*, Editura Europolis, Constanța, 2005, p. 43.

Muraru⁴, legată de libertatea conștiinței, conform căreia libertatea de exprimare consacrată prin Constituție este posibilitatea omului de a-și exprima prin viu grai, prin scris, prin sunete sau prin orice alte mijloace de comunicare în public gândurile, opiniile, credințele religioase și creațiile spirituale de orice fel.

Paralel, Cristian Ionescu⁵, cu referire la libertatea de exprimare, afirmă că gândurile, opiniile, credințele religioase ca și convingerile ateiste, creațiile de orice fel pot fi exprimate prin viu grai, prin scris, prin mijloace mecanice, electronice, inclusiv prin mijloace de informare în masă, în condiții de deplină libertate.

Teoriile prezentate de către doctrinarii constituționali prezintă această libertate ca având un conținut complex, însă aceasta nu este doar opinia lor, ci chiar practica realizării acestui drept vine să confirme complexitatea juridică a acestuia.

În cadrul Constituției Republicii Moldova, libertatea de exprimare își găsește reglementare în textul unui articol aparte, și anume articolul 32, intitulat „Libertatea opiniei și a exprimării”, care însă nu desfășoară conținutul acestei libertăți, ci doar vine să-i ofere o consacrare expresă printre drepturile și libertățile fundamentale.

De fapt, atât tipologia acestei libertăți, cât și conținutul său pot fi evidențiate prin deducție. Această deducție urmează după o analiză a instrumentelor juridice internaționale, iar printre ele, cu forță juridică universală este Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice. În prevederile pactului, și anume în cadrul articolului 19, este consacrat faptul că nimeni nu trebuie să aibă de suferit din cauza opiniilor sale; orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare: acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub forma orală, scrisă, tipărită ori artistică sau prin orice alt mijloc la alegerea sa⁶.

⁴ Ioan Muraru, *Op.cit.*, p. 229.

⁵ Cristian Ionescu. *Drept Constituțional și Instituții Politice*. Vol II, Ed. Lumina lex, București 2001, p. 172.

⁶ Art. 19 din Pactul internațional referitor la drepturile civile și politice.

Prin urmare, această libertate aparține categoriei drepturilor și libertăților social politice și înglobează unele dintre cele mai importante drepturi de care se poate bucura omul în cadrul societății democratice moderne – libertatea gândului, libertatea cuvântului și libertatea presei.

Însă, Pactul nu a fost primul instrument internațional care a dat o reglementare libertății de exprimare și o formulare a conținutului său. Pentru prima dată în istorie, Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO) a fost acel instrument care a formulat conținutul complex al libertății de exprimare și această libertate de exprimare și-a găsit consacarea în cadrul articolului 19, unde a fost subliniat că orice om are dreptul la libertatea de opinie și de exprimare: acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat⁷.

Într-adevăr, consacarea și-a găsit-o abia în cursul secolului XX, însă acest fapt nu exclude existența sa din cele mai vechi timpuri. Libertatea de exprimare este una dintre cele mai vechi libertăți cetățenești, care datează cu era când nu exista vreo constituție, iar principala modalitate de exprimare a oamenilor o reprezentau discursurile publice, renumite prin aceste practici fiind Grecia și Roma Antică. În cadrul adunărilor populare se lua cuvântul și cei înțelepți își exprimau opinia și aduceau un suflu nou odată cu propriul lor punct de vedere, fie asupra vieții, fie asupra treburilor statului. Prin urmare, această libertate este una cu tradiții și este rezonabil faptul că a fost inclusă în primele declarații privind drepturile omului.

La etapa actuală, datorită presei și dezvoltării rapide a mijloacelor electronice de informare în masă, problema libertății de exprimare capătă un contur deosebit, constituind una din permanentele și principalele preocupări ale guvernelor, militanților pentru drepturile omului și comunității internaționale în ansamblu.

⁷ Art. 19 din DUDO.

După cum am menționat, libertatea de exprimare a început să fie reglementată în cadrul documentelor internaționale cu forță juridică universală după cel de-Al Doilea Război Mondial, când comunitatea internațională a conștientizat importanța valorilor umane. Astfel, anterior adoptării DUDO și Pactului privind drepturile civile și politice, a fost adoptată în prima sesiune a Adunării Generale a ONU, Rezoluția nr. 31/1 din 9 februarie 1946, în care libertatea de opinie și exprimare a fost declarată un drept fundamental al omului și piatra de temelie a tuturor libertăților cărora li se consacră Națiunile Unite.

Peste câțiva ani, la Roma este adoptată Convenția privind Drepturile și Libertățile Fundamentale ale Omului, instrument cu consacrare regională, adoptată de statele-membre ale Consiliului Europei. Convenția, în articolul 10, alineatul 1 stabilește că orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără să poată exista vreun amestec al autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună întreprinderile de radiofuziune, de cinematograf sau de televiziune unui regim de autorizare.

Interpretarea prevederilor articolului 10 din Convenție, precum și examinarea cazurilor de către Curte, ne prezintă niște concluzii. Aceste concluzii au fost formulate de către Ion Creangă⁸, după cum urmează:

a) pluralismul, toleranța și transparența sunt condiții *sine qua non* ale unei societăți democratice. Libertatea de exprimare reprezintă unul din principiile fundamentale ale unei societăți democratice, una din condițiile primordiale ale progresului acestuia, ale dezvoltării fiecărui individ. În acest context, libertatea presei de a comunica informații și idei, dreptul publicului de a le primi devin de o importanță deosebită;

b) publicitatea proceselor judiciare menține încrederea în justiție, de aceea este de o importanță deosebită;

c) libertatea de exprimare are valoare nu numai pentru informațiile sau ideile favorabile sau considerate ca inofensive sau indiferente, dar și pentru cele care contrazic, șochează sau neliniștesc statul ori o parte a populației. Astfel doresc pluralismul, toleranța și spiritul deschizător fără de care nu există o societate democratică;

d) libertatea presei furnizează opiniei publice unul dintre cele mai bune mijloace de a cunoaște și de a judeca ideile și atitudinile conducătorilor. Mai general vorbind, liberul joc al dezbaterilor politice se găsește în însuși miezul noțiunii de societate democratică ce domină Convenția. Prin urmare, limitele criticii admisibile sunt mult mai întinse în ceea ce privește un om politic, vizat în această calitate, decât în cazul unui simplu particular: spre deosebire de ce de-al doilea, primul se expune în mod inevitabil și conștient unui control mai atent al faptelor și al comportamentului său, atât din partea ziariștilor, cât și din partea masei de cetățeni;

e) punctul de vedere al minorității – care poate fi majoritatea de mâine – merită toată considerația și atenția majorității de astăzi;

f) articolul 10 nu protejează libertatea lingvistică în raporturile cu autoritățile administrative;

g) deși articolul 10 nu vizează direct presa, ea constituie neîndoielnic unul din componentele esențiale ale libertății de exprimare;

h) statul trebuie să se opună tendințelor de obstrucție a pluralismului în presă și de concentrare excesivă a industriei presei;

i) deși articolul 10 nu acordă expres victimei unei informații eronate sau injurioase dreptul la replică, acesta trebuie dedus;

j) libertatea opiniei, drept autonom, implică interdicția obligării persoanei de a-și declara opiniile; obligația statului de a se abține de la activități de îndoctrinare; interdicția oricăror discriminări fondate pe convingeri etc.

Faptul consacrării libertății de exprimare chiar în textul Constituției Republicii Moldova, printre drepturile și libertățile fundamentale, în cadrul articolului 32 „Libertatea opiniei și exprimării” scoate în evidență și dă valoare importanței acesteia. De fapt, nu consider acest titlu potrivit și întru totul exact. De

⁸ Ion Creangă, Corneliu Gurin, *Drepturile și Libertățile fundamentale: sistemul de garanții*, Chișinău, 2005, p. 88.

ce anume? Pentru că libertatea opiniei reprezintă o libertate a unui individ de a avea propriul său punct de vedere asupra lucrurilor și a-și forma o părere proprie asupra anumitor fapte și situații. Libertatea opiniei este nici mai mult, nici mai puțin o parte componentă a libertății conștiinței, care însă este reglementată în cadrul unui alt articol din Constituție, și anume articolul 31. Aceste două libertăți fac parte din universul spiritual interior al omului, din activitatea sa lăuntrică, în timp ce libertatea de exprimare este opusul acestei activități – această libertate este o activitate în exterior a comportamentului unui individ. Odată ce o persoană se exprimă, oricare ar fi mijloacele prin care o face, aceasta comunică în exterior tot ceea ce aparține până la momentul de față forului interior. Dacă ar fi să dăm un alt titlu articolului 32, consider că o formulare corectă ar fi „Libertatea de exprimare” sau „Libertatea de exprimare a opiniei”. Mai mult chiar, libertatea opiniei ar trebui să fie parte componentă a libertății conștiinței și ar trebui să fie reglementată în cadrul aceluși articol.

În textul constituțional, în primul alineat al articolului 32, se concretizează că oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil.

Odată ce libertatea gândirii și opiniei este reglementată în cadrul aceluiași articol alături de libertatea de exprimare, aceasta scoate în evidență legătura strânsă care există între reglementările cu privire la libertatea conștiinței și cele cu referire la libertatea de exprimare. Dar această legătură strânsă, care condiționează asemănări dintre acestea, nu exclude deosebirile care sunt foarte relevante în analiza conținutului lor. Deci libertatea conștiinței cuprinde mai multe libertăți, iar libertatea de gândire și libertatea de opinie sunt parte integrantă a acestei libertăți, având ca obiect procesul născut în forul interior al individului, protejând desfășurarea nestânjenită a acestui proces prin interzicerea oricărei ingerințe.

Cu alte cuvinte, libertatea de gândire și libertatea de opinie depind exclusiv de însăși persoana în cauză, de eul său personal, de dezvoltarea sa continuă, astfel încât ace-

tea nu pot fi schimbate sau modificate de forțe din exterior, fără presiune și constrângere. Acestea fiind statuate, putem afirma că acestea reprezintă de fapt niște libertăți ideale.

Conform DEX-ului, „a gândi” înseamnă a-și forma o idee despre un lucru, a pătrunde ceva cu mintea, a reflecta, a medita. Tot conform DEX-ului, gândirea este o facultate superioară a creierului omenesc, care reflectă în mod generalizat realitatea obiectivă prin noțiuni, judecăți, teorii. Aș vrea să adaug că gândirea mai înglobează și o totalitate de procese psihologice, socioculturale, politice și de altă natură, care luând naștere în forul interior al omului, pot rămâne ascunse de ceilalți. Libertatea gândirii este o calitate naturală, înnăscută a omului, exprimată prin atitudinea sa față de obiecte, fenomene, evenimente din lumea înconjurătoare, prin libera formare a propriilor convingeri, prin evaluarea a tot ceea ce se întâmplă.

De unde vine însă această legătură dintre libertatea gândirii și libertatea de exprimare? Orice individ, prin însăși natura sa, odată ce are o anumită poziție față de anumite fapte, circumstanțe, oameni simte necesitatea să comunice această poziție, vrea să transmită altor oameni atitudinea sa. Respectiv, aici intervine sfera libertății de exprimare. Exprimarea nu mai aparține forului interior al unui individ și, prin conținutul sau mijloacele care este transmisă, poate limita libertatea altuia la exprimare, poate provoca interacțiuni și exprimări ca reacții de răspuns. Respectiv, această situație a atras faptul ca libertatea de exprimare să fie protejată de norme juridice. Însă, spre deosebire de aceasta, libertatea de gândire nu este accesibilă reglementării juridice. Despre dreptul natural la gândire se poate vorbi în aceeași măsură ca și despre dreptul la aer, la mâncare etc.

Prima parte a textului constituțional cu privire la libertatea de opinie și de exprimare prevede garantarea oricărui cetățean a libertății de gândire și de opinie, ceea ce constituie practic o preluare a primei părți din alineatul 1 al articolului 31, care garantează libertatea de conștiință. Însă, în primul caz, legiuitorul stabilește expres că libertățile respective sunt garantate doar cetățeanului, ceea ce nu este cazul în cadrul articolului cu privire la libertatea de conștiință. O garantare exclusivă ce-

tățeanului înseamnă că, de fapt, doar cetățenii Republicii Moldova au dreptul la libertatea de gândire și de opinie. Însă aceasta este destul de ireal, odată ce atât gândirea, cât și opinia sunt două procese care aparțin spațiului interior al unei persoane, prin urmare pe teritoriul unui stat nu se poate face o delimitare între cetățenii proprii și cetățenii străini cu referire la garantarea libertății de gândire și libertatea de opinie. Este rațional ca doar cetățenilor să le fie garantată libertatea exprimării, care este deja o acțiune de exteriorizare a persoanei și se poate bucura de reglementare juridică. Însă în ceea ce privește libertatea de gândire și opinie, care sunt niște libertăți ideale, ele ar trebui să fie încorporate în textul articolului 31, care prevede libertatea de conștiință tuturor și fiecăruia, indiferent de statutul acestuia: cetățean al statului, cetățean străin sau apatrid. Iar o influență asupra libertății de conștiință este interzisă și practic imposibilă de a fi realizată pe căi legale.

Însă o atare încorporare a libertății de gândire și de opinie în textul articolului cu privire la libertatea de conștiință cere o modificare constituțională. Pentru moment, prevederea constituțională privind libertatea de gândire și de opinie constituie o garanție în plus a faptului că statul veghează ca nimeni și nimic să nu poată leza personalitatea morală a omului, indiferent de gândurile și opiniile lui.

După cum am statuat mai sus, este rațional ca libertatea de exprimare să fie garantată doar cetățenilor. Acest lucru este valabil din considerentul că valorile și interesele unui cetățean pot să difere considerabil de cele ale unei alte persoane care locuiește pe teritoriul aceluși stat, fie el cetățean străin sau apatrid. Desigur, acest lucru nu exclude faptul că aceștia din urmă tot au dreptul la libertatea de exprimare, însă în funcție de niște criterii, și cu respectarea atât a normelor legislative, cât și a celor morale. Deci cu privire la libertatea de exprimare nu putem trata egal cetățenii și cetățenii străini, acest lucru putând cauza prejudicii mici, dar ulterior prejudicii mai mari valorilor deja stabilite ale unei comunități sau societăți. În calitate de exemplu, poate servi prevederea constituțională conform căreia este interzisă activitatea partidelor constitui-

te din cetățeni străini⁹. Iar libertatea de asociere în organizații social-politice este și ea o derivată a libertății de exprimare a opiniilor, însă Constituția tratează în mod diferit anumite chestiuni, în funcție de apartenența persoanei la cetățenia statului nostru. Această prevedere constituțională și-a găsit temeiul într-un document internațional, și anume în Convenția europeană, care prevede că nimic din articolele 10, 11, 14 nu trebuie perceput ca interzicând statelor-părți de a impune restricții asupra activității politice a străinilor¹⁰.

Libertatea de exprimare permite cetățenilor (de altfel, oricui în general) de a participa la viața politică, socială și culturală, manifestându-și public gândurile, opiniile, credințele etc. Libera exprimare în calitate de libertate fundamentală cetățenească trebuie realizată în public. Exprimarea în public este definitorie pentru conținutul juridic al acestei libertăți, termenul „public” fiind desigur cel definit prin legi¹¹. Aș menționa aici că articolul 131 Cod penal definește ce înseamnă în sensul legii penale o faptă săvârșită în public.

A fi manifestată prin cuvânt, imagine sau alt mijloc posibil, după cum prevede textul articolului constituțional, semnifică de fapt că libertatea de exprimare poate fi realizată prin diverse mijloace. Cuvântul reprezintă probabil una dintre cele mai vechi și cunoscute forme de manifestare a libertății de exprimare, care cuprinde atât expunerea gândurilor în formă verbală, cât și scrisă. Odată cu trecerea timpului, exprimarea prin imagini s-a dovedit și ea a fi o importantă modalitate a acestei libertăți. Nu toate persoanele sunt capabile să pătrundă forța și mesajul cuvintelor, deoarece sunt multe bariere care intervin în acest domeniu. În schimb, o imagine nu necesită niște capacități aparte pentru a înțelege un mesaj. De multe ori, o imagine, fie aceasta o fotografie, un portret are o forță mai mare prin simplul fapt că dispune de o durabilitate mai mare, odată ce nu toată lumea are posibilitatea de a auzi

⁹ Art. 41 (6) din Constituție.

¹⁰ Art. 16 din Convenție

¹¹ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a X-a revăzută și completată, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 227.

un cuvânt rostit, în timp ce o fotografie poate fi expusă într-o expoziție pe o perioadă mai lungă de timp.

Deoarece este imposibil de a enumera toate mijloacele prin care omul își exprimă gândurile și opiniile, legiuitorul a recurs la formularea expresă prin orice mijloc posibil. Această exprimare aduce un beneficiu vizibil, odată ce prin intermediul acesteia este acordată posibilitatea de a folosi orice mijloc posibil pentru a se exprima.

Important de conștientizat rămâne a fi faptul că această libertate de exprimare nu poate fi absolută (fiind absolută, se transformă în contrariul său), respectiv această libertate este supusă unor coordonate juridice, așa-numitele limite, restricții ale ei. Aceste restricții trebuie însă să fie expres prevăzute de lege și necesare ocrotirii unor valori politice, economice, sociale, umane¹². Sub acest aspect este interesant de remarcat Pactul internațional privind drepturile civile și politice care prin alineatul 3 din articolul 19 stabilește că exercițiul libertății de exprimare comportă îndatoriri și responsabilități speciale și că poate fi supusă anumitor restricții care trebuie să fie expres prevăzute prin lege și sunt necesare: respectului dreptului sau reputației altora; apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice¹³. Similar, în cadrul Constituției, este prevăzut în cadrul alineatului 2 din articolul 32 că libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie¹⁴. Această prevedere este extrem de importantă din simplul motiv că libertatea de exprimare nu poate prejudicia sfera de acțiune a altui drept.

Tot Pactul privind drepturile civile și politice, prin articolul 20, stabilește că legile trebuie să interzică: propaganda în favoarea războiului, apel la ura națională, rasială sau religioasă care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau la violență¹⁵. Rezultă, fără

putință de tăgadă, că existența unor limitări în acest domeniu este deja consacrată, pentru a se preîntâmpina abuzul în exercițiul libertății de exprimare¹⁶.

Prevederile constituționale prevăd că sunt interzise și pedepsite prin lege contes-tarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnurile la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional¹⁷.

Din alineatele doi și trei ale articolului 32 rezultă clar ideea protecției constituționale a unor importante valori umane. Însă consider că noțiunea „defăimarea statului și a poporului” este prea largă și vagă. De asemenea, se limitează considerabil libertatea de exprimare prin dispoziția „și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional”. Formularea ambiguă a acestei dispoziții deschide teren pentru interpretări abuzive. În plus, articolul vine în contradicție cu prevederile articolului 10 din Convenție, și necesită concretizare prin enumerarea tipurilor de manifestări și excluderea celor ce urmează a fi considerate abateri de la limitele legale ale libertății de exprimare. Sintagma „și alte manifestări”, prin imprecizia ei, subminează exercițiul principiilor pluralismului și egalității tuturor organizațiilor social-politice și partidelor, presupune că asemenea manifestări pot fi sancționate sau interzise.

Evident, din analiza detaliată a acestui articol constituțional reiese că este loc de îmbunătățiri, cu scopul de a racorda prevederile constituționale la cele ale Convenției. Cert este faptul că odată cu consfințirea deopotrivă a libertății de exprimare și a restricțiilor asupra acesteia, textul constituțional vine să ofere o direcție de activitate acelor instituții care sunt responsabile de aducerea gândurilor și opiniilor la cunoștința publică. Această funcție nu este din cele mai simple, deoarece sfera mijloacelor de informare în masă este un domeniu foarte sensibil. În ultima perioadă, această sensibilitate este condiționată de progresul

¹² Ioan Muraru, *Op.cit.*, p. 229.

¹³ Art. 19(3) din Pactul internațional privind drepturile civile și politice.

¹⁴ Art. 32 (2) din Constituție.

¹⁵ Art. 20 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice.

¹⁶ Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Op.cit.*, p. 212.

¹⁷ Art. 32 (3) din Constituție.

tehnic și circulația informației prin mijloace electronice. Deoarece trăim într-o eră a tehnologiei, informația ajunge la destinatar prin diverse mijloace și într-un mod rapid. Anume aceste diferite mijloace de informare în masă au puterea să influențeze imens opinia publică, ba chiar să creeze conturul ei, prin intermediul informației oferite. Însă este important ca aceasta să nu fie folosită abuziv.

Aceasta poate duce la încălcarea drepturilor și libertăților altor persoane, și în general, poate aduce un prejudiciu bunei desfășurări a vieții publice, de aceea orice reglementare legală în materie va trebui cântărită cu atenție, pentru a răspunde exigențelor promovării libertății de exprimare, de gândire și de opinie și a nu încuraja excesele.

Activitatea și dezvoltarea continuă a instituțiilor mass-media presupune mijloace financiare considerabile, care nu sunt disponibile oricui și oricând. Prin urmare, există riscul monopolizării mijloacelor de informare în masă fie de puterea politică (în detrimentul opoziției), fie de grupuri oligarhice particulare, care și-ar promova astfel interesele personale, de multe ori egoiste. În condițiile expuse, devin de multe ori indispensabile măsuri legale de ocrotire a libertăților individuale și publice. Pentru garantarea libertății de exprimare, legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării. Impunerea transparenței financiare nu face decât să întărească exercițiul efectiv al acestei libertăți, în fond cerându-se să fie cunoscuți de public conducătorii reali ai întreprinderilor de presă, condițiile finanțării ziarelor, tranzacțiile financiare ale căror obiect pot fi¹⁸.

Într-un final, necesită a fi evidențiat faptul că libertatea de opinie și de exprimare sunt două libertăți diferite, consfințite în cadrul aceluiași articol constituțional, între care există o legătură strânsă. Astfel, exprimarea unui gând sau a unei opinii este precedată de acțiunea sau procesul de a avea acel gând sau opinie. Exprimarea opiniilor necesită a fi făcută cu luarea în considerare a restricțiilor legale expres prevăzute. Tot exprimarea opiniilor

necesită a fi făcută prin mijloace de informare în masă, însă acestea nu trebuie să profite în mod abuziv de prerogativele pe care le au.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994. În: Monitorul Oficial nr. 1 din 12 august 1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
3. I. Creangă, C. Gurin, *Drepturile și libertățile fundamentale: sistemul de garanții*, Chișinău, Tipografia centrală, 2005.
4. M. Foca, *Drept constituțional: drepturi și libertăți fundamentale*, Constanța, Euro-polis, 2005.
5. C. Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol II, București, Lumina Lex, 2001.
6. I. Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a VIII-a revăzută, București, Actami, 1998.
7. I. Muraru, S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, ediția a XI-a, București, All Beck, 2003.
8. I. Muraru, S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a X-a revăzută și completată, București, Lumina Lex, 2002.
9. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, amendată de protocoalele nr. 11 și 14, Roma, 4 noiembrie 1950, publicată pe <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights/>, (vizitat 01.10.2010).
10. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a ONU, publicată pe <http://www.un.org/en/documents/udhr/>, (vizitat la 10.10.2010).
11. Pactul internațional privind drepturile civile și politice, adoptat de către Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966, publicat pe <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>, (vizitat 15.10.2010).

¹⁸ Marian Foca, *Drept constituțional: drepturi și libertăți fundamentale*, Ed. Europolis, Constanța, 2005, p. 43.

Raluca ROTARU,
doctorand

ANALIZA GENERALĂ A NATURII JURIDICE A CETĂȚENIEI

Rezumat

Fiind o instituție juridică, cetățenia este studiată extensiv de juriștii din întreaga lume. Pentru a explica natura sa juridică, în ultimii ani s-au dezvoltat o serie de teorii. În acest articol autorul încearcă să sistematizeze aceste teorii prin comparație cu cadrul juridic național și internațional.

Summary

Citizenship is a legal institution studied extensively by lawyers worldwide. Have been developed a lot number of theories to explain its legal nature. This article represents an effort to systematize them, and a comparison with national and international legal framework.

Conceptul de cetățenie are aceeași vârstă cu primele comunități umane sedentare, cu primele formațiuni sociale stabile. Bineînțeles cu două remarce legate de faptul că la acea perioadă nu exista suficientă discernere asupra cetățeniei ca concept și instituție, și însăși titulatura a fost stabilită mult mai târziu; și a două – forma de organizare a societății umane la acea perioadă nici nu se poate compara după complexitate cu societatea contemporană, căci chiar statul a început să fie numit „stat” de la Niccolo Machiavelli (1469-1527) înapoi.

Statul este forma superioară de organizare a societății. Încă Constantin C. Dissescu scria că statul este o unitate alcătuită din reuniunea mai multor oameni, pe un teritoriu determinat în forma guvernanților și guvernaților [1, 429]. Prof. Tudor Drăganu definește statul ca „o instituție având ca suport o grupare de oameni așezată pe un spațiu delimitat, capabilă de a-și determina singură propria sa competență și organizată în vederea exercitării unor activități care pot fi grupate în funcțiile: legislativă, executivă și jurisdicțională” [2, 116]. Anibal Teodorescu admitea că „statul este forma superioară de societate omenească investită cu puterea exclusivă de comandă asupra colectivității de indivizi așezați pe un teritoriu determinat, ce îi aparține în propriu” [3, 22]; [4, 82].

Fiind o formă superioară de agregare socială, statul întruchipează societatea și acționează în numele și în interesul ei. În temeiul celor constatate, deducem că relațiile dintre

societate și persoană sunt de natură politică, relații examinate și interpretate în dreptul constituțional prin instituția cetățeniei [5, 5].

Profesorii Gh. Avornic, E. Aramă, B. Negru [6, 62], Gh. C. Mihai, R. Motică [7, 168-169] ș.a. deosebesc două laturi, sensuri ale termenului „stat”: în sens istorico-geografic, statul reprezintă populația organizată pe un anumit teritoriu, configurat prin frontiere recunoscute de celelalte state, precum și relațiile interne politice, economice și culturale ale acestei populații. În acest caz termenul dat este sinonim cu cel de „țară”; și – în sens politico-juridic, statul privește organizarea politică pe un anumit teritoriu, care e circumscris prin frontiere recunoscute de celelalte state (aceasta fiind totodată și limita de spațialitate fizică a exercitării competenței puterii de stat).

Prof. I. Muraru și E. S. Tănăsescu, de asemenea, analizează cele două accepțiuni ale termenului „stat”. În prima accepțiune statul este suma a trei elemente: teritoriul, populația (națiunea) și suveranitatea (în sensul de putere organizată statal). În accepțiunea a doua, prin stat se înțelege forma organizată a puterii poporului, mai exact mecanismul sau aparatul de stat [8, 3].

În continuarea celor de mai sus, referitoare la trei elemente constitutive ale statului – puterea, teritoriul și populația – susținem opinia prof. Ion Guceac precum că, dacă primele două elemente sunt de natură materială (presupuneri necesare de fapt), al treilea element

este de natură formală și în virtutea acestui fapt devine cel mai important. Drept rezultat statul apare ca o îmbinare a unor elemente de fapt – populația și teritoriul, cu un element politico-juridic, adică o putere publică reglementată din punct de vedere juridic [5, 57-58].

Caracteristic pentru perioada modernă și contemporană este faptul că „statul” înțeapă de a mai însemna „formă de guvernare”, sau una din posibilele „stări ale mediului politic” ci vine să însemne „unitatea politică” ce stă la baza unui popor și care poate supraviețui venirii și plecării nu numai a guvernelor, ci și a formelor de guvernare [9, 9]. Structurile și funcțiile statului au evoluat, dar în esență statul a rămas același, o anumită putere de comandă, sau, în sisteme pluraliste și democratice, un instrument de organizare și conducere a societății [8, 3].

Populația unui stat este un ansamblu eterogen și amorf format din cetățenii statului dat, din cetățeni străini și din apatrizi. Fiecare dintre categoriile enumerate are propriile raporturi juridice și politice cu statul pe al cărui teritoriu locuiesc.

O asemenea legătură nu este întâmplătoare, ea s-a format printr-un proces îndelungat în care atât indivizii, cât și puterea publică au conștientizat relațiile lor bazate pe principiul responsabilității reciproce. Locuind pe un anumit teritoriu și, mai târziu, organizându-se politic în cadrul acestuia, indivizii se identificau atât cu teritoriul respectiv, cât și cu forma de organizare politică, adică cu statul. Pe măsura dezvoltării acestui proces de interconexiune, populația dobândește treptat conștiința de sine, numită și „națională”, care include conștiința apartenenței la un teritoriu determinat, solidaritatea cu o anumită forță publică, căreia periodic îi conferă prin sufragiu legitimitate [5, 3].

Cetățenia este legătura politică și juridică ce se stabilește între un individ și stat [10, 118]. Această legătură este impusă individului de către stat, care este suveran în determinarea elementelor ce permite să se facă distincție între „cetățeni” și „străini” [11, 22].

Dezvoltarea cetățeniei a fost stimulată de lupta de clasă pentru câștigarea drepturilor cetățenești. Instrumentele obișnuite ale democrației moderne au fost concepute de către clasele superioare și apoi au fost transmise,

treptat, celor inferioare. Lupta la care face trimitere T. H. Marshall în „Citizen and social class” (1973) [12, 71-134] și amplu dezbătută de J. M. Barbalet nu este în mod necesar o luptă socială, între grupuri și clase sociale, cât mai ales lupta contra modurilor prestabilite de a face lucrurile [13, 57].

Istoria libertăților individuale, în epoca modernă începe cu Anglia secolului al XVII-lea. Ea a apărut ca o consecință neprevăzută a luptei pentru putere, însă a rezistat un timp suficient de îndelungat pentru a-i fi recunoscute beneficiile. Timp de peste trei secole, apărarea și desăvârșirea libertăților individuale au reprezentat idealul călăuzitor al statelor [14, 246]. Conceptul de drepturi ale omului își are sorgintea în Grecia Antică și Roma, exprimat mai ales prin vocabula „drepturi naturale”. Ideea de drepturi ale omului a evoluat, anevoios dar constant, în favoarea umanismului, găsindu-și o primă consacrare în Declarația de independență a SUA din 1776 („Oamenii au fost creați egali, ei fiind înzestrați de Creator cu anumite drepturi inalienabile; printre aceste drepturi se regăsesc viața, libertatea și căutarea fericirii...” [15] și în Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789 („Reprezentanții poporului francez... au hotărât să expună într-o declarație solemnă drepturile naturale, inalienabile și sacre ale omului...” [16].

Cetățenia modernă sau democratică are o istorie ce se desfășoară în paralel cu dezvoltarea capitalismului occidental [13, 58], dar să nu înțelegem că drepturile cetățenești au apărut datorită tendințelor capitaliste de evoluție. Este adevărat, această dezvoltare a fost impulsionată de diferențele de statut juridic și de conflictul de interese dintre principiile cetățenești și cele de clasă. Dezvoltarea contemporană a instituției cetățeniei se datorează mai degrabă schimbării de optică a statului și orientării sociale a statelor contemporane. Acest proces reprezintă pentru statul modern atât emblema realizărilor sale, cât și baza limitărilor sale. Generalizarea cetățeniei moderne la nivelul structurii sociale înseamnă că toate persoanele, în calitatea lor de cetățeni, sunt egale în fața legii și, prin urmare, că nici o persoană sau grup social nu este privilegiat juridic.

Termenul „cetățenie” poate fi studiat din două perspective: sub aspect politic și sub

aspect juridic. Ambele perspective sunt indisolubil legate, perspectiva politică urmărind cu precădere apartenența unui individ la o colectivitate umană (popor, națiune) organizată în stat. În sens juridic, noțiunea de „cetățenie” are un dublu sens. În primul rând, ea este utilizată pentru a desemna o instituție juridică, adică un ansamblu de norme între care există o anumită conexiune. Din acest punct de vedere, cetățenia apare ca o instituție, un număr de norme ce reglementează raporturile sociale grupate în jurul necesității de a se asigura plenitudinea drepturilor și obligațiilor prevăzute de constituție și legi acelor persoane care, prin sentimentele și interesele lor, sunt strâns legate de destinele statului [8, 131].

În al doilea rând, termenul „cetățenie” este utilizat pentru a caracteriza condiția juridică ce se creează prin normele de drept acelor persoane care au calitatea de „cetățean”. Dacă cetățenia, considerată ca instituție, constituie o categorie legată de dreptul obiectiv, în cel deal doilea sens, ea se axează pe ideea de subiect de drept, a cărui poziție juridică, în cadrul unor anumite raporturi sociale, o caracterizează [2, 131]. În aceeași ordine de idei, prof. T. Drăganu definește cetățenia ca „fiind situația juridică rezultând din apartenența unei persoane fizice la un stat determinat, caracterizată prin faptul că acesta are plenitudinea drepturilor și obligațiilor prevăzute de constituție și legi, inclusiv politice, obligația de fidelitate față de patrie și cea de apărare a ei” [2, 131].

În definirea cetățeniei unui stat, trebuie să plecăm de la faptul că ea reprezintă expresia relațiilor social-economice, politice și juridice, dintre persoanele fizice și statul respectiv. De aici rezultă că se păstrează întru câtva logica teoriei „legăturii politice și juridice permanente dintre o persoană fizică și un anumit stat” [4, 162]. Legătura aceasta permanentă este privită mai degrabă ca o „integrare angajată” [8, 116] în sânul colectivității.

Cadrul legal român definește cetățenia română ca „legătura și apartenența unei persoane fizice la statul român” [17]. Ea se dobândește, se păstrează sau se pierde în condițiile prevăzute de legea organică și nu poate fi retrasă aceleia care a dobândit-o prin naștere [18].

Definiția oficială a cetățeniei Republicii Moldova a fost dată inițial în Legea nr. 596 din

05.06.1991 „Cu privire la cetățenia Republicii Moldova” – cetățenia Republicii Moldova determină relațiile politice și juridice permanente dintre o persoană fizică și statul Republica Moldova, care își găsesc expresia în drepturile și obligațiile lor reciproce [19]. Ulterior, definiția a fost preluată și îmbunătățită și în cadrul Legii cetățeniei Republicii Moldova nr.1024 din 02.06.2000: „Cetățenia Republicii Moldova stabilește între persoana fizică și Republica Moldova o legătură juridico-politică permanentă, care generează drepturi și obligații reciproce între stat și persoană [20]. Cetățenia Republicii Moldova este păstrată atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și în alte state, precum și în spațiul în care nu se exercită suveranitatea nici unui stat” [20].

Constituția Republicii Moldova stipulează că cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică și nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia [21].

Din câte observăm, legislația ambelor state, a României și Republicii Moldova, este conformă cu cadrul juridic internațional și european în materie, reprezentat de Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO) din 10.12.1948 [22] și Convenția europeană cu privire la cetățenie din 06.11.1997. DUDO stabilește în art.15 că: „orice individ are dreptul la o cetățenie. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa, nici de dreptul de a-și schimba cetățenia” [22]. Convenția europeană cu privire la cetățenie din 06.11.1997 [23] stabilește în art. 2: „cetățenia înseamnă legătura juridică dintre o persoană și un stat și nu indică originea etnică a persoanei”.

Determinarea naturii juridice a cetățeniei înseamnă încadrarea acesteia în una din categoriile fundamentale ale științei dreptului, categorii care prin exprimarea esenței fenomenelor ajută la cunoașterea și generalizarea științifică [24, 14-26]. În știința juridică au fost exprimate mai multe teorii privitoare la natura juridică a cetățeniei:

a) Teoria contractuală. Paul Laband, un susținător înflăcărat al teoriei date, consideră cetățenia drept o categorie a contractului sinalagmatic dintre stat și fiecare individ, care intră în categoria de popor ca condiție juridică

a existenței statului. E drept, autorul examina cetățenia cu o vădită tentă militaristă, proprie Imperiului German la acea perioadă [25, 323-327]. Cetățenia ar fi rezultatul unui „raport contractual”, ceea ce ar însemna că ea se naște numai dintr-un acord de voință aparținând statului și persoanei fizice [26, 7-8]. Această teorie este supusă criticilor datorită deosebirilor semnificative între instituția cetățeniei și instituția contractului în ceea ce privește natura și forma acestora. Vulnerabilitatea teoriei [5, 13] se demonstrează la următoarele momente:

- la dobândirea cetățeniei prin naștere, voința celui născut nu poate fi exprimată, nici înainte de momentul dobândirii cetățeniei și nici în momentul dobândirii cetățeniei; cu toate că acordul de voință, în mod normal, trebuie să se manifeste anterior încheierii contractului;

- drepturile și obligațiile părților diferă în funcție de felul contractului, pe când în cazul cetățeniei, drepturile și obligațiile sunt strict determinate de legea organică, indiferent de modul de dobândire a cetățeniei [27, 171];

- cetățenia nu poate fi caracterizată ca un raport juridic sau un contract, întrucât ea se mărginește să definească drepturile și obligațiile unuia dintre subiecte în cadrul unui complex de raporturi și anume cele ale cetățeanului, fără să caracterizeze și poziția statului față de cetățean. Cetățenia nu poate fi caracterizată ca un raport juridic, deoarece în realitate ea definește poziția unei persoane nu numai în cadrul unui singur raport juridic, ci într-un complex de raporturi juridice [2, 132].

b) Teoria manifestării unilaterale a voinței de către stat. Adepții acestui curent aduc în calitate de argument unele temeuri de dobândire a cetățeniei. Astfel, ei consideră că în cazul dobândirii cetățeniei prin naștere, dar mai ales la dobândirea cetățeniei prin cerere, statul își manifestă în mod unilateral voința, naturalizarea devenind „un act unilateral de putere publică” [28, 75]. Reprezentantul acestei teorii, Paul Negulescu, avea în vedere legea contenciosului administrativ din acele timpuri (1925), care considera naturalizarea ca fiind un act de guvernământ [28, 75]. Vulnerabilitatea ideii este relevată sub două aspecte:

- dacă cetățenia ar fi un act unilateral de voință al statului, ar trebui să se emită atâtea

acte de atribuire câte nașteri se înregistrează;

- nu se poate atribui cetățenia unui stat, dacă persoana nu solicită expres acest lucru [27, 171].

c) Teoria condiției juridice. Cetățenia este definită ca apartenență a persoanei la stat, în virtutea căreia aceasta are față de stat drepturile stabilite de lege, precum și obligațiile corespunzătoare [29, 219]. Cu alte cuvinte, această teorie mai poate fi numită și „cauza drepturilor și obligațiilor cetățeanului” [30, 46], [5, 13].

d) Teoria statutului juridic. Conform acestei teorii, cetățenia statului este un „statut personal”, cum ar fi clasa socială, vârsta, sexul confesiunea religioasă [5, 14]. Poate de aceea autori precum I. Rusu o numesc „Teoria stării juridice” [27, 172]. Un alt grup de autori, printre care A. Arseni, V. Ivanov, L.Suholitco [31, 43-44] sunt de părere că noțiunile de „condiție juridică” și „statut juridic” al personalității coincid. Acestea ar reflecta principalele aspecte ale modului juridic de viață al individului: necesitățile, interesele, motivațiile, activitatea în sfera muncii, politicii etc.

e) Teoria situației juridice. Îl are ca susținător pe A. Teodorescu, care argumentează teoria pe temeiul dobândirii cetățeniei prin naștere, ceea ce s-ar constitui într-o situație juridică generatoare de drepturi și obligații [3, 41].

f) Teoria raportului juridic consideră cetățenia ca fiind un raport politic și juridic de „dominație și supușenie”, din care se nasc drepturi și obligații, „atât în ceea ce privește pe individ față de stat, cât și pe stat față de individ” [4, 164]. Teoria este contestată, și pe bună dreptate, de autorii pentru care cetățenia nu poate fi caracterizată ca un raport juridic și pentru că în realitate ea definește poziția unei persoane nu numai în cadrul unui raport juridic, ci într-un complex de raporturi juridice [5, 14], [2, 132].

g) Teoria cetățeniei – element al capacității juridice. Susținătorii teoriei consideră cetățenia ca o componentă, un element al capacității juridice, care reprezintă o prerogativă a subiectelor de drept. În calitate de argument este adus faptul că persoanele fizice în cadrul raporturilor juridice apar ca cetățeni, ca străini și ca apatrizi; ultimele două categorii de persoane nefiind recunoscute de drept în anumite raporturi juridice. Starea de lucruri este explicată prin faptul că străinii și apatrizii nu

pot fi titularii unor drepturi și obligații, fiindcă lor le lipsește o parte din capacitatea juridică, condiție necesară pentru a deveni subiect al raporturilor juridice și pentru a-și asuma în cadrul raportului juridic drepturile subiective și obligațiile corespunzătoare [5, 14].

După acești autori, guvernării, în funcție de condițiile social-politice, stabilesc care sunt elementele ce formează capacitatea juridică, determinând astfel dacă un individ sau un grup de indivizi pot sau nu să fie subiecte ale unor raporturi juridice, al căror conținut îl formează anumite drepturi sau obligații, legislația statelor constatând o restrângere a capacității juridice în anumite categorii de raporturi juridice pentru persoane străine și apatrizi, acordând o capacitate juridică deplină numai pentru cetățeni [8, 117-118].

Capacitatea juridică ar fi deci condiția necesară, premisa pentru a putea deveni subiect al raportului juridic și pentru a-și asuma în cadrul raporturilor juridice drepturile subiective și obligațiile corespunzătoare. Ea a cunoscut și cunoaște schimbări de conținut în funcție de transformările social-economice din cadrul societății și din cadrul statului. Conținutul capacității juridice, mai bine zis elementele ce o compun, determină sfera subiectelor raporturilor juridice. Astfel, sunt subiecte ale raporturilor juridice cei cărora legea le recunoaște capacitatea de a fi subiecte de drepturi și obligații în anumite domenii de raporturi juridice [8, 118].

h) Teoria legăturii de apartenență statului. Conform acestui punct de vedere, cetățenia exprimă legătura ce unește un individ, un grup de indivizi sau anumite bunuri cu un anumit stat [32, 151]. Ideea este considerată științific inconsistentă. În calitate de argument poate servi următoarea constatare: raporturile juridice, ca raporturi sociale aflate sub incidența unei norme juridice, care ar putea lua naștere între bunuri și persoane, ar pune în egalitate bunurile și persoana [5, 14], [29, 219].

i) Teoria cetățeniei – element constitutiv al statului. Potrivit acestei opinii, cetățenia este pur și simplu un element constitutiv al statului. Este adevărat că organizarea puterii de stat se realizează numai în raport cu populația, dar cetățenia nu trebuie redusă doar la semnificația unuia dintre elementele constitu-

tive ale statului [5, 15].

După succinta analiză a teoriilor privind natura juridică a cetățeniei ajungem la concluzia firească că cetățenia exprimă raportul politic și juridic între două subiecte de drept: statul și persoana fizică, fiecare dintre ele fiind titular de drepturi și obligații. Din acest punct de vedere, persoanele fizice pot avea calitatea de cetățean sau de persoană cu dublă cetățenie. Prin excludere, străinii și apatrizii nu au vocația de a li se recunoaște și garanta toate drepturile cetățenești dar nici nu li se poate pretinde să îndeplinească toate îndatoririle fundamentale ce revin cetățenilor, întrucât nu au calitatea de subiecte, de părți în raporturile de cetățenie [33, 146].

Ne raliem opiniei prof. I. Muraru [8, 116] care definește cetățenia română ca acea calitate a persoanei fizice ce exprimă relațiile permanente social-economice, politice și juridice dintre persoana fizică și stat, dovedind apartenența sa la statul român și atribuind persoanei fizice posibilitatea de a fi titularul tuturor drepturilor și îndatoririlor prevăzute de Constituția și legile României.

Bibliografie

1. Constantin C. Dissescu, *Drept constituțional*, Ed. Librăriei SOCE, București, 1915.
2. Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții publice. Tratat elementar*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1998.
3. Anibal Teodorescu, *Tratat de drept administrativ*, vol. I, Institutul de Arte Grafice „M. Eminescu”, București, 1929.
4. Mihai Bădescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Lumina Lex, București, 2001.
5. Ion Guceac, *Curs elementar de drept constituțional*, vol. II, Chișinău, 2004.
6. Gheorghe Avornic, Elena Aramă, Boris Negru, Ruslan Costăș, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2004.
7. Gheorghe C. Mihai, Radu I. Motică, *Fundamentele dreptului. Teoria și filozofia dreptului*, Ed. ALL, București, 1997.
8. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 13, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2008.

9. Oana Suciu, în Introducere la ediția română a lucrării lui John A. Hall, John Ikenberry, *Statul*, Ed. Du Style, București, 1998.
10. Anatolie Bantuș, Igor Bantuș, Roman Starăciuc, *Elemente de drept public*, Ed. „Elena - V.I.”, Chișinău, 2008.
11. Alexandru Negoită, Brândușa Ștefănescu, Dinu Ștefănescu, Dan Constantin Apostol, Ion Traian Ștefănescu, *Elemente de drept*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1996.
12. T.H. Marshall, „Citizen and Social Class,” eseu în culegerea *Class, Citizenship, and Social Developmen*, Harvard University, 1977.
13. Jack M. Barbalet, *Cetățenia*, Ed. Du Style, București, 1998, traducere din engleză și introducere la ediția română de Viorel Vizureanu.
14. Claudia Gilia, *Teoria statului de drept*, Ed. C.H.Beck, București, 2007.
15. Declarația de independență a S.U.A. din 4 iulie 1776, vizualizată pe adresa electronică: http://ro.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Us_declaration_independence.jpg, la data de 11.02.2013.
16. Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 26 august 1789, preambul, vizualizată pe site-ul electronic: http://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_Drepturilor_Omului_%C8%99i_ale_Cet%C4%83%C8%9Bianului la data de 11.02.2013.
17. Legea României nr. 21 din 01.03.1991 (Legea cetățeniei române), republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.98, din 06.03.2000, art.1, alin (1).
18. Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.5, alin. (1).
19. Legea nr. 596 din 05.06.1991 „cu privire la cetățenia Republicii Moldova”, publicată în cotidianul „Moldova Suverană” la data de 04.07.1991.
20. Legii cetățeniei Republicii Moldova nr.1024 din 02.06.2000, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 98 din 10.08.2000, art.3, alin. (1).
21. Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1. din 18.08.1994, art. 17.
22. Declarația universală a drepturilor omului (DUDO) din 10.12.1948, Ratificată de România la data de 14.12.1955 când Republica Socialistă România devine membră a Organizației Națiunilor Unite (ONU); Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28 iulie 1990.
23. Convenția europeană cu privire la cetățenie din 06.11.1997, Ratificată de România prin Legea nr. 396 din 14 iunie 2002, publicată în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 490 din 9 iulie 2002; Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.621-XIV din 14.10.1999.
24. Tudor Drăganu, *Natura juridică a cetățeniei*, extras din Studia Universitatis Babeș Bolyai, Series Jurisprudentia, Cluj-Napoca, 1968.
25. Paul Laband, *Le Droit public de l'Empire allemand*, vol. 4, V. Giard & E. Brière, Paris, 1903.
26. Andre Weiss, *Traite theorique et pratique de droit international prive*, Les conflit des lois, tom III, Ed. Sirey, Paris, 1907.
27. Ion Rusu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Lumina Lex, București, 2001.
28. Paul Negulescu, *Curs de drept constituțional român*, editat de Alex. T. Doicescu, București, 1927.
29. Teodor Cârnaț, *Drept constituțional*, ediția II-a, Chișinău, 2010.
30. Oreste Raneletti, *Instituții de drept public. Partea generală*, Milano, 1955.
31. A. Arseni, V. Ivanov, L. Suholitco, *Dreptul constituțional comparat*, CE USM, Chișinău, 2003.
32. P.B. Енгибарян, Э.В. Тадевоян, *Конституционное право*, изд. «Юристъ», Москва, 2002.
33. Cristian Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc*, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 2001.

Constantin RUSNAC,

lector al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”,
a Academiei „Ștefan cel Mare”, magistrul în drept

ATACUL CA PARTE COMPONENTĂ A LEGITIMEI APĂRĂRI

Rezumat

În cadrul acestui studiu ne propunem să facem o analiză aprofundată a condițiilor cu privire la atac, deoarece legitima apărare se caracterizează prin riposta apărării la un atac.

Totodată, dorim să scoatem în evidență că chiar dacă a avut loc consumarea unei fapte infracționale, ce atentează la proprietatea persoanei, atacul asupra acesteia continuă.

Résumé

Dans cette étude nous avons l'intention de faire une analyse approfondie des conditions de l'attaque, parce que l'auto-défense est caractérisée par la réaction de défense à une attaque.

Nous voulons aussi souligner que, même s'il ya eu consommation d'actes criminels qui menacent la propriété individuelle, l'attaque sur celle-ci continue.

Codul penal prevede cerințele în care fapta prevăzută de norma incriminatoare este caracterizată ca fiind săvârșită în stare de legitimă apărare. Condițiile legitimei apărări au menirea de a împiedica subiectivismul, arbitrarul sau abuzul organelor judiciare ori al destinatarilor legii penale [6, p. 279].

Structura legitimei apărări se compune din două acțiuni distincte: prima acțiune, de atac, iar acțiunea secundă, de apărare.

Condițiile cu privire la atac, potrivit legii penale alin.(2) art.36 CP al RM, trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

1. să fie direct, imediat, material și real;
2. să fie îndreptat împotriva propriei persoane, a altei persoane sau împotriva unui interes public;
3. să pună în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public.

1) Atac direct – atacul este direct când prin el se creează un pericol ce amenință direct valorile ce pot fi apărate prin intermediul legitimei apărări, deci în acest caz trebuie să existe o legătură cauzală între atac și pericolul grav creat. Atacul este direct, în primul rând, când între acțiunea agresorului și victimă există un contact fizic nemijlocit, de exemplu când agresorul se îndreaptă împotriva victimei cu un corp tăios pe care îl poate aplica direct asupra corpului acestuia [5, p. 263]. Toată literatura

de specialitate recunoaște, de asemenea, drept atac direct cazurile în care, sub aspect fizic, nu a existat un contact nemijlocit cu valoarea pusă în pericol, dar acțiunea agresivă vizează anume această valoare (de exemplu, atacantul a început să taie cablul care susține schela pe care lucrează un zidar, punând în pericol viața acestuia, ori un vânător se află pe un pod suspendat, moment în care alte persoane încearcă să taie odgoanele ce mențin podul suspendat, existând pericolul căderii vânătorului în prăpastie, distrugerea unei bărci în care se află o persoană ce nu știe a înota).

Sușținem opinia lui I. Tănăsescu, care afirmă că există atac direct și în cazul în care atacul își va produce efectele după o perioadă anumită de timp, ca de exemplu, otrăvirea băuturii sau mâncării care va fi consumată mai târziu de victimă [10, p. 552]. Nu apar întrebări referitoare la situația când persoana urmează să întrebuințeze această mâncare sau băutură imediat; o altă situație este când această mâncare sau băutură urmează să fie livrată la domiciliu sau la locul de muncă, deci persoana care a fost martor la otrăvirea acestora trebuie să îndeplinească niște acțiuni de neutralizare sau de înlăturare a urmărilor periculoase, dar să nu atace făptuitorul provocându-i leziuni corporale.

Atacul nu va fi considerat direct dacă în-

tre victimă și făptuitor se află un obstacol material, care împiedică victima să acționeze și să pericliteze viața inculpatului [6, p. 281-282], drept obstacole materiale în literatura de specialitate sunt menționate: gard, zid, ușă încuiată, poartă, o distanță mare. Susținem părerea autorilor care menționează că chiar dacă între victimă și făptuitor se află o distanță mare, o apă, atacul poate fi direct dacă sunt utilizate instrumente specifice, ca de exemplu arma de foc. Însă în această situație persoana care exercită acțiunea de apărare va trebui să respecte echivalența de metodă și mijloace adoptate de agresor, astfel încât la atacul imposibil de produs un rezultat prejudiciabil să nu se răspundă cu o apărare posibilă a determina un rezultat prejudiciabil (agresorul care amenință de la mare distanță cu un ciomag este întâmpinat de victimă cu un foc de armă) [10, p. 552].

Atac imediat – caracterul imediat al atacului fixează desfășurarea în timp a acestuia, încadrându-se într-un anumit interval de timp, în care poate interveni o apărare legitimă [3, p. 301]. Prin atac imediat se înțelege atât atacul iminent, cât și atacul actual, fapt recunoscut de literatura de specialitate.

Atacul este iminent atunci când acțiunea lui a început sau este gata să se înceapă, ținând cont de împrejurările concrete ale cauzei, de pildă, în cazul în care îndreaptă mâina spre buzunar pentru a scoate arma. În intervalul acesta de timp apărarea poate interveni pentru a respinge atacul. Un indiciu al caracterului imediat al atacului este intervalul mic dintre momentul începerii atacului și momentul apariției pericolului. Dacă acest interval este mai mare, astfel încât să existe posibilitatea înlăturării lui prin alte mijloace decât săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, atacul nu poate fi considerat imediat și nu legitimează acțiunea de apărare [7, p. 236].

Atacul este actual când se află în curs de desfășurare, în evoluția sa, până în momentul consumării. Deci atacul actual se încadrează din momentul începerii sale, înaintea căruia poate fi iminent și până în momentul consumării. În tot acest interval apărarea poate interveni pentru a respinge atacul. Dacă atacul s-a consumat, nu se mai poate invoca legitima apărare, întrucât nu sunt întrunite condițiile

legii în ceea ce privește desfășurarea în timp a atacului, când valoarea este supusă pericolului de a fi lezată [5, p. 264]. Cauzarea de daune atacantului, după ce atacul a fost consumat, când nu mai era nevoie de a aplica mijloace de apărare, este calificată drept o faptă ilegală, răspunderea în asemenea caz survine conform regulilor generale [4, p. 233].

Atât în literatura juridică penală românească, cât și în cea rusească se face o precizare importantă cu privire la momentul consumării infracțiunii contra patrimoniului: dreptul la legitimă apărare se păstrează până în momentul în care victima are posibilitatea să-și recupereze lucrurile sustrase, sau, cu alte cuvinte, până când se păstrează caracterul flagrant al infracțiunii. Deci acest fapt poate fi raportat la pct. 16 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.5 din 06.07.1992 „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea averii proprietarului”, prin care se stabilește că furtul, jaful și escrocheria se consideră consumate dacă averea a fost sustrasă și infractorul are posibilitatea reală de a utiliza sau a dispune de ea la discreția sa.

Referitor la tangența dintre legitima apărare și fapta de recuperare de către victimă a lucrurilor sustrase, în opinia noastră, există două situații.

Prima situație este caracteristică flagrantului delict când victima urmărește infractorul care fuge cu lucrurile sustrase. Acțiunile ei cad concomitent sub incidența a două cauze care înlătură caracterul penal al faptei, și anume, legitima apărare la reținerea infractorului. Considerăm că persoana va putea acționa în limitele legitimei apărări când făptuitorul i-a luat bunurile și a existat posibilitatea de reîntoarcere imediată a acestora, ulterior activitatea de urmărire și reținere este reglementată de norma cu privire la reținerea infractorului.

Dacă prima situație are tangențe cu momentul consumării infracțiunii, cea de a doua are tangențe numai cu atacul ilegal săvârșit de făptuitor. Legiuitorul a stabilit momentul consumării unei fapte pentru a o încadra drept infracțiune, dar atacul poate să continue și mai departe chiar și după ce infracțiunea este consumată. (Exemplu – proprietarul venind acasă se întâlnește în scara blocului cu o persoană

care are asupra sa un bun pe care proprietarul îl recunoaște ca fiind a lui, iar când se adresează la persoana dată, aceasta încearcă să fugă. Suntem puși în fața unei infracțiuni consumate de furt, dar atacul asupra proprietății continue). Referitor la această situație autorul N.N. Pașe-Ozerski subliniază că proprietarul se va afla în legitima apărare, deoarece, în primul rând, legitima apărare are ca scop apărarea intereselor legitime, dar nu restabilirea intereselor încălcate. Iar în al doilea rând, el are posibilitatea reală să-și recupereze bunul sustras. Considerăm greșită această opinie, deoarece persoana nu poate să-și recupereze bunurile sustrate de unul singur. Singura cale legală este sesizarea organelor de resort despre faptul sustragerii bunului. Fiindcă conform alin. (1) art.305 CC a RM posesorul este prezumat ca proprietar al bunului. Toate acțiunile întreprinse de persoana care a fost deposedată de bun în afara legii nu vor constitui altceva decât fapte de samavolnicie.

De asemenea, atacul va fi imediat și în următoarele situații [10, p. 552]:

- când după orice întrerupere a atacului, din cauze dependente sau independente de voința făptuitorului, acesta reia atacul pentru realizarea unei constrângeri;
- în cazul tentativei de infracțiuni;
- în cazul infracțiunii continue.

Caracterul imediat al atacului trebuie să existe în mod obiectiv, în sensul că trebuie să existe în mod obiectiv un atac în curs de executare, ori pe punctul de a se declanșa. Pentru a determina un atac ca imediat va trebui să se țină seama de toate datele concrete ale cazului și în special de natura și intensitatea atacului, gravitatea pericolului, de posibilitățile existente pentru paralizarea atacului. Simpla presupunere că atacul ar putea avea loc nu este suficientă pentru a considera apărarea ca legitimă [8, p. 141].

Atacul material – atacul este material când se realizează prin fapte de natură să provoace modificări materiale și fizice asupra valorilor împotriva cărora se îndreaptă (de exemplu, ridicarea armei pentru a ucide). De regulă, atacul se produce prin folosirea forței fizice sau a acesteia asociată cu alte obiecte contondente, tăioase, substanțe inflamabile

ori alte mijloace apte de a produce urmarea dorită de făptuitor. Atacul trebuie să conștie într-o manifestare concretă din partea agresorului [5, p. 263].

Practica și doctrina penală recunosc unanim că violențele verbale sau scrise (insultele, amenințările, calomniile) nu constituie temei pentru apărare, dacă nu provoacă un pericol fizic. Dacă persoana reacționează la atacurile nemateriale, săvârșind o faptă prevăzută de legea penală, în funcție de datele și împrejurările ripostei, ea va putea beneficia totuși de efectele circumstanțelor atenuante (de exemplu, pct.j alin.(1) art.76 CP al RM).

De asemenea, împrejurarea că o persoană este înarmată nu poate fi considerată că ar constitui un act material care să justifice legitima apărare, atâta timp cât nu se încearcă să se facă uz de această armă [3, p. 303].

În opinia autorului M.A. Hotca, în cazurile de atacuri reciproce, de regulă, nu există premisa legitimei apărări, decât dacă unul dintre cei aflați în conflict renunță la agresarea celuilalt combatant [6, p. 281].

Este de subliniat că atacul trebuie să provină întotdeauna de la persoana fizică. Dacă atacul provine de la un animal periculos, în special câine, conform opiniei autorului rus S.A. Domahinâm, există trei situații pentru acest caz: 1) animalul este folosit de proprietar ca mijloc de cauzare a prejudiciului; 2) animalul este folosit ca mijloc de cauzare a prejudiciului de persoane străine; 3) animalul, care aparține unei persoane, atacă fără influența persoanei. Suntem de acord cu S.A. Domahinâm care menționează că în prima situație apărarea împotriva atacului animalului, însoțită de ucidere sau de cauzare a unui alt prejudiciu animalului este legată de cauzarea de prejudiciu material proprietarului animalului. Această situație trebuie privită ca o apărare împotriva atacului efectuat de însuși proprietarul și apreciată conform regulilor legitimei apărări. În situația a doua și a treia apărarea trebuie privită prin prisma extremei necesități, deoarece însuși proprietarul în atac nu participă [11, p. 22-23], această idee este susținută și de N.N. Pașe-Ozerski [12, p.45], dar negată de A.N. Popov [13, p. 223], care susține că, câinele este mijlocul de săvârșire

a infracțiunii și uciderea lui nu constituie o legitimă apărare, deoarece cauza de legitimă apărare este generată numai de fapta omului, ceea ce este greșit.

Atac real – atacul este real atunci când există obiectiv și nu este presupus de persoană. El constă în actul de agresiune care este pe punctul de a se produce, care amenință cu realizarea lui, existând certitudinea împlinirii sale (de exemplu, atacantul, după ce a amenințat victima cu moartea, își ia arma de pe umăr și o încarcă) [3, p. 303].

Dacă persoana cauzează daună, apărându-se împotriva unui atac presupus, care nu există în realitate, în asemenea caz are loc apărarea fictivă. Răspunderea pentru apărarea fictivă este determinată de prezența sau lipsa vinovăției. Astfel, dacă, reieșind din împrejurările concrete ale cazului, persoana consideră greșit că se produce un atac real și, aplicând mijloacele de apărare, nu își dă seama și nu putea să-și dea seama de caracterul eronat al presupunerii sale, acțiunile ei trebuie calificate ca săvârșite în legitimă apărare [4, p. 233]. De exemplu, A., fiind în stare de ebrietate, noaptea târziu a nimerit în curtea lui B., închipuindu-și greșit că se află în curtea sa. A. a încercat să descuie ușa, apoi a început să bată în ușă. Când s-a convins că nu va putea descuia ușa, a început să spargă geamul, B. trezindu-se din somn, a crezut că în casă vrea să intre un tâlhar, a luat arma de vânatoare și a tras un foc în direcția geamului. Ca urmare, A. a fost omorât. În cazul de față, luând în considerație circumstanțele reale de la locul faptei B., se afla în limitele legitimei apărări și nu poate fi tras la răspundere penală pentru omor.

O altă situație: când organele poliției urmează să facă o percheziție la domiciliu, iar proprietarul nu știe despre faptul că infractorul, care este urmărit de poliție și bănuț de săvârșirea unui omor, se ascunde în casa sa și opune rezistență. Conform atribuțiilor sale, poliția are obligația de a reține infractorul și dreptul de a pătrunde în domiciliu conform alin.(4) art.125 CPP al RM, iar proprietarul are dreptul la legitimă apărare împotriva pătrunderii în locuință conform alin.(3) art.36 CP al RM. În această situație poliția va avea câștig de cauză, persoana ne fiind în limitele

legitimei apărări și dacă a cauzat daune fără a conștientiza caracterul fictiv al atacului, însă, reieșind din circumstanțele cauzei, trebuia și putea să-și dea seama de el, răspunderea survine pentru cauzarea de daune din imprudență. Dar aceasta nu înseamnă că persoana nu este în drept să se apere împotriva acțiunilor ilegale ale poliției.

În cazul atacului real, declanșarea (izbucnirea) acestuia trebuie să fie atât de aproape de realizare încât dacă persoana constrânsă să se apere nu ar fi acționat în acel moment, ea ar fi expusă cu certitudine pericolului [3, p. 303].

2) Să fie îndreptat împotriva propriei persoane, a altei persoane sau împotriva unui interes public – atacul trebuie să fie îndreptat împotriva valorilor prevăzute și apărute de legea penală. Apărarea o poate realiza atât persoana care este atacată, cât și o altă persoană prezentă la locul săvârșirii atacului, care efectuează acte de apărare în favoarea celui atacat. Obiect al atacului îl pot constitui și drepturile persoanei, altele decât cele referitoare la existența sa fizică și morală, adică acele drepturi recunoscute și apărute de lege (dreptul la proprietate, dreptul la inviolabilitatea domiciliului etc.; este în legitimă apărare persoana care cauzează o suferință celui ce a încercat să sustragă un bun de valoare) [5, p. 265].

Dispoziția art.36 CP al RM prevede că se află în legitimă apărare persoana care apără un interes public. Codul penal al RM nu interpretează termenul „interes public”, spre deosebire de Codul penal român, care în art.145 CP al României definește acest termen drept tot ce privește autoritățile publice, instituțiile publice sau alte persoane juridice de interes public, administrarea, folosirea sau exploatarea bunurilor proprietate publică, serviciile de interes public, precum și bunurile de orice fel care, potrivit legii, sunt de interes public. Remarcăm caracterul foarte larg și vag al definiției legale a acestui termen.

Trezește interes opinia autorului M.A. Hotca care afirmă că, dacă atacul agresorului vizează bunuri neimportante, nu se poate riposta în legitimă apărare prin comiterea unei fapte îndreptate împotriva agresorului. Această opinie e susținută și de St. Botnaru

care subliniază că nu poate fi vorba de interes public dacă fapta agresorului se realizează prin furtul unor bunuri publice obișnuite [6, p. 286]. Referitor la această opinie, apar astfel de întrebări: cum o persoană simplă poate să facă diferența între bunuri publice obișnuite și neobișnuite? Dacă în locul persoanei simple se va afla un polițist, care conform atribuțiilor sale legale este obligat să intervină pentru a preveni un atac ce pune în pericol interesul public, cum trebuie să acționeze el?

De aceea considerăm că apărarea interesului public o poate face orice persoană, indiferent dacă are sau nu obligații de serviciu în legătură cu interesul pus în pericol.

3) Să pună în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public. Potrivit concepției autohtone, orice drept subiectiv sau interes general poate fi agresat, dar nu orice atac le pune într-un pericol grav, care să le legitimizeze riposta pe căi de fapt. Pentru motivarea acțiunii de apărare, legea impune condiția ca atacul să poată cauza un rău iremediabil sau greu de remediat unor valori sociale importante (persoanei umane, drepturilor sale sau unui interes obștesc) [9, p. 199]. De exemplu, se va considera că se pune în pericol grav viața unei persoane dacă agresorul acționează asupra acesteia cu un cuțit, în scopul de a-i suprima viața.

Determinarea gravității pericolului trebuie să se facă în raport cu circumstanțele reale din momentul atacului, luându-se în considerație, mai ales, natura și intensitatea atacului, importanța reală a valorilor puse în pericol, persoana atacantului și, în general, toate datele concrete caracteristice fiecărei cauze în parte și nu circumstanțele *ex post*, după criterii abstracte, căci nu orice atac creează o stare de pericol grav [3, p. 304].

Nu este în legitimă apărare soțul sau soția care surprinde partenerul de viață cu altă persoană în pat (cu concubina sau cu concubinul), deoarece nici unul dintre soți nu are proprietatea asupra celuilalt. Putem spune că sunt întrunite condițiile unei provocării și în cazul că unul dintre soți va fi atacat de celălalt, victima poate realiza conținutul unei apărări legitime.

În concluzie, specificăm că condițiile cu

privire la atac, cu toate că reprezintă punctul inițial de probare a existenței legitimei apărări, generează până în prezent probleme la calificare, fapt determinat de diferitele opinii ale savanților și dovedit de numeroasele greșeli ce sunt întâlnite în practică judiciară.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, publicat :14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74, cu modificări
3. St. Botnaru, A. Șavga, Vl. Grosu, M. Grama, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2005.
4. Ivan Macari, *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea generală*, CE USM, Chișinău, 2002.
5. M. Zolyneak, M.I. Michinici, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1999.
6. M.A. Hotca, *Drept penal. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2007.
7. C. Bulai, *Drept penal. Partea generală*, Ed. ALL, Timișoara, 1997.
8. Rodica-Mihaela Stănoiu, I. Griga, T. Dianu, *Drept penal. Partea generală*, note de curs, Ed. Hyperion XXI, București, 1992.
9. A. Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2006.
10. I. Tănăsescu, Camil Tănăsescu, Gabriel Tănăsescu, *Drept penal general*, ediția a II-a, Ed. ALL BECK, București, 2003.
11. С.А. Домахин, *Крайняя необходимость по советскому уголовному праву*, М., 1966.
12. Н.Н. Паше-Озерский, *Необходимая оборона и крайняя необходимость по советскому уголовному праву*, М., 1962.
13. А.Н. Попов, *Преступление против личности при смягчающих обстоятельствах*, СПб 2001.

Diana SIMINEANU,
doctorandă

ESENȚA ȘI DEFINIREA NOȚIUNII DE AMNISTIE

Rezumat

În articol este întreprinsă o cercetare multiaspectuală a naturii juridice a amnistiei, fiind elucidată semnificația etimologică a termenului „amnistie”, fapt care a permis determinarea locului și rolului acesteia în perimetrul altor instituții similare. În acest sens, se accentuează că amnistia este, înainte de toate, un drept real al individului de a fi iertat, pe motive că infracțiunea a fost comisă în împrejurări atenuante și, în al doilea rând, s-a creat o situație favorabilă la momentul emiterii actului de amnistie.

Résumé

Dans l'article est entreprise une recherche multiaspectuelle de la nature juridique de l'amnistie, étant élucidée la signification étimologique du terme "amnistie", ce qui a permis la détermination du lieu et du rôle de celle-ci dans le périmètre d'autres institutions similaires. En ce sens on accentue que l'amnistie est, d'abord, un droit réel de l'individu d'être pardonné, en raison que l'infraction a été commise dans des circonstances atténuantes et, deuxièmement, il s'est créée une situation favorable au moment de l'émission de l'acte de l'amnistie.

Cuvinte cheie: amnistie, caracteristicile amnistiei, definirea amnistiei.

Mots-clés: amnistie, caractéristiques l'amnistie, définition l'amnistie.

Comiterea unei infracțiuni determină nașterea raportului penal. Răspunderea penală există chiar din momentul săvârșirii infracțiunii și constă în obligația infractorului de a suporta consecințele ei.

Fără inevitabilitatea răspunderii și a constrângerii penale, întregul mecanism al reglementării juridice a relațiilor de apărare socială ar deveni inoperant, autoritatea legii ar fi grav compromisă, iar ordinea de drept nu ar putea fi restabilită [1, p. 103].

Obligativitatea tragerii la răspundere penală și, prin urmare, obligativitatea aplicării pedepsei derivă, pe de o parte, din însuși caracterul lor de măsuri prevăzute de lege, obligatorii prin ele însele, iar pe de altă parte, din scopul lor de prevenire a săvârșirii unor noi infracțiuni. La rândul său, inevitabilitatea aplicării pedepsei a fost considerată încă din cele mai vechi timpuri a fi unul dintre cele mai eficiente mijloace de preîntâmpinare a infracțiunilor [2, p. 55].

Raportul penal este adus în fața organelor de justiție, care decid asupra existenței sau inexistenței sale. După cercetarea și rezolvarea raportului substanțial de conflict, în cazul aplicării unei pedepse, hotărârea de condamnare trebuie dusă la îndeplinire prin

executare. Așadar, din acest unghi de vedere, se disting două etape în realizarea justiției penale: aplicarea sancțiunii penale și executarea acesteia [3, p. 2].

Însă, în anumite situații, pot interveni stări sau împrejurări posterioare săvârșirii infracțiunii sau aplicării pedepsei care, în interesul societății, determină inutilitatea sau inoportunitatea tragerii la răspundere penală, a executării pedepsei ori a menținerii unor consecințe ale condamnării.

Condițiile cu caracter general care împiedică realizarea sau desăvârșirea reacției represive a societății împotriva faptelor penale sunt reglementate în capitolul XI al Codului penal al Republicii Moldova și în titlul VII al părții generale a Codului penal român. Este vorba despre amnistie, grațiere, împăcare, stingerea antecedentelor penale, reabilitarea judecătorească (articolele 107-112 CP RM) [54]. Codul penal român, pe lângă cauzele menționate, mai vizează prescripția și lipsa plângerii prealabile [4].

Reglementarea lor comună este determinată de fundamentul comun al acestora, reprezentat de o seamă de realități, care se pot manifesta cu privire la aplicarea și executarea sancțiunilor penale și care, din consideren-

te social-umane și de politică penală, trebuie avute în vedere la realizarea unei represiuni juste și utile. Ele constau, în principiu, în diminuarea reverberației sociale a infracțiunilor, intervenirea unor mutații în viața social-politică, reechilibrarea relațiilor dintre părți, ori dintre acestea și societate [3, p. 2].

Fiecare dintre cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării constituie instituții de drept unitare. Această caracteristică nu este știrbită nici de împrejurarea că unele dintre ele au mai multe modalități (prescripția răspunderii penale și prescripția executării pedepsei, grațierea condiționată și grațierea necondiționată) prezintă unele elemente de diversificare (termenele de reabilitare sau de prescripție), ori că, datorită diversificării efectelor, sunt uneori tratate separat în doctrină. De exemplu, prezentarea amnistiei antecondamnatorii drept cauză exclusivă a răspunderii penale și a amnistiei postcondamnatorii ca temei de înlăturare a executării pedepsei, nu înseamnă deloc o negare a unității instituției amnistiei ci ilustrează doar preocuparea autorilor pentru o cât mai atentă și precisă descriere și integrare a ei în contextul legislației penale existentă actualmente în Republica Moldova și România.

Astfel, una dintre primele și cele mai vechi instituții ce face parte din categoria cauzelor care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării o reprezintă amnistia.

Cercetarea profundă și multiaspectuală a naturii juridice a amnistiei, precum și elucidarea semnificației etimologice a termenului „amnistie” permite determinarea locului și rolului acesteia în perimetrul altor instituții similare (grațierea, reabilitarea judecătorească, împăcarea etc.).

Amnistia este actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei, fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei (alin. (1) art. 107 CP RM). Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate (alin. (2) art. 107 CP RM).

Amnistia, conform prevederilor alin. (1) art. 119 CP român, înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită. Dacă intervine

după condamnare, ea înlătură și executarea pedepsei pronunțate, precum și celelalte consecințe ale condamnării. Amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie. Alineatul doi al aceluiași articol denotă că amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță, măsurilor educative și asupra drepturilor persoanei vătămate.

Din aceste prevederi normative este dificil de a releva conținutul instituției respective.

Etimologic, termenul „amnistia” provine de la cuvântul grecesc *amnestia*, care înseamnă uitare, iertare [5]. După conținutul său, amnistia exprimă generozitatea statului față de infractorii condamnați sau care execută pedeapsa penală.

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, amnistia este un act al puterii de stat prin care se înlătură răspunderea penală pentru o infracțiune săvârșită [6].

Amnistia, conform dicționarului de drept penal, este cauza care înlătură răspunderea penală pentru infracțiunile săvârșite până la data apariției legii de amnistiere. În raport cu faza procesului în care este judecată fapta, amnistia poate fi: antecondamnatorie și postcondamnatorie [7].

În opinia autorului francez G. Garraud, amnistia reprezintă un act al puterii sociale care are ca obiect și ca rezultat să facă a fi uitate anumite infracțiuni și, în consecință, să abolească urmările produse sau care se vor produce, ori condamnările pronunțate ca urmare a acestor infracțiuni [8, p. 624].

Alți autori francezi, consideră că amnistia este bazată pe o ficțiune, care are ca scop înlăturarea pentru viitor a caracterului delictual al unor fapte penale, interzicând orice urmări în ceea ce le privește sau ștergând condamnările care le-au atins [9, p. 1296].

Amnistia reprezintă acea formă, radicală și completă a clemenței, prin care se stinge caracterul delictual al faptei [10, p. 504]. Iertarea, după cum consideră savantul român V. Dongoroz, atunci când purcede de la putere, care, pentru considerațiuni de ordin politic și social, renunță la aplicarea sancțiunilor de drept penal, se numește amnistie [11, p. 721].

O contribuție esențială în cercetarea problemelor legate de amnistie au avut-o și unii autori ruși. Astfel, M. Șargorodski a ajuns la concluzia că prin amnistie se poate realiza deplin sau parțial, condiționat sau necondiționat eliberarea de aplicare a pedepsei penale, care a intrat în vigoare odată cu emiterea sentinței judecătorești [12, p. 187].

Fiind un act al organului legislativ, amnistia are caracter normativ, dispozițiile căreia sunt obligatorii pentru toate organele puterii și funcționarii publici cu atribuții de realizare a răspunderii penale [13, p. 280].

Această poziție însă nu este împărtășită de mulți autori. Spre exemplu, I. Marogulova consideră că natura juridică a actelor de amnistie diferă de cea a actelor normative, deoarece primele nu înlătură și nu modifică normele de drept. Deci amnistia apare ca o măsură statală orientată spre realizarea politicii penale în societate [14, p. 9]. În baza celor expuse, autoarea ajunge la concluzia că actele de amnistie nu au caracter normativ.

Diametral opus își expune opinia sa I. Tkacevski: „Cu toate că actele de amnistie se caracterizează prin unele particularități specifice, totuși ele conțin norme de drept obligatorii pentru toți subiecții stipulați în ele. În asemenea situații dispozițiile normelor se realizează în actele de aplicare a dreptului: deciziile organelor împuternicite (șefii de penitenciare, de urmărire penală etc.)” [15, p. 34].

Este evident că actul de amnistie reprezintă un document juridic specific, care se caracterizează, în primul rând, prin acțiunea acestuia în timp. Acțiunea actului de amnistie se răsfrânge asupra faptelor infracționale comise până la emiterea lui. Asemenea principiu nu este caracteristic acțiunii legii penale.

Mai complet sunt elucidate particularitățile specifice amnistiei în definiția propusă de S. Komarițki, prin care se subînțelege actul normativ emis de organul suprem al statului, care are un caracter exclusiv și care eliberează complet sau parțial de răspundere sau pedeapsă penală, administrativă ori disciplinară o anumită categorie de persoane [16, p. 7].

Din cele relatate mai sus rezultă că amnistia are un caracter normativ și unitar indis-

cutabil. De asemenea, luând în considerație că istoria cunoaște cazuri de liberare prin amnistie de răspundere contravențională și nu sunt excluse asemenea situații pe viitor, urmează să ne conformăm opiniei lui S. Komarițki în ceea ce privește compartimentul expus în definiție.

Totodată, amnistia se caracterizează prin următoarele caracteristici indisolubile:

a) nu produce modificări în normele juridice în vigoare și se răsfrânge asupra unui contingent limitat de persoane;

b) se aplică doar asupra evenimentelor și faptelor care au avut loc până la elaborarea și intrarea în vigoare a acesteia;

c) actul amnistiei nu se anulează printr-un act special, devenind nul de sine stătător;

d) nu conține elemente noi de reglementare juridică;

e) recunoaște persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii.

În contextul acceptării sau neacceptării amnistiei, unii autori propun excluderea definitivă a acestei instituții, argumentând această teză prin faptul încălcării principiului echității în cazurile de adoptare a actelor de amnistie. Deci nu este posibil amnistierea tuturor condamnaților care au comis infracțiuni cu același grad prejudiciabil sau chiar mai puțin grave decât cele comise de persoanele ce cad sub incidența actului de amnistie. Unicul temei de liberare înainte de termen de pedeapsă trebuie să fie gradul de corijare a condamnatului sau reducerea pericolului social al acestuia. Amnistia însă nu permite studierea profundă a fiecărui amnistiat, deoarece se răsfrânge asupra multor categorii de condamnați [17, p. 158-159].

Această viziune nu este susținută în literatura științifică de specialitate. Astfel, M. Babaev afirmă pe bună dreptate că amnistia favorizează nu doar realizarea sarcinilor politicii penale, dar și atingerea scopurilor justiției, eliberând de răspundere și pedeapsă penală acel contingent de persoane care merită pe deplin acest fapt și optimizând prin aceasta funcționarea normală a instituțiilor penitenciare. Amnistierea condamnaților este necesară atunci când cerințele formale ale legii penale

și sentinței judecătorești împiedică aplicarea oportună a oricărei modalități de atenuare a situației vinovaților, în privința cărora scopurile pedepsei au fost deja atinse. În asemenea situații amnistia se transformă nu numai într-un act uman, dar, înainte de toate, într-un act de echitate [18, p. 121]. Această viziune este susținută și de alți autori [19, p. 142].

Nu putem fi de acord nici cu ideea precum că amnistia nu oferă posibilități de studiere minuțioasă a personalității fiecărui vinovat, deoarece decizia de aplicare a actului de amnistie se realizează în privința fiecărei persoane individual [20, p. 368]. În cazul lipsei informațiilor necesare ce vizează o persoană concretă care cade sub incidența amnistiei, examinarea problemei privind aplicarea actului de amnistie se amână până la obținerea altor documente suplimentare. De asemenea, abordarea individuală a problemelor ce țin de amnistierea vinovaților este reflectată deseori în însuși actul amnistiei. Spre exemplu, în conformitate cu prevederile art. 7 al Legii privind amnistia în legătură cu aniversarea a X-a de la adoptarea Constituției Republicii Moldova nr. 278-XV din 16.07.2004 amnistia nu se aplică persoanei:

a) condamnate la detențiune pe viață sau căreia pedeapsa capitală i-a fost comutată în pedeapsă cu închisoare sau în detențiune pe viață;

b) bănuite, învinuite, inculcate sau condamnate pentru infracțiunile prevăzute la următoarele articole (lista se anexează) din Codul penal nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 sau din Codul penal aprobat prin Legea RSSM din 24 martie 1961;

c) bănuite, învinuite, inculcate care nu a restituit despăgubirile materiale pretinse în acțiunea civilă și celei condamnate care nu a restituit despăgubirile materiale ale cărui quantum a fost stabilit prin hotărâre judecătorească, cu excepția persoanelor care au săvârșit infracțiuni din imprudență;

d) bănuite, învinuite, inculcate sau condamnate pentru o infracțiune săvârșită cu intenție, pentru care, în calitate de pedeapsă principală, este stabilită pedeapsa cu închisoare și care anterior a fost condamnată pentru

săvârșirea cu intenție a unei infracțiuni, executând în tot sau în parte pedeapsa cu închisoare;

e) bănuite, învinuite, inculcate sau condamnate pentru o infracțiune săvârșită cu intenție și absolvite anterior de pedeapsă, în tot sau în parte, în baza actului de grațiere sau de amnistie;

f) condamnate care, până la intrarea în vigoare a prezentei legi, în conformitate cu articolul 94 din Codul de executare a sancțiunilor de drept penal nr. 1524-XII din 22 iunie 1993, a fost declarată violator fraudulos al regimului de executare a pedepsei. Soluționarea definitivă a chestiunii privind aplicarea amnistiei persoanelor din categoria în cauză se efectuează de către instanța judecătorească;

g) condamnate care este învinuită, inculpată sau condamnată pentru săvârșirea cu intenție, în locurile de detențiune, a unei infracțiuni mai puțin grave, grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;

h) condamnate pentru concurs de infracțiuni căreia, cel puțin pentru una din infracțiuni, îi sunt aplicabile prevederile literelor b), c), d) sau h) [21,].

Abordând natura juridică a amnistiei, este important de a elucida și apartenența ramurală a acesteia. În acest context, pot fi elucidate trei poziții de bază care atribuie instituția amnistiei la sfera dreptului constituțional, dreptului penal și, în cele din urmă, aceasta este considerată ca ceva interramural, cu un caracter complex de reglementare.

Astfel, în opinia savantului rus T. Sințova, relațiile care apar între anumite organe de stat în legătură cu emiterea actelor de amnistie și grațiere nu pot fi tratate ca relații juridico-penale. Ele devin astfel doar atunci când este deja emis actul de amnistie sau grațiere. Aceste relații sunt însă tratate ca juridico-statale, deoarece apar în procesul activității organului competent care aplică normele constituționale [22, p. 118].

Constituția Republicii Moldova, plasând amnistia ca atribuție a Parlamentului, nu arată repere concrete cu referire la caracterul și conținutul actului de amnistie. Soluționarea acestor probleme este de competența exclusivă

a organului legislativ. Din aceste considerente, amnistia este, în primul rând, un act juridico-statal și nu juridico-penal. Cu toate că norma penală privind amnistia este inclusă în CP al RM, nu există nici o dispoziție în partea generală a acestuia, care ar fi obligatorie pentru aplicarea amnistiei.

Fiind un act de exercitare a puterii, amnistia este legată de temeuri sociale, economice și politice. Evaluarea acestor temeuri, precum și a impactului actelor de clemență asupra societății, se face în condițiile procedurii constituționale. Normele concrete sunt cuprinse în actele de amnistie precum și în Codul penal. Toate laolaltă reprezintă mijloace normative care asigură traducerea în limbajul dreptului a cerințelor inexorabile ale societății. Anume acest fapt i-a determinat pe unii autori să considere amnistia cu o dublă reglementare juridică: de drept constituțional și de drept penal [23, p. 481; 24, p. 44-45].

În consecință, opinia dominantă deseori în literatura juridică de specialitate, potrivit căreia amnistia și grațierea reprezintă instituții de drept penal [25, p. 345; 26, p. 23], nu este riguros exactă.

Generalizarea viziunilor cu privire la definirea naturii juridice a amnistiei, clarificarea esenței acesteia în raport cu alte instituții similare ne permit să afirmăm cu certitudine că amnistia nu poate fi doar o instituție a dreptului statal și penal, fiind, de fapt, o instituție interamurală, cu o vastă reglementare juridică: constituțională, penală, procesual-penală, execuțional-penală. În acest caz, dreptul statal nu este prioritar, asigurând doar realizarea normelor constituționale prin crearea unor structuri statale care aplică amnistia.

Dreptul penal, la rândul său, nu poate să nu ia în considerație că pericolul social al personalității vinovatului după comiterea infracțiunii nu rămâne neschimbat. Sub influența pedepsei și a altor măsuri juridico-penale pericolul acesteia trebuie să se reducă treptat. Această împrejurare determină fixarea în Codul penal a unor asemenea norme care vizează regulile de evidență a particularităților personalității infractorului și corelația acestora cu circumstanțele comiterii infracțiunii în cazul

liberării de pedeapsă [27, p. 144]. Evident că una din aceste norme este articolul legii penale care prevede posibilitatea liberării persoanei condamnate de ispășirea în continuare a pedepsei, fie reducerea sau schimbarea acesteia cu o pedeapsă mai blândă. Aceasta din urmă stimulează chiar și comportamentul legal al persoanei după liberarea de pedeapsă pe calea stingerii antecedentului penal.

Luând în considerație faptul că instituția amnistiei stimulează comportamentul legal al condamnaților, conștientizarea vinovăției, favorizând, în cele din urmă, realizarea principalului scop al pedepsei – prevenirea infracțiunilor, aceasta poate fi atribuită cu certitudine la obiectul de cercetare al criminologiei. Specificul unor categorii de persoane amnistiate poate determina particularitățile organelor de drept în vederea prevenirii recidivei posibile printre amnistiați.

Fiind o formă de realizare a metodei stimulatorii, amnistia are o sarcină preventivă esențială. Consolidarea în Constituția Republicii Moldova și dezvoltarea ei în alte norme juridice o caracterizează ca pe un comportament tolerat de societate.

Viziunile expuse supra ne demonstrează că amnistia nu este altceva decât o instituție interamurală. Astfel, din unghiul de vedere al reglementărilor juridice, amnistia este o instituție care își găsește reflectare în diferite ramuri de drept, fiind considerată o metodă de stimulare, de liberare înainte de termen de pedeapsă. Actele de aplicare a acesteia au un caracter normativ și se aplică față de un cerc restrâns de persoane. De asemenea, amnistia exercită funcția de prevenire a infracțiunilor.

Asemenea abordare, în opinia noastră, nu reflectă pe deplin esența amnistiei, fiindcă cercetarea ei doar prin prisma jurisprudenței, a dreptului formal nu este corectă. După cum demonstrează datele istorice, amnistia a apărut și s-a dezvoltat cu mult înainte de consolidarea ei în normele de drept.

Actul de amnistie este, înainte de toate, o formă superioară de manifestare a umanismului față de persoana care a comis infracțiunea. Umanismul tinde spre relevarea celor mai bune calități ale individului. Regula de bază a

acestui este: „Nu fă altuia ceea ce nu dorești ca să-ți facă ție” [28, p. 11].

Ca instituție umanistică, amnistia este o noțiune mai largă decât amnistia ca instituție juridică. De aceea reducerea esenței amnistiei doar la necesitatea consolidării ei în legislație este incorect. Asemenea reglementare legislativă nu constituie o cale de consolidare a amnistiei ca instituție umanistică. Este important de a diferenția morala de drept. În acest context, G. Ghivișvili aduce un exemplu: „În fosta URSS toți cetățenii erau recunoscuți egali în drepturi (conform prevederilor constituțiilor din 1924, 1936). Aceasta însă nu l-a împiedicat pe I. Stalin să omoare milioane de oameni, pe care îi considera „nesiguri” sub aspect politic. Cine i-a dat acest drept – morala bolșevică, care îi recunoaște pe unii (clasa muncitoare și țăranii) „demni”, iar pe alții (antreprenorii, fermierii etc.) – „nedemni”. În acest sens, aceasta nu diferă cu nimic de morala religioasă, care îi consideră pe coreligionari „curați”, iar pe necoreligionari – „necurați”. Deosebirea principală dintre drept și morală sau obicei constă în contradictorialitatea semnificațiilor lor. În comparație cu dreptul, obiceiul are menirea de a fixa și ocroti substratul sau fonul cultural existent la un moment dat, care determină relațiile dintre indivizii ce se află în perimetrul acestei culturi. Scopul acestuia este de a reprima orice intervenție inovatorie care ar pune în pericol pierderea fenomenului cultural acceptat de grupul de indivizi respectivi, indiferent de gradul de influență favorabilă sau defavorabilă pentru existența purtătorilor acestei culturi [29, p. 299].

Vorbind despre amnistie, este important de a ține cont de situațiile foarte diverse în limitele cărora s-au comis infracțiunile și s-a aplicat instituția în cauză. De asemenea, urmează de ținut cont și de faptul că așa-numiții „reformatori”, însușind cu ajutorul statului patrimoniul public sau privat, au creat crize și au pus în pericol mii de oameni, generând prin aceasta săvârșirea de infracțiuni. Oare cine este infractorul adevărat în asemenea situații? Poate oare fi vorba despre iertarea sau neiertarea individului care a comis infracțiunea pentru a supraviețui? Evident, în ase-

menea caz, morala este primară, iar legea este secundară. Unul din instrumentele principale de transformare în viață a principiilor moralei și de realizare a drepturilor fundamentale ale omului este instituția amnistiei.

Numai dacă se ivesc valori morale superioare celor care fundamentează pedeapsa și executarea ei putem susține că actul de clemență își găsește reflecția etică și se respectă principiul potrivit căruia morala indică drumul dreptului. În materia legilor de amnistie se poate constata cel mai lesne împrejurarea că valorile morale reprezintă fundamentul valorilor juridice.

După ce realitățile au fost investigate și evaluate, urmează etapa selectării celor mai bune soluții normative. Din variantele posibile, trebuie alese cele care corespund cel mai bine idealurilor de justiție, securitate juridică, echitate și progres social.

Cele relatate generează ideea precum că amnistia este, înainte de toate, un drept real al individului de a fi iertat, pe motive că infracțiunea a fost comisă în împrejurări atenuante și, în al doilea rând, s-a creat o situație favorabilă la momentul emiterii actului de amnistie.

În concluzie, amnistia poate fi definită ca o instituție interramurală complexă (constituțională, penală, execuțional-penală, procesul-penală, criminologică), care se acordă prin lege organică, privitor la unele infracțiuni comise anterior datei prevăzute în actul normativ, în temeiul unor considerente social-politice și de politică penală și care se exprimă prin înlăturarea răspunderii penale, executării pedepsei și prin alte consecințe ale condamnării.

Referințe

1. M. Basarab, „Faptele juridice care modifică și sting raportul penal”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, Series Jurisprudentia, 1966, p. 101-104.
2. C. Beccaria, *Despre infracțiuni și pedepse*, București, Ed. Științifică, 1965, 158 p.
3. Iancu Mândru, *Amnistia și grațierea*, București, Ed. ALL EDUCATIONAL, 1998, 530 p.

4. Codul penal al României, actualizat în 2011, prin Legea 202/2010, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 714 din 26 octombrie 2010. În: <http://legeaz.net/Pdf-Doc/cod-penal-actualizat-2012.pdf>
5. Dicționar etimologic online. În: <http://www.etimo.it/?term=amnistia>
6. Dicționar explicativ al limbii române. În: <http://dex-online.ro/amnistie/cauta/>
7. Dicționar de drept penal. În: <http://www.euroavocatura.ro/dictionar/321182/Amnistie>
8. R. Garraud, *Traité théorique du droit pénal français*, Paris, 3 ed., Librairie de la Société de Recueil Sirey, 1914, 1913 p.
9. R. Merle, A. Vitu, *Traité de droit criminel*, Paris, Editions „Cujas”, 1973, 1310 p.
10. Traian Pop, *Drept penal comparat – Penologie și știință penitenciară*, vol. III, Cluj, Institutul de arte grafice „Ardealul”, 1924, 566 p.
11. V. Dongoroz, *Drept penal*, București, Institutul de Arte Grafice, 1939, 772 p.
12. М. Шаргородский, *Наказание по советскому уголовному праву*, Москва, 1958, 240 с.
13. Н. Кузнецова, Н. Тяжкова, *Курс уголовного права. Общая часть, Учение о наказании: Учебник*, Т. 2, Москва, Изд. Зерцало, 2002, 624 с.
14. И. Марогулова, «Правовая природа амнистии и помилования», în *Советское государство и право*, № 5, 1991, с. 6-11.
15. Ю.М. Ткачевский, *Освобождение от отбывания наказания*, Москва, Юридическая литература, 1970, 167 с.
16. С.И. Комарицкий, *Эффективность освобождения из исправительно-трудовых учреждений по амнистии*, Москва, 1982, 175 с.
17. С. Собакин, *Справедливость освобождения от уголовного наказания*, Екатеринбург, 1993, 214 с.
18. М.М. Бабаев, «Помилование и исполнение наказаний», în *Всероссийская конференция по проблемам помилования*, Москва, 2001, с. 117-124.
19. Л.В. Яковлева, *Институт освобождения от наказания в уголовном праве*, монография, Москва, 2002, 256 с.
20. А.А. Коробеева, *Российское уголовное право. Курс лекций*, Т. 2, Владивосток, Изд. Дальневосточного ун-та, 1999, 550 с.
21. Legea privind amnistia în legătură cu aniversarea a X-a de la adoptarea Constituției Republicii Moldova nr. 278-XV din 16.07.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 125-129/673 din 30.07.2004.
22. Т.А. Синцова, «Амнистия и помилование», în *Правоведение*, №6, 1969, с. 114-119.
23. A. Borodac, *Manual de drept penal. Partea generală*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2005, 512 p.
24. A. Filipaș, „Natura juridică și caracteristicile grațierii condiționate”, în *Revista română de drept*, nr. 4, 1998, p. 43-47.
25. I. Oancea, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, București, Ed. Academiei RS România, 1970, 573 p.
26. V. Rămureanu, *Codul penal al RS România comentat și adnotat. Partea generală*, București, Ed. Științifică, 1972, 629 p.
27. В.Д. Филимонов, *Охранительная функция уголовного права*, Санкт Петербург, Юридический Центр Пресс, 2003, 198 с.
28. Г.В. Гивишвили, *Гуманизм и гражданское общество*, Москва, Российское гуманистическое общество, 2003, 239 с.
29. Г.В. Гивишвили, *Феномен гуманизма*, Москва, Российское гуманистическое общество, 2001, 400 с.

Ion SLISARENCO,

lector asistent al Catedrei „Drept penal”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

CARACTERISTICA CRIMINALISTICĂ A INFRAȚIUNII DE ÎNCĂLCARE A REGULILOR DE SECURITATE A CIRCULAȚIEI SAU DE EXPLOATARE A MIJLOACELOR DE TRANSPORT DE CĂTRE PERSOANA CARE CONDUCE MIJLOCUL DE TRANSPORT

Rezumat

Dezvoltarea continuă a transporturilor auto, creșterea numărului autoturismelor și diversificarea lor, precum și intensificarea rapidă a traficului rutier determină intensificarea preocupărilor și eforturilor în scopul de a asigura siguranța circulației rutiere. Aceste preocupări sunt deosebit de necesare, întrucât realitatea obiectivă ne demonstrează că creșterea numărului de accidente este direct proporțională cu progresele, inovațiile și îmbunătățirea performanțelor tehnice ale autovehiculelor.

Summary

Perpetual development of transports, increase and diversification of all cars, and rapidly increasing of the traffic, causes more concerns and efforts to ensure road safety. These concerns are particularly needed, because the objective reality demonstrates that the increasing of the number of accidents is directly proportional to the technical scientific progress, all innovations and technical performance improvements of vehicles.

Dezvoltarea continuă a transporturilor auto, creșterea numărului autoturismelor și diversificarea lor, precum și intensificarea rapidă a traficului rutier determină intensificarea preocupărilor și eforturilor în scopul de a asigura siguranța circulației rutiere. Aceste preocupări sunt deosebit de necesare, întrucât realitatea obiectivă ne demonstrează că creșterea numărului de accidente este direct proporțională cu progresele, inovațiile și îmbunătățirea performanțelor tehnice ale autovehiculelor.

Astfel, sunt foarte binevenite preocupările cercetării științifice de a elabora noi soluții tehnice, sociale, juridice și de altă natură, apte să influențeze pozitiv atât condițiile de circulație, cât și conduita participanților la trafic.

Atât în țara noastră, cât și în alte state, cercetarea științifică teoretică și experimentală a accidentelor de trafic rutier se desfășoară încă pe problemele de interes al organizațiilor economice finanțatoare, pierzându-se din vedere rolul cercetării științifice interdisciplinare cu efect preventiv general.

Deși există comunicare între centrele de cercetare și cele de decizie legislativă, co-

relarea între rezultatele cercetării științifice și normele legale este insuficient elaborată, iar aplicarea legii în cazul accidentelor de circulație întâmpină unele dificultăți legate de cunoașterea completă a cauzelor și condițiilor în care s-a produs accidentul cercetat.

Din totalitatea faptelor social periculoase care fac parte din sistemul infracțiunilor din domeniul transporturilor o răspândire mai mare o are infracțiunea incriminată la art.264 C.pen. al RM, care stabilește răspunderea penală pentru fapta de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport.

Gradul deosebit de periculozitate al accidentelor de circulație este ilustrat de faptul că, în întreaga lume, din totalul deceselor și al rănilor cu caracter violent, involuntar, peste 30% aparțin accidentelor din domeniul transporturilor auto, la care se adaugă pagubele materiale considerabile provocate de acest gen de evenimente [4, p.615].

Controlul, supravegherea și răspunderea pentru luarea măsurilor de asigurare a securității circulației revin, pe bună dreapta-

te, organelor de poliție. Drept urmare, însăși cercetarea accidentelor de circulație va fi efectuată de către organele polițienești, care, în mod principial, au sarcina de a stabili cu lux de amănunte toate împrejurările în care s-a derulat evenimentul faptic. Doar prin prisma stabilirii cu exactitate a circumstanțelor accidentului rutier și a urmărilor cu care acesta s-a soldat, organul de urmărire penală urmează să se pronunțe asupra existenței sau inexistenței elementelor constitutive ale infracțiunii.

După cum se menționează, pe bună dreptate, în doctrina de specialitate, accidentele de circulație continuă să se manifeste ca un fenomen dinamic și complex, producător de consecințe grave, ce ating limitele suportabilității sociale [5, p.787].

Plecând de la aceste rațiuni, faptele de încălcare a regulilor circulației rutiere reclamă multiple implicații din partea cercetătorilor în vederea cunoașterii multiaspectuale a fenomenului în cauză, precum și în scopul creării unor mecanisme juridice și educaționale eficiente, destinate prevenirii și combaterii acestuia.

Complexitatea investigării criminalistice a accidentelor rutiere provocate în urma încălcării regulilor de precauțiune este determinată de faptul că la baza producerii acestora pot sta mai mulți factori.

Astfel, reflexele instantanee ale omului de la volan și implicit capacitatea lui de a efectua manevre rapide pentru evitarea riscului de accident sunt influențate, printre altele, de factorii rutieri înglobați în: calitatea drumului și a semnalizării, starea vremii și a suprafeței de rulare, viteza de proiectare și capacitatea de circulație a drumului, care, printr-o armonizare științifică, oferă siguranță circulației rutiere și protecție mediului înconjurător [2, p.175].

Cunoașterea și analiza cauzelor accidentelor de circulație – ce provoacă, în medie, pe an, peste 150 000 de decese, potrivit statisticilor Organizației Mondiale a Sănătății – a oferit specialiștilor în domeniu suficiente argumente pentru a afirma că aceste accidente nu sunt pe deplin întâmplătoare [3, p.665].

Cercetarea științifică pe segmentul siguranței active și pasive, prin propunerile de soluții tehnice ale momentului, conduce riscul

de accident din cauze tehnice spre cota minimă.

În această ordine de idei este de menționat că aplicarea coerentă a standardelor de proiectare, construcție și întreținere a rețelelor rutiere de către organele abilitate din Republica Moldova ar crea condițiile unui trafic rutier cu un risc mult mai redus de accidente.

Desigur, nu neglijăm acțiunea concertată a factorilor de decizie în domeniul educațional de formare profesională a conducătorilor de autovehicule și atitudinile organismelor statului cu atribuții în apărarea dreptului la viață și la sănătate a persoanei. Considerăm că omul va găsi resursele necesare pentru stăpânirea înclinațiilor spre satisfacerea unor „mofturi” generatoare de viteză excesivă, comportament competitiv în trafic și implicit de accidente cu consecințe grave.

Astfel, trebuie luat în considerație faptul că datele statistice ne demonstrează, fără echivoc, că ponderea cea mai mare în producerea evenimentelor rutiere cu consecințe grave a avut-o și o are în continuare omul – aflat fie în postura de conducător auto, fie în calitate de alt participant la trafic. Reducerea numărului de accidente din traficul rutier și diminuarea consecințelor acestora depinde în mare măsură de factorul uman, asupra căruia cercetarea științifică are obligația socială și morală de a se dezvolta cu preponderență.

Individualizarea pârghiilor legale, educaționale, psihologice de modelare a comportamentului în traficul rutier trebuie să constituie o prioritate absolută pentru cercetătorii în domeniu și organele legislative. Desigur, sub acest aspect nu urmează a fi neglijată contribuția factorilor de decizie în domeniul formării profesionale a conducătorilor de autovehicule, astfel încât acesta să-și modeleze comportamentul în direcția abținentei de la încălcarea regulilor de desfășurare a traficului rutier.

Un rol important în descoperirea faptelor criminale și, în special, a infracțiunilor comise în traficul rutier, îi revine științei criminalistice care încă de la începuturile sale, și-a concentrat eforturile în domeniul cunoașterii, aducând reale servicii înfăptuirii actului de justiție, prin metodele și mijloacele tehni-

co-tactice necesare aflării adevărului obiectiv despre faptă și făptuitor.

Este bine cunoscut faptul că organele de urmărire penală își desfășoară activitatea în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală. De fapt, acest deziderat, indispensabil realizării justiției penale, este consacrat expres la art.254 alin.(1) C. p. pen. al RM, potrivit căruia „organul de urmărire penală este obligat să ia toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei pentru stabilirea adevărului” [7, p.120].

Studiul practicii judiciare ne demonstrează că cercetarea accidentelor de circulație implică diverse dificultăți, determinate atât de particularitățile specifice infracțiunii în cauză, cât și de împrejurările concrete în care este săvârșită fapta. În atare condiții, este deosebit de important de a contura cadrul metodologic de investigare a infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, completat cu instrumentele științifice puse la dispoziție de știința criminalistică, ceea ce ar oferi posibilitatea realizării unor activități specifice orientate spre identificarea persoanei vinovate și nu, în ultimul rând, probarea activității infracționale [7, p.120].

Pentru a scoate în evidență particularitățile unui anumit gen de infracțiuni este necesar de a efectua o analiză criminalistică a tuturor elementelor caracteristice ale acestui grup de infracțiuni în scopul relevării legităților mai mult sau mai puțin repetabile care și determină esența acestor fapte infracționale.

Analizând un șir de definiții ale caracteristicii criminalistice a unui grup de infracțiuni, am ajuns la concluzia că aceasta nu reprezintă altceva decât un cumul de cunoștințe teoretico-practice cu ajutorul cărora sunt elucidate semnele, împrejurările și trăsăturile specifice unui anumit grup de fapte infracționale – semne care au o deosebită importanță organizatorică și tactică pentru descoperirea

acestor infracțiuni, excluzând totodată acele elemente juridico-penale care alcătuiesc conținutul constitutiv al acestor infracțiuni.

De altfel, caracteristica criminalistică a unei infracțiuni conține doar acele elemente care au relevanță pentru descoperirea infracțiunii și care vor servi drept dovezi ale conținutului probatoriuului.

Este necesar de a face o delimitare expresă între caracteristica criminalistică a unei infracțiuni și modelul criminalistic al acesteia – deziderat care reiese din faptul că caracteristica criminalistică reflectă doar acele trăsături ce au relevanță criminalistică pentru o infracțiune concretă, iar modelul criminalistic al unei infracțiuni reprezintă acel cerc de trăsături specifice strâns legate între ele ale mai multor infracțiuni similare sau omogene, care au un caracter repetabil și care se transformă în legități care permit a trage concluzii certe referitor la căile optime de descoperire și cercetare a acestui gen de fapte ilicite.

În acest sens, în literatura de specialitate, s-a cristalizat teza potrivit căreia obiectul caracteristicii criminalistice a infracțiunii include mai multe elemente: infractorul; victima infracțiunii; metoda de comitere a faptei; locul și timpul săvârșirii faptei ș.a. [8, p.171].

Precizarea detaliată a datelor caracteristice personalității infractorului ajută la descoperirea urmelor infracțiunii, conturarea cercului persoanelor bănuite, înaintarea versiunilor criminalistice vizavi de motivele acesteia, identificarea metodelor de săvârșire și ascundere a faptei etc.

Referitor la cauzele accidentelor de circulație există o bogată literatură de specialitate, în întreaga lume manifestându-se o serioasă preocupare în direcția prevenirii și combaterii delincvenței rutiere.

Un element ce caracterizează esențial acest fenomen infracțional din punct de vedere criminalistic este elucidarea esenței noțiunii de „accident de circulație” sau de „accident rutier”, sintagmă care nu este definită echivoc în legislație diversitatea de interpretări ale acesteia în literatura de specialitate fiind foarte mare. În ceea ce privește noțiunea de „accident de circulație”, acesta poate fi definit drept un eveniment produs pe drumurile publice,

constând în coliziunea a două sau mai multor vehicule, ori a unui vehicul cu un alt obstacol, lovirea sau traversarea pietonilor ș.a., având ca rezultat vătămarea medie sau gravă a integrității corporale sau a sănătății victimei ori decesul unei sau al mai multor persoane, pagube materiale, precum și stânjenirea circulației [1, p.20].

Noțiunea de accident de circulație este prevăzută expres în Regulamentul circulației rutiere din 13 mai 2009 conform căruia constituie accident în traficul rutier evenimentul produs ca urmare a încălcării normelor de siguranță a traficului rutier, în care au fost implicate unul sau mai multe vehicule aflate în circulație pe drumul public, în urma căruia a rezultat vătămarea sănătății, integrității corporale, decesul uneia sau a mai multor persoane ori a fost cauzat un prejudiciu material [6].

Din noțiune se înțelege că accident de circulație este incidentul, întâmplarea care a avut loc pe drumul public în procesul de circulație a vehiculului, care poate cauza prejudicii materiale neînsemnate, însemnate, traume de persoane sau, în cel mai grav caz, decese. Deci pentru a considera incidentul ca accident de circulație trebuie să fie cel puțin trei condiții:

- 1) vehiculul a fost în mișcare;
- 2) în accident este implicat acest vehicul;
- 3) consecințele corespund determinărilor enumerate.

Astfel, spre exemplu, decesul subit al pasagerului aflat în vehicul, ca urmare a unui stop cardiac, nu poate fi considerat ca accident de circulație, întrucât această întâmplare nu este legată de deplasarea vehiculului și invers, persoana, care a fost implicată într-un accident rutier și a avut de suferit în urma acestuia și a decedat peste o lună de zile din ziua producerii accidentului ca urmare a vătămărilor integrității corporale sau a sănătății suferite în accidentul respectiv, de asemenea, sunt considerate victime ale accidentului.

Ca vehicul se consideră sistemul mecanic, dotat sau nu cu motor cu ajutorul căruia se transportă oameni, încărcături ori se execută unele lucrări. Așadar, bicicleta, mopedul, motocicletă, automobilul, mașina autoproductă, precum și sistemul mecanic cu

tracțiune animală, toate sunt vehicule. Prin urmare, incidente în procesul de circulație pe drumurile publice pot avea loc între vehicule de același tip sau tipuri diferite ori între vehicule și pietoni. Însă trebuie să menționăm faptul că drept vehicule care pot apărea în calitate de obiect material al infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport sunt doar mijloacele de transport.

Art.132 C.pen. al RM definește mijlocul de transport ca fiind toate tipurile de automobile, tractoare și alte tipuri de mașini autopropulsate, tramvaiele și troleibuzele, precum și motocicletele și alte mijloace de transport mecanice.

Deși accidentele de circulație prezintă o diversitate bogată, acestea dispun de anumite trăsături comune care permit clasificarea lor după diferite criterii.

Luând în considerație mecanismul de producere și urmările survenite în urma accidentelor de circulație, acestea din urmă se disting în felul următor: ciocnirea a două mijloace de transport; tamponarea pietonilor, tamponarea obstacolului, tamponarea mijlocului de transport staționat, tamponarea ciclistului sau a unui animal; căderea pasagerului din mijlocul de transport; inversiunea automobilului și alte accidente rutiere.

Relevant pentru acest fenomen infracțional din punct de vedere metodico-criminalistic este faptul că etapa pregătirii nu este posibilă la infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, fiind incompatibilă cu ideea de a comite o astfel de faptă din intenție, acesteia din urmă fiindu-i caracteristică doar vinovăția din imprudență în ambele sale modalități: încrederea în sine exagerată sau neglijența criminală. Totodată, cunoașterea formelor de manifestare a actelor de pregătire este importantă pentru investigarea și corecta soluționare a cauzelor penale de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport care au cauzat consecințele infrac-

ționale indicate de litera legii în dispoziția art.264 C.pen. al RM, adică vătămarea medie sau gravă a integrității corporale sau a sănătății, ori decesul unei sau a mai multor persoane săvârșite sub imperiul unei vinovății intenționate deliberate.

Printre persoanele răspunzătoare de producerea accidentului se consideră conducătorii autovehiculelor, pietonii, călătorii din mijloacele de transport public care nu respectă regulile de urcare și de coborâre din mijlocul de transport.

Un aspect particular al acestei probleme îl reprezintă identificarea conducătorului autovehiculului care a părăsit locul accidentului.

Referitor la consecințele produse de accident se pot menționa vătămările medii sau grave ale integrității corporale sau sănătății victimei, precum și decesul victimei, urmări care sunt obligatoriu de stabilit, deoarece acestea au o importanță deosebită și la încadrarea juridică a faptei. Clarificarea acestui aspect se relevă și din faptul că stabilirea consecințelor infracționale indicate de litera legii reprezintă una din condițiile indispensabile pentru existența infracțiunii.

În privința persoanei accidentate este necesar să se stabilească, în funcție de calitatea pe care o avea în traficul rutier (pieton, pasager, conducător de vehicul cu tracțiune animală), modul în care s-a comportat înaintea producerii evenimentului și starea în care se afla.

De exemplu, victima mergea pe partea carosabilă, a traversat strada prin locuri nepermise sau fără să se asigure că poate trece în siguranță, fie era în stare de ebrietate.

Pe lângă evenimentele de mai sus, în funcție de circumstanțele în care s-a produs accidentul, uneori este necesar să se clarifice dacă evenimentul putea fi sau nu evitat, aspect cu rezonanță în exercitarea activității de urmărire penală în vederea stabilirii juste a vinovăției și răspunderii penale a făptuitorului.

De asemenea, există și împrejurări în care cercetarea unui accident de circulație va

trebui corelată cu cercetarea altor fapte penale ca: răpirea mijlocului de transport, omorul intenționat și alte infracțiuni săvârșite în concurs cu accidentul de circulație comis anterior sau ulterior acestora.

În lumina celor consemnate, concluzionăm că elucidarea tuturor caracteristicilor criminalistice ale accidentelor de circulație include și alte împrejurări ca: urmele materiale tipice ale accidentului de circulație, cauzele săvârșirii accidentului rutier, mecanismul accidentului rutier și alte elemente caracteristice pe care trebuie să se schițeze investigația judiciară a acestor fapte infracționale și care considerăm a fi oportun de a le detalia în articole separate.

Bibliografie

1. C. Suciu, *Criminalistica*, Ed. ALL, București, 2003, pag. 640; G. Antoniu, C. Bulai, Gh. Chivulescu, *Dicționar juridic penal*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976.
2. Du. Ivănescu, Gh. Dinu, *Transporturi rutiere naționale și internaționale*, Ed. Transportul Rutier, București, 2000.
3. E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Actami, București, 2001.
4. E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2007.
5. Gh. Alecu, *Criminalistică. Curs universitar*, Ed. Ovidius University Press, Constanța, 2004.
6. Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13 mai 2009 cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere // Monitorul Oficial nr.92-93 / 409 din 15.05.2009.
7. R. Cojocar, *Studiu de drept penal și investigarea judiciară a infracțiunii de pruncucidere*, teză de doctor în drept, Chișinău, 2007.
8. О.Н. Коршунова, А.А. Степанова, *Курс криминалистики*, том II, Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2004.

Vitalie TELIPAN,

lector-asistent la Catedra „Drept polițienesc”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept,

NOȚIUNEA DE PREJUDICIU NEPATRIMONIAL ȘI REPARAREA ACESTUIA ÎN URMA COMITERII ACCIDENTULUI RUTIER

Rezumat

În conformitate cu normele generale privind răspunderea civilă, persoana care a suferit un prejudiciu cauzat în urma comiterii accidentului rutier, are dreptul la repararea acestuia în mărime completă. Aceasta înseamnă că el trebuie să fie pus într-o situație cât mai aproape de starea anterioară comiterii accidentului rutier. Principiul reparării daunelor cauzate impune persoana responsabilă la repararea nu numai a prejudiciu material, dar și a prejudiciului moral, produs prin comiterea accident rutier.

Summary

Under general rules on civil liability, the person who suffered an injury caused in road accident, is entitled to restore all the damage in full length. It means that he must be put in a situation as close as possible to the previously coner state of condition. The principle of caused damages requires the responsible person to repair not only material injury, but the moral injury, produced by committing road accident.

În literatura de specialitate prejudiciul este desemnat prin expresii și denumiri diferite, ceea ce naște dificultăți în ce privește conținutul acestei noțiuni. Astfel, prejudiciul nepatrimonial mai este denumit și „prejudiciu extrapatrimonial”, „prejudiciu nematerial” ori „prejudiciu nepecuniar” [1, p. 84], prejudiciu moral, prejudiciu personal nepatrimonial [2, p. 49].

Considerăm că pentru desemnarea acestei noțiuni este preferabilă denumirea de „prejudiciu nepatrimonial”, iar toate variantele sale - extrapatrimonial, imaterial, nepecuniar – sunt sinonime.

Asta și pentru că, pe de o parte, această denumire este consecința luării în considerare a celei mai importante diviziuni ce poate fi făcută asupra conținutului instituției prejudiciului civil, în general, iar pe de altă parte, aceeași denumire de prejudiciu nepatrimonial ilustrează, cu mare precizie, atât unitatea dintre prejudiciul patrimonial și cel nepatrimonial, ca părți componente ale prejudiciului civil, cât și deosebirea de natură ce există între aceste două aspecte ale prejudiciului, ca element esențial al răspunderii civile [3, p. 48]. Deși unii autori consideră că denumirea de daună

morală, pentru desemnarea noțiunii de prejudiciu nepatrimonial, poate fi la fel de indicată, denumire deja tradițională în dreptul civil, folosită frecvent atât în literatura de specialitate, cât și în vorbirea curentă, nu este pe deplin justificat termenul de „moral”, din cuprinsul denumirii de prejudiciu moral, deoarece prejudiciile pe care le desemnează această denumire se caracterizează prin aceea că nu pot fi evaluate în bani, având deci o natură neeconomică și nu prin faptul că ar avea vreo legătură cu morala sau cu moralitatea. Împrejurarea că prejudiciile nepatrimoniale aduc atingere unor valori morale ale persoanei nu justifică acordarea atributului respectiv acestui fel de prejudiciu, deoarece în aceste cazuri termenul moral este utilizat nu în sensul său propriu, ci în cel de valoare neeconomică.

Dreptul civil al altor țări prezintă, la fel ca în dreptul nostru, o anumită inconsecvență în materia termenilor folosiți pentru desemnarea noțiunii de „prejudiciu nepatrimonial” sau „moral”.

În dreptul civil francez și belgian, de exemplu, expresia des utilizată pentru desemnarea prejudiciului nepatrimonial este aceea de prejudiciu moral (*préjudice moral*), opusă

aceleia de prejudiciu material (*préjudice matériel*) prin care este indicat prejudiciul patrimonial [4, p. 427; 5, p. 344; 6, 337; 7, p. 360]. Dauna morală este definită a fi cea care nu se traduce printr-o pierdere care este rezultatul unei atingeri aduse „părții sociale și afective a patrimoniului moral”.

Tot astfel, pentru desemnarea prejudiciului nepatrimonial, se mai utilizează și denumirea de daună morală (*dommage moral*) [8, p. 56; 9, p. 308].

În dreptul civil elvețian se apreciază că prejudiciul (*le prejudice*), definit ca fiind cea diminuare involuntară a unui bun sau valori de ordin economic sau moral, se subdivide, din punctul de vedere al naturii sale, în *le dommage*, prin care se înțelege acel prejudiciu care se exprimă bănește, constând într-o pierdere de ordin economic, și *le tort*, prin care se desemnează doar prejudiciul ce afectează persoana victimei rezultând dintr-o atingere adusă intereselor persoanei și care se manifestă prin suferințele fizice ori morale resimțite de victimă sau prin tulburările de ordin psihologic încercate de aceasta [10, p. 14-15; 11, p. 352].

În dreptul american și englez, prejudiciul nepatrimonial nu este desemnat prin denumirea de prejudiciu moral. În locul acestui termen autorii englezi și americani utilizează termenul „prejudiciu psihic”. Sunt recunoscute mai multe tipuri de prejudicii morale (*non pecuniary loss*) cum ar fi: prejudiciul de agrement (*loss of amenities*), prejudiciul estetic (*facial injuries*), pierderea speranței de viață (*loss of expectation of life*), prejudiciu psihiatric (*psychiatric injury*), șoc nervos (*nervous shock*), șoc ordinar (*ordinary shock*) [12, p. 22]. Legislația anglo-americană stabilește condiții diferite ale răspunderii pentru fiecare categorie de prejudiciu moral.

În literatura de specialitate au fost date mai multe definiții prejudiciului nepatrimonial sau moral. Astfel, s-a spus că prejudiciul moral cuprinde atât vătămarile aduse persoanei în onoarea, demnitatea, poziția socială, libertatea sau reputația sa, cât și pe acelea care constituie o lezare a sentimentelor sale de

afecțiune [13, p. 191]. Considerăm că această definiție nu poate fi acceptată, deoarece ea reflectă obiectul atentatului și nu consecințele negative ale faptei ilicite care și constituie prejudiciu în dreptul civil. Prejudiciul moral, s-a mai spus, reprezintă suferințe morale și fizice, cauzate prin acțiuni ce atentează la valorile nemateriale ale persoanei sau care încalcă drepturile personal-nepatrimoniale ale acesteia [14, p. 60].

Alți autori afirmă că prejudiciul nepatrimonial sau moral constă în rezultatul dăunător direct, de natură nepatrimonială al unei fapte ilicite, prin care se aduce atingere valorilor cu conținut neeconomic ce definesc personalitatea umană; deși „acest rezultat nu poate fi evaluat în bani, el dă naștere totuși dreptului și obligației în reparare, în conformitate cu regulile răspunderii civile delictuale” [3, p. 70].

Sintetizând părerile exprimate atât în literatura juridică străină, cât și cea autohtonă, referitoare la conținutul propriu-zis al noțiunii de „daune morale”, reținem un acord deplin asupra următoarelor elemente:

a) prejudiciul nepatrimonial, denumit și „prejudiciu moral” sau „daună morală”, constă într-o atingere adusă acelor valori ale individului care îl definesc ca personalitate;

b) că aceste valori sunt: existența fizică a persoanei, integritatea corporală și sănătatea, sensibilitatea fizică și psihică, sentimentele de afecțiune și dragoste, cinstea, demnitatea și onoarea, prestigiul profesional, drepturile nepatrimoniale care intră în conținutul dreptului de autor și inventator, numele și domiciliul, precum și alte valori similare;

c) că prejudiciul nepatrimonial nu poate fi evaluat în bani, el neavând conținut economic.

Ținând seama de precizările menționate în literatura juridică referitoare la conținutul noțiunii de prejudiciu nepatrimonial și de cele expuse mai sus conchidem că prejudiciul nepatrimonial constă în rezultatul negativ, nepatrimonial al unei fapte ilicite, rezultat care nu poate fi evaluat în bani, datorită conținutului său neeconomic.

Jurisprudența, mai ales, dar și realitatea

curentă au demonstrat posibilitatea ca, prin una și aceeași faptă ilicită, să se aducă atingere atât unor drepturi de natură patrimonială, cât și unor drepturi de natură nepatrimonială, iar, pe planul rezultatelor, persoanei lezate să-i fie aduse, deodată, atât prejudicii patrimoniale, cât și prejudicii nepatrimoniale.

Faptul reținut mai sus aduce în discuție problema raportului care există sau care trebuie să existe între natura valorilor lezate printr-o faptă ilicită, dăunătoare, pe de o parte, și natura prejudiciilor cauzate pe această cale, pe de altă parte. Astfel, unii autori au afirmat că există o corelație directă între natura valorilor lezate și prejudiciile astfel cauzate, în sensul că „faptele care antrenează daune morale sunt, mai ales, acelea care aduc atingere drepturilor personale nepatrimoniale” [15, p. 207].

Credem că concluzia potrivit căreia atingerile aduse unor valori nepatrimoniale, ca de exemplu integritatea corporală, vor avea ca urmare numai prejudicii de aceeași natură, iar cele aduse unor valori patrimoniale vor produce numai rezultate de aceeași natură, nu este adevărată. Dimpotrivă, datorită relației care există între atributele patrimoniale și cele nepatrimoniale, care definesc personalitatea umană ca entitate bio-psihică, morală și socială, este posibil ca încălcarea unor drepturi nepatrimoniale să aibă nu numai consecințe negative de natură nepatrimonială, ci și consecințe negative patrimoniale, iar vătămarea unor drepturi patrimoniale să aibă și consecințe negative nepatrimoniale [16, p. 48].

Totodată, se cuvine să amintim că nu oricând printr-o faptă ilicită se vor produce atât prejudicii de natură patrimonială, cât și prejudicii de natură nepatrimoniale. Singurul domeniu în care se pot întâlni simultan cele două categorii de prejudicii este acela al vătămărilor aduse integrității și sănătății persoanei. Drept exemplu poate servi vătămarea corporală gravă produsă asupra unei persoane, faptă care, concomitent și succesiv, antrenează atât prejudicii de natură materiale constând în cheltuieli ocazionate cu îngrijirea medicală și tratamentul adecvat situației, cât și prejudicii de natură morală, cum ar fi suferințele și tra-

umele psihice încercate de cel vătămat și, mai mult, chiar de membrii familiei sale, atunci când aceștia, fortuit, sunt nevoiți să-i acorde îngrijiri suplimentare.

Alteori, prejudiciile patrimoniale și cele nepatrimoniale, cauzate prin aceeași faptă ilicită, par ca distincte fără vreo legătură directă între ele. Astfel, de exemplu, moartea unei persoane poate lipsi de întreținere o altă persoană (prejudiciu patrimonial) și poate produce suferințe psihice altei persoane (prejudiciu moral). În acest caz singura legătură dintre cele două categorii de prejudicii este fapta ilicită care a generat moartea.

Prejudiciul nepatrimonial sau moral constituie, ca și prejudiciul patrimonial, un element structural al răspunderii civile alături de fapta ilicită, de vinovăție și de raportul causal între fapta ilicită și prejudiciu. Prin însuși faptul admiterii divizării prejudiciului, ca condiție a răspunderii civile, în prejudiciu patrimonial sau nepatrimonial s-a recunoscut că prejudiciul nepatrimonial constituie o formă distinctă a prejudiciului civil și, în consecință, un factor independent de declanșare a răspunderii civile.

Această opinie este formulată pe baza normelor juridice reglementate de către legiuitor în art. 1422 CC RM, și anume: „În cazul în care persoanei i s-a cauzat un prejudiciu moral (suferințe psihice sau fizice) prin fapte ce atentează la drepturile ei personale nepatrimoniale, precum și în alte cazuri prevăzute de legislație, instanța de judecată are dreptul să oblige persoana responsabilă la reparația prejudiciului prin echivalent bănesc. Prejudiciul moral se repară indiferent de existența și întinderea prejudiciului patrimonial”.

În literatura de specialitate prejudiciile nepatrimoniale sau morale au fost clasificate după mai multe criterii. Primul criteriu este cel al felului dreptului patrimonial încălcat. Conform acestui criteriu, pot exista atâtea tipuri de prejudicii câte feluri de drepturi sau valori ale personalității umane există și pot fi încălcate [3, p. 77]. Astfel, există următoarele categorii de prejudicii:

a) prejudicii rezultate din vătămarea in-

tegrității corporale sau a sănătății.

Acest prejudiciu mai este denumit și „prejudiciu corporal”. În această categorie se includ toate suferințele de natură fizică sau psihică pe care le suportă persoana vătămată în urma comiterii accidentului rutier, pe lângă prejudiciile patrimoniale care pot fi cauzate prin aceeași faptă ilicită. Durerile fizice constituie cele mai frecvente și cele mai grave dintre urmările negative ale vătămării sănătății și integrității corporale. De aceea aici este necesar de a repara prejudiciile nepatrimoniale cauzate prin restrângerea posibilităților de viață familială și socială.

Prejudiciul estetic este acea varietate a prejudiciilor corporale ce cuprinde vătămarea prin care se lezează armonia fizică și înfățișarea persoanei umane. Prejudiciul estetic se referă la mutilările, desfigurările sau cicatricile cauzate persoanei umane, la urmările negative pe care acestea le pot avea asupra posibilităților ei de a se afirma în viață. Prejudiciul estetic poate cauza și prejudicii patrimoniale unor persoane pentru care armonia fizică este o cerință pentru îndeplinirea profesiei lor.

O altă varietate a prejudiciului corporal este prejudiciul de agrement. Cu toate că uneori este greu de deosebit de alte forme ale prejudiciului corporal, prejudiciul de agrement este considerat ca un tip distinct al daunelor morale. După cum s-a arătat, prejudiciul de agrement rezultă din atingerea adusă satisfacțiilor și plăcerilor vieții, constând în pierderea posibilităților de îmbogățire spirituală, divertisment și destindere [17, p. 56].

Fiind un prejudiciu corporal, prejudiciul de agrement decurge din vătămarea integrității fizice și psihice a ființei umane, ca urmare a comiterii accidentelor rutiere, motiv pentru care se exprimă atât prin dureri fizice consecutive vătămărilor, cât și prin suferințe psihice, ca urmare a percepției de către persoana vătămată a unor situații de restrângere în ce privește unele acorduri ale vieții.

În legătură cu repararea prejudiciului de agrement este necesar să relevăm că noțiunea de „prejudiciu de agrement” provoacă unele dificultăți și discuții în cunoașterea și lămurirea

rea exactă a conținutului sau a sensului său.

Astfel, dacă prejudiciul de agrement rezultă din atingerea adusă satisfacțiilor și plăcerilor vieții, se pune întrebarea care este conținutul noțiunii de agrement, care anume satisfacții și plăceri se includ în această noțiune. Reparând prejudiciul de agrement, trebuie oare să ținem cont de privarea de plăceri determinate sau de plăcerile pe care viața le oferă în general? Soluționând această problemă, trebuie să ținem cont de faptul că prejudiciul de agrement are o dublă natură – obiectivă și subiectivă [18, p. 26].

Prejudiciul de agrement are mai întâi o natură obiectivă, deoarece provine din vătămări corporale, vătămări care determină deficiențe fiziologice, el se traduce prin tulburări fiziologice care, dacă pot fi resimțite diferit, potrivit cu persoanele și cu condițiile lor de viață, provoacă totuși în viața curentă și pentru activitățile obișnuite neplăceri sau frustrări destul de asemănătoare de la un individ la altul. Dar prejudiciul de agrement are și o natură subiectivă, deoarece el se identifică cu sentimentul pe care îl are persoana vătămată în raport cu starea sa și cu perceperea pe care o are asupra privațiunilor și restrângerilor pe care acel prejudiciu le provoacă. Pe de altă parte, tulburările fiziologice, adică așa-numitul prejudiciu fiziologic sau funcțional, nu este total obiectiv; acest prejudiciu nu există în mod abstract și independent de influența sa asupra vieții cotidiene a persoanei vătămăte [18, p. 26].

În concluzie, noțiunea de prejudiciu de agrement trebuie înțeleasă într-un astfel de sens, ea referindu-se la atingerea adusă plăcerilor și satisfacțiilor caracteristice unei vieți normale, iar nu numai la plăceri și satisfacții specifice, determinate (activități sportive, artistice, culturale etc).

b) prejudicii afective constând în suferințe psihice cauzate prin lezarea sentimentelor de afecțiune și de dragoste cuprind: suferințele psihice determinate de cauzarea morții unei persoane iubite, de rănirea, mutilarea, desfigurarea sau îmbolnăvirea gravă a unei persoane apropiate sau a unei rude, ca și orice

alte suferințe psihice similare cauzate ca urmare a comiterii accidentelor rutiere. Aceste prejudicii, în literatura juridică, sunt denumite „prejudicii indirecte” sau „prin ricoșeu”.

Pentru clasificarea prejudiciilor nepatrimoniale după criteriul domeniului personalității umane încălcate, facem trimitere, în mod necesar, la literatura juridică franceză[10, p. 68], potrivit căreia avem:

a) prejudicii cauzate personalității fizice, categorie din care fac parte, în sens limitat, prejudiciile nepatrimoniale rezultate din cauzarea unor leziuni fizice, a unor infirmități sau a unor boli, iar, într-un sens mai larg, în categoria respectivă cuprinzându-se și prejudiciul estetic, cel de agrement, prejudiciul juvenil etc.;

b) prejudicii cauzate personalității afective, categorie în care intră suferințele de natură psihică, determinate de cauzarea morții sau a stării de infirmitate a unei persoane de care suntem legați printr-o puternică afecțiune, de declanșarea divorțului sau de ruperea intempestivă a logodnei etc.;

c) prejudicii cauzate personalității sociale, care grupează acele prejudicii care constau în lezarea unor valori nepatrimoniale, cum sunt: cinstea, onoarea, demnitatea, reputația, viața privată, numele, pseudonimul etc.

Deși repararea prin echivalent bănesc a prejudiciilor nepatrimoniale este consacrată în art. 1422, alin. (1) CC RM, „... instanța de judecată are dreptul să oblige persoana responsabilă la reparația prejudiciului prin echivalent bănesc”, posibilitatea reparării prejudiciilor morale prin acordarea unor indemnizații bănești constituie una dintre problemele controversate atât în literatura juridică autohtonă, cât și în sistemele de drept care admit, de regulă, plata de despăgubiri bănești pentru asemenea prejudicii. Astfel, au fost ridicate obiecții importante împotriva acestui mod de reparare a prejudiciilor morale, invocându-se imposibilitatea reparării bănești a acestor daune, „caracterul arbitrar al acestei reparații, deoarece nu se poate stabili nici un fel de echivalență între durerea morală și o anumită sumă de bani”[20, p. 41].

În literatura de specialitate s-au expus argumente atât în favoarea, cât și în defavoarea reparării prin echivalent bănesc a prejudiciilor cu caracter nepatrimonial cauzate în urma comiterii accidentului rutier.

A) Argumente invocate împotriva reparării prin echivalent bănesc a prejudiciilor nepatrimoniale cauzate în urma comiterii accidentului rutier.

1) Datorită naturii lor nepatrimoniale, daunele morale nu pot fi reparate prin acordarea unor despăgubiri bănești. Nu se pot repara daune de natură extrapatrimonială prin mijloace de natură patrimonială, deoarece există, prin definiție, o incompatibilitate între caracterul moral, nepatrimonial, al daunelor și caracterul patrimonial al despăgubirilor. Datorită acestei incompatibilități, plata unei sume de bani nu poate suprima o durere fizică sau o suferință psihică. În asemenea cazuri despăgubirile bănești acordate vor avea drept urmare doar creșterea patrimoniului material al persoanei vătămate, care nu a fost cu nimic diminuat, fără a putea însă readuce sau îndrepta ceea ce a „dispărut” sau a fost „știrbit” din patrimoniul său moral[3, p. 244]. Sprijinindu-se pe această obiecție, adversarii tezei reparării prin echivalent bănesc a prejudiciilor nepatrimoniale trag concluzia că o astfel de reparare contravine scopului și principiilor răspunderii civile delictuale, care ar fi acela de a „repara” prejudiciul.

Incompatibilitatea de natură între daunele morale, pe de o parte, și despăgubirile bănești, pe de altă parte, este reală, dar acest fapt nu poate constitui un argument decisiv pentru respingerea tezei reparării bănești a prejudiciilor morale cauzate în urma comiterii accidentului rutier. Bani, deși nu pot șterge o durere fizică sau o suferință psihică, totuși, prin funcțiile multiple pe care le îndeplinesc, pot da o anumită satisfacție compensatorie părții vătămate.

2) Prejudiciile morale nu pot fi reparate pecuniar deoarece nu se poate stabili exact valoarea daunei și, în consecință, nici valoarea despăgubirii. Este adevărat că prejudiciul moral cauzat în rezultatul comiterii acciden-

tului rutier nu poate fi evaluat precis în bani, datorită naturii sale nepatrimoniale, dar este posibilă aprecierea lui în funcție de unele criterii nepatrimoniale, cum ar fi: importanța prejudiciului moral, durata și intensitatea suferințelor fizice și psihice. În funcție de aceste criterii, se poate face o apreciere a gravității prejudiciului moral în ansamblul său, iar pe baza acestei gravități se poate stabili o indemnizație capabilă să ofere persoanei vătămate o satisfacție compensatorie suficientă.

3) Despăgubirile bănești acordate pentru repararea prejudiciilor nepatrimoniale sunt șocante pentru persoana vătămată. În realitate, această idee nu poate fi considerată un argument împotriva tezei reparării bănești a daunelor morale, deoarece indemnizația de reparare se acordă numai la cererea persoanei vătămate, iar nu și din oficiu de către instanța de judecată. Or, este de neconceput ca în situația în care indemnizația a fost solicitată expres de către persoana vătămată, aceasta să fie „șocantă”.

B) Argumente invocate în favoarea tezei reparării prin echivalent bănesc a prejudiciului nepatrimonial cauzat în urma comiterii accidentului rutier.

1) Legiuitorul însuși a consfințit în art. 1422, alin. (1) CC RM că repararea prejudiciului nepatrimonial se realizează prin echivalent bănesc, iar, conform art. 1423, alin. (1) CC RM, „mărimea compensației pentru prejudiciul moral” trebuie să fie „de măsura în care această compensare poate aduce satisfacție persoanei vătămate”.

2) Indemnizațiile bănești constituie un mijloc eficient de reparare a daunelor morale. Doctrina juridică și practica judiciară admit repararea bănească a daunelor morale, deoarece consideră că indemnizația acordată persoanei vătămate, deși nu poate repara propriu-zis prejudiciul moral cauzat, dă totuși o anumită satisfacție compensatorie acesteia. Or, din moment ce persoana vătămată este îndreptățită la o asemenea satisfacție, acordarea indemnizației bănești devine necesară și aceasta fără a deosebi dacă hotărârea instanței de judecată se va motiva numai pe baza prin-

cipiilor răspunderii civile delictuale, sau și cu ale aceluia referitoare la ocrotirea personalității umane[3, p. 179].

Repararea daunelor morale prin echivalent bănesc este eficientă deoarece, într-adevăr, sumele de bani acordate persoanelor vătămate sunt capabile să-i ofere acesteia o satisfacție compensatorie de natură a-i ușura suferințele fizice sau psihice.

3) Măsurile de natură nepatrimonială, preconizate în literatura juridică pentru repararea daunelor morale, au o aplicabilitate restrânsă, motiv pentru care, în principal, prejudiciile morale trebuie reparate prin acordarea unor indemnizații bănești. Majoritatea măsurilor nepatrimoniale au fost considerate deficitare, insuficiente și neîndestulătoare. Pe lângă aceste idei, am considerat că aceste măsuri nepatrimoniale nu pot avea decât o aplicabilitate foarte restrânsă, deoarece prin asemenea mijloace s-ar putea repara doar unele prejudicii morale rezultate, de exemplu, din insulte, calomnii, amenințări etc. Cele mai frecvente prejudicii morale care decurg, de exemplu, din vătămarea integrității corporale și a sănătății nu pot fi reparate prin măsuri nepatrimoniale. Asemenea prejudicii morale se pot repara numai prin acordarea unor indemnizații bănești.

O problemă importantă și totodată dificilă este cea a stabilirii quantumului despăgubirii acordate pentru repararea prejudiciilor morale. Legiuitorul a renunțat la reglementarea juridică a formelor și quantumului reparării bănești a prejudiciilor morale, lăsând aceasta la discreția judecătorului.

În caz de cauzare a prejudiciului patrimonial despăgubirea constituie echivalentul prejudiciului cauzat. Dar în cazul pricinuirii prejudiciului moral, principiul echivalenței nu se aplică, ceea ce presupune un mijloc specific de ocrotire a drepturilor lezate.

Răspunderea pentru prejudiciul moral are un caracter compensator[21, p. 17]. Compensarea bănească a prejudiciului are ca scop înlăturarea consecințelor negative din patrimoniul psihic și moral al persoanei vătămate. Este evident că o astfel de „înlăturare” va avea

un caracter relativ. Putem trage concluzia că în legătură cu caracterul relativ al reparării prejudiciului moral, legiuitorul a renunțat la reglementarea mărimii prejudiciului moral, atribuind această funcție judecătorului. Astfel, art. 1423 CC RM prevede că, la stabilirea mărimii compensației pentru prejudiciul moral, instanța de judecată trebuie să țină cont de „caracterul și gravitatea suferințelor psihice sau fizice cauzate persoanei vătămate, de gradul de vinovăție al autorului prejudiciului, dacă vinovăția este o condiție a răspunderii, și de măsura în care această compensare poate aduce satisfacție persoanei vătămate”.

În literatura de specialitate s-a propus consacrarea legislativă a unor bareme deduse din practica judiciară în ce privește repararea prejudiciului nepatrimonial. Aceste bareme urmează a fi utilizate pentru determinarea prejudiciului moral prezumptibil, care constă în suferințe pe care trebuie să le suporte o persoană „obișnuită” [21, p. 18].

Credem că stabilirea unor astfel de bareme este benefică, dar acestea trebuie să fie fundamentate științific și totodată să țină cont de particularitățile subiective ale persoanei vătămate. Determinarea științifică a cuantumului despăgubirii ar implica cercetări medico-legale și studii privitoare la personalitatea și psihologia persoanei vătămate în raport cu mediul social și cu principiile etice ale societății respective. Deși legiuitorul nu a instituit în legislație astfel de bareme, el a stabilit, în art. 1423, alin. (2) CC RM, că „caracterul și gravitatea suferințelor psihice sau fizice le apreciază instanța de judecată, luând în considerare circumstanțele în care a fost cauzat prejudiciul, precum și statutul social al persoanei vătămate”.

În literatura de specialitate s-a ridicat și problema dacă despăgubirile bănești pentru prejudiciile morale pot fi acordate numai persoanelor vătămate direct sau pot fi acordate și persoanelor apropiate victimei decedate, precum și dacă victima inconștientă are dreptul la indemnizație pentru prejudiciul moral.

Dintre vătămarile și leziunile corporale cele mai grave sunt cele în urma cărora

persoana vătămată a devenit inconștientă total și definitiv. În legătură cu aceasta se pune problema dacă persoana vătămată inconștientă total, ca urmare a leziunilor suferite, are dreptul la vreo indemnizație cu titlu de despăgubiri, pentru prejudiciile morale, cât timp aceasta nu poate resimți prejudiciul moral suferit. În cazul în care vom ajunge la concluzia că nu are dreptul la o astfel de despăgubire, se pune întrebarea dacă rudele mai apropiate ale persoanei vătămate rămășă inconștientă, suferind ele însele prejudicii nepatrimoniale, au sau nu dreptul la despăgubire pentru prejudiciul suferit.

Majoritatea autorilor susțin soluția referitoare la posibilitatea acordării de despăgubiri bănești pentru prejudiciile morale reprezentând prejudiciul afectiv, cauzat terțelor persoane, apropiate persoanei vătămate, legate de aceasta printr-o relație afectivă, de regulă de natură familială, constând în suferința pe care le-o provoacă moartea [22, p. 29].

În ce privește indemnizarea victimei inconștiente total și definitiv, două concepții se opun, una care susține că starea de conștientă a persoanei vătămate este indiferentă pentru acordarea indemnizației, iar alta, care se bazează pe conștiință ca o condiție indispensabilă a indemnizării.

Credem că victima inconștientă trebuie să fie indemnizată pentru că ea poate resimți în vreun fel prejudiciul moral și că aceasta, deși este inconștientă, poate să profite în vreun fel de despăgubire [23, p. 33].

Bibliografie

1. I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, *Răspunderea civilă*, București, Editura Științifică, 1970.
2. В.М. Слесарев, *Объект и результат гражданского правонарушения*, Томск, Издательство Томского университета, 1980.
3. I. Albu, V. Ursa, *Răspunderea civilă pentru daunele morale*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1979.
4. Alex Weill, *Droit civil. Les obligations*, Dal-

- loz, Paris, 1971.
5. René Savetier, *La théorie des obligations. Vision juridique et économique*, Dalloz, Paris, 1969.
 6. Henri, Leon et Jean Mazeaud, *Lecons de droit civil*, Editions Montchrestien, Paris, tome II, 1956.
 7. Gabriel Marty, Pierre Raynaud, *Droit civil*, premier volume „Les obligations”, tome II, Sirey, Paris, 1962.
 8. B. Starck, *Droit civil. Obligations*, Librairies Techniques, Paris, 1972.
 9. J. Carbonnier, *Droit civil*, 4, Presses Universitaires de France, 1975.
 10. P. Tercier, *Contribution à l'étude du tort moral et de sa réparation en droit suisse*, Editions Universitaires, Fribourg, Suisse, 1971.
 11. P. Engel, *Traité des obligations en droit suisse*, Editions Ides et Calendes, Neuchâtel, Suisse, 1973.
 12. А.М. Эрделевский, «Проблемы компенсации морального вреда в зарубежном и российском законодательстве и судебной практике», în *Государство и право*, №10, 1997.
 13. N. Ghimpa, *Responsabilitatea civilă delictuală și contractuală. Studiu de doctrină și jurisprudență*, București, 1964.
 14. A. Bloșenco, *Răspunderea civilă delictuală*, Chișinău, Ed. ARC, 2002.
 15. A. Ionașcu „La réparation dommages moraux en droit socialiste roumain”, în *Revue roumaine des sciences sociales, Séries de sciences juridiques*, nr. 2, 1966, p. 207-208.
 16. В. Казанцев, «Возмещение морального вреда», în *Российская юстиция*, №5, 1996.
 17. V. Pătulea, „Contribuții la studiul răspunderii civile delictuale în cazul prejudiciilor rezultate din vătămarea integrității corporale”, în *Revista română de drept*, nr. 11, 1970.
 18. I. Urs, „Înțelesul noțiunii „prejudiciu de agrement, temei de reparare bănească a daunelor morale”, în *Dreptul*, nr. 2, 1999.
 19. P. Tercier, *Contribution à l'étude du tort moral et de sa réparation en droit suisse*, Editions Universitaires, Fribourg, Suisse, 1971.
 20. I. Urs, *Repararea daunelor morale*, București, Lumina Lex, 2001.
 21. А. Эрделевский, «О размере возмещения морального вреда», în *Российская юстиция*, № 10, 1994.
 22. M. Boar, „Repararea daunelor morale în cazul unor persoane aflate în stare vegetativă cronică ”, în *Dreptul*, nr. 12, 1997.
 23. I. Urs, „Repararea prejudiciului moral în cazul inconștienței totale și definitive a victimei”, în *Dreptul*, nr. 5, 1997.

Vladimir VASILIȚA,

lector univ. al Catedrei „Drept civil”,

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

ANULAREA OBLIGAȚIILOR FISCALE, ÎNTRE MODALITATE DE STINGERE A OBLIGAȚIILOR FISCALE ȘI EVAZIUNE FISCALĂ UMBRITĂ DE LEGE

Rezumat

Articolul dat este consacrat unei analize minuțioase, la câteva măsuri juridice necesare într-un stat cu o politică financiar-fiscală de succes. În această ordine de idei, în linii generale, ar reprezenta crearea unui cadru legal stabil, eficient, transparent și care nu lasă loc de interpretare. În pofida acestui fapt, oricum sintetizăm că în Codul fiscal al RM sunt prezente câteva norme juridice care lasă loc de acțiuni pentru mai multe categorii de situații total diferite. Un exemplu elocvent în acest sens este cel cu privire la art.172 Cod fiscal al RM, adică „stingerea obligației fiscale prin anulare”.

Pe această cale, trebuie remarcat că în viziunea autorului, varianta normativă care a atribuit-o legiuitorul acestor categorii de raporturi juridice nu este cea mai reușită. Deducția dată se întemeiază pe aceea că, norma juridică sus-menționată, nu are la bază principiile fundamentale ale dreptului fiscal. Astfel, nu este posibil realizarea sarcinilor și a scopului propus, ci dimpotrivă, sunt create eventuale culoare de lobare a intereselor unui anumit grup de contribuabili, sau cum mai este calificată în unele surse – „evaziune fiscală legală”. Pentru evitarea acestui risc, este oportun de revizuit conținutul art.172 Cod fiscal al RM, astfel încât să ducă doar la atingerea rezultatului scontat.

Summary

The given article is a thorough analysis of the narrow range of legal measures that are needed in a state with a successful financial-fiscal policy. In this connection, it generally addresses the creation of a stable, efficient and transparent legal framework that leaves no room for interpretation. However, we anyway see that the Tax Code of the Republic of Moldova includes legal norms that leave room for action, for completely different kinds of situations. A relevant example in this respect is Article 172 of the Tax Code – Fulfillment of the Fiscal Obligations by Annulment.

It should be noted that in the author's view, the normative form given by the legislators to these categories of legal relations is not the best of its kind. The given conclusion derives from the fact that the aforementioned legal norm is not based on fundamental tax law principles. Thus, it is not possible to fulfill the tasks and achieve the set objective. On the contrary, there are created certain 'corridors' for lobbying for the interests of a particular group of taxpayers. In order to avoid such a risk, it is opportune to review the content of Article 172 of the Tax Code of the Republic of Moldova so that the projected result is achieved.

Cuvinte-cheie: Politică bugetar-fiscală, contribuabil, obligații fiscale, anularea obligațiilor fiscale, amnistie fiscală.

Key-words: Budgetary-fiscal policy, taxpayer, fiscal obligations, annulment of the fiscal obligations, tax amnesty.

Efectuând o analiză de ansamblu a tendințelor oricărei comunități, constatăm că la baza fiecăreia persistă aspirația de a conviețui într-o societate cât mai bună. Pentru a face posibilă această năzuință, este necesar de a crea o conjunctură eficientă, atât din punct de vedere structural, cât și funcțional. Pentru realizarea acestor sarcini, o primă condiție ar fi ca statul respectiv să dispună de propriile sale resurse financiare.

Acumularea finanțelor publice suficiente pentru interesele fundamentale ale statului este cu puțință numai în cazul în care există o politi-

că bugetar-fiscală productivă. Atingerea acestui obiectiv presupune înainte de toate, desfășurarea cumulativă a mai multor măsuri, dintre care: juridice, economice, administrative ș.a.

Ținând cont de faptul că chiar în primul articol al legii supreme a statului nostru stipulează în mod expres, că „Republica Moldova este un stat de drept”, [1, art.1 alin.(3)] atunci îmi rezerv dreptul de a consacra articolul dat unei analize minuțioase a unei părți din măsurile juridice necesare într-un stat cu o politică financiar-fiscală de succes.

În această ordine de idei, în linii genera-

le, ar reprezenta crearea unui cadru legal, unde să fie respectate concomitent mai multe condiții. Astfel, pentru reglementarea unui anumit tip de raport juridic, sunt instituite un ansamblu de norme de drept, care trebuie să fie:

a) oportune, coerente, consecvente și să mențină echilibrul între reglementările concurente;

b) normele juridice să fie consecutive, stabile și predictibile;

c) transparente, publice și accesibile. [2, Art.4 alin.(3)]

În pofida acestui fapt, oricum, din păcate sunt identificate o multitudine de legiferări unde sunt prezente reguli de conduită care lasă un spațiu larg de acțiuni subiecților de drept, pentru a face uz de ele în mai multe categorii de situații total diferite. Un exemplu elocvent în acest sens este cel cu privire la una din modalitățile de stingere a obligației fiscale și anume cea prin anulare. [3, Art.172] Potrivit acestui articol „stingerea obligației fiscale prin anulare se efectuează prin acte cu caracter general sau individual, adoptate conform legislației”.

Făcând o cercetare minuțioasă a acestor norme juridice, îți trezește o stare de neclaritate, imprecizie, lipsă de logică și caracter practic, adică anume acele trăsături care sunt prestabilite în mod imperativ de către legiuitor, la art.53 alin.(3) în legea privind actele legislative nr.780 din 27.12.2001.

Pe această cale, este de remarcat că în viziunea autorului, varianta normativă pe care a atribuit-o legiuitorul acestui regim juridic nu este una dintre cele mai reușite. Deducția dată se întemeiază pe aceea că norma juridică care a fost anterior nominalizată, contravine unei părți din principiile fundamentale ale dreptului în general, [4, art.art.16 și 54] a celor specifice dreptului fiscal [5, art.6 alin.(8)], precum și a celor care predomină în doctrina de specialitate. [6, pp.31-33, 35-38.] Mai mult ca atât, se poate afirma că datorită acestei norme de drept, devine imposibil realizarea sarcinilor ce sunt prestabilite la art.58 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova, adică „sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale”.

În conformitate cu art.16 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova, este statuat că „toți cetățenii Republicii Moldova sunt

egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”. Tot în legea supremă al statului nostru, la art.54 alin. (1) mai este stabilit că „în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului”. La alineatul doi din același articol mai este fixat că „exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării ...”.

Prin urmare, dacă ar fi să analizăm art.172 Cod fiscal al RM prin prisma normelor constituționale care au fost indicate mai sus, atunci se poate afirma, că în anumite situații unii contribuabili pot fi favorizați, în raport cu alți semeni de-ai lor ce întrunesc aceleași condiții, atât factic, cât din punct de vedere juridic.

În legea-cadru a dreptului fiscal din RM, la art.6 alin.(8) este stabilit că întreg sistemul de impozite și taxe care au fost enumerate la art.6 alin.(5) și (6) Cod fiscal al RM au la bază mai multe principii. O parte dintre aceste principii sunt: neutralitatea impunerii, certitudinea, echitatea fiscală, stabilitatea fiscală ș.a.[7] Astfel, complementar la argumentele ce au fost prezentate mai sus, este consolidată opinia cu privire la abaterile pe care le conține norma juridică cu privire la modul de stingere a obligației fiscale prin anulare.

Mai trebuie remarcat că în pofida la aceea că știința jurisprudenței nu reprezintă un izvor de drept, oricum nu poate fi negată importanța și influența sa asupra cadrului legal. Astfel, trebuie evidențiat că art.172 cod fiscal al RM, contravine inclusiv și unei părți din principiile doctrinare ale impunerii fiscale, precum și a celor care se referă la politica fiscală. Unele dintre acestea sunt: maxima de justiție, maxima de certitudine, nediscriminarea, lipsa arbitrariului etc.

Pentru a intui care a fost logica legiuitorului la instituirea art.172 în Codul fiscal al RM în varianta care este și în prezent, înainte de toate trebuie să fie înțeleasă esența obligațiilor fiscale, care este regimul juridic aplicabil unei atare ca-

tegorii de raporturi juridice, care sunt modalitățile de executare a obligațiilor fiscale etc.

Așadar, fundamentarea acestei categorii de raporturi juridice își are sediul în legea supremă a statului, unde este expres stabilită că „cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice”. [8, art.58 alin.(1)] Aceeași categorie de relații sociale, sunt reglementate inclusiv în: tratatele internaționale din domeniu care este examinat și la care Republica Moldova este parte, în Codul fiscal al RM, actele legislative, precum și în actele normative ce sunt adoptate de către autoritățile publice centrale de specialitate și de către autoritățile publice locale, care sunt adoptate în același scop.

Una din subdiviziunile esențiale cu privire la instituția obligațiilor fiscale este anume aceea care se referă la stingerea obligațiilor fiscale. Astfel, în Codul fiscal al RM sunt enumerate în mod exhaustiv toate modalitățile de stingere a obligațiilor fiscale, [9, art.170] printre care se regăsește și cea prin anulare.

Dacă ar fi efectuată o analiză comparativă dintre normele juridice de drept fiscal din Republicii Moldova, cu cele ale unui alt stat, cum ar fi ale României, anume în partea ce ține de stingerea obligațiilor fiscale prin anulare, atunci trebuie remarcat că există o mare discrepanță cu privire la chestiunea cercetată.

Conform art.178 Cod de procedură fiscală român, [10, art.178], sunt stabilite categoriile de creanțe (obligații) fiscale și când anume acestea pot fi supuse anulării:

(1) În situațiile în care cheltuielile de executare, exclusiv cele privind comunicarea prin poștă, sunt mai mari decât creanțele fiscale supuse executării silite, conducătorul organului de executare poate aproba anularea debitelor respective. Cheltuielile generate de comunicarea somației și a adresei de înființare a popririi sunt suportate de organul fiscal.

(2) Creanțele fiscale restante aflate în sold la data de 31 decembrie a anului, mai mici de 40 de lei, se anulează. Plafonul se aplică totalului creanțelor fiscale datorate și neachitate de debitori.

(3) În cazul creanțelor fiscale datorate bugetelor locale, suma prevăzută la alin.(2) reprezintă limita maximă până la care, prin hotărâre, autoritățile deliberative pot stabili plafonul creanțelor fiscale care pot fi anulate.

Concomitent cu aceasta, nu trebuie de uitat că chiar și în legislația fiscală a României, această modalitate de stingere a obligațiilor fiscale nu a avut permanent o reglementare normativă în varianta care a fost expusă anterior. Aceasta se poate constata atât din cadrul legal vizat, [11, Art.96] care pe parcursul timpului a fost supus modificărilor, completărilor și cu ulterioara abrogare a lor, cât și din literatura de specialitate. [12, p.706] Oricum, chiar și în versiunea cea abrogată era stipulat că „în situația în care cheltuielile de executare pot fi mai mari decât obligațiile bugetare supuse executării silite, organele Ministerului Finanțelor pot aproba anularea debitelor respective”.

Adițional la argumentele care au fost expuse anterior mai trebuie de remarcat că o parte din reprezentanții autorităților publice centrale, care au atribuții de implementare și gestionare a reformelor în domeniului financiar-fiscal, nu este de acord cu stingerea obligațiilor fiscale, prin intermediul art.172 Cod fiscal al RM, în varianta care este stabilită în prezent. Ca efect la aceasta, din aceleași considerente, aceeași părere o împărtășesc și în privința actelor legislative [13] și normative, [14] care sunt destinate să pună în aplicare norma de drept investigată.

Asupra acestui subiect, a fost expusă opinia reprezentanților autorităților publice centrale într-un mod mai detaliat, după ce Republica Moldova a avut o experiență nereușită de amnistiere a obligațiilor fiscale. [15] Una din aceste ocazii, a avut loc în timpul dezbaterilor în ședința Curții Constituționale a R. Moldova, atunci când a fost examinată excepția de neconstituționalitate a unei prevederi din Legea nr.1164-XIII din 24 aprilie 1997. [16]

Tot atunci s-a constatat că în baza modificărilor care au fost realizate prin intermediul legii nr.111-XVI din 27 aprilie 2007, au fost iertate restante în sumă de 4,3 miliarde de lei. [17] Din aceeași sursă, mai constatăm că de acest act de clemență au beneficiat aproximativ 30 de mii de companii de stat și private. Cu toate acestea, oricum persistă ideea că subiecții care au căzut sub incidența amnistiei fiscale trebuia în primul să fie condiționați ca să nu acumuleze noi datorii la bugetele respective. Însă atunci când analizăm în detaliu starea de fapt și a toți factorii luați împreună, cu regret constatăm că, nu-și îndeplinesc obligațiile față

de stat nu acei agenți economici cărora le este cu adevărat greu, dar cei care au fost privilegiați pe parcursul mai multor ani. Tratatul neechitabil al agenților economici, al contribuabililor este principala cauză a acumulării datoriilor în lanț la buget și a indisciplinei financiare. Mai mult ca atât, după ce a fost aplicată amnistia fiscală, oricum au fost și sunt întâlnite situații când agenții economici care au căzut sub incidența iertărilor de impozite, taxe și a altor categorii de contribuții, generează noi restanțe la bugetele respective.

Prin urmare, s-ar putea afirma că implementarea unui asemenea exercițiu, în maniera, care a fost realizată în R. Moldova, nu doar presupune radierea unor restanțe fiscale. Adicional la această operațiune, pentru unii contribuabili mai sugerează idei negative, ca pe viitor să nu respecte legislația fiscală cu privire la executarea obligațiilor fiscale, în termenele și condițiile care sunt stabilite în acest sens.

Culmile obrăzniciei nu aveau să fie atinse dacă contribuabilii rău platnici și autoritățile publice locale nu aveau să nu înainteze cereri către Inspectoratul Fiscal Principal de Stat din R. Moldova, prin intermediul cărora să ceară o nouă amnistiere. Solicitățile respective sunt înaintate chiar dacă art.180 Cod fiscal al RM reglementează înlesniri la plata obligațiilor fiscale restante. Aceeași normă juridică, mai stabilește care sunt temeiurile justificative, condițiile și procedura stabilită la aplicarea unei asemenea facilități.

Chiar dacă reprezentanții autorităților publice centrale și-au exprimat dezacordul față de stingerea obligațiilor fiscale prin anulare în varianta care este stabilită în prezent, oricum cadrul legal a rămas intact la acest compartiment. Prin urmare, consider că în cazul dat mai persistă riscul de a fi repetată experiența nereușită din anul 2007. În viziunea autorului, ar fi suficient ca la art.27-29, 34 și 41 din legea nr.1164-XIII din 24 aprilie 1997 pentru punerea în aplicare a titlurilor I și II ale Codului fiscal, să fie preschimbata data, luna și anul „... 1 ianuarie 2007 ...”, de exemplu cu „... 1 ianuarie 2012 ...”, și ca efect, poate avea loc exact același rezultat, care a avut loc odată cu implementarea modificărilor, în baza legii nr.111-XVI din 27 aprilie 2007.

O altă obiecție la legea nr.1164-XIII din 24 aprilie 1997 constă în aceea că o parte din

normele de drept, care sunt destinate stingerii obligațiilor fiscale prin anulare, contravin inclusiv și unei părți din rigorile stabilite prin intermediul legii privind transparența în procesul decizional. [18] Un astfel de exemplu, ar putea servi norma juridică în care este stabilit că „autoritățile administrației publice locale, în scopul executării prevederilor prezentului capitol, sunt în drept să ia decizii cu privire la efectuarea amnistiei fiscale ...”. [19, art.34 alin.(5)] Astfel, autorul este de părerea că la adoptarea deciziei de realizare a amnistiei fiscale de către persoana împuternicită de autoritățile administrației publice locale poate avea un caracter subiectiv. Adică, ar putea fi influențată prin diferite modalități.

Conchizând întreg concursul de împrejurări, care au fost abordate în prezenta lucrare, consider că este mai mult decât necesar de a efectua un șir de modificări și completări în legislația fiscală pe marginea subiectului analizat. O parte din acestea sunt:

1. De revizuit în totalitate conținutul art.172 Cod fiscal al Republicii Moldova, astfel încât norma juridică să fie menită spre anularea anume acelor obligații fiscale a căror executare presupune irosire nejustificată de resurse financiare și umane. Ulterior este necesar de efectuat o analiză complexă, în temeiul căreia să fie identificată suma de bani minimă necesară pentru executarea obligațiilor fiscale. Drept urmare, să fie instituit un plafon-limită al cumulului de impozite, taxe și altor tipuri de contribuții pe care le datorează un anumit contribuabil. Însumarea respectivă pentru stingerea obligației fiscale prin anulare să nu fie efectuată imediat după momentul când contribuabilii aveau posibilitatea să o execute benevol, ci o dată la 2-3 ani.

2. Ca o consecință la prima propunere, este evident că trebuie să fie pusă în aplicare această normă de drept. Prin urmare, va fi nevoie de adoptat acte normative, care vor fi destinate la executarea art.172 cod fiscal al RM.

3. Concomitent cu aceasta, să fie modificate sau unde este necesar chiar abrogate în mod expres toate actele legislative și normative care în prezent reglementează acest tip de raporturi juridice.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994, art.1 alin.(3).
2. Legea privind actele legislative nr.780 din 27.12.2001, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.36-38/210 din 14.03.2002, art.4 alin.(3).
3. Codul fiscal al Republicii Moldova, legea nr.1163 din 24.04.1997, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.62/522 din 18.09.1997, art.172.
4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994, art.art.16 și 54.
5. Codul fiscal al Republicii Moldova, legea nr.1163 din 24.04.1997, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.62/522 din 18.09.1997, art.6 alin.(8).
6. Alexandru Armeanic ș.a., *Drept fiscal*, Ed. Museum, Chișinău, 2001, p.31-33, 35-38.
7. Din tâlmăcirile acestor principii, se constată că legiuitorul a indicat condițiile pe care trebuie să le întrunească cadrul legal pentru stabilirea și perceperea impozitelor și a taxelor. Totodată, din același context se prezumă inclusiv cazurile în care poate avea loc absolvirea contribuabililor de la vărsarea acestor tipuri de contribuții. Însă, pentru a nu admite intuirea interpretării acestor principii, consider că trebuie ca art.6 alin.(8) să aibă conținutul propus la sfârșitul acestei lucrări.
8. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994, art.58 alin.(1).
9. Codul fiscal al Republicii Moldova, Legea nr.1163 din 24.04.1997, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.62/522 din 18.09.1997, art.170.
10. Codul de procedură fiscală român, Ordonanța nr.92 din 24.12.2003, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.513 din 31.07.2007 (cu ultimele modificări și completări), art.178.
11. Ordonanța Guvernului României, privind executarea creanțelor bugetare, nr.11 din 23.01.1996, MO nr.23 din 31.01.1996, (abrogată), art.96.
12. Dan Drosu Șaguna, *Tratat de drept financiar și fiscal*, Ed. ALL BECK, București, 2001, p. 706.
13. Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlurilor I și II ale Codului fiscal, nr.1164-XIII din 24.04.1997, republicată în MO, ediție specială din 08.02.2007 pag.105; și în redacția Legii nr.111-XVI din 27.04.2007.
14. Hotărârea Guvernului din RM pentru aprobarea unor regulamente cu privire la modalitatea efectuării amnistiei fiscale nr.638 din 08.06.2007, MO nr.82-85/670 din 15.06.2007; Ordinul Ministerului Finanțelor din RM cu privire la aprobarea Indicațiilor metodice privind reflectarea în evidența contabilă a legalizării capitalului și amnistiei fiscale nr.52 din 30.05.2007, MO nr.86-89/388 din 22.06.2007; Scrisoarea IFPS RM, nr.17-6-06/564-3115 din 11.07.2007 cu privire la scrisoarea metodologică privind aplicarea amnistiei fiscale în condițiile stabilite de Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.111-XVI din 27.04.2007, *Contabilitate și audit* nr.7/104 din 2007 etc.
15. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.111 din 27.04.2007, MO nr.64-66/300 din 11.05.2007.
16. Hotărârea Curții Constituționale din Republica Moldova nr.21 din 02.09.2010 asupra excepției de neconstituționalitate a unei prevederi din Legea nr.1164-XIII din 24 aprilie 1997 pentru punerea în aplicare a titlurilor I și II ale Codului fiscal în redacția Legii nr.111-XVI din 27 aprilie 2007 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, MO 163-165/21, 10.09.2010.
17. <http://www.contabilsef.md/newsview.php?l=ru&id=2504&idc=13>.
18. Legea Republicii Moldova privind transparența în procesul decizional, nr.239 din 13.11.2008, MO 215-217/798, 05.12.2008.
19. A se vedea art.34 alin.(5) din legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlurilor I și II ale Codului fiscal, nr.1164-XIII din 24 aprilie 1997, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova republicată în MO, ediție specială din 08.02.2007 p.105.

Roman VOZIAN,
lector-asistent al Catedrei „Drept polițienesc”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

NOȚIUNEA, ESENȚA ȘI CARACTERISTICILE DEFINITORII ALE CONCEPTULUI DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE

Rezumat

Ca element fundamental al societății, familia este compusă din persoane înzestrate cu anumite atribuții, drepturi și îndatoriri, iar ca realitate afectivă, educativă, culturală, civică, economică și socială familia trebuie să se bucure de deplină protecție și sprijin, să beneficieze de drepturile și serviciile necesare pentru a-și exercita plenar funcțiile care îi revin. Violența în familie este unul din fenomenele principale care lezează drepturile membrilor familiei, precum și pune în pericol existența și buna funcționare a relațiilor de familie, însă pentru a realiza unele acțiuni în vederea eliminării acesteia din viața privată este necesar mai întâi de a delimita noțiunea de violență în familie de cea de violență în general.

Summary

As a fundamental element of society, the family is composed of persons endowed with certain powers, rights and duties, and as reality, educational, civic, cultural, social and economic family must enjoy full protection and support, to benefit from their rights and the services needed to fully exercise the functions assigned to. Family violence is one of the main phenomena which infringe the rights of family members, as well as endanger the existence and proper functioning of family relations, but to carry out some actions in order to eliminate the privacy it is necessary first to delineate the concept of violence in the family violence in general.

Pentru a putea da o definiție a violenței în familie, ne-am propus să facem o delimitare a noțiunii acesteia de noțiunea de violență în general.

Definirea violenței s-a dovedit a fi o încercare extrem de dificilă. Acest fapt se explică prin complexitatea fenomenului, dar și prin marea diversitate a formelor sale de manifestare. Nu în ultimul rând, dificultatea a apărut și din cauza asocierii și, uneori, chiar a confundării violenței cu agresivitatea. Specialiștii din domeniu au făcut însă o serie de delimitări între cele două concepte care se cuvin a fi menționate.

Noțiunea de violență este discutată în relație cu cea de agresivitate. Rădăcina latină a termenului violență este *vis*, care înseamnă „forță” și care trimite la ideea de putere, de dominație, de utilizare a superiorității fizice, deci a forței, asupra altuia.

Termenul „agresivitate” vine din latinescul *adgradior*, care înseamnă „a merge către...”, și a evoluat apoi în *agredire*, ce semnifi-

fică „a merge către... cu un spirit belicos, cu tendință de a ataca”. În sens etimologic, noțiunea de „agresivitate” trimite la o potențialitate individuală, la capacitatea de a înfrunța un obstacol, de a se confrunța cu altul și a nu da înapoi în caz de dificultate.

Nicolae Mitrofan, în *manualul de Psihologie Socială*, afirmă că „agresivitatea poate fi considerată o caracteristică a acelor forme de comportament orientate distructiv, în vederea producerii unor daune, fie ele materiale, moral psihologice, sau mixte”. De remarcat că în mod frecvent agresivitatea este asociată sau chiar confundată cu violența. Însă putem vorbi și despre cazuri de conduită agresivă (este clară intenția de a vătăma, de a face rău) în forme nonviolente.

Diferența dintre agresivitate și violență este una de grad, violența implicând acte agresive extreme și excesive trimite la ideea de putere, de dominație, de utilizare a superiorității fizice asupra altuia.

Maria Roth-Szamoskozi afirmă că vio-

lența este universal prezentă, dar totodată și condamnată, întrucât ea afectează viața umană atât la nivel interpersonal, cât și la nivel social. La nivel interpersonal prin: acte de delincvență, acte de criminalitate, violență fizică, emoțională și psihologică dintre persoane (membrii de familie sau din afara ei), iar la nivel social prin: războaie, inegalități sociale, conflicte intercomunitare și între națiuni [1].

Violența nu trebuie asimilată cu conflictul, sau cu abuzul. Conflictul este divergența sau diferența de opinii și interese (în varianta cea mai simplă), care are forme diferite de manifestare pe un quantum care poate ajunge la extreme dacă nu este rezolvat în stadiile incipiente. Abuzul reprezintă exagerarea unui fapt reprobabil, care se repetă (apare frecvent în violența domestică).

Dincolo de multitudinea sensurilor cu care se asociază, violența este un abuz de putere, fiind legată, aproape întotdeauna, de o poziție de putere și de impunerea acestei puteri asupra celorlalți. Această caracterizare definește, cel mai bine, situația bărbatului în raport cu cea a femeii, copilului sau vârstnicului. Totuși, în mod aparent paradoxal, adeseori, chiar lipsa de putere determină violența. Conștiința lipsei de putere, în multe cazuri, provoacă o nevoie de afirmare atât de puternică încât devine agresivitate distructivă, care, în ultimă instanță, conduce la violență. Aceasta poate explica, în mare măsură, frustrările care caracterizează numeroși bărbați agresori, dar și actele de violență comise de femeile agresoare [2].

Există o multitudine de definiții privind noțiunea de violență, dar definiția cea mai cuprinzătoare este aceea dată de Organizația Mondială a Sănătății, care înțelege prin violență: „amenințarea sau utilizarea intenționată a forței fizice sau a puterii împotriva propriei persoane, a altei persoane, împotriva unui grup, sau a comunității, și care antrenează un risc crescut de a produce un traumatism, un deces, o daună psihologică, o dezvoltare anormală sau o privațiune”. În această definiție, OMS definește violența în raport cu sănătatea și starea de bine din punct de vedere fizic, psihic și social.

Juridic, violența înseamnă folosirea forței fizice sau a altor mijloace persuasive pentru a aduce prejudicii unor bunuri sau o vătămare a integrității unei persoane. În acest sens violența are un caracter premeditat, „este elaborată cu intenție sau semnificând intenția de a produce o suferință sau un prejudiciu fizic altei persoane” [3].

Codul Penal al Republicii Moldova incriminează fapte care în mecanismul de producere includ violența, deși nici un text nu prevede o infracțiune cu o asemenea denumire și nici în Capitolul XIII, unde se explică înțelesul unor termeni sau expresii, nu se arată care este conținutul aceste noțiuni.

Doctrina arată că violența semnifică orice act de constrângere fizică, directă sau indirectă, de o anumită finalitate [4], și este o acțiune umană ce presupune intensificarea brutalității, realizate cu ajutorul forței, aceasta fiind orientată împotriva unei persoane, situații, comunități sau împotriva oricărui alt obiect, acțiune în urma căreia obiectul poate fi distrus [5].

În fine, subliniem că violența, ca formă de coerciție, înseamnă cel mai înalt grad de intensitate în aplicarea nu numai a forței materiale, ci și a altor măsuri de coerciție. Actul de violență nu poate fi redus numai la coerciție, el poate îndeplini și funcția de reprimare sau chiar de nimicire a obiectului violenței.

Violența în familie reprezintă o problemă socială extrem de gravă, iar specialiștii o consideră o formă de tortură datorită caracteristicilor sale [6]. Impactul social al violenței în familie este extins, deoarece aceasta afectează nu numai victimele, dar și persoanele care sunt martore sau au cunoștință de situații de violență în familie.

Potrivit documentelor Consiliului Europei [7], violența în familie reprezintă „orice act sau omisiune comisă în interiorul familiei de către unul dintre membrii acesteia și care aduce atingere vieții, integrității corporale sau psihologice sau libertății altui membru al acelei familii și vătămă de manieră gravă dezvoltarea personalității sale”.

Conform Platformei de acțiune de la Beijing[8] adoptată la a patra Conferință

Mondială asupra Problemelor Femeilor din 1995, termenul „violență împotriva femeilor” înseamnă orice act de violență fundamentat pe diferența de gen, care rezultă sau care poate rezulta într-o vătămare sau suferință fizică, sexuală sau psihologică a femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acte, coerciția sau privarea arbitrară de libertăți, indiferent dacă acestea apar în viața publică sau privată.

Definiția legală a noțiunii de violență în familie este dată la art.2 al Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie[9], orice acțiune sau inacțiune intenționată, cu excepția acțiunilor de autoaparare sau de apărare a unor alte persoane, manifestată fizic sau verbal, prin abuz fizic, sexual, psihologic, spiritual sau economic ori prin cauzare de prejudiciu material sau moral, comisă de un membru de familie contra unor alți membri de familie, inclusiv contra copiilor, precum și contra proprietății comune sau personale.

Persoanele violente manifestă o serie de comportamente agresive repetitive (rareori violența se manifestă printr-un singur incident), în forma unor combinații de acte coercitive și de atac, de mai multe tipuri. De aici și violența în familie are caracteristici care o fac diferită de alte tipuri de violență apărute incidental sau în alte contexte și o dinamică sau ciclu de manifestare aparte bazate pe tipul de relație care există între victimă și agresor. Este un fenomen grav, o problemă comunitară, socială și de sănătate publică ce afectează în principal femeile. Deci prin prisma definiției de mai sus deducem că violența în familie poate să îmbrace mai multe forme, mai mult sau mai puțin vizibile, precum violența fizică, psihologică, sexuală, economică și socială.

Violența domestică, comparativ cu alte tipuri de violență, are aspectele ei specifice, incriminate prin lege. Acestea sunt:

- accesul permanent al agresorului la victimă.

În spațiul privat al căminului nu există locuri sigure, de „adăpostire” și tocmai de aceea are controlul total asupra victimei sau victimelor. Se evidențiază aici un aspect de terorizare și de neputință a victimelor.

- desfășurarea previzibilă a evenimentelor de violență în formă ciclică, cu episoade multiple, inevitabile, tot mai frecvente și severe în timp.

- antrenarea întregului sistem al familiei.

Toți membrii familiei violente devin victime directe și indirecte ale agresorului.

- în cazul violenței domestice apar modificări de structură a personalității tuturor celor implicați.

Victima își va pierde încet stima de sine și va dezvolta indezirabile mecanisme defensive prin care va încerca să facă față situației.

Riscul de a ceda într-un anumit moment crește pe măsură ce situația se cronicizează. El poate ajunge un șomer cronic, un alcoolic păstrînd relații cu mediul social din afara familiei doar în grupuri selectate din mediile marginale, cu tulburări de integritate socială.

- relațiile emoționale dintre cei doi poli ai conflictului sunt un alt specific al violenței domestice.

Poate că cea mai deviantă manifestare emoțională în relația agresor-victimă e sindromul Stockholm. Sindromul, descris în situații de teroare în care victimele ajung să se simtă legate emoțional de agresor, să fie de partea acestuia în cazul în care s-ar lua măsuri din afară împotriva lui, e o manifestare patologică a atașamentului. Regulile după care se instaurază această trăire sau amenințarea vieții și intercalarea unor momente de slăbire a amenințării sau chiar de îngăduință și înțelegere, în cursul amenințării.

- caracterul secret, privat, care face ca victima să aibă un acces mai mic la surse de sprijin, apare invariabil în cazul violenței în familie.

Dacă la început, victimele surprinse de agresor ar avea intenția de a căuta ajutor, de a spune celor apropiați, în timp, ele nu o mai pot face, deoarece se supun unui ordin mai mult sau mai puțin explicit al agresorului, acela de a-și îndepărta familia și prietenii, cei la care ar putea să recurgă în momentele dificile.

- neintervenționismul.

Reprezintă tendința celorlalți de a trece sub tăcere astfel de manifestări și e un specific

consemnat de toată literatura din domeniu. Acest specific al violenței domestice l-a condus pe Felson la o descriere triunghiulară a ei, având următoarele puncte de sprijin: agresor, victimă și „gardianul absent”.

• violența domestică are un registru larg de manifestări: psihice, fizice, sexuale și sociale. Ele se pot combina într-un amalgam infernal și cu anumite consecințe evidente, de suprafață, dar și de profunzime asupra victimelor.

Bibliografie

1. Maria Roth-Szamoskozi, *Copii și femei victime ale violenței*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005.
2. Sorin M. Rădulescu, *Sociologia violenței intrafamiliale*, Ed. Lumina Lex, București, 2001.
3. A.M. Straus, „Family violence against children: a challenge for society”, in *Journal of Minnesota School of Social Work and the Domestic Abuse Project*.
4. V. Bujor, Ion Miron, *Violența sexuală: aspecte juridico-penale și criminologice*, Chișinău, 2001.
5. C. Gros, *Dicționar enciclopedic de psihiatrie*, București, 1992.
6. V. Coomaraswamy, „Lupta împotriva violenței domestice: obligațiile statului”, în *Raportul special al Națiunilor Unite pe problema violenței împotriva femeilor pentru perioada 1994-2003*.
7. Recomandarea nr. R(85) cu privire la violența în familie a Consiliului Europei adoptată la 26.03.1985.
8. Națiunile Unite (Departamentul de Informare Publică), a patra Conferință Mondială asupra problemelor femeilor, Beijing, China, 15,09,1995, Platforma de acțiune și Declarația de la Beijing publicată în 1996.
9. Legea Republicii Moldova nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie din 01.03.2007, publicată în Monitorul Oficial Nr. 55-56 din 18.03.2008.

**MANAGEMENT,
INSTRUIRE APLICATIVĂ
ȘI TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE**

Vitalie STRUNGARU,

șef al Catedrei „Pregătire militară și tactică specială”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

Alin BULBAȘ,

lector al Catedrei „Pregătire militară și tactică specială”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

MĂSURILE DE NEUTRALIZARE ȘI LOCALIZARE A DEZORDINILOR DE MASĂ

Summary

Measures to neutralize and location of mass disorder. Crime prevention training and attempted to stage. Disturbing public order and calm are deeply immoral acts, present an obvious social danger. Police officers have special obligation always to exercise functions which came from the law, to serve for society and to protect all people against illegal actions. Also the basic professional training must be change to training based on keeping and support rights and fundamental freedoms of citizens. Those requirements was introduced from law practice of European Commission refere to Moldavian Republic in time of last years. Professional intervention consist from complex of actions implemented by police officers and military troops of carabinieri, provided by store of knowledges and practical skills which are necessary in implementation services with keeping of three principles: legality, protection and efficiency.

Crime and Disorder within society adversely affects the publics quality of life, reduces opportunities for economic and social regeneration, violates people's freedoms and rights and so on. Crime and disorder reduction is therefore a major role for the police.

Prevenirea infracțiunilor la etapele de pregătire și tentativă. Tulburarea ordinii și liniștii publice fiind fapte profund imorale, prezintă implicit un vădit pericol social. Sub aspectul său de atingere adusă bunelor moravuri, fapta este periculoasă tocmai prin „ultragierea”, prin lezarea sentimentului comun de pudoare.[1, p. 110-112] Săvârșirea acestei fapte provoacă reacția uneori violentă din partea celor din jur și, în orice caz, tulbură starea de bună conviețuire socială. [2, p. 5] Această direcție a activității preventive presupune îndemnarea persoanelor la renunțarea benevolă la realizarea infracțiunii și la fel curmarea acțiunilor inițiale ilicite.

La etapa pregătitoare a organizării și participării la dezordinile de masă prevenirea infracțiunii în cauză poate fi realizată prin identificarea persoanelor (grupului de indivizi), care pregătesc armele sau mijloacele sau creează intenționat condițiile pentru comiterea pogromurilor, incendierilor, distrugerilor și altor acțiuni ilicite. Activitățile inițiale ale dezordinilor de masă se exteriorizează în elaborarea unui plan (scenariu) al excesului; prin orientarea corespunzătoare a participanților

atentărilor infracționale ulterioare; în întocmirea listelor obiectelor atentării; prin pregătirea suporturilor materiale de orice natură, îndreptate spre provocarea dezordinilor; în colectarea armelor de foc, albe, suplimentelor de luptă și substanțelor explozive.

De regulă, acțiunile pregătitoare sunt comise pe ascuns, ceea ce complică indiscutabil descoperirea acestora. La faza respectivă a activității infracționale este foarte greu de a stabili latura subiectivă a acesteia, de a demonstra pregătirea anume pentru comiterea dezordinilor de masă. Posibil, circumstanțele menționate explică lipsa în practica judiciară și de urmărire penală a dosarelor penale corespunzătoare.

La etapa de atentare, prevenirea dezordinilor de masă este realizată sub forma curmării unei acțiuni deja începute. Deoarece tentativa presupune un atentat nemijlocit, atunci curmarea acestuia constituie un mijloc important al prevenirii juridico-penale a activității ilicite.

Măsurile aplicate în vederea suprimării acestora pot fi clasificate în felul următor:

– reținerea persoanelor vinovate de atentatele nemijlocite;

- aplicarea măsurilor de înlăturare a condițiilor ce favorizează atingerea scopului infracțional;

- formarea condițiilor ce exclud posibilitățile atingerii lui;

- perfecționarea activității de asigurare a ordinii publice. [3, p.31]

Cel mai răspândit mijloc de curmare a dezordinilor de masă la faza atentărilor constituie reținerea persoanelor care favorizează tulburarea ordinii publice. După cum se știe, printre instrumentele eficace ale luptei cu dezordinile figurează instituția reținerii procesual-penale a bănuțului la săvârșirea infracțiunii. Aplicarea acesteia este aptă de a influența la conștiința și disciplina personală a oamenilor ce încalcă ordinea publică. Instituția legală în cauză a stabilit posibilitatea și legalitatea (în cazul respectării anumitor condiții) producerii daunelor la reținerea acestora. Violența aplicabilă în cadrul reținerii bănuțului se justifică prin necesitatea neutralizării, prevenirii efectelor social-periculoase nedorite.

Funcționarii organelor afacerilor interne la curmarea atentatelor social-periculoase și reținerea participanților acestora sunt în drept în situațiile excepționale să aplice și arma de foc. Ordinea și condițiile legalității aplicării armei sunt determinate de legislator (Legea cu privire la poliție din 18.12.1990). Analiza factorilor aplicării armei de către colaboratorii poliției și militarilor în scopurile curmării dezordinilor de masă a demonstrat că această măsură extremă a fost utilizată doar în situațiile când viața însăși a persoanelor menționate era expusă unui pericol real. Cu toate acestea este necesar de menționat că colaboratorii organelor de drept sunt obligați să aplice arma la îndeplinirea obligațiilor de serviciu în circumstanțele, când participanții dezordinilor comit infracțiuni grave provocatoare de leziuni grave, omoruri, distrugerii sau deteriorări ale clădirilor, instalațiilor etc.

În legătură cu aceasta o importanță actuală capătă elucidarea oportună, activă și obiectivă, explicarea în mijloacele de presă, în colectivele muncitoare a condițiilor aplicării licite a armei de către colaboratorii de poliție. Subaprecierea informării respective a cetățenilor duce la apariția zvonurilor și presupu-

nerilor greșite, la diminuarea autorității organelor de drept și cel mai periculos la posibila lipsă a susținerii din partea populației.

Prevenirea dezordinilor la etapa atentărilor poate fi realizată prin îndemnările la renunțarea benevolă la infracțiune. Persoana este supusă răspunderii penale doar în cazul în care acțiunea realizată de fapt conține componența unei alte infracțiuni. Prevăzând stimularea pentru neconsumarea infracțiunii, legea penală subliniază că refuzul la continuarea activității începute trebuie să fie benevol. [4, p. 33] Criteriul voluntar constă în aptitudinea reală a individului de a termina infracțiunea începută. Sarcina colaboratorilor organelor de drept ce curmează dezordinile de masă constă în a explica participanților la gloată esența refuzului de comitere a infracțiunilor, aceasta constituind circumstanță atenuantă. Este necesar de a avea în vedere, că refuzul benevol la atentate poate fi considerat realizat doar în situațiile când intervalul de timp dintre începutul atentării și urmările survenite este minimal. Însă circumstanța menționată nu trebuie să ducă la anihilarea instituției în cauză. Importanța acesteia a fost subliniată încă în secolul al XIX-lea de către profesorul de drept penal P.S. Taganțev: „Încetarea benevolă a tentativei înseamnă căința vinovatului. Statul nu este indiferent, deoarece pedeapsa penală urmărește pocăința persoanelor vinovate”.

Neaplicarea măsurilor legale și adecvate de influență asupra acțiunilor infracționale incipiente duce inevitabil la sporirea calitativă și cantitativă a indicilor acestora; creșterea agresiunii infractorilor; sporirea numărului acestora; creșterea pericolului social și parametrilor tentativelor. Aceasta, la rândul său, creează o tensiune considerabilă în relațiile dintre organele de drept și cetățeni, amplifică rezistența participanților agresivi ai „gloatei”, sporește povara urmărilor socio-politice și economice ale dezordinilor de masă. O astfel de atmosferă reduce hotarele activității organelor de drept, stârnind necesitatea aplicării măsurilor extreme.

Identificarea și atragerea la răspunderea penală a organizatorilor, instigatorilor, complicilor la dezordinile de masă. În mare parte, în urma acțiunilor active ale persoanelor menți-

onate se declanșează un mecanism de autodirijare a abaterilor studiate. Așadar, sondajele experților demonstrează că în cadrul creșterii numerice a organelor ce realizează profilaxia specială. Astfel, ar putea fi prevenite 70% din infracțiunile particulare sau de grup săvârșite de fapt, inclusiv dezordinile de masă. [5, p.18] Totodată, aceasta presupune că profilaxia este orientată special nu numai împotriva executorilor potențiali, însă în primul rând împotriva organizatorilor și instigatorilor infracțiunii.

Este indiscutabil, datele menționate mai sus presupun aplicarea posibilităților profilaxiei primare. În practică însă realizarea acesteia este complexă. Mai cu seamă, neaplicarea formei respective de prevenire al dezordinilor, diminuează simțitor întregul ansamblu al influenței preventive, nu numai la etapele anterioare exceselor, dar și în momentele nemijlocite ale începutului și evoluției ulterioare.

Cu siguranță, analizând eficacitatea incompletă a aplicării legii penale, este important de a nu se limita doar la critica argumentată a legii. Aceste motive pot fi legate de particularitățile percepției acestora de către populație, de deformarea psihologică a reprezentanților organelor competente.

Atitudinea deformată a colaboratorilor organelor de drept față de legea penală și funcția ei preventivă poate fi exprimată în: subestimarea normelor și institutelor juridice ce asigură diferențierea și individualizarea răspunderii; curmarea infracțiunilor la etapele inițiale; aplicarea formală a unor sau altor norme juridice fără clarificarea esenței lor social-politice. O astfel de deformare poate fi condiționată de o abordare greșită a realizării prevederilor legale, când un anumit grup de funcționari publici sunt pierduți din vedere și accesibilitatea organelor justiției penale. Toate acestea condiționează „dispariția” principiului respectării legalității în luptă cu criminalitatea; abuzul în mediul colaboratorilor organelor de drept; diminuarea bruscă a eficacității prevenirii încălcărilor.

Dezbaterea judiciară publică a infracțiunilor comise în cadrul dezordinilor de masă. Sentința judiciară asupra vinovăției (sau nevinovăției) individului și toată practica judiciară existentă, în general, constituie un mijloc efec-

tiv de convingere a cetățenilor în caracterul inevitabil al pedepsei penale pentru acțiunile ilicite. Importanța aplicării pedepsei în urma încălcărilor legii era menționată încă de profesorul C. Beccaria: „Certitudinea inevitabilității aplicării unei pedepse chiar și neînsemnate va produce efecte majore, decât teama în fața altor persoane cumplite, dar alăturată de speranța de a nu fi sancționat”. [6, p. 309]

Practica judiciară demonstrează tendințele examinării dosarelor penale în alte localități decât cele, unde s-au produs excesele.

Adoptând decizia de a transmite dosarul penal pentru examinare în alte instanțe judecătorești, organele întemeiază aceasta cu un șir de motive. De exemplu, tendința de a evita dezordinile repetate, drept pretext servind și însuși procesul judiciar și sentințele pronunțate; de a exclude tensiunea opiniei publice asupra judecătorilor; de a asigura protecția contra șantajului și teroarei; de a diminua tensiunea în localitate. Este indiscutabil faptul că circumstanțele enunțate pot influența considerabil dezbaterile judiciare. Cu toate acestea, este necesar de a ține cont de aspectele importante ale mecanismului de luptă cu criminalitatea.

Examinarea dosarelor penale în afara zonei săvârșirii infracțiunilor, pe lângă majorarea cheltuielilor materiale, poate să influențeze negativ părerea comunității. O astfel de practică poate stârni zvonurile și presupunerile despre impunitatea sancționării vinovaților sau impunerea unor pedepse aspre, comprimarea tensiunea dintre diferite grupe etnice ale populației. În astfel de cazuri, este sporită posibilitatea denaturării esenței sentințelor pronunțate. Deseori cetățenii privesc transferul dezbaterilor în altă localitate drept o încercare a organelor competente de a încălca legea, de a prejudicia drepturile participanților la proces, de a ascunde adevărul evenimentelor desfășurate. În fine, aceasta reduce efectul preventiv al dezbaterilor judiciare cu privire la dezordinile de masă.

La elementele de bază ale tacticii de curmare a dezordinilor de masă putem atribui:

- colectarea și analiza datelor;
- pronosticarea amplificării evenimentelor și variantelor acțiunilor ilicite;
- adoptarea imediată a deciziilor pen-

tru neutralizarea liderilor și grupărilor;

– concentrarea forțelor și mijloacelor întru crearea superiorității materiale și psihologice asupra participanților la dezordine de masă;

– satisfacerea cerințelor cetățenilor;
– utilizarea tuturor posibilităților de localizare a conflictelor fără aplicarea forței;
– demoralizarea organizatorilor, instigatorilor și altor participanți activi. [7, p. 20]

Elaborând planul tactic de curmare a dezordinilor de masă, este necesar de a aprecia posibilitatea realizării simultane a acestora în diferite locuri, creînd sistemul de suport și interacțiune al forței și mijloacelor de asigurare al ordinii publice. Dacă la etapa inițială prevenirea dezordinilor de masă nu este reușită și ca urmare s-a format o gloată și instigatorii au început să cheme la acte violente, conducătorul organelor afacerilor interne (conducătorul subdiviziunii operative), apreciind situația, determină caracterul manifestărilor, forțele și mijloacele necesare, disponibilitatea și concentrarea lor și adoptă decizia desfășurării operațiilor speciale.

Operația specială reprezintă un complex de activități și acțiuni operative, [8, p.149] de regim, de trupe și de altă natură, desfășurate de organele de drept, împreună cu unitățile de trupe și alte forțe cu care se cooperează, într-o perioadă limitată de timp, conform unei concepții generale și sub o conducere unică. [9, p. 5]

Succesul curmării și neutralizării situațiilor extreme (dezordinilor de masă) depinde în mare parte de acțiunile corecte, rapide și coordonate ale organelor, subdiviziunilor afacerilor și forțelor interne, ceea ce nu este posibil fără o planificare și o prelucrare preventivă a acțiunilor, a pregătirii speciale ale forțelor antrenate.

Pericolul deosebit al dezordinilor de masă constă în aceea că are loc distrugerea bazei societății, prin destabilizarea situației și ca urmare se ajunge la comiterea unor infracțiuni grave, se subminează autoritatea puterii de stat. Are loc dezorganizarea activității întreprinderilor industriale, de transport, a organelor de stat și obștești, fapt care duce la colosale pierderi materiale, fizice și morale. Ca rezultat al declanșării tulburării în masa, în regiuni se complică la maximum situația cri-

minogenă în general, apare pericolul de ieșire de sub control.

În cadrul categoriilor de persoane care favorizează tulburarea ordinii publice putem enumera astfel:

– indivizi cu coportament deviant;
– recidiviști;
– indivizi cu afecțiuni neuropsihice;
– fanatici religioși;
– rasiști, naționaliștii, mesagerii doctrinei fasciste și neonaziste.

În afara acestor categorii de indivizi se mai pot aminti și acei indivizi care, deși sunt conștienți că fapta comisă reprezintă o încălcare a legii, se detașează de normele sociale, propunînd altele noi, transformatoare. Acești indivizi nu mai pot fi clasificați în categoria devianțelor pentru că uneori normele de conduită care le propun corespund procesului social și îl anticipează. Se face astfel distincția necesară între comportamentul deviant și nonconformism ca orientare.

Din categoria indivizilor cu comportament deviant fac parte acei indivizi care prin conduita și atitudinea pe care o afișează se comportă antisocial, manifestîndu-se prin ură împotriva autorității, tendința spre violență și cruzime, distrugerea bunurilor materiale și ale persoanelor etc.

Comportamentul recidiviștilor este marcat cel mai frecvent de urmări adânci din perioada detenției. Nefiind la prima abatere, inclinațiile spre fapte antisociale capătă un caracter preponderent.

Indivizii cu afecțiuni neuropsihice percep evenimentele realității într-un mod situat în afara normativului din punct de vedere clinic. Reacțiile neuropsihice sunt imprevizibile și oscilează într-un cadru larg de la o extremă la alta. Sunt cei mai periculoși datorită absenței (în anumite cazuri) a echilibrului și simțului de conservare. Actele acestora sunt nesăbuite, incontrollable și au, de regulă, un aspect violent.

Fanaticii religioși sunt indivizii care se manifestă atunci când acțiunea generală își găsește similitudinile necesare în propriul sistem de valori. Când această condiție este îndeplinită, acțiunile lor devin periculoase, cu un pronunțat caracter antisocial.

Rasiștii, naționaliștii, mesagerii doctrinei

lor fasciste și neonaziste pe fondul propunerilor doctrinare acționează în comun cu celelalte categorii de indivizi, purtând simbolul și ideologia grupului din care fac parte. Fascismul și neonazismul și-au manifestat prezența în ultima perioadă în cadrul adunărilor și manifestărilor publice, unde au găsit terenul favorabil propagării propriei ideologii.

Cunoașterea acestor categorii de indivizi, anticiparea acțiunilor probabile, evoluarea și analiza rolului în cadrul grupului, constituie latura fundamentală în vederea menținerii ordinii publice.

Când apar tulburări, mulțimea crește vertiginos din contul cetățenilor întâmplători ce se află în trecere. În asemenea situații numărul mulțimii poate crește de la câteva mii la zeci de mii. Mulțimea creată, după structura sa, este neinformată, în ea se poate evidenția trei grupe de bază.

Din prima fac parte organizatorii și instigatorii. De regulă, este cea mai puțin numeroasă, în schimb cea mai periculoasă parte a mulțimii, deseori prin acțiunile sale dă tonul principal mulțimii. În această grupă deseori se află grupurile de extremiști create din timp și instruite, destinate să opună rezistență fizică forțelor de ordine.

În a doua grupă intră acea parte a mulțimii care imită destul de activ instigatorii. Această grupă este cea mai numeroasă realizând cea mai mare parte din acțiunile de distrugerea. Sub influența instigatorilor, această grupă se organizează repede, devenind un tot întreg. Cel mai activ în această grupă acționează minorii care nu sunt implicați în învățătură și care au fost anterior judecați.

Din a treia grupă fac parte persoanele curioase, care caută să afle ce s-a întâmplat, ce se întâmplă, cum va evolua situația. Această este partea mulțimii care nu participă nemijlocit la tulburări, ci contribuie la rezolvarea corectă a conflictului, dispersându-se liniștit.

Nimerind sub influența instigatorilor, mulțimea e în stare să treacă la tulburări de masă în cazurile, în care se convinge de derutarea și slăbiciunea organelor de interne. În cadrul desfășurării dezordinilor în masă un exemplu al aplicării instituției în cauză îl constituie reținerea organizatorilor și altor persoane participante la pogromuri, incendieri și

alte acte similare.

Enumerarea acestor detalii nu este deplină deoarece metodele de localizare și prevenire a dezordinilor de masă presupune un ansamblu de măsuri mai complexe, adică sunt realizate în situații foarte complicate și aceste recomandări sunt doar un pas înainte în perfectarea și în reorganizarea acțiunilor de intervenție a colaboratorilor organelor de drept necesare prevenirii și curmării dezordinilor de masă.

Bibliografie

1. Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestațiilor cu caracter de masă. Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 28-29.01.2010, Ministerul Afacerilor Interne al RM, Academia „Ștefan cel Mare”, Fundația HANNS SEIDEL, Chișinău 2010, p. 110-112.
2. Gh. Chirița, Șt. Belecciu, V. Strungaru, *Cadrul legal de aplicare și specificarea mijloacelor speciale*, material didactic, Chișinău, 2011.
3. В.Д. Иванов, *Борьба органов внутренних дел с покушениями на преступления*, Хабаровск, 1987.
4. Codul penal al Republicii Moldova, Cap. VI „Liberarea de răspundere penală”, art. 56 Liberarea de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bună voie la săvârșirea infracțiunii. Chișinău, Tipografia „Reclama” SA, 2010, p.13.
5. Г.М. Миньковский, *Проблемы законности в деятельности по предупреждению преступлений. Профилактика правонарушений: перспективы исследования*, Рига, 1990.
6. Ч. Беккария, *О преступлениях и наказаниях*, Москва, 1939.
7. В.Н. Соглаев, *Организация деятельности ОВД в особых условиях*, Москва, 1994.
8. Regulamentul serviciului de luptă al trupelor de carabinieri, aprobat prin ord. MAI nr. 118 din 15 aprilie 2002, Chișinău, 2002.
9. *Специальная тактика по пресечению массовых беспорядков и задержанию вооруженных преступников*, Минск, 1990.

**POLITOLOGIE,
PSIHOLOGIE, PEDAGOGIE, FILOSOFIE,
COOPERARE INTERNAȚIONALĂ
ȘI ȘTIINȚE ISTORICE**

Elena CARP,
master în drept

PROFIRE CARASEVICI – PEDAGOG PRIN VOCAȚIE ȘI CERCETĂTOR CONSACRAT

Rezumat

E uimitor cum o țara atât de mică a putut da lumii atâtea spirite dotate în toate domeniile științei, literaturii, artei, învățământului etc. După cum spunea savantul Eugen Coșeriu: „Din sângele nostru s-au născut poeți și cărturari ruși. Din sângele nostru s-au născut voievozi și regi maghiari, hatmani și cazaci, fruntași albanezi, fruntași sârbi și kirgizi...”

Prezența unor personalități care au demonstrat adevărate calități umane ne obligă să explorăm cu mai multă îndrăzneală trecutul. Istoriografii, manuscrise, cronici, comentarii, culegeri de texte, toate aceste lucrări ale lor fac parte din patrimoniul cultural universal. Ele ne-au fost lăsate ca moștenire pentru a le transmite din generație în generație. În cele ce urmează ne vom referi la una din aceste personalități – Profire Carasevici.

Résumé

Il est étonnant qu'un pays si petit a pu donné à l'humanité tant d'esprits donné dans le domaine de la science, de la littérature, de l'art, de l'enseignement, etc.

Comme le disait le savant Eugène Coseriu, „De notre sang sont nés des poètes et des hommes de lettres russes. Des notre sang sont nés des voivode set des rois hongrois, des hatman set de cosaques, des leaders albanais, serbes et kirghizes...”

La présence des personnalités qui ont fait montre de vraies qualités humaines nous oblige à explorer avec plus d'audace le passé. Historiographies, manuscrits, chroniques, commentaires, recueils des textes, tous leur ouvrages font partie du patrimoine culturel universal. Ils nous les ont légués pour les transmettre de génération en génération. Dans les pages qui suivent nous allons parler de l'une des ces personnalités – Profire Carasevici.

Istoria noastră este marcată nu doar de evenimente, bătălii de cucerire sau apărare ori de revoluții. Este, în aceeași măsură, o înșiruire de personalități importante, care s-au remarcat prin cultură aleasă dobândită în școlile din țară și din afara ei, demonstrând astfel că țara noastră mică a dat lumii o mulțime de personalități notorii care s-au remarcat în toate domeniile: învățământ, medicină, economie, cultură, științe tehnice, arhitectură, teologie, muzică, literatură etc., iar realizările lor se regăsesc astăzi în toată lumea, dovadă fiind volumele de o valoare incontestabilă din cele mai renumite biblioteci.

Fiind împrăștiați prin lume, aflându-se prin voia destinului departe de țară, ei nu au pierdut curajul de afirmare, nici capacitățile lor creative și întotdeauna au știut să se impună chiar și în condiții neprielnice lor. Însă pe parcursul evoluției istorice, lucru bine știut, în anumite împrejurări nefavorabile, unii oameni de știință deveneau victime ale ignoranței, iar bunul lor nume era neglijat cu îndărătnicie.

S-ar părea că a venit timpul să ne cori-

jăm greșeala, să reducem la maximum numărul „petelor albe” și să-i scoatem din anonim pe toți cei care n-au îngăduit să se stingă lam-padarul învățământului pedagogic, care au optat pentru respectarea drepturilor omului și au căutat calea cea mai sigură care să ducă la instaurarea echilibrului social.

Prezența unor personalități care au demonstrat adevărate calități umane ne obligă să explorăm cu mai multă îndrăzneală trecutul. Istoriografii, manuscrise, cronici, comentarii, culegeri de texte, toate aceste lucrări ale lor fac parte din patrimoniul cultural universal. Ele ne-au fost lăsate ca moștenire pentru a le transmite din generație în generație.

Tradițional, descendenți ai neamului nostru s-au manifestat în diferite perioade istorice ca oameni de o rară cumsecădenie...

Voi apela, cu titlu de reper pentru ideea pe care o voi desfășura în continuare, la maxima lui D. Cantemir: „Semnul înțelepciunii este ca din cele văzute a adúlmea pe cele nevăzute și cele viitoare a înțelege din cele trecute”.

În această ordine de idei, m-aș referi la

basarabeanul Profire Leonte Carasevici (1845-1878)¹. Prin calitățile sale el ni se prezintă ca un adevărat fenomen. Mi-am permis să-l numesc astfel nu din dorința de a pune în lumină efortul și rezultatul căutării, ci din motivul că acest om, jurist de specialitate, trăind numai 33 de ani și activând într-o perioadă istorică deloc propice pentru inovații în jurisprudență, a reușit să plaseze pe tărâmul științelor pertinente lucrări și rezultatele unor cercetări laborioase și perseverente. Paradoxal, dar în literatura de specialitate acest nume lipsește cu desăvârșire. Scurtele detalii despre viața și activitatea lui le-am găsit inserate într-o scurtă notă bibliografică, în enciclopedia Brockhaus editată în Rusia până la 1917.

Profirei Carasevici era originar din orașul Cahul. Studiile primare le-a făcut la școala județeană din Ismail, apoi a urmat Liceul „Riche-lieu” din Odesa pe care îl absolvete cu medalie de aur. Tânărul, presupunem, dădea dovadă de cunoștințe excelente, pentru că în continuare este admis ca student la Universitatea din Moscova², iar după absolvirea acesteia în 1869 își continuă studiile în străinătate. Timp de doi ani ascultă cursuri de jurisprudență a celor mai renumiți profesori din Berlin, Heidelberg și Viena³. Nu se cunosc motivele care l-au determinat să-și aprofundeze cunoștințele în teoria statului și dreptului. Dar sursa citată mai sus ne informează că, revenind dintr-o delegație peste hotare (unde, probabil, o fi făcut cercetările de rigoare), Carasevici susține magistratul prezentând lucrarea *Statul, dreptul și morala în viziunea școlii lui Herbar* (1871). În anul 1873 a susținut teza de doctorat cu lucrarea *Dreptul civil în Franța*. E admirabil faptul că acest june avansează vertiginos în ierarhia titlurilor științifice. Originalitatea și importanța lucrărilor sale constă în faptul că în ele se încearcă a prezenta, într-o lumină nouă, știința dreptului. Autorul lor este adeptul dreptului fără frontiere, mereu

fiind gata de a se inspira din experiența juridică a altor țări, sau de a prelua ideile valoroase ale cercetătorilor remarcabili în domeniul respectiv.

O alta ipostază în care poate fi apreciat Carasevici este cea de profesor. Experiența inițială a acumulat-o în Liceul „Demidov” din Iaroslavl, unde a ținut cursul „Enciclopedia dreptului”. Ulterior, devine lector chiar al universității unde și-a făcut cândva studiile, adică al celei din Moscova⁴.

A fost un pedagog prin vocație și un cercetător consacrat. Prin natura sa carismatică cucerea publicul ascultător, trezindu-i un viu interes față de jurisprudență. A dat dovadă de un curaj enorm, fiind inițiatorul introducerii în instituțiile de învățământ din Rusia acelor vremi a unor cursuri de jurisprudență după modelul curriculumului universitar german.

Activând în calitate de secretar al Societății juridice din Moscova a avut posibilitatea să-și lărgască orizontul cunoștințelor profesionale și să pledeze activ pentru recunoașterea și respectarea drepturilor cetățeanului simplu. În această calitate a participat la reorganizarea și editarea revistei «Юридический вестник» (Curier juridic)⁵. A mai scris un șir de articole și lucrări de o mare importanță științifică: *Școala istorică a dreptului* (1870)⁶, *Sir Bacon – moralist și om politic* (1874), *Despre metodologia predării universitare a științei dreptului* (1876), *Dreptul musulman și reforma de stat în Turcia* (1877)⁷, *S. Muromțev. Eseuri despre teoria generală a dreptului civil. Partea I. Recenzie* (1877).

Aș dori să menționez că multe personalități de valoare s-au născut la noi în țară. Exemplul lui Carasevici nu este unic. Multe personalități „anonime” mai așteaptă, din umbra tăcerii, să fie apreciate și ele la justa lor valoare pentru eforturile depuse întru a face lumea mai bună. Cunoașterea lor este *conditio sine qua non*, fără de care națiunea noastră nu-și va putea realiza aspirația de a trăi în „epoca de aur” a umanității, precum și menținerea identității unui popor în mileniul globalizării.

¹ Карасевич Порфирий Леонтьевич // Русский биографический словарь, в 25-и т. / Под ред. А.А. Половцева, СПб.: Императорское Русское историческое общество, 1896-1913, Т. Ибак-Ключарев, с. 515.

² Большая Энциклопедия, Санкт-Петербург, том. 19, 1904, стр. 525.

³ <http://www.biografija.ru/biography/karasevich-porfirij-leontevich.htm>

⁴ <http://letopis.msu.ru>

⁵ <http://dic.academic.ru>

⁶ www.history.uniya.ac.ru

⁷ Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефронь, Энциклопедический словарь, том XIV, Санкт-Петербург, стр. 456.

Natalia SAITARLÎ,

lector superior, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din orașul Cahul, doctorandă

EXERCITAREA MANDATULUI DE CĂTRE ALESUL LOCAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Rezumat

În exercitarea mandatului consilierii locali, primarii și viceprimarii, președinții și vicepreședinții raioanelor sunt în serviciul colectivității locale. Ca titular ai puterii publice încredințată de colectivitatea care i-a ales, ei sunt obligați să respecte Constituția și legile, să protejeze interesele colectivităților respective, respectând însă interesul național, să sprijine pe alegători în rezolvarea problemelor, să se preocupe de prosperitatea colectivității din care fac parte și care le-a încredințat mandatul.

Scopul articolului este analiza actelor normative care reglementează statutul alesului local, inclusiv mandatul lui, pentru a clarifica și a soluționa unele situații neclare din acest domeniu.

Summary

In the process of mandate exercising the local councilors, mayors and deputy mayors, chairmen and deputy chairmen of the districts are in local community service. As holder of public power entrusted by the community that elected them, they are obliged to respect the Constitution and laws, to protect interests of those communities, respecting the national interest, to support voters in solving problems, to worry about the prosperity of the community they belong to and which has assured the mandate to them.

The purpose of this article is the analysis of the normative acts regulating the status of local elected persons, including his mandate, to clarify and resolve some unclear cases related to this area.

Cuvinte-cheie: alesul local, mandatul, colectivitatea locală.

Keywords: local elected persons, mandate, local community.

În dreptul public, reprezentanții aleși au drepturi și obligații, dar nu față de mandatar, deoarece mandatul obținut este reprezentativ, ci în exercitarea liberă a mandatului. Mandatul reprezintă îndatoririle autorităților publice expuse în documentele formale și neformale [1, p. 51]. Cercetarea acestor documente ne permite identificarea priorităților naționale în planul strategic și conturarea corectă a mandatului alesului local [2, p. 143].

Profesorul Ion Creangă propune că noțiunile legale cu privire la mandatul alesului local necesită a fi interpretate în sens triplu. În primul caz, mandatul este general și se referă la consiliile locale și începe efectiv din ziua alegerilor locale, ceea ce servește drept normă pentru determinarea perioadei de 4 ani și stabilirea noii date a alegerilor generale următoare de către legislativul țării. Al doilea sens al acestei noțiuni trebuie să fie raportat la activitatea consiliului local nemijlocit,

mandatul căruia poate varia. Al treilea sens al acestei noțiuni poate fi desprins din activitatea concretă a fiecărui consilier, al cărui mandat poate corespunde cu celelalte sensuri ale noțiunii respective, dar poate fi și diferit. Pot fi modelate numeroase situații în care mandatul consilierului poate fi validat mai târziu decât cel al consiliului sau poate expira mai devreme în virtutea unor diverse motive [3, p. 51].

Reieșind din cele menționate, să încercăm să analizăm normele legislative din Republica Moldova referitoare la mandatul consiliului local în întregime și la mandatul fiecărui consilier local, în mod individual.

Constituția Republicii Moldova nu prevede dispoziții cu privire la statutul aleșilor locali, nici măcar durata mandatului, lăsând unele aspecte pe seama legilor organice în materie: Legea cu privire la statutul alesului local nr. 768-XIV din 02.02.2000 și Legea cu privire la administrația publică locală nr. 436-XVI

din 28.12. 2006 [4].

Astfel, art. 5 alin.(1) din Legea nr. 768-XIV prevede: „Mandatul consilierului începe efectiv din momentul validării și durează până la data expirării mandatului consiliului ori înainte de aceasta, dacă intervin anumite condiții legale pentru încetarea mandatului înainte de termen”.

Mandatul consiliului nu poate să depășească mandatul general, el poate fi doar mai mic și numai în cazuri excepționale, și anume în caz de război sau catastrofă, conform art. 6 din Legea 768-XIV, poate fi prelungit.

În aceeași ordine de idei, prof. Ion Creangă menționează că mandatul poate fi prelungit, în sensul general, atunci când acesta se referă la întreaga țară, precum și, în particular, pentru unul sau mai multe consilii. Prolungirea mandatului poate fi determinată de stările excepționale determinate pe întreg teritoriul țării sau pe teritoriul doar a anumitor localități [3, p. 51].

Analizând actele normative cu privire la cazurile de încetare a mandatului consilierului local înainte de termen, putem observa că între conținutul legilor nr. 768-XIV și nr. 436-XVI există o serie de incompatibilități.

Astfel, potrivit art. 5 alin.(2) din Legea nr. 768-XIV, mandatul consilierului încetează înainte de termen în următoarele cazuri: a) absență fără motive întemeiate de la 3 ședințe consecutive ale consiliului sau ale comisiei din care face parte; b) încălcarea Constituției, a altor legi ori interese ale colectivității locale, precum și participare la acțiunile unor organe anticonstituționale, fapt confirmat prin hotărârea definitivă a instanței de judecată; c); d) intrare în vigoare a sentinței de condamnare a acestuia; e) dizolvare de drept a consiliului; f) demisie (cu depunerea cererii de demisie); g) deces.

Art. 24 din Legea nr. 436-XVI prevede parțial cazurile date: încălcarea Constituției, incompatibilitatea funcției, intrare în vigoare a sentinței de condamnare, demisie.

Reieșind din cele menționate, considerăm că pentru coerență între acte normative sus-menționate, conținutul lor trebuie să coincidă. Pentru aceasta nu este necesar ca să

fie repetat unul și același subiect, el poate fi menționat expres într-o lege, în altă lege poate fi prevăzută norma de referire. Sau cazurile respective pot fi reglementate numai de Legea nr. 768-XIV. Deoarece, o serie de probleme, apărute în practică sunt determinate de divergențele existente în interpretarea dispozițiilor legilor.

În continuare, să analizăm unele cazuri de încetare înainte de termen a mandatului de consilier, deoarece în opinia noastră, există situații în care legea trebuie să le rezolve expres.

De exemplu, în cazul absenței consilierului, fără motive întemeiate, la 3 ședințe consecutive ale consiliului, se pune întrebarea: plecarea consilierului în timpul ședinței și mai concret în timpul luării deciziei poate fi considerată că el era absent? Drept rezultat al acestei neconcordanțe, după alegerile locale, activitatea multor consilii locale devine ineficientă din cauza lipsei de cvorum.

Considerăm că în acest caz mandatul consilierului local, conform art. 5 alin.(2) b) din Legea nr. 768-XIV poate fi încetat înainte de termen, deoarece consilierul încalcă art. 19 alin.(1) din Legea nr. 436-XVI „Prezența consilierilor la ședința consiliului local este obligatorie” și art. 11 al. 1, 12 alin.(3) din Legea 768-XIV „Consilierul aplică dreptul de vot, pronunțându-se „pentru” sau „contra” ori abținându-se de la luarea unei decizii”. Sau cel puțin, în această situație, legea trebuie să determine expres o sancțiune disciplinară, ce va conduce la disciplina consilierului, care este strâns legată cu legalitatea, și în mai multe cazuri, ea este precedată de abateri disciplinare [7, p. 79]. Anume din motivul lipsei unor sancțiuni exprese stabilite prin lege, în practica administrației publice sunt destul de des întâlnite situațiile de încălcare a legislației.

Cât privește la următorul caz, incompatibilitate a funcției, în opinia noastră, termenul de 30 de zile este lung pentru depunerea mandatului, dacă alesul local se află în unul din cazurile de incompatibilitate prevăzute de art. 7 din Legea 436-XVI. Propunem ca acest termen să fie micșorat până la 10 zile de la apariția incompatibilității, pentru ca situația

respectivă să fie clarificată într-o perioadă cât mai scurtă.

Următorul caz de încetare a mandatului consiliului înainte de termen este dizolvarea lui. Astfel, art. 25 din Lege nr. 436-XVI stabilește concret: „Consiliul local poate fi dizolvat înainte de expirarea termenului dacă: a) acesta a adoptat în mod deliberat decizii repetate în aceeași materie, care au fost anulate de către instanța de contencios administrativ, prin hotărâri definitive, întrucât încălcau grav prevederile Constituției sau ale legislației în vigoare; b) numărul consilierilor s-a redus sub jumătate din numărul stabilit la art.11; c) acesta nu a adoptat nici o decizie timp de 6 luni consecutiv, indiferent de numărul ședințelor”.

Cel puțin o critică esențială poate fi adusă dispoziției: „decizii repetate”, ce lasă loc la diferite interpretări [8, p. 246]. La fel și contraziceri între prevederile legale, deoarece, după părerea noastră, emiterea actului ilicit poate fi considerată ca fapt de încălcare a legislației. Și ca consecință, conform art. 5 alin.(2) b) din Legea nr. 768-XIV, încetarea mandatului de consilier înainte de termen.

O altă situație neclară constă în aceea că dacă în cazul adoptării de către consiliul local în mod deliberat a deciziilor repetate în aceeași materie, care au fost anulate de către instanța de contencios administrativ, art. 25 alin.(4) din Legea 436- XIV prevede expres: „Dizolvarea consiliului local se face de către Parlament, la propunerea motivată a primarului sau a Guvernului bazată pe hotărârile judecătorești definitive”, atunci în următoarele două cazuri de dizolvare a consiliului local înainte de expirare a termenului – reducerea numărului de consilieri sub jumătate și neadoptarea de către consiliul a nici unei decizii în timp de 6 luni consecutiv – nu este determinat cine este responsabil de a dizolva consiliul local și prin care act juridic. Este doar menționat: „Se constată de către primar (de către președintele raionului în cazul consiliului raional) și se notifică Comisiei Electorale Centrale, care stabilește data desfășurării alegerilor locale noi”. Considerăm că în astfel de cazuri în lege trebuie să fie clar determinat nu cine constată, deoarece comunicarea primarului este un

act pregătitor care, prin el însuși, nu produce efecte juridice, ci cine dizolvă consiliul local și actul juridic – actul constatator – al dizolvării de drept consiliului local [9, p. 495].

La fel, nicăieri în lege nu se prevede nici termenul concret în care trebuie să fie ales consiliul local nou, nici faptul dacă consilierilor rămași în consiliu li se comunică actul juridic despre dizolvarea consiliului, pentru a lua cunoștință și a-l ataca la instanța de contencios administrativ, cu scopul apărării drepturilor lor de eventualele abuzuri ale primarului comunei sau orașului.

Tot în legătură cu dizolvarea consiliului local, ca urmare a reducerii la jumătate a membrilor săi, se pune întrebarea: în cazul în care consiliul local este deja în funcțiune, chiar dacă numărul consilierilor scade sub jumătate, de ce este necesară dizolvarea întregului consiliu și organizarea de noi alegeri și nu ar fi suficientă organizarea doar de alegeri parțiale, pentru completarea locurilor rămase vacante [8, p. 51]? Sau, ce se va întâmpla în situația în care consiliul local trebuie să adopte o decizie pentru care legea cere un număr mai mare de voturi, decât majoritate (art.19 al. 3), iar numărul acestora a scăzut sub această, dar nu a ajuns încă la majoritatea absolută, cea cerută de lege pentru a putea fi dizolvat de drept.

Prin urmare, propunem ca dizolvarea de drept a consiliului local să poată interveni în situația în care numărul consilierilor se reduce sub două treimi.

Reieșind din aceea că mandatul alesului local exprimă relația acestuia cu întreaga colectivitate, având un grad de generalitate circumscris la nivelul întregii comunități locale, în raport cu competențele stabilite de lege, anume de la prevederile exacte ale acestor legi, depinde satisfacerea mai eficientă a necesităților colectivității, deoarece aleșii locali, în conformitate cu legea, sunt datori să contribuie prin exemplu personal la consolidarea autorității administrației publice locale pe care o reprezintă, onorarea obligațiilor civice, asigurarea ordinii publice și la respectarea legislației.

Bibliografie

1. T. Deliu, T. Savca, *Ghidul alesului local*, Chișinău, 2011.
2. I. Munteanu, *Dezvoltări regionale în Republica Moldova*, Chișinău, Ed. Cartier, 2000.
3. I. Creangă, *Cartea albă a situației autonomiei locale în Republica Moldova*, Chișinău, Ed. Cartier, 2000.
4. Legea cu privire la statutul alesului local nr. 768-XIV din 02.02.2000, art. 6. În: Monitorul Oficial nr. 34 din 24.03.2000; Legea cu privire la administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12. 2006, art. 25 alin.(3) și art. 48, alin.(3). În: Monitorul Oficial nr. 32-35 din 09.03. 2007.
5. Codul electoral nr. 1381 din 21.11.1997. În: Monitorul Oficial nr. 81 din 08.12.97.
6. Legea privind actele legislative nr. 780 din 27.12.2001. În: Monitorul Oficial nr. 36-38 din 14.03.2002, art. 4 alin.(3).
7. В. Четверьков, *Административное право*, Москва, 2005.
8. D. Tofan, *Drept administrativ*, București, 2003.
9. V. Prisacaru, *Tratat de drept administrativ român. Partea generală*, București, 1996.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Academia „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova: Ed. a 12-a / col. red.: Simion Carp (red.-șef) [et al.]; Acad. „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. – Ch.: Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI al Rep. Moldova, 2012. – ISBN 978-9975-935-99-9. – ISSN 1857-0976.

Științe socioumane : Nr 1. – 2012. – 202 p. – Texte: lb. rom., rusă. – Rez.: lb. engl., franceză – Bibliogr. la sfârșitul art. și în notele de subsol. – 100 ex. – ISBN 978-9975-4407-4-5.

-- 1. *Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova – Anale (rom., rusă).*

34:355.232(478-25)(082)

A 15

Editor:

Ruslan CONDRAT

Redactor:

Gheorghe CHIRIȚĂ

Tehnoredactare

și procesare computerizată:

Svetlana COJUHARI

Coperta:

Rodica BULAI